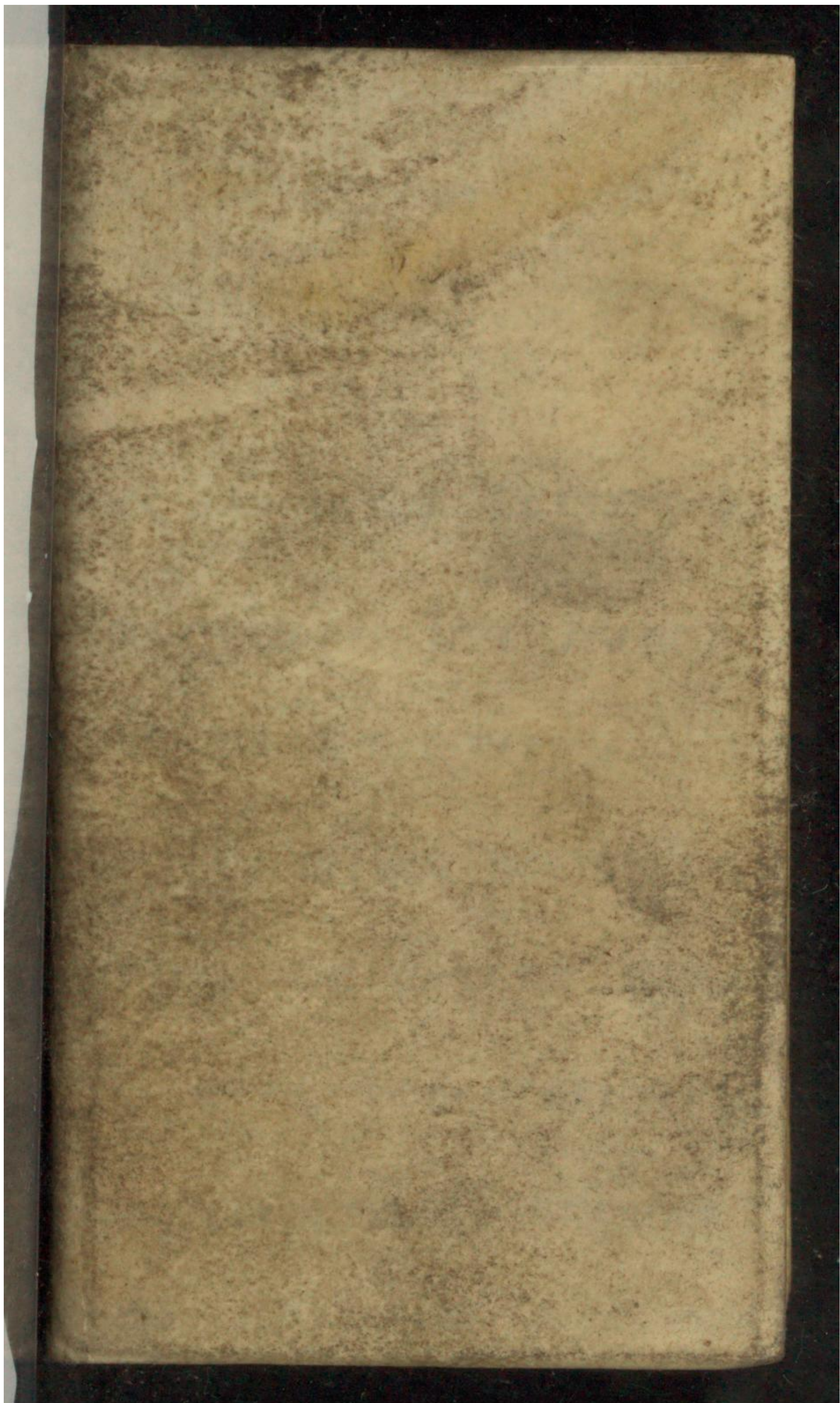

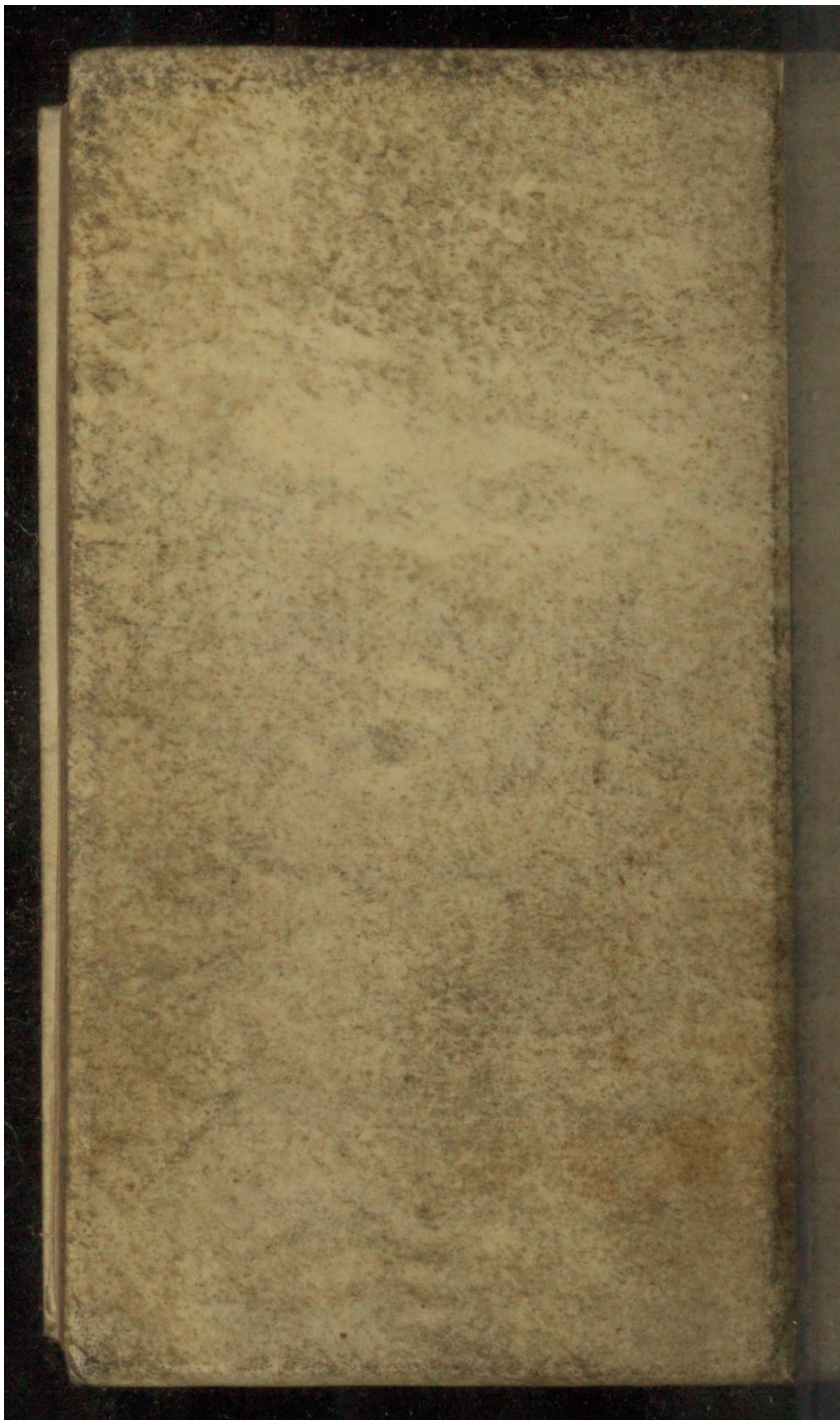
H.C. AGRIPPA.

—

DE

INCERTITUDINE
ET VANITATE
SCIENTIARUM.

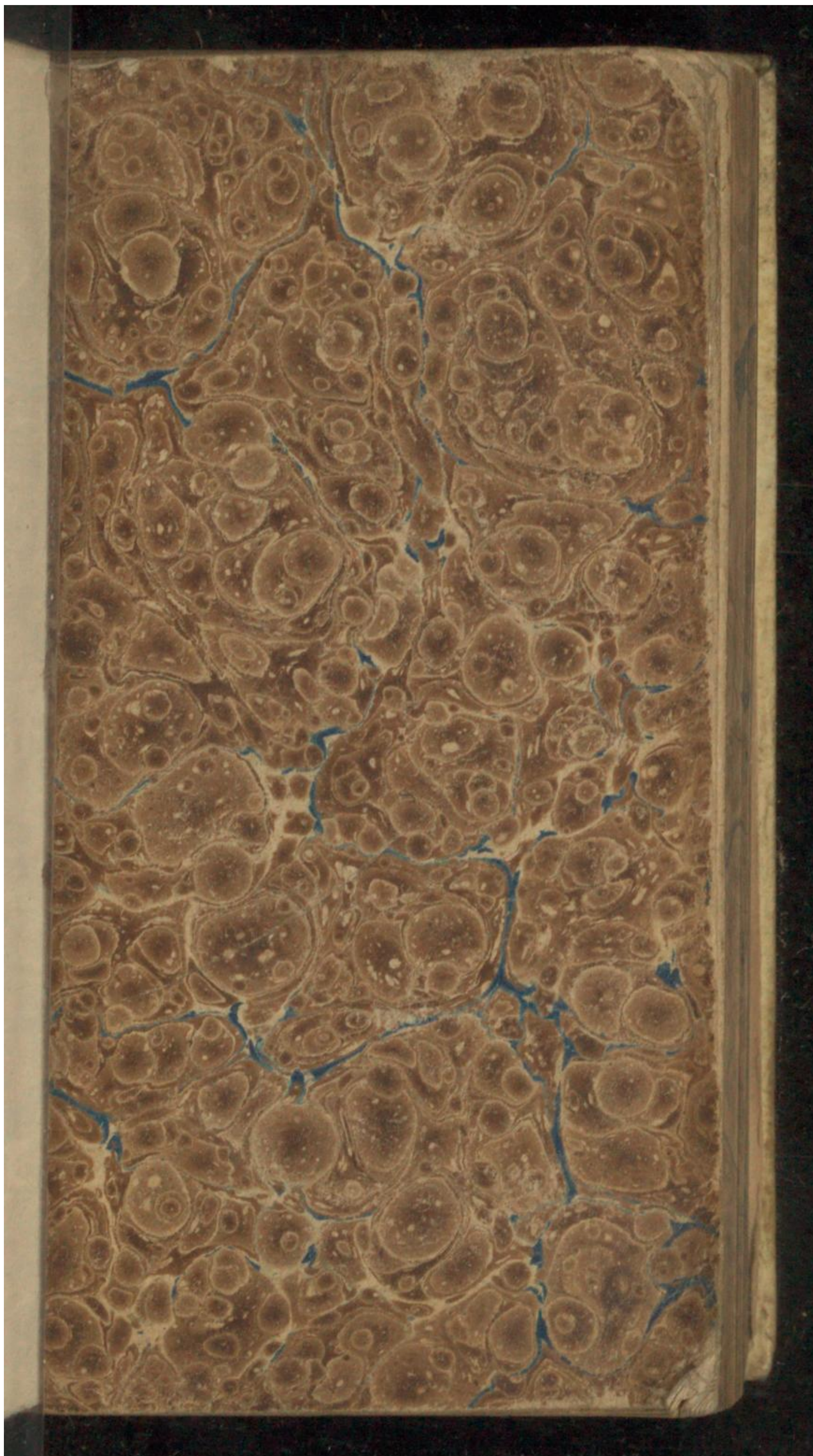
1575

N. I. P
16

Henry: Ro: Tedder

1876.

HENR
AGR
NETT
NCER
anitate
tio in
ma A

C
Apud Theo
gno

HENRICI CORNELII AGRIPPAE AB NETTESHEYM, DE INCERTITVDINE ET uanitate ſcientiarum declamatio inuectiua, ex poſtrema Authoris recognitione.

COLONIAE,
Apud Theodorum Baumium, ſub ſigno Arboris. Anno 1575.

SPECTABILI VIRO D. AVGVSTINO FVRNARIO, CIUI Genuensi, Henricus Cornelius Agrippa ab Nettesheym. S. P. D.

Ogitanti mihi (integerrime Auguſtine, qui benè merendi ſtudio me tibi perpetuò debendę gratiæ reũ effeciſti) quo cultu , qua veneratione, quo pignore, quaue ingenij induſtria tibi hanc animi mei obſeruãtiã teſtarer animus erat te pulchro aliquo & magno (quando tu pulcherrimis maximisque digniſsimus) munere adornare ac cũ ornatiſsima ſermonis integri-

tate, tum locupletissima re-
rum dignitate, grauissimoq́ue
sententiarum pondere, tibi de
penitissimis vtriusque, diuinę
& humanę literaturę libros of
ferre, verùm cum ego tanto a-
nimo meo cùm doctrina & in-
genio longè sim inferior, tum
dicendi facundia, sermonisq́;
elegantia illum remoto gres-
su sequar, nõ habeo in mei in-
genij supellectile, quod præ-
stare possim, præter insignem
ignorantiam, ipsumq́ue iacet
ingeniũ fortunæ meæ indigna
tione deiectũ, adeò vt ex ipsa
indignatione fermè cũ Troia-
na illa Hecuba versus sim in ca
nem, ac nullarum virium sim
ad benè dicẽdum, nil amplius
memini nisi mordere, obla-
trare, maledicere, conuiciare,
atq; sic adfect⁹, scripsi his die-
bus volumen satis amplũ, cui,
De

De incertitudine & vanitate
ſciẽtiarum titulũ feci, in quo
ſic in vniuerſam illam ſcien-
tiarum atque artium giganto-
machiam oblatraui, ſic om-
nes illos ſcientiarum & ar-
tium robuſtiſsimos venato-
res, validiſsimis morſib. per-
ſtrinxi, vt quoties opus ipſum
reuiſo, ipſe ego me demirer
talem in homine canem, & cui
nihil caninum deſit, præter v-
nam adulationem, licet au-
lico admodum neceſſariam.
Ne igitur obſeruantiæ tuæ de-
ſertor eſſe videar, dum con-
digna te, & ex ſcientiarum de-
prompta theſauris fœcunda
munera impendere nequeo,
ſaltem ex eadem ignorantiæ
& indignationis meæ officina,
hanc Cynicam declamationẽ
in obſeruantiæ in te meæ argu
mentum tibi nunc offero: hac

te dono, hanc tibi dedicatam constituo, magnitudinem animi erga te mei libenter ostensurus, atque quam vigilem custodem, quam oculatum speculatorem, quam audacem militem, quam magnanimum ducem in me tibi acquisieris, qui cum velut è sublimi specula hostes procul denuncio quo se diuinarum literarum ciues in loca recipiant tutiora, tum pro eorundem omnium salute omnibus me lacerandum obijciens, primum cominusque in acie propugno: quo facinore tantum abest quod metuam inuidiã vt gratiam ab omnibus mihi deberi putem, qui ad operam publicæ vtilitatis simul speculator & miles denunciem & impugnem, quibus salus periclitatur humana, atq; insuper du-

cem me præbeam ijs, qui egre-
diētes humanarum ſcientiarū
labyrinthum, in arcem tendūt
veritatis. Accipe igitur nūc Au
guſtine colēdiſsime hanc qua-
liſcunq; eſt, declamationē, at-
que illam tibi tuo iure habe.
Scio enim, ſi venatores, & ca-
nes amas, non poterit illa ti-
bi non eſſe gratiſſima, verum
ego nunc è cane in crocodi-
lum aut draconem aliúmue
igniuomum ſerpentem migra-
bor, & pyrographiam (opus
quale hactenus noſtra non vi-
derit ętas, ſed non niſi famo-
ſo cuiquā orbis vaſtatori pro-
futurum) protinus abſoluam:
tum ſacra me ſpargam lympha
& flumine viuo abluam, quo
tandem fatalib. his laruis exu-
tus, rurſus in hominem reuer-
tar, ne quando nimiū pythago
riſſans, & in tā varias beluas de

 migrans,

migrans, tandem Luciani & Apulei instar, in philosophantem asinum vertar, sed tu nunc felicissimè vale, memineris que, cum hæc nostra legeris, quia nihil scire felicissima vita.

***

HEN-

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA AD Lectorem.

AN non tibi, lector studiose, magnanimum præaudaxq́ ac penè Herculeum hoc meũ facinus videbitur, cõtra vniuersam illam scientiarũ omnium atque artium gigantomachiam arma sumere, ac vniuersos illos scientiarum artiumque robustißimos venatores in arenam prouocare? infrement aduersum me doctorum supercilium. Licẽtiatorum eruditio, Magistrorũ authoritas, Baccalaureorũ conatus, & scholasticorum omniũ zelus, mechanicorũq́ seditio. Quos si confecero, nónne aut par, aut

maius erit atque leonem Nemaũ claua percutere hydrã, Lernæã igne interimere, aprum Eriman thæum occidere, ceruam Mænalio nemore aurea cornua gerentẽ capere, Stymphalidas aues in nubibus sagittis confodere, Antæũ intra vlnas opprimere, colũnas in Oceano figere Geryonem tricipitem vincere, boues abigere, taurum perimere, Achelaum monomachia superâre, Diomedis equos abducere, Cerberum vinctum catena trahere, aurea Hesperidum mala rapere, eiusq́; generis plura, quæ ab Hercule & magnis laboribus nec minori periculo gesta sunt, cũ non minoris laboris, periculi aut quàm maximi sit hæc gymnasiorum atq; palestrarũ monstra superare? Neq;

*enim non video, quàm cruēta pu-
gna hic mihi cominus ineūda est,
atq; plenum periculo bellum, cū
sim tam potentißimorum hostiū
vallatus exercitu. Hei quot me
machinis oppugnabunt, quot
me impetent moliminibus, quot
me persequētur ignominijs? Ob-
strepent in primis pediculosi grā-
matici, atq; etymologijs suis ex
Agrippa nomen indent podagri-
cum. Attoniti poetæ pro Momo
vel hirco Æsopico traducēt car
minibus. Nugiuendæ historio-
graphi supra Pausaniam & He
rostratum prophanabunt. Ma-
gnicrepi rhetores iratis ocu-
lis, terribili vultu, grandistre-
pis vocibus, dirisque gesticula-
tionibus perduellionatus accu-
sabunt. Monstruosi memorio-*

graphi laruis cerebrum obtundent. Pugnaces dialectici innumera syllogismorum tela in me conijcient. Flexiloqui sophistæ verborum laqueis suisq; indissolubilibus, ceu iniecto freno, obturabunt. Barbarus Lullista absurdis verbis ac solœcismis dementabit caput. Terra cæloq; proscribent impij mathematici. Atomographi arithmetici concitatis in me fœneratoribus, ad alieni æris rationem cogent. Ad laqueum adiget peruicax aleator. Infaustos numeros supputabit sortilegus Pythagorista. Carcerem tristitiamq; infelices figuras proijciet punctator geomãtes. Canent me in triuijs vulgi fabulam multitoni musici ac stridulis rõchis dissonisq; concharum, peluiũ

patinarumqúe ſtrepitibus, plus quàm ſolent digamorum ſponſalitijs, obturabũt. Excludent choreis pompoſæ matronæ. Oſcula negabunt blandulæ puellæ. Camelum ſaltantem ſubſannabunt garrulæ ancillulæ. Saltator histrio ludet in me turpi ſcena tragœdiam. Dexterá, leuaq́ue impetet centimamus gladiator. Perplexi Geometræ iniectis triquetris, tetragoniſque circulis, tanquam Gordionijs nodis irretitum captiuabunt. Simia vel ipſo Therſite deformiorem pinget, ſculpetq́ue inanes opticus. Vltrà Sauromatas & glacialem relegabunt vagi Coſmimetræ. Dædaleus architectus inexpugnabilibus machinis clandeſtinè ſubcuniculabit, correptumq́ue inob

ſeruabilibus labyrinthis erra-re coget. Ad arrugias conde-re coget. Summabit Stygius metallarius. Su-ſpendium comminabuntur fata-les Aſtrologi, cælorumque labili vertigine conſcenſum ad ſuperos cohibebunt. Ominabuntur omne malum minaces diuinatores. Fri gidum in Venerem, inualidique femoris diffamabit importunus Phyſiognomus. Cerebricoſum a-ſellum pronunciabit delirus Me topoſcopus. Diuinabit omnia ſi-niſtrè Fatidicus chiromantes. Triſti auſpicio exaugurabit præ ſagus aruſpex. Mittet vltri-ces flamma Iouis, & præſagi ful minis ignes portentoſius ſpecula-tor. Nocturnis terrebit lemu-ribus tenebricoſius oniropola. Fu rens vates, ambiguo decipiet

oraculo: Prodigiosi magi tanquã alterum Apuleium, aut Lucianum in asinum, non tamen aureum, sed fortè stercorarium transformabunt. Spectris atque manibus persequetur ater goeticus. Sacrilegicus theurgus caput cõsecrabit ἐς κόρακας vel fortè in cloacas. Imprecabuntur suam detractim dementulati cabalistæ. Acephalum spadonẽue repræsentabit anilis præstigiator. Discrepent pugnacissimis opinionib. contentiosi Philosophi. Nosq; inter canem & crocodilũ migrare facient circulatores Pythagorici. Dodio aut sepulchro recludẽt fœdi mordacesq; Cynici Vxorem communicãdam clamabũt pestilentes Academici. Enecabũt crapula glutones Epicurei

Mortificabunt animam, excludentque Paradyso impij Peripatetici. Seueri Stoici ademptis humanis affectib. in silicem permutabũt. Vaniloqui Metaphysici velut ex chao Demogorgoneo eorũ, quæ nusquã sunt, nec erũt, nunquam nõ paradoxis mentem euertent. Censores Ethici in centum referent tabulas. Interdicet muneribus legislator politicus. Abdicabit aula voluptarius princeps. Sißirijs propellẽt ambitiosi optimates. Insensatus populus vicatim affliget opprobrijs. Phalaris tauro cruciandum recludet terribilis tyrannus. In exilium agent factiosi oligarchæ. Plebs impetuosa, & multorum capitum mala bestia, indicta causa, rapiet in exitium.

Prodi-

Proditionis insimulabit afflicta quæuis Respublica. Aris interdicent auari sacerdotes. A pulpito lacessent laruati cucullĩões, contumeliosique hypocritæ. Peccata reseruabunt æternis ignib. plenipotentes Pontifices. Gallicam scabiem comminabuntur salaces meretriculæ. Rapax leno lenaque temulenta obstetricabunt loculos. Excludẽt xenodochijs hulcerosi mendicantes. Sacrum incendium, rabidosq; morsus offerent gyrouagi quæstuarij, suisque destituent indulgentijs. Obærabit macello infidus dispensator œconomus. Impingit in Scyllas blasphemus nauta. Mercator improbus vsuris oppignoratũ absumet. Furax quæstor compilabit stipendium. Prohibebunt

hibebunt amœnis hortulis duri agricolæ. Lupis me deuouebunt otiosi pastores. Hamum subijciet latentem vndiuagus piscator. Canes accipitresque immittet clamabundus venator. Deprædabit armipotens miles. Submouebunt ordine purpurati nobiles. Exuent maiorem imaginibus paludati heraldi, indictisque equitijs, quæ torneamenta vocãt, pro rustico exactionario inclamitabunt. Lotio & retrimentis scatophagi medici perfundent. E quibus loquax logisticus disputando de morbo, tempestiuũ subtrahet remedium. Temerariusq́; empyricus dubio experimento mortis exponet periculo. Fallax methodicus procrastinando remedia, ægritudinem producet

ducet suum ad compendium. Exugent clysterijs sordidi pharmacopolæ. Dentibus ac testibus insidiabuntur emasculatores chirurgi. Dissecandum postulabunt crudeles anatomistæ. Angario recludet immundus veterinarius, ac quadrigario puluere occæcabit oculos. Fame conficiet præuaricator diætarius. Offam insulsam siticulosius obtrudet coquus. Diuitijs interdicet prodigus alcumista, ablegabitq́ue fornaculis. Vastißimis glossarum uoluminib. obruent inexpugnabiles iuristæ. Maiestatis reum agent fastuosi legulei. Excommunicabunt diris execrationib. arrogantes canonistæ. Sexcẽtas calũnias intentabũt litigiosi causidici. Colludet cũ aduersario

deserta causa subdolus Procurator. Subscribet falsum dubius tabellio. Condemnabit actionis inexorabilis iudex, negabitque (quas vocant) appellandi Apostolos. Destituet rescripto imperiosus archiscriba cancellarius. Hæreseos inclamabunt obstinati theosophistæ, aut ad idola suæ sectari compellent. Ad palinodiã vociferabunt superciliosi magistri nostri, magnisque sigillis proscribent Sorbonici Atiãtes. Vides nunc Lector, quanta obeã pericula? Facilè tamen hos insultus euadendi spes est, si tu modò veritatis patiens, posito liuore, candido animo ad hæc legẽda accesseris. Habeo præterea quo me tuear, Verbum DEI, quod egobis pro clypeo scutoque intrepidus

dus opponam. Et si oporteat, qui pro illo lubens, tantos in me concitaui hostes, libens etiam occumbam, priusquam deseram. Et te scire volo, me non odio, non ambitione, non dolo, non errore inductum, hæc scripsisse, nec me sacrilega cupiditas, nec improbæ mentis arrogantia ad hoc impegit, sed causa omnium cùm iustissima, tum verissima, quòd videlicet videam multos humanis disciplinis scientijsque vsque adeò insolescere, vt sacrarum literarum eloquia, & Canonicas Spiritus sancti Scripturas (quia careant ornamentis verborum, viribus syllogismorum, affectisque suadelis, & peregrina Philosophorum eruditione: sed simpliciter in operatione virtutis, & nuda fide

da fide firmatæ ſunt) idcircò tã-
quam ruſticas & idioticas, non
modò deſpicere & aſpernari, ſed
& velut contemptu quodam in-
ſuper inſectari. Alios etiam vi-
demus, licet ſibi magis pij vide-
antur, qui Chriſti leges probare
& confirmare nituntur, decretũ
Philoſophorum, illis plus tribu-
entes, quàm ſanctis Dei Prophe
tis, Euangeliſtis & Apoſtolis,
cùm tamen hi ab illis plus diſdia
paſon abſunt. Præterea in mul-
tis ac fermè omnibus gymnaſijs
peruerſus mos, ac damnabilis cõ
ſuetudo inoleuit, quod initiandos
diſcipulos iureiurando adigunt
Ariſtoteli aut Boethio, aut Tho
mæ, aut Alberto, ſeu alio cuiuis
ſuo ſcholaſtico DEO ſeſe nun-
quam repugnaturos: à quibus ſi
quis

quis latũ vnguem diuersum senserit, hunc hæreticum scandalosum, piarum aurium offensiuum, igne flammisq; absumẽdum proclamant. Hi igitur tam temerarij gigantes, & sacrarum literarum hostes aggrediendi sunt, illorum castra & arces expugnanda sunt, ostenduntque quanta sit hominum cæcitas, cum tot scientijs & artibus, cum tot insuper singularum magistris & authoribus, semper à veritatis cognitione aberrare, quanta etiam temeritas, quàm arrogans præsumptio, Philosophorum scholas præferre Ecclesiæ CHRISTI, opinionesque hominum præponere aut adæquare verbo Dei. Denique quàm impia tyrannis, captiuare ad præfinitos autores

studio-

studiosorum ingenia, & adime-
re discipulis libertatem indagan
dæ, & sequendæ veritatis. Quæ
omnia cùm tam manifesta sint,
vt inficias iri non poßint, venia
danda erit, si liberius ac fortè a-
marulentius in aliqua discipli-
narum genera, earundémue
Professores videar
perorare.
Vale.

NO-

NOBILIS VIRI HENRICI CORNELII AGRIPPAE, Equitis aurati, & vtriusq; Iuris Doctoris, sacræ Cæsareæ Maiestatis à consilio & archiuis indicarij, de incertitudine et vanitate scientiarum atque artium, Declamatio.

DE SCIENTIIS IN GENERALI. Cap. I.

Etus opinio est, & fermè omnium Philosophantium concors & vnanimis sententia, qua arbitrantur scientiam quamlibet, homini ipsi pro vtriusq; captu ac valore nonnihil diuinitatis adferre, ita vt sæpè vltra humanitatis limites in Deorum beatorũ choros eos referre possint: hinc varia

 illa &

illa & innumera scientiarũ encomia prodierunt, quibus vnusquisque eas artes atque disciplinas, in quibus iam diuturno exercitio ingenij sui vires exacuit, non minus ornato, quã longo sermone nititur omnibus anteferre, & vel supra cælos ipsos extollere. Ego verò alius generis persuasus rationibus, nil perniciosius, nil pestilẽtius hominũ vitæ animarumq; nostrarũ saluti posse cõtingere arbitror, quam ipsas artes, ipsasq; scientias. Idcoq; conuersò ordine agendũ censeo, & scientias ipsas non tantis præconijs extollendas, sed magna ex parte vituperandas esse mea opinio est, nec vllã esse, quæ careat iusta repræhensionis censura, neque rursus, quæ ex seipsa laudem aliquam mereatur, nisi quã à possessoris probitate mutuatur. Ea autem modestia hanc sententiã meam à vobis accipi volo, vt me nec alios velle repræhendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolentius putetis. Itaque mihi in hoc à reliquis dissentienti veniam dabitis, donec à singulis per ordinem literarum facultatibus, hanc sententiam auspicabimur, non vulgaribus duntaxa

taxat argumentis, & à superficie rerũ sumptis, sed rationibus firmissimis, & ex intimis rerum visceribus eductis, non illa Demosthenis aut Chrysippi argumenta eloquentia, quæ mihi sacras literas profitenti opprobrio esset futura, tanquam adulationes amanti si fucos dicendi sequar. Nam loqui propriè, non eloqui: & rei veritatem, non sermonis ornatum, sacrarum literarum professorem intendere decet. Non enim in lingua, sed in corde veritatis sedes est. Nec interest in dicendis veris quali sermone vtamur. mendacium enim eloquentia, verbisque phaleratis indiget, vt se possit hominum mentibus insinuare: veritatis autem sermo, vt scribit Euripides, simplex existit, non quærens fucum, nec pigmenta, Quòd si ergo assumptum negotium absque omni eloquentiæ flore (quæ ea ipsa quoque nunc à nobis, etiam non tam negligẽda, quam damnanda erit) vestris delicatissimis auribus offundã, ea vos precor feratis patientia, qua Romanus ille Imperator quondam cum exercitu constitit, vt audiret mulierculam: atq; Archesilaus rex interdũ audire voluit rau-

cos & inamœnæ vocis homines, quo audiens postea eloquentes, plus caperet delectamenti. Memineritis illius Theophrasti sentẽtię, apud maximos quosq; & elegantissimos viros etiam rudes loqui posse, dummodo fide & ratione loquantur: atq; ne quasi oscitantes vos auribus pendere sinã, quibus vestigijs & indicijs veluti canibus hanc narratã opinionem meam venatus deprehenderim, nũc proferam in medium: si modò id vos prius cõmonuero, scientias omnes tam malas esse, quàm bonas: nec aliam nobis supra humanitatis metam afferre deitatis beatitudinẽ, nisi illam fortè, quã antiquus ille serpens pollicebatur primis parentibus, inquiens: Eritis sicut Dij, sciẽtes bonum & malum. In hoc itaque serpente glorietur, qui gloriatur se scire scientiam, quod probè factitasse legimus Ophitos hæreticos qui serpentem in sacris suis colebant dicentes ipsum in paradiso virtutis cognitionem induxisse: Astipulatur i stis Platonica historia, Theutũ quen dam humano generi infensum dæ monem scientias primùm excogitas se, nõ minus offensiuas, quàm vtile

vt pru

vt prudentiſſimè diſſeruit ille totius Aegypti rex Thamus, de ſcientiarum ac literarum inuentoribus. Hinc eſt, quòd Grammatici pleriq; dæmones quaſi ſcientes exponunt: ſed eſto, has fabulas ſuis Poëtis philoſophisq́; relinquamus, & non ſint alij ſcientiarũ inuentores, quàm homines, atq; illos ſcimus fuiſſe peſſimę generationis filios, filios inquam Cain, & de quibus verè dictum eſt: Filij huius ſæculi prudẽtiores ſunt filijs lucis in generatione hac. Si itaq; nunc ſciẽtiarum inuẽtores homines ſunt, nónne omnis homo mẽdax, nec eſt, qui faciat bonum vſque ad vnum? Sed eſto, rurſus ſint homines aliqui boni, nihil ſcientiæ ipſæ bonitatis, nihil veritatis habebunt, niſi quantum ab ipſis inuentoribus, vel poſſeſſorib. mutuantur vel acquirunt. Nam ſi in malum quempiam inciderint, noxiæ erunt, illumque ex malo reddent deteriorem, vt peruerſum grammaticum, vaniloquum poetam, mendacem hiſtoricũ, rhetorem palponem, memoriographum oſtentatorem, litigioſum dialecticum, ſophiſtam perturbatorem, linguacem Lulliſtam, arithmeticum

fortilegum, lasciuum musicum, impudicum saltatorem, geometram iactatorem, cosmographũ erronem, architectum perniciosum, nautam piratam, astronomum fallacem, magũ flagitiosum, perfidum cabaleũ, physicum somniatorẽ, portentosum metaphysicum, morosum ethicum, iniquum politicum, principem tyrannum, magistratũ oppressorem, populum seditiosum, sacerdotem scismaticũ, monachum superstitiosum, prodigum œconomum, mercatorem falsijurium, quæstorem compilatorem, segnem agricolam, pastorem abigeũ, piscatorem maledicum, venatorem latronem, militem prædonem, nobilem exactorem, medicum occisorem, pharmacopolã veneficum, coquũ helluonem, alchimistam impostorem, iuris consultum versipellem, causidicũ mille scelerum protectorem, tabellionem falsarium, iudicem venalem, & è sublimi tribunali latronẽ, theologũ hæreticum, & vniuersæ multitudinis seductorem. Nihil autem inauspicatius, quàm ars, quam scientia impietate constipata, & malarum rerũ perniciosissimus est maximus quisq; artifex,

tifex, & doctissimus author. Quod si etiã in non tam malũ, sed stultum aliquem incidat, nihil illo insolẽtius ac importunũ magis: nã præter id, quod illi de cognata stultitia superest, tuetur illum doctrinæ authoritas, habetq́; literarũ instrumenta, quibus suã defendat amentiã, quibus cæteri stulti carentes mitius insaniunt, quẽadmodũ de Rhetore ait Plato: Nã quo erit (inquit) ineptior atq; indoctior, hoc plura narrabit, imitabitur oĩa, nihilq́; se indignũ existimabit. Nil igitur exitialius, quàm cum ratione insanire. Si quis autẽ vir bonus & sapiẽs possideat, fortassis bonę erũt sciẽtię, ac reip. vtiles, possessorẽ aũt suum nihilo reddẽt beatiorẽ: non enim (vt aiũt Porphyrius & Iamblicus) verborũ accumulatio disciplinarũq; multitudo beatitudo est, quę nec vllum insuper pro rationum ac verborum qualitate accipit incrementum: quòd si ita esset, nihil prohiberet illos, qui omnes congregauerunt disciplinas, esse beatos: hunc verò, qui his careat, nequaquam: essentq́ue philosophi sacerdotibus beatiores. Vera enim beatitudo non consistit in bonorum cognitione, sed in vi

ta bona: non intelligere, ſed in intelle ctu viuere: neque enim bona intelligentia, ſed bona voluntas coniungit homines Deo, nec aliud efficiunt diſciplinæ, foris adhibitę, niſi quia conditionem nobis quandam purgatoriã adhibent, ad beatitudinem aliquid conducentem, nõ tamen rationem ipſam, qua nobis beatitudo compleatur, niſi eis adſit & vita, in ipſam bonorum tranſlata naturam: ſæpiſſimè enim eſt cõpertum, vt ait Cicero pro Archia, ad laudẽ atq; virtutem naturam ſine doctrina, quàm doctrinam ſine natura valuiſſe. Non igitur tam longa, tam difficili, & vix vnquã perſcrutabili (vt Auerroiſtæ cõtendunt) ſcientiarum omnium diſciplina animum imbuere opus erit, quam ipſe etiam Ariſtot. beatitudinem ait valdè communem, & quam cuncti facilè adipiſci queant, per diſciplinã quandam & diligentiam, quam ſcilicet ait facilem, & quaſi communem facultatem contemplandi obiectum omniũ nobiliſſimum, ſcilicet Deũ: qui quidẽ tam facilis omnibus communis contemplandi actus, non ſyllogizando & demonſtrando perficitur, ſed credendo &

o & colendo. Quæ ergo nunc ſcientiarum felicitas? quæ ſapientum philoſophorumq; laus & beatitudo, quibus ſcholæ omnes perſtrepũt, reſonãtq; encomijs eorum, quorum animas diris cruciatibus diſtrahi audiunt, videntq; inferi? Vidit hæc Auguſt. & timuit, exclamans illud Pauli: Surgunt indocti & rapiunt cælos, & nos cum ſcientia noſtra mergimur in infernũ. Quod ſi audendum eſt verũ fateri, tã eſt ſcientiarum omnium periculoſa inconſtanſq; traditio, vt longè tutius ſit ignorare, quàm ſcire. Adam nunquam è beatitudinis paradiſo pulſus fuiſſet, niſi ſerpente magiſtro didiciſſet ſcire bonum & malum. Et Paulus eijciendos cenſet de Eccleſia, qui plus ſcire volunt, quam oportet. Socrates dum omnes fermè diſciplinas perſcrutatus eſſet, tunc primùm ab oraculo ſapiẽtiſſimus omnium iudicatus eſt, cùm ſe nihil ſcire palam fateretur. Tã eſt ſcientiarum omnium cognitio difficilis, ne dicam impoſſibilis, vt prius vita tota hominis deficiat, quàm vel vnius diſciplinæ minima ratio perfectè inueſtigari poſſit. Quod mihi hîc affirmare videtur Eccleſiaſtes, dũ ait:

Intellexi, quòd omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorũ, quæ fiunt sub sole, & quantò plus laborauerit ad quærendum, tantò minus inueniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. Nihil homini pestilentius contingere potest, quàm scientia: hæc est vera illa pestis, quæ totum ac omne hominum genus ad vnum subuertit, quæ omnem innocentiam expulit, & nos tot peccatorum generibus, mortiq́ue fecit obnoxios, quæ fidei lumen extinxit, animas nostras in profundas conijciens tenebras, quæ veritatem dãnans, errores in altissimo throno collocauit. Quare iam non vitupe randi mihi videntur Valentian. ille Imperator, quem acerrimum literarum hostem extitisse aiunt, atque Licinius imperator, qui literas virus ac pestem publicam dictabat: quin & Ciceronem ipsum fontem literarum abundantissimum refert, Valerius tandem literas contempsisse. Tanta autẽ est veritatis ampla libertas, liberaq́ue amplitudo, vt nullius scientiæ speculationibus, non vllo sensuum vrgenti iudicio, non vllis logici artificij argu-

cij argumentis, nulla probatione euidente, nullo syllogismo demonstrante, nec vllo humano rationis discursu possit depræhendi, nisi sola fide: quã qui habet, is ab Arist. in Priorum Resolutionum lib. dicitur melius dispositus, quã si esset sciens: quod exponẽs Philoponus, ait, id esse melius cognoscentem, quàm per demonstrationem, quæ per causam fit. Et Theophrastus in suis Transnaturalibus sic ait: Vsque ad aliquid quidem possumus per causam speculari, principia à sensibus sumentes, quando autẽ ad ipsa extrema & prima transierimus, nõ amplius possumus scire, siue quia non habemus causam, siue propter intellectus nostri infirmitatem. Et Plato in Timæo ait, quòd illa explicare plus est, quàm vires nostræ sufficiant, sed credi iubet ijs, qui antè dixerunt, quanquam nulla demõstrationis necessitate loquantur: fuerunt enim Academici philosophi in precio, qui dixerunt nihil posse affirmari: fuerunt Pyrronici, & alij multi, qui quidem nihil affirmabant: Nihil itaq; præcipuum habet scientia supra ipsum credere, vbi videlicet probitas authoris

 mouet

mouet discipulorum liberam creden di voluntatem. Hinc Pythagoricum præsumptum illud de magistro respõ sum: Ipse dixit. Et Peripateticorum il lud vulgatum prouerbium, Vnicuiq; perito in arte sua credendum est. Sic creditur Grãmatico de verborum si- gnificationibus. Credit Dialecticus de parte orationis à Grammatico ac- cepta. Assumit à Dialectico Rhetor argumentationis locos. Poeta mensu ras mutuatur à Musico. Geometra ꝓ- portiones sumit ab Arithmetico. A- strologus vtrisque fidem dat. Deinde transnaturales coniecturis vtũtur na- turalium, & quisq; artifex rectè præsu mit de statutis alterius. Habet enim quæuis scientia certa quędam princi- pia, quæ credere oporteat, nec vllò mo do queãt demõstrari: quæ si quis per- tinacius negare velit, non habent Phi losophi illi, quo contra illũ disputẽt, moxq; dicent, contra negantem prin- cipia non esse disputandum, aut ad a- lia quædam extra scientiæ metas rele gabunt, vt si quis (dicũt) neget ignem esse calidum, proijciatur in ignem, & quæratur ab eo quid sentiat. ita demũ ex Philosophis tortores fiunt & carni-

ſices, volunt nos vi cogere fateri id, quod ratione debuerant docere. Proinde nil Reip. infenſum ac pernicioſum magis, quàm literæ, quàm ſcientiæ, in qua, ſi qui eruditione & ſcientia præditi ſunt homines, eorum arbitrio, veluti plus ſapientium plurimum res geruntur, ac plebis ſimplicitate, multitudinisque imperitia freti, omnem magiſtratus authoritatem ſibi ſoli vſurpant, vnde Reipublicæ ſtatus à populari in oliarchiam migrat, atque exinde in factiones diuiſa, in tyrãnidem facilè tranſit, quam nemo vnquam vſpiam terrarum obtinuiſſe legitur ſine ſcientia, ſine doctrina, ſine literis, præter vnum L. Syllam Dictatorem, qui ſolus ſine literis Rempublicam occupauit, in quo tamen literarum ignorantiæ vel hoc Reſpublica maximè debet, quod tyrannidem ſponte tandem depoſuerit. Præterea omnes ſcientiæ, nil niſi decreta & opiniones hominum ſunt, tam noxiæ, quàm vtiles, tam peſtiferæ, quàm ſalubres, tam malæ, quàm bonæ, nuſquam completæ, ſed & ambiguæ, plenæ erroris & contentionis, atq; id nunc ita eſſe per ſingulas ſcien

tiarum disciplinas progrediendo o-stendemus.

DE LITERARVM ELE-mentis. Cap. II.

NAm in primis quis non videt benè dicendi artes, dico Grammaticam, Logicã, Rhetoricam quæ solùm vestibula ac fores sciẽtiarum sunt, non autẽ scientię, sæpe non minus pestilitatis adferre, quàm voluptatis, quibus tamen nulla alia veritatis regula est, quàm primorum quorumcunq; instituentiũ placita atq; voluntas, quod ab ipsis vsq; literarũ inuentis, quæ prima artium illarũ elementa instrumẽtaq́; sunt, plenissimè constat: quarũ primę fuerũt Chaldeę, inuẽtore Abrahamo, vt ait Philo, quibus Chaldæi, Assyrij, & Phœnices vsi sunt: sed sunt qui aiunt, Assyrijs primum literas dedisse Rhadamãthum. Post has Moyses literas tradidit Iudæis, fortè non quidẽ his characterib. quibus hodie vtuntur, quę inuentum putãtur Ezre, quẽ omniũ ferè veteris instrumenti librorum scriptorẽ existimant. Porrò quidam Linus Chal-

cides literas ex Phœnice tulit ad Græcos, sed Phœniceas, donec Cadmus Agenoris filius alio charactere illis nouas literas daret numero sexdecim, quibus Troiano bello quatuor addit Palamedes. Postea totidem Simonides Melicus. Aegyptijs autem primũ scribendi vsum tradidit quidam nomine Memnona per animalium effigies, vt in obeliscis cernitur, sed literas illis primum dedit Mercurius, ille videlicet, quem Lactãtius ait quintum Mercurium fuisse, cui Vulcanus Nili filius successit in regnum. Latinis verò literas tradidit mulier Nicostrata, cognomento Carmentæ. Septem itaque literarum genera antiquitus pręcellebant, Hebrææ, Græcæ, Latinæ, Syriæ, Chaldææ, Aegyptiæ, & Geticę, de quibus in peruetusto Codice hos sequentes versiculos sese legisse refert Crinitus.

Moyses primus Hebraicas exarauit literas.
Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas.
Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata.
Abrahã Syras, & idem repperit Chaldaicas.

Isis arte non minore protulit Aegyptias.
Galfila prompsit Getarum quas videmus vltimas.

Cæteræ verò gentes & barbaræ nationes recentioribus temporibus nouas literas inuenerunt. Nam Gothis Cordanus Episcopus literas dedit, & antiqui Frãci, qui sub Marcomiro & Pharamundo Gallias deuicerũt, suos habuêre literarum characteres à Græcis parum distantes, quibus Vuastaldus eorum patrio sermone descripsit historiam, sed inuentore illarum literarum incerto: extant etiam aliæ Frãcorum literæ, quarum inuentor quidam nomine Doracus, sed à Vuastaldi charactere longè diuersæ: & adhuc aliæ inuentore Hicho Franco, qui cũ Marcomiro ad ostia Rheni venit è Schytia. Quin & Beda aliquas descripsit, sed incerto inuẽtore, aliquorum Normanorum literas. Et multæ aliæ gentes simili modo vel nouos sibi literarum characteres constituerunt, vel ab antiquis acceptos pro parte aut immutarunt, aut corruperunt, vt Dalmatæ Græcas, & Armenij Chaldęas: at Gothi, Longobardiq; Latinarum

literarum characteri dehonestauerũt. Multæ præterea antiquæ literę perierunt, sicuti veterũ Hetruscorum, quæ tamen olim Plinio, Liuioq; testibus, magno in precio fuerunt apud Roman. & adhuc cernuntur in antiquis monumentis harum effigies, sed penitus incognitæ: nam Romanis olim orbem terrarum vastantibus obsoletis antiquis & cuiusque nationis proprijs, suarũ vsum literarum illis violenter imponebant. Sic Hebræorum literæ sub captiuitate Babylonis perierunt, & lingua eorum à Chaldæis corrupta est. Sic antiqua Germanorũ, Hispanorum, & aliarum nationum literæ introductis Romanis characteribus perierunt, linguæq; earum gentium corruptæ sunt. Contrà Romanorum & literæ & lingua à Gothis, Longobardis, Francis, alijsque barbaris gentibus vice versa corrupta sunt & immutata: neque enim Latina lingua, ea ipsa est hodie, quæ olim: & de Hebræa lingua & charactere inter ipsos Thalmudistas non modica dissensio est: nam Rabbi Iehuda ait, protoplastum Adamum Aramæo idiomate locutum. Marsutra ait, traditam à

Moyse legem charactere qui dicitur Hebræo, idiomate verò sancto, quam ab Esdra in Aramæum idioma, Assy riosq; characteres mutata, paulò pòst characteres retinens Assyrios, sanctum idioma resumpsit. Hebræo charactere cum Arameo sermone relictis Chu si, hoc est, ijs, qui simul legem susceperunt, & idola colũt, vt Samaritæ. Alij dicunt, non alijs à primordio, quàm nunc, characteribus scriptam fuisse legem: propter prȩuaricationem autem aliquando mutatum fuisse characterem, sed post pœnitẽtiam restitutum. Rabbi Simon Eleazaris filius, & sermonem & characterem nullo tempore mutatum putat, adeò de Hebraicis, ne apud ipsos Hebræos quidem aliquid habetur certi, atque hæc est temporum vicissitudo, vt nullæ sint literæ, nullæ linguæ, quæ hodie formam antiquitatis suæ agnoscant aut intelligant.

DE GRAMMATICA.
Cap. III.

AT ex his tam inconstantibus & ad omne tempus mutabilibus principijs, literarũ dico, & lingua-

linguarũ, prior Grammatica, deinde ceteræ, quas diximus, benè dicendi artes prodiêre. Nam cùm parum visum esset literas scire, nisi certo gradu formaq; iungerentur, atq; ex literis syllabæ, ex illis tandem verba & dictiones formarentur, sibiq; ad intelligẽtiam sermonis iungerẽtur, ausi sunt ingeniosi homines loquẽdi regulas, videlicet constructus, regiminis & significatorũ ponere, ac velut linguæ frenum inijcere, vt quicquid secundũ illas diceretur, benè dictũ esset, essetq; ars benè dicẽdi, vocaruntq; artem hanc Grãmaticam, eius inuentor apud Græcos primus traditur Prometheus: Romã primus intulit Crates Mallotes, missus ad Senatum ab Attolo, inter secũdum & tertium bellum Punicum, quam postea magno fastu professus est Palæmo, adeò vt nomen arti indiderit, voceturque Grammatica ars Palæmonia, vir admodum arrogans, vt iactaret secum & natas literas, & interituras, tamq; superbus, vt omnes æui sui doctissimos viros contemptui haberet: etiam ipsum M. Varronem porcum appellare ausus sit. Veruntamen ipsa Latina Grammatica tam egena est,

eſt, ac Græcæ literaturæ obnoxia, vt
qui hanc non calleat, is è Grammati-
corum numero protinus ſit eijcien-
dus. Omnis itaque Literaturæ ſeu
Grammaticæ ratio, non niſi in ſolo
vſu Maiorum, authoritateque conſi-
ſtit: quibus placitum eſt, ita rē vocari,
ſicque ſcribi, verbaque ſic & ſic com-
poni & conſtrui, quod ipſi tunc benè
dictum vocant. Vnde Grammatica ſe
rectè loquendi artem iactat, ſed falsò:
cùm idipſum longè melius diſcimus
à matribus aut nutricibus muliercu-
lis, quàm à Grammaticis. Graccho-
rum linguā (qui eloquentiſſimi ſunt
habiti) mater Cornelia formauit:
Silem Aripithis, Scythiæ regis filium
Iſtrina mater Græcam linguam do-
cuit. Notum eſt in multis prouincijs
exterarum gentium colonias indu-
ctas, natos filios matrum ſermonem
ſemper tenuiſſe. Hinc Plato atque
Quintilianus de deligenda pueris nu-
trice idonea, tam ſolicitè ſtatuerunt.
Abſit ergo, vt hanc rectè loquendi ra-
tionem ab illis in Grammatiſtas trāſ-
feramus: qui cùm nihil præter vnam
Grammaticā profiteantur, nihil ſciūt
minus. Siquidem Priſcianus hanc n

tot

oto vitæ ſuæ tempore diſcere potuit:
k Didymus de ea quatuor, ſiue vt alij
icunt, ſex millia librorum ſcripſiſſe
erhibetur. Legimus Claudium Cæ-
arem ita fuiſſe Græcis literis deditũ,
t tres literas nouas illi linguæ adin-
ienerit, quas poſtea Princeps non o-
niſit. Et Carolus ille Magnus Germa
ıicæ linguæ Grammaticam commen
tus eſt, menſibusque ac ventis noua
nomina indidit. Et in hunc vſq; diem
dies noctesque laboratur, ſcribuntur
Commentaria, elegãtiæ, quæſtiones,
annotationes, ſcholia, obſeruationes,
caſtigationes, centuriæ, miſcellanea,
antiquitates, paradoxa, collectanea,
additiones, lucubrationes, iteratæ ac
reiteratæ editiones. Atq; interim par-
turiuntur nobis totidem Grammati-
cæ, quot ſunt Grammatici. Neque ta-
men quiſpiam illorum, ſiue Græcus,
ſiue Latinus fuerit, rationem reddi-
dit, quomodo orationis partes diſtin
guendæ ſunt, quis illarum in conſtru
ctione ſeruandus ordo: an quindecim
duntaxat ſint pronomina, vt ſentit
Priſcianus, an plura, vt Diomedes &
Phoca voluerunt: an participium per
ſeſe poſitũ remaneat aliquãdo parti-
cipium,

cipium, vtrum gerundia nomina ſint an verba. Cur Græcis neutri generis pluralia nomina cum verbo ſingularis numeri coniugantur. Qua ratione liceat Latinis nomina terminata in a & in vs proferre in vm, ſicut pro margarita margaritum, pro punctus punctum. Quo modo nominatiuus Iupiter producat genitiuum Iouis. Atque qua ratione verba neutralia alij admittunt, alij excludunt. Cur pleraſque Latinas dictiones alij cum Græca diphthōgo ſcribunt, alij nō, vt fœlix, quæſtio. Atq; an Latinè æ, & œ diphthongi ſcribantur tantùm, & nō proferantur, aut ambæ vocales ſicut ſcribuntur, ita ſub vna ſyllaba exprimantur. Similiter cur in Latinis pleriſq; vocabulis, aliqui y Græco, alij i Latino ſolummodo vtantur, ſicut in Cōſidero. Item in aliquibus quidam duplicant literas, quidam non, vt in cauſſa, relligio. Cur caccabus, cùm habeat primam ſyllabam poſitione geminati cc productam, nihilominus à pleriſque Poetis vt plurimum corripiatur. Item vtrum Ariſtotelis anima ſcribi debeat endelechia per delta, vel entelechia per tau. Præterea

infinitas

finitas & nunquam cessaturas eo-
rum contentiones de accentibus, de
orthographia, de pronunciatione li-
terarum, de figuris, de etymolo-
gijs, analogijs, deque cæteris præce-
ptionibus & regulis, inflexionibus
& modis significandi: de mutatione
casuum, varietateq; temporum, mo-
dorum, personarum, numerorum, de-
que varijs impedimentis, & ordine cō-
structionis: Deniq; de ipso literarum
Latinarum numero ac genealogia:
& vtrum H. sit litera, nec ne, & huius-
modi plura. Ita non solum in dictio-
nibus & syllabis, sed & in elementis
nulla ratiōe reddita à se inuicem dis-
sentiūt. Cuiusmodi pugnam Lucia-
nus Samotensis de S. & T. consonan-
tibus lepidissimo libello derisit, cuius
exemplum esse potest in talassa & tha
latra. Quidam etiam Andreas Saler-
nitanu, de ea re grammaticale bellū
studiosa facundia descripsit. Sed pau-
ca & modica hæc sunt. Plura & maio-
ra de nominum deprauatis interpre-
tationibus dicere possemus, quibus
vniuerso orbi plurimum imponunt,
è quibus primum in Repub. non mi-
nima mala procedunt, dum legibus
subijci.

ſubijci, ſeruitutem exponunt: ciuium autem libertatem interpretantur eã, vbi vnicuiq; licet, quodlibet: ac iſonomiam, hoc eſt, iuris æqualitatem dicunt, vbi omnibus indiſcretim idem ius, idem præmium. Simili modo trãquillum imperium aiunt, vbi omnia Principis libidini obſecundant: feliciſſimum, vbi populus luxu defluit & otio. Similibusque admodum multis & medicina, & leges, & canones corruptæ ſunt expoſitionibus, quibus cogunt ipſas etiam ſacras literas, ipſumque Chriſtum à ſe diſſentire contorquentes illas non ad ſenſum Spiritus ſancti, nec ad communem hominum ſalutem, ſed ad ſuum ipſorum compendium. Ex qua re ſæpè grauiſſima imminerũt pericula, vt ſolet error in vocabulis, errorem parere in rebus. Cuiuſmodi deceptus quondam Rex primus Hebræorum Saul in verbo Zobar, quod & maſculum ſignificat & memoriam: cùm dixiſſet Deus: Delebo memoriam Amelech, ipſe Saul putabat, ſi mares abſtuliſſet, ſe ſatisfeciſſe pręcepto. Contigit & Gręcis & Italis ſimilis error in verbo Phos, quod & hominẽ ſignificat & lumen. Vnde
quon-

quondã Saturnalium cultores verbi ambigüitate decepti, hominẽ quotannis Saturno immolârunt, dum illum accensis luminibus æquè placare potuissent. Quæ gens tam stulta, tandem Hercule Magistro resipuit. Tandem etiam Theologi, & fratres cucullati, sese Grammaticis inserentes, de verborum significationibus cũ multis hæresum appendicibus digladiantur, euertẽtes scripturas occasione Grammaticæ, interpretes mali effecti eorum, quę benè dicta sunt, homines vani, & verè infelices, per artem suam semetipsos excæcantes, fugientes lumen veritatis: & dum virtutem dictionum curiosè nimis scrutantur, sensum scripturarum nolunt intelligere, sed nuda vocabula tenentes circa illa morantur, subuertentes & amittentes verbum veritatis. Sicut narratur de sacrificulo illo, siue verum, siue fabula sit, qui cùm plures haberet hostias, ne in Grammaticam committeret, in hæc, verba consecrauit: Hæc enim sunt corpora mea. Vndénam orta est illa Antidicomarianitarum & Eluidianorum execranda hæresis, diuæ Christi matris perpetuã

virginitatem negantium, nisi ex hoc vnico vocabulo Donec: vbi legitur in Euangelijs: Quoniam Ioseph non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum. Ad quantam Latinæ cum Græca Ecclesia contentionem concitarunt duæ illæ dictiones, Ex & Per, Latinis asserentibus spiritum sanctum procedere ex patre & ex filio, Græcis autem dicentibus non ex filio, sed ex patre per filium? Quantas rursus Tragœdias mouit dictio illa Nisi, in Concilio Basiliensi? Bohœmis vtriusq; speciei communionem necessariam adfirmantibus, quia scriptum sit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vndénam illa Vualdensium & sequacium recentiorumq; circa Eucharistiam hæresis? nisi ex illa dictione Est, quam illi symbolicè ac significatiuè duntaxat dictam volunt, tropumq; subesse verbis. Romana Ecclesia illam essentialiter exponente. Sunt adhuc aliæ grãmaticorum perniciosæ hæreses, verùm tam occultæ tamq; subtiles, vt nisi Oxonienses acutissimi Anglorum theologi, atque

Parisiensium Sorbonistæ, lynceis oculis has perspexissent, magnisq; sigillis condēnassent, vix aliquis posset præcauere. Eiusmodi sunt, si quis æquè benè dictum senserit, Christus prædicas, CHRISTVS prædicat, Ego credis, Tu credit, Credens est ego. Item, quod verbum, Manens verbum, potest priuari omnibus accidentibus: Item, quòd nullum nomen est tertiæ personæ, & his similia. Quæ profectò, si hæretica dici debeant, hæretici erunt in primis, propheta Esaias & Malachias, quorum vterq; inducit Deum de se ipso loquentem: Prior ad Ezechiam his verbis: Ecce ego addet super dies tuos, &c. non enim dicit Addam, sed addet. Alter sic: Et si domini ego, vbi est timor meus? quo in loco facit Deum pluratiuè se appellare dominos, sed multò magis hæretici erunt omnes, qui nunc per vniuersum Romanum orbem habentur Theologi, quatenus vniuersam orthodoxæ Ecclesiæ doctrinam nouitate pronunciationis cōtra omnem Grammaticorum artem, ac vsum ad cōfictas voces, mōstrosa vocabula, & perplexa sophismata

protraxerũt: ausi insuper docere theologiam ipsam incorrupto sermone tradi non posse. Sunt infinita horum similia: & miserandum est ætate nostra, quantas contentiones & errores moueant pertinaces Grammatici & superbi sophistæ suis peruersis vocabulorum interpretationib. dum alij ex verbis colligunt sententias, alij contra ex sententijs colligunt verba. Hinc in Medica arte, in vtroque Iure, in philosophia & Theologia, cæterisque facultatibus literarum infinitæ contentiones erroresque quotidie insurgunt. Nihil enim demonstrant Grammatici, sed solis nituntur authoritatibus, quæ sæpissimè inter se tam variȩ sunt atque discordes, vt necessarium sit plurimas illarum esse mendaces, quarum præceptionibus, qui maximè confidunt, hi rectè loquuntur omnium minimè. Omne enim sermonis ius non apud Grammaticos, sed penes populum existit, & vulgari consuetudine benè dicendi vsum sortitur. Latini autem sermonis vigor postquam inualescentibus barbaris apud populum esse desierit, eius ratio tamen non à Grammaticis

ſed idoneis & doctis ſcriptoribus, vti Cicerone, Catone, Varrone, vtroque Plinio, Quintiliano, Seneca, Suetonio, Quinto Curtio, Tito Liuio, Salluſtio, ſimilibusque eſt petenda: quos penes ſolos reſtant antiquæ deliciæ Latinitatis, vſusque rectè loquendi, non apud Grammaticos literatores, qui ſuis regulis de verborum & caſuū inflexionibus, compoſitionibus, & deponentijs ipſi latinitati plurimum imponunt, ac talia ſæpiſſimè conſtruunt vocabula, quæ fas non ſit homini Latino vſurpare, niſi fortè Pariſienſis Sorbona inter articulos referat. Si quis dicat de veritate ſermonis Latini fidem Grammaticis non habendam, atque tamen hi literatores Grammatici ſeſe ſolos ſcriptorum omnium cenſores, iudices & interpretes conſtituunt, ac authores omnes librosque in ordinem redigere, aut canone ſubmouere ſibi arrogant: nullus vnquam tam excellentis ingenij author extitit, qui maledicam iſtorum linguam euaſerit, quem non laxauerint, aut in quo nō plurimum culpauerint. Criminantur in Platone confuſionem & ordinem deſiderant,

tota à se ipsa dissonet, horum censuris de Apocalypsi Ioannis Apostoli, de Epistola Pauli ad Hebræos, de Epistola Iudæ, & alijs plerisq; noui Testamenti capitulis diu dubitatum est, quin & Euangelia ipsa ad problemata reuocare conati sunt, sed iam ad Poetas.

DE POESI. Cap. IIII.

POESIS ipsa, authore Quintiliano, altera Grammaticæ pars est, hoc ipso non modicum superba quod olim theatra & amphitheatra augustissima hominum ædificia, non philosophis, non iurisconsultis, non medicis, non rhetoribus, non mathematicis, non theologis, sed ipsis Poetarum fabulis ingentibus sumptibus extructa sunt. Ars non in aliud inuenta, nisi vt lasciuientibus rythmis, syllabarum numeris, ac ponderibus, nominumque inani strepitu, stultorum hominum aures demulceat, ac fabularum oblectamentis, mēdaciorumque centonib. decipiat animos. Quo circ

circa architectrix mendaciorũ & cultrix peruersorũ dogmatum dici meruit, atque vt, quod ad furorem, & temulentiam, & impudentiam, & audaciam attinet, illi condonemus, certè interritam illam mentiendi fiduciam, quis æquo animo ferret? quem enim angulum insanis nugis fabulisque reliquit vacuum? Iam enim ab ipso chaos faciens exordia fabularum narrat cæli sectiones, Veneris partus, Titanum pugnam, Iouis incunabula, Rheæ fraudes, & lapidis suppositiones, Saturni vincula, gigantum rebellionem, Promethei furtum atque supplicium, Deli errores, Latones labores, Pytonis cædem, Tyri insidias, Deucalionis inundationes hominumque ex lapidibus ortum, Iacchi dilaniatiões, Iunonis dolum, Semeses conflagrationem, Bacchi vtranque stirpem, & quæcunque de Minerua, Vulcano, Erichthonio, Boria, Orichia, Theseo, Aegeo, Castore, Polluce, raptu Helenæ, & morte Hippolyti, in fabulis Atticis referuntur. Præterea errationem Cereris, raptam & inuentam Proserpinam, & quæcũq; de Minoe, de Cadmo & Niobe, de

Pentheo, Attæo, Oedipode, de Herculis laboribus, de Solis & Neptuni pugna, Athamantis insania, de Io. in vaccam mutata, & eius custode Argo à Mercurio perempto, & quæ de vellere aureo, Peleo, Iasone, Medæa, item de Agamemnonis morte & Clitemnestrę supplicio, & quę de Danae, Perseo, Gorgane, Cassiopæa, Andromeda, Orpheo, Oreste, de Aeneæ & Vlyssis erroribus, de Circe, Thelagonio, & Aeolo, Palamede, Nauplio, Aiace, Daphne, Ariagne, Europa, Phædra, Pasiphae, Dedalo, Icaro, Glauco, Atlante, Geryone, Tantalo, de Pane, Centauris, Satyris, Syrenibus, & reliquis huiusmodi insignibus mēdacijs memoria prodidit. Nec interim humanis rebus contenta, ipsos denique deos in fabularum suarum partem vocat, eorum ortus, interitus, lites, iurgia, odia, iras, prælia, vulnera, lamentationes, vincula, amores, lenocinia, libidines, fornicationes, adulteria, cum hominibus & bestijs concubitus, & quæ his absurdiora & nefanda magis venenosis verborum leporibus, & noxia carminis suauitate texens, non præsentes tan-

tum fallit ac inficit, sed furiosa hæc venefica pulchris versiculis metrisq́; seruata, etiam posteris communicat, & tanquam rabidi canis morsu quoscunque dogmatibus suis mendacijsq́ue semel infecerit, consimili rabie furere compellit. Tanta enim arte mēdacia eius conficta sunt, vt non rarò veris præiudicent historijs. Quemadmodum de emētito Didonis cum Aenea adulterio, atque capto à Græcis Ilio, manifestum est. Sunt tamen, qui ad tantum insaniæ furorem deuenerint, vt illi nonnullas diuinitatis sortes inesse putent, quia dæmones olim poeticis versiculis responsa dederūt: hinc illos prophetas ac vates, diuinoque spiritu afflatos vocat, ac poetarū nugacissimis versiculis tanquam oraculis ad diuinandum vtūtur. Hinc apud priscos sortes Homericæ cognominatæ sunt, ab Homeri versiculis: sicut à Virgilij carminibus sortes Vergilianæ, quarum in vita Adriani meminit Spartianus. Quæ superstitio hodiè & ad sacras literas, & psalmorum versiculos translata est, etiam non improbantibus plerisque nostræ religionis Magistris nostris. Sed ad poesim

reuertamur, hanc Augustinus à ciuitate Dei exulare iubet, Ethnicus Plato à sua Repub. expellit, Cicero admitti vetat. Socrates admonet, si cui fama maximè curæ est, illamque seruare cupiat illæsam, is caueat, ne poetam aliquem inimicum habeat, quia non tam magnam in laudando, quàm in maledicendo & vituperando vim habent. Minos rex iustissimus abs Hesiodo & Homero celebratus, quia Atheniensibus bellum intulit, tragicos poetas in se concitauit, qui illum apud inferos relegarunt. Penelopem ab Homero singulari pudicitia illustratã, Licophrõ aliquot procis concubuisse scribit. Didonem Carthaginis conditricem continentissimam viduam: Ennius Poeta Scipionis gesta decantans, primus Aeneam adamasse finxit, quem tamen ex ratione temporum vidisse vnquam nõ potuit: quod mendacium Vergil. deinde sic ornauit, vt pro vera creditum sit historia. Tandem eo vsque hæc mentiendi licentia maledicendique improbitas processit, vt necesse fuerit legem illis per censores præscribere, qua eiusmodi Poetarum probra

tque mendacia reprimerentur. Sed
& apud priſcos Romanos, ipſa poeſis
alam probro habebatur, atque adeò,
t (Gellio, & Catone teſtibus) qui in il
a ſtuderet, publicus graſſator vocare-
ur: quin & à M. Catone ob id taxatus
uit Q. Fuluius, quod Proconſul miſ-
us in Aetoliam, Ennium Poetam ſe-
um aſſumpſerit: Et Imperator Iuſti
nianus illius Profeſſores, nulla pror-
ſus immunitate dignatur: Homerum
etiam, quem omnium Poetarum Phi
loſophum, & omnium Philoſophorũ
Poetam vocant, veluti inſanientem
quinquaginta drachmis Athenienſes
mulctauerunt: & Tichteum Poetam
veluti mentis inopem deriſerũt: quin
& Lacedæmonij Archilochi Poetæ li-
bros è ciuitate ſua exportare iuſſerũt.
Sic poeſim ipſam probiſſimi quique
tanquam mendaciorum parentem a-
ſpernati ſunt, Poetis adeò monſtroſè
mentientibus: quippè quibus ſtudiũ
eſt nihil ſani dicere, aut literis prode-
re, ſed cum ſarcinatis verſiculis, ſtultis
auribus cantillare, & fabularum inuo
lucris perſtrepere, & ſuper fumo ma-
chinari omnia, ſicut alicubi cecinit
Campanus;

Viuunt carmine insani Poetæ,
Si nugas adimas, fame peribunt.
His mendacia sunt opes & aurum,
Fingunt quæq; volunt, putantq; palmam
Mentiri benè gloriosiorem.

Sunt præterea apud Poetas acerrimæ contentiones, non solùm de carminis charactere, de pedibus, de accentibus, & syllabarũ quantitatibus, nã de ijs etiam triuiales quiq; Grammatici concertant, sed de ijs ipsis suis nugis, figmentis atq; mendacijs, vt putà, de nodo Herculis, de casta arbore, de literis Hyacinthi, de filijs Niobe, de arboribus apud quas Latona Dianam peperit. Item de Homeri patria, deque eius sepulchro, atq; vtrum Homerus an Hesiodus ætate superior sit, an Patroclus antiquior Achille, quo corporis habitu Anacharsis Scytha dormierit, cur Homerus non honorauerit carmine Palamedem, vtrum Lucanus inter Poetas aut Historicos reponendus sit. Item de furtis Vergilij, & quo anni mense mortuus fuerit, &, Quis exiguos elegos immiserit author, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est. Om-

Nia autem Poetarum carmina plena fabulis sunt, non nisi sub adulationis, aut detractionis, pessimorum vitiorum prætextu ad stultorum delectationem decantata. Quicquid agunt Poetæ, narrent, laudent, inuocent, fabulis suis adulantur. Rursus inuehant, mordeant, accusent, fabulis debacchantur, semper verò insaniũt. Rectè igitur Democritus hanc non artem, sed insaniam vocat. Et Platonis sententia est, frustrà Poeticas fores compos sui pepulit. Tunc siquidem admiranda canunt Poetę, quando videlicet insaniunt, aut temulēti sunt. Hinc Augustinus Poesim vocat vinũ erroris, ab ebrijs Doctoribus propinatum. Hiero. eam dæmonum cibum appellat. Ars insuper pertenuis & nuda, quæ per se quidem tota insulsa res est, nisi alia quauis disciplina vestiatur, condiaturque: ars esuriens, semperque famelica, & tanquam mures alienum panem comedens, atque tamen nescio quam inter nugas & fabulas cum Tithonis cicadis, Lyciorum ranis, & Mirmidonum formicis polliceri audet immortalem gloriam nominis, ac dicere:

Viuite felices, si quid mea carmina possunt.
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo.

Quæ reuera aut nulla est, aut nihil profutura. Sed hoc munus docēt Historici, non Poetarum, sed suum esse

DE HISTORIA.
Cap. V.

Est autem Historia rerum gestarū cum laude aut vituperio narratio, quæ magnarum rerum consilia, actiones, exitus, regumque & magnorum virorum actus, cum temporum & locorum ordine ac descriptione, tāquam viua quadam pictura ante oculos exponit, ideoque hanc tanquam vitæ magistram, & ad eius institutionem vtilissimam censent fermè omnes, eò quòd multarum rerum exemplis, cùm optimos quosque ob laudis, nominisque immortalem gloriā, ad præclara quæque facinora accendat, tum quod impios quosque ac prauos perpetuæ infamiæ metu, à vitijs deterreat, quamuis res hæc sæpissimè in diuersum cesserit, & multi quod

Liuius

iuius dixit de Manlio Capitolino, malint esse famæ magnæ, quàm bonæ, & plerique quod virtutibus nequeunt, sceleribus innotescere volũt, inscribique Historijs, quemadmodũ de Pausania Macedone adolescente Philippi Regis parricidio illustri, ex Trogo recitat Iustinus, atque de Herostrato, qui Dianę Ephesiæ templũ, opus omnium præclarissimum, à tota Asia annos ducentos ædificatũ incendit, narrant Gellius, Valer. atq; Solinus. Et quãquam seuerissimis legibus cautum fuerit, ne quis hominem illum voce scriptó ve nominaret, finẽ tamẽ cuius gratia perpetrauit scelus, adsecutus est: fama videlicet & nomine eius per tot sæcula ad nos vsq; deductis: sed ad Historiam reuertamur. Hæc quum maximè omnium rerum seriem, fidem, consonantiam, veritatemque exposcat, illa tamen minimè omnium præstat: tam inter se dissentiunt Historiographi, tam varia & diuersa de eisdem tradunt, vt impossibile sit plurimos illorum non esse mendacissimos, non dico solùm de principio mundi, de diluuio vniuersali, de vrbe condita, à quibus exordijs res ge-

stas

ſtas ſeſe ſcribere profitentur, cùm pri-
mũ illorum omnes ignorent, alterum
non omnes credunt, tertiũ penes eos
incertum ſit. Quare cùm hæc remo-
tiſſima ſint, nec æqua ratione ab om-
nibus recepta habeant erratorũ illorũ
veniam. Sed de poſterioribus tempo-
ribus haud poterit illis non imputari
mendaciorum culpa: cauſæ autẽ tan-
tæ illorum diſſonantiæ multæ ſunt.
Nam pleriq; eò quòd narratorum tẽ-
poribus, locis, perſonis, geſtis non ad-
fuerunt, ex aliorum relatu populares
ſermones colligentes, nihil certum,
nihil conſtans ſcribunt: quo vitio à
Strabone taxantur Eratoſthenes, Me-
trodorus Sceptius, Poſſidonius, & Pa-
trocles geographus. Sunt alij, qui cum
partem rerũ viderint, quaſi in tranſi-
tu militari, aut prætextu votorum
mendici per xenodochia prouincias
tranſcurrentes, conſcribere audẽt Hi-
ſtoriam: cuiuſmodi quondam Onoſi
critus, & Ariſtobulus ſcripſerunt de
India. Sunt qui delectationis cauſa
rebus veris nonnihil admentiuntur,
ſæpè etiam veritatem omittentes, de
quo Herodotum notat Diodorus Si-
culus, ac Trebellium Liberianus, &
Vobiſcus,

Vobiſcus, atque Tacitum, Tertullia-
nus, & Oroſius, in quorum numerum
etiam Danudem, & Philoſtratum re-
ponemus. Sunt etiam qui res veras ad
fabulas conuertunt, quales Gnidius,
Creſias, Hecatæus, & plures alij anti-
quorum Hiſtorici. Sunt & multi, qui
impudenter Hiſtoriographorum no-
mine ſe iactantes, ne videantur quic-
quam ignorare, aut aliquid aliud ab
alijs retuliſſe, dum de ignotis & inac-
ceſſis prouincijs verboſa nouitate ſcri
bere præſumpſerunt, nil niſi elegan-
tes nugas & monſtroſa mendacia tra-
diderunt. Cuiuſmodi ea, quæ de A-
rimaſpis, Gryphis, Pigmæis, & Grui-
bus, ac de Gynocephalis, & Aſtromo-
ris, Hippopodibus, Phanniſijs, Tro-
glodytis legimus, quorum erroribus
proximi ſunt, qui ſub arctico mare cõ
gelatum affirmârunt, atq; tamen in-
ueniunt ſtultos, & ſine iudicio homi-
nes, qui illis talia credant, ac pro ora-
culis habeant: at ex horum numero
ſunt Ephorus, qui vnam duntaxat ci-
uitatem eſſe Hibernis tradidit, cùm il
li tantam Heſperiæ partem inhabita-
re noſcuntur. Et Stephanus Græcus,
qui Francos Italię populos, & Viennã
oppidum

oppidum esse Galilææ, pro Galatiæ dixit. Et Arianus Græcus, qui Germanorum sedes non procul ab Ionio asserit, quibus accedit & Dionysius in his, quę falso tradidit de Pyrenęis mõtibus. Præterea quæ Cornelius Tacitus, Marcellus, Orosius, Blõdus de Germaniæ locis differunt, magna ex parte à veritate discrepant. Similiter falsò scribit Strabo Istrum, hoc est, Danubium non procul ab Adriatico oriri, & Herodotus eundẽ ab Hespero fluere, & apud Celtas, qui omnium in Europa extremi sunt, oriri, & ad Scythiã ingredi, & iterum Strabo Lapum ac Visurgum fluuios ad Hanasum ait deferri, cùm Lapus Rheno misceatur, Visurgus autẽ Mari exoneretur. Sic & Plinius Mosam fluuium in Oceanum properare tradit, cùm se non Oceano, sed Rheno emergat. Consimilibus erroribus ex recentioribus Historicis ac Geographis, Sabellicus Alanos ab Alemanis falsò deducit, & Hũgaros ab Hunnis falsò deriuat, quin Gothos & Getas Scythas ait, & Danos cum Dacis confundit, ac D. Ottiliæ montem in Bauariam locat, cùm non procul sit ab Argentorato. Volaterra-

nus

us etiam Austeraniam & Austriam, uaros & Sauaros, Lucernam quoq; Nausium confundit, & Plinium icit Bernensium Heluetiorum men onem fecisse, cùm illi longè poste-oribus temporibus à Bartholdo Du Zaringiorum primùm conditi fue int. Similiter Conradus Celtes Da-os eosdem cum Cimbris existimat, & eruscos eos, quos Cerusos, quin & iphæos montes in Samaria sitas pu-at, & electrum gummam ex arbore efluentem tradit. Sunt & adhuc alij nter Historicos longè maiorum mē-daciorum culpam habentes, qui cùm aut rebus interfuerunt, aut aliter res psas, vt sunt vel gestæ sunt, cognoue-runt, tamen beneuolētia & obsequio victi suis adulantes contra fidem fal-sa confirmant. Sunt ex istis qui ad ac-cusandas aut defendendas alienas cau sas, Historias narrari aggressi, ea sola quæ suo argumento conducunt nar-rantes, cętera verò dissimulantes, prę-tereuntes, aut extenuantes: mancas & corruptas Historias scribunt, de quo vitio Blondus taxat Orosium, quod ingentem illam Italiæ cladem, qua Gothi Rauēnam, Candanum, Aqui-legiam,

legiam, Ferrariam, ac totam ferè Italiam diripuerunt, conticuerit, suum ne attenuaret propositum argumentum. Sunt præterea qui metu aut simultate aut odio aliorũ corrupti, detrahunt veritati. Alij, dum suorũ gesta extollere cupiunt, aliorum patrata extenuant, & in humilitatem deijciunt, scribuntque non quod est, sed quod cupiunt, quod volunt, quodque lubet, confidentes non defuturos mendaciorum suorum comites atque patronos, testesque eos, quibus egreditur, palpati fuerint. Quod vitium antiquitus Græcis scriptoribus familiare erat, hodie verò fermè omnis nationis Chronographi eo ipso laborant, vt Sabellicus, & Blondus in rebus Venetorum, Paulus Aemilius, ac Gaguinus in gestis Francorum, quos non ob alium fructum alunt Principes, nisi, quod ait Plutarchus, vt famulante ipsis bono ingenio, virtutem alienis meritis suffocantes, illorum facta, nugis ac figmentis pro Historica maiestate attollant. Sic Græci Historici de rerum inuentoribus scribentes, omnia sibi, sed non sua vendicare voluerunt. Est & aliud cor-
ruptissi-

ptiſſimum adulatorum genus, qui
n principum ſuorum originem
antiquiſſimos quoſque Reges ex-
dere conentur, cùm in ſuo genere
nequeant peruenire, ad externas
gines fabulaſque recurrunt, & Re-
m, & locorum nomina confingũt,
nihil non commentiuntur. Huius
neris eſt barbarus ille Hunibaldus,
i Francorum Hiſtoriás conſcribẽs,
hyticam, Sicambriam, & Priamum
niorem, aliaque locorum ac Re-
m nomina commentus eſt: quo-
m nullus vnquam priorum memi-
t Hiſtoricus: atque tamen illius nu
s conſimilis ingenij homines ſecu-
ſunt, videlicet Gregor. Turonenſis,
hegino, atque Sigisbertus, & pleri-
ue alij. Huius furfuris eſt, & Viti-
indus, qui Saxones antiquiſſimos,
primores Germaniæ incolas, Ma-
edonum ſobolem ait: & ab Alexan-
ri Magni reliquijs deriuat, quem in
oc errore ſequuntur pleriq; alij. Mul
i præterea ſcribunt Hiſtorias, non tã
vt vera referant, quàm vt delectent, vt
egregij Principis imaginẽ in quouis
lubeat, exprimãt aut effingant. Quos
ſi quis arguat mendacij, dicunt ſe non
tam

tam ad rem gestam, quàm ad poster
tatis vtilitatem & famam ingenij in
tueri: ideoque non omnia narrare v
acta sunt, sed vt narrare expedit: n
se veritatem pertinaciter velle tuer
sed vbi figmentum falsitatémve con
munis postulat vtilitas, citantes test
Fabium dicentem, non esse vituper
dum tale mendacium, quod ad hon
statis persuasionem conducit. Præte
ea cum posteris ipsis scribant, non m
gni referre, cuius nomine, quáve s
rie boni Principis exemplum propo
natur in publicum, tale profectò X
nophon de Cyro, non qualis esset, s
qualis esse debuisset, tanquam opt
mi Principis exemplar, & archetypi
scitam elegantemque, sed absque v
ritatis fide Historiam descripsit. Hin
tandem factum est, vt multi & natur
& industria ad mentiendum apti, cō
fictis argumentis, fabulosas describ
Historias, vt sunt illa Morganæ Ma
galonæ, Melusinæ, Amadisi, Flora
di, Tyranni, Conamori, Arcturi, Di
theri, Lanceloti, Tristanni, illa inqu
prorsus fabulosa, ac simul inerudit
deliramenta Poetarum Comœdijs a
fabulis fabulosiora: inter eruditos v

quò principatum in istis obtinuerunt Lucianus atque Apuleius, quin & apud Herodotum Historiæ patrem, apud Diodorum, & apud Theopompum, quod ait Cicero, innumerabiles sunt fabulæ, & ipsi pleni mendacijs. Ibi enim epota Medo prandente flumina, & velificatum Athon legimus.

Et quidquid Græcia mendax
Audet in historia.

Atque hæ sunt causæ, cur nusquam verè exacta fides reperiatur historiæ, etsi hanc in ea maximè quæramus: iudicium autem, quo in discernendo opus esset, difficillimum est cõsequi. Cùm enim publicè rerum gestarum conscriptiones nõ fierent, quæ rerum docerent veritatem & mentientes argueret, sed suæ opinioni quisque permissus est, hinc nacti sunt errãdi mentiendiq; potestatem, vnde tanta apud historiographos discordia nata est, vt etiam (quod ait Iosephus) contra Appionem libris suis alterutros arguãt, & valdè contraria de rebus eisdem cõscribant, quantis quidem locis (idem ait) Hellanicus ab Agesilao de Genealogijs discrepat, & in quantis Hero-

dotum corrigit Agesilaus, & quomo-
do Ephorus quidem Hellanicum in
plurimis ostendit esse mendacem, E-
phorum verò Timęus, Timęum, qui
post eum fuêre, Herodotum verò cun-
cti. Sed neque de singulis cum Antio-
cho & Philisto, aut Callia Timæus
concordare dignatus est: in multis et-
iam Thucydides quanquam falla-
accusatur, licet scrupulosissimam hi-
storiam conscripsisse videatur. Hæc
de alijs scribit Iosephus, atq; hunc no-
ster corrigit Egesippus. Præterea ex hi-
storiographis multi multa narrãt, se-
non omnia probanda, & quidem pro-
bant haud quaquam probanda, pler-
que pessima exempla imitanda pro-
ponunt. Nam qui Herculem, Achil-
lem, Hectorem, Theseum, Epaminũ-
dam, Lisandrum, Themistoclem, de-
nique Xerxem, Cyrum, Darium, Ale-
xandrum, Pyrrhum, Hannibalem
Scipionem, Pompeium, Cæsarem m-
ris laudibus depingunt: quid nisi m-
gnos & furiosos latrones famososq;
orbis prædones descripserũt? Esto, fu-
rint Imperatores optimi, certè vi-
pessimi scelerosissimiq;. Quod si qu-
dicat mihi ex historiarũ lectione pr-
cipua

cipuam nancisci prudentiam, nō negauerim, modò id quoq; concedat, ex eisdem etiam summam hauriri perniciem, atq; vt alicubi canit Martial. Sunt bona multa, sūt mediocria multa, sunt mala multa.

DE RHETORICA. Cap. VI.

RHetorica verò quę ijs proxima est, ars sit, nec ne, inter grauissimos viros certatur, & adhuc sub iudice lis est. Ipse siquidem Socrates apud Platonem firmissimis rationibus eam nec artem, nec scientiā contendit, sed sagacitatem quandam ipsamq́; nec pręclaram, nec honestam quinimò turpem, illiberalem, ac seruilem adulationem. Sed & Lysias & Cleanthes & Menedemus censuerūt eloquentiam nulla arte posse contineri, sed à natura duntaxat proficisci, quæ quemlibet doceat dum opus sit, blandiri, & res suas enarrare, argumentisque firmare, atque veram pronunciationem, memoriam, pulchrū-q́ue inueniendi modum, nō nisi à natura proficisci, ꝙ ipsum in Antonio Romanorū Oratorū principe visū est.

Quin & cum ante Thisiam, Coracē & Gorgiam, nullus adhuc rhetoricæ artem scripserit, aut docuerit, multos tamen ingenij bonitate fuisse eloquentissimos. Præterea cùm ars definiatur esse collectio præceptorum ad vnum finem tendentium, adhuc certant rhetores, quis illius finis sit, an persuadere, an benè dicere: nec contenti veris causis, nouas & fictas etiam excogitant. Præterea tot theses, hypotheses, figuras, colores, ductus, characteres, suasorias, controuersias, declamationes, prooemia, insinuationes, beneuolentiæ captiones, artificiosissimas narrationes inuenerunt, vt vix numerare sufficiat, & tamen rhetoricæ finem factum esse inficiantur. Hanc Lacedęmones omninò reprobarunt, æstimantes proborum hominum sermonem non ab arte, sed à pectore proficisci oportere. Antiqui etiam Romani serò admodum rhetores in vrbem admiserunt: cumq́; post multam controuersiam ostendere Cicero conatus esset, orandi facultatem non tam ab arte, quam à prudentia proficisci, atque idcirco opus de perfecto Oratore scripsisset, tamē ille orator quē ipse velut

exem-

exemplar ibi fabricat, non omnibus probatus est: quin & Bruto ipsi singularis integritatis viro admodũ suspectus visus est, semperq; vicit sententia Rhetorum, benè dicendi præcepta hominum vitæ plus officere quã prodesse, atq; vt liceat verum fateri, cõstat totam illam, ac omnem rhetoricæ disciplinã nihil aliud esse, quã assentationis adulationisq́(& vt quidam audacius dicunt) mentiendi artificiũ, vt ꝙ rei veritate efficere non possit, persuadeat fuco orationis, quemadmodum de Pericle sophista ait Archidamꝰ (vt author est Eunapius) qui interrogatus, num esset illo potentior, respondit: Etsi Pericles in bello à me victus sit, ea tamen præditus est dicendi facundia, vt cùm de ijs ratiocinetur, nõ victus, sed victor appareat: atq; de Carneade ait Plinius, quod ipso argumẽtante, quid veri esset, haud facilè discerni poterat: de eodem traditum est, quòd cum pro iustitia multa publicè eleganter & sapienter disseruisset, postridie nõ minore doctrina atq; copia contra iustitiam peroràsse. Erat apud Syracusas corax, Rhetor vir acuti ingenij & linguæ prõptioris, qui hanc artẽ

mercede docebat, ad hunc accessit Ti-
sias, cùm promptam mercedem non
haberet, pollicitus est duplicem, post-
quam ille eum docuerit rhetoricam,
quem Corax hac conditione suscepit
& docuit. Hanc Tisias cũ didicisset,
de precio magistrum circumuenire
studens, interrogauit Coracem, quid
esset rhetorica, quo respondente effe-
ctricem persuasionum, in præcepto-
rem sic argumentatus est: Quodcun-
que igitur de mercede dixero, si tibi
me nihil debere persuasero, nihil de-
beo, quia non debere persuasi: si non
persuasero, nõ debebo etiam, quia me
scire persuadere non docuisti. Tunc
Corax hoc argumentum in Tisiam
retorquere visus: Quodcunq; ait, eg
quoque de mercede dixero, si me acc
pturum persuasero, accipiam, quoni
persuasi: si non persuasero, etiam ac
pere debeo, quoniam tantum discip
lum erudiui, qui præceptorem sup
raret. His antistrophis argumẽtis e
contendere audientes Syracusani, e
clamauerunt: Mali corui malum o
uum; significantes mali præceptor
peiorem discipulum. Haud absimi
historiam refert Gellius de Protago

Soph

sophista & Euathlo eius discipulo. Atqui scire exactè, ornatè, grauiter, & copiosè dicere, pulchrum & delectabile, ac semper vtile est, nōnunquam tamen turpe & importunum, sæpissimè verò periculosum, semper aūt suspectum est: quocirca Socrates ipse Rhetores nulla æstimatione dignos censet, nec qui vllam in benè instituta repub. debeant potentiā obtinere: & Plato illos à sua repub. cū tragicis histrionibus & poetis simul excludendos censuit, nec iniuria. Nam hoc artificio nihil periculosius ciuilibus officijs, ab hoc præuaricatores, tergiuersatores, calumniatores, sycophantę, & cætera huiusmodi sceleratę lingue hominū nomina descendūt. Hoc enim præditi homines in ciuitatib. plerūq; coniurāt, ac seditiones mouent, dum hac artificiosa loquacitate alios decipiūt, alios mordēt, alios cauillant, blādiūtur alijs, ac in innocētes tyrānidē quandā sibi vsurpāt. Hinc rectè dixit Euripides, tyrānicū quoddā esse multa scire dicere: & Aeschilus ait: Malū omniū turpissimū esse dico cōpositos sermones: & Raphael Volaterranus historiarum & exemplorū studiosissimus

mus fatetur, collatis quæcunq; audiuerit, quæque legerit veterum & recentiorum exemplis, paucissimos viros bonos reperiri eloquentes. Nónne eo ipso ingentes respublicæ sæpè grauiter vexatę, sæpè penitùs deletę sunt? Exemplo sunt eius rei, Bruti, Crassi, Gracchi, Catones, Cicero, Demosthenes, qui vt omnium habiti sunt eloquentissimi, ita semper fuêre omniũ seditiosissimi, Nam Censorius Cato quadragesies accusatus, ipse septuagesies, ac vltra alios reos fecit tota ætate sua insanis declamationibus reipub. tranquillitatẽ perturbans. Alter Vticensis prouocato Cæsare, libertatem Romanam funditus subuertit. Non minus Cicero Antonium in reipub. perniciẽ prouocauit, & Demosthenes Philippum in detrimentum Atheniensiũ, nullus deniq; reip. status ab hoc artificio nõ est aliquãdo euersus, nullus ab eloquentię vitio, si aures præbuit, perstitit illæsus. Perinde multũ potest in iudicijs fiducia eloquẽtię: hac patrona defendũtur malę causę, & nocẽs reus eripitur legis periculo, hac accusante sæpè innocẽs damnatus est, nec vllus vnquam eo artificio tam defensus extitit

tit, quin læsus sit, qui ex diuerso e-
t. M. Cato Romanorum prudentis-
mus vetuit tres illos Atheniensium
ratores, Carneadem, Critolaū, Dio-
enem in Romanam vrbem publi-
e audiendos admitti, quia tam acu-
o ingenio, orationis facundia, ac va-
da eloquentia præditi essent, vt fa-
ilè possent æqua & iniqua persua-
ere. Cōstat de hoc gloriatum apud
micos olim Demosthenem, sese quā-
o liberet, posse iudicum sententias
d suam voluntatem conuertere arti-
icio sermonis, ad cuius arbitrium A-
thenienſibus cum Philippo sæpè bel-
um, sæpè pax fuit. Tanta illi vis erat
eloquentiæ in concitandis sedandis-
que animorum ac voluntatum affe-
ctibus, vt tanquam ciuium suorum
imperium habens, illos quò volue-
rat, verteret dicendo: consimilem ob
rationem Cicero Romæ à plerisque
rex vocatus est, quia Senatum quouis
vellet verteret dicendo, oratione sua
omnia regens. Hinc apparet Rheto-
ricam non aliam esse, quàm persua-
dendi & mouendorum affectuum ar-
tem subtili eloquio, exquisito fuco,
& subdola verisimilitudine rapientē

animos incautorum, eosq; ducente[s] in captiuitatem erroris, peruertend[o] sensum veritatis. Quòd si naturæ be-neficio nulla res non vera voce expri-mitur, quod pestilentius, quàm verb[o]-rum fucatorum studium? Veritat[is] sermo simplex est, sed viuus & pene-trans, & discretor intētionum cordi[s], & tanquam securis ac gladius ancep[s] omnia artificiosa rhetorū enthyme-mata facilè dissecans & abscindens. Hinc Demosthenes quum reliquo[s] quoscunq; ex arte dicentes facilè co[n]-temneret, vnum Photionem vera & ad rem pertinentia, simpliciter & bre-uiter dicentem metuebat, ideoq; ora-tionum suarum securim nuncupar[e] solebat: fortè nouerant hæc prisci Ro-mani, qui (teste Sueto.) Rhetores bi[s] Roma ciuitate, semel sub C. Fanni[o] Strabone, & M. Valerio Messala Con-sulibus semel iterum sub Cn. Domi-tio Aenobarbo, & L. Licinio Crasso Censoribus publico edicto eijcientes, tertiò sub Domitiano Imperatore, v-niuersali senatusconsulto, & vrbe Ro-ma, tota insuper expulerunt Italia. Athenienses eos tanquā iustitiæ per-uersores foro prohibuerūt, ac Thyma-
gora m, n

goram, quòd inter officia salutatiõis Dario regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerũt. Pepulerũt Lacedęmonij Ctesiphonẽ, eò ꝙ se iactarat, de re quauis totũ diẽ posse dicere. Nihil enim apud illos magis inuisum, q̃ curiosũ hoc linguæ artificiũ, eorum quib. veritatis proferendę nulla cura est, sed opus modicũ proponẽtes, illud orationis lenocinijs & verborum ampullis excolere, & dicẽdi dulcedine decipere animos auditorũ, illosq; lingua sua reuinctos ducere ab aurib. iamq; palam est nullos hoc artificio factos meliores, complures autem deteriores reddi, qui etsi de virtutibus comptius dicere possent, longe tamen videmus elegantiores esse feliciorisq; eloquentiæ ad defendendos errores, ad seminandas lites, ad excitandas factiones, ad congerenda conuicia, maledicta, calumnias, quàm ad reconciliandam pacem, concordiam, tranquillitatem, atq; ad prędicandam charitatem, fidem, religionem. Porrò hoc artificio confisi plurimi, ab orthodoxa fide desciuerũt, sectęq; ac scismata, superstitionesq; ac hæreses hinc pullularũt, dũ nonnulli

ſcripturam ſacram, eò quòd eloquentiæ Ciceronianoq́; lepôre careat, ita aſpernantur vt cum ethnicorum fucatis argumētorum perſuaſionibus, contra catholicam interdum veritatē ſentirent. Quod de Tacianis hæreticis in primis manifeſtū eſt, & ijs, quos Libanius ſophiſta & Symachus orator idololatriæ defenſores, atq; Celſus Africanus, & Iulianus apoſtata, contra Chriſtum magnis rhetoriſmis inſultantes ſeduxerunt: è quorū pernicioſo ac blaſphemo eloquio, multas perſuaſionum argumentationes acceperunt hæretici, quas in aures hominum ſimplicium immittentes, totos ſeduxerunt à verbo veritatis, ſed quid veterum hæreticorum exemplis inſiſtimus? noſtra tempora ſpectemus. Qui ſunt duces Germanicarum hæreſum, quæ ab vno Luthero ſuſcepto exordio hodie tam multæ ſunt, vt ferè ſingulę ciuitates ſuam peculiarem habeant hæreſim? nónne authores illorum homines diſertiſsimi, linguæ eloquentia & calami elegātia inſtructi? & quos ante annos aliquot à linguarum peritia, à ſermonis ornatu, à dicendi ſcribendique promptitudine

[H]ic laudatos vidimus, vt nihil illorũ [l]audibus potuiſſet adijci, hodie vide[m]us capita & Principes hęreticorum: [I]ta ſunt adhuc multi qui eloquentiæ [d]editi, dum volunt Ciceroniani fieri, [e]fficiuntur Pagani: & qui Ariſtoteli, [a]c Platoni impenſius ſtudent, fiunt il[l]i quidem ſupeſtitioſi, hi verò impij. [O]mnes autem illi, quicunque præter [ſ]implicia veritatis verba, otioſos ſer[m]ones in aures hominum effundũt, [a]ſſiſtent in iudicio, rationẽ redditurí [d]e ijs, quæ vanè coniecerunt, & men[t]iti ſunt aduerſus Deum.

DE DIALECTICA. Cap. VII.

SVccedit iſtis in ſubſidium Dialectica, & ipſa quidem non niſi contentionis ac tenebrarum artificiũ [e]ſt, per quam reliquæ omnes ſcientiæ [o]bſcuriores, ac cognitu difficiliores [r]edduntur: atque hæc etiam ſeſe, Lo[g]icã videlicet, dicendi & ratiocinan[d]i ſcientiam vocat. Miſerum profectò [&] irrationale hominum genus, ſi abſque hac diſciplina neſciat ratiocina[r]i: hanc tamen Seruius Sulpit. omniũ

artium maximam esse dixit, & quasi
lucem ad ea, quę ab alijs doceantur, cũ
ipsa (vt ait Cicero) rem vniuersam do
ceat distribuere in partes, & latentem
definiendo explicare, interpretando
obscuram explanare, ambiguam con
templari & distinguere, atque regu
lam de ijs omnibus tradat, qua vera
& falsa iudicentur. Præterea pollicen
tur Dialectici se cuiusq; rei essentia
lem, vt aiunt, definitionem posse in
uenire, tamen hanc nullis vnquam
verbis pręstare possunt tam lucidam
quin æquè nescius maneat animus
quin dicat quis idiotæ pro homine
animal rationale mortale, minus in
telliget, quàm si dixisset hominem.
Plura de his scripsit inter Latinos
Boethius, cuius opera non habentur
sed præstant omnibus quæ scripsit A
rist. Prædicamenta, Elenchos, Topica
Peri hermenias, Analytica, & reliqua
quē secuti Peripatetici, opinantur ni
hil stare, aut sciri posse, nisi quod syl
logizando probetur per Demonstra
tionem, eam videlicet, quā depingit
Arist. sed tamē nunq̃ in dogmatibus
suis obseruauit, cũ omnes suę argumē
tationes ex præsuppositis ab eo dedu
cantur

antur, quę secuti omnes isti scientiarũ pollicitatores, hactenus nullas aut paucissimas veras demõstrationes dederũt, nedum in naturalib. sed omnes deducũt illas ex pacceptis, aut ab suo Ari. aut abs alio, qui illa prior dixerit, quorũ authoritatem seruant sibi pro principijs demõstrationis: veram aũt demonstrationem, quæ facere debeat scientiã, docet Arist. eã esse, quæ fit per quidditates, (vt loquũtur Dialectici) per proprias rerum differentias, nobis occultas & ignotas. Ait insuper demõstrationem ex causis fieri, ex ijs quæ sunt De, Per, Se, & Secũdum quod ipsum: quæ quidem enũciationes cùm sint conuertibiles, se ad inuicẽ inferẽtes, tamen ait nõ dari, nec concedi demonstrationem circularem ex causis. Si itaq; nũc principia demõstrationis plurimum ignota sunt, & circulatio non admittetur, certè nulla inde aut paucissima, eaq; incerta haberi potest scientia, credere enim oportebit demonstratis, per fragilia quædam principia, quibus aut propter præcedentẽ prudentium autoritatem, veluti notis terminis assentimur, aut quos experientia comprobamus per sensus. Om-

nis

nis enim notitia (vt aiunt) ortum habet à sensibus: & experimentum sermonum verorum, vt ait Auerroes, est vt concordent sensatis. Et illud notius est & verius, in quod plures sensus cõueniunt, ex sensibilibus itaque, eorũ scientia manu ducimur ad omnia ea, quæ à nobis sciri possunt. Iam enim quũ sensus omnes sæpè fallaces sunt, certè nullam nobis synceram probare possunt experientiam. Præterea quum sensus intellectualem naturã nequeant attingere, & rerum inferiorum causæ, ex quibus illarum naturæ effectus, & proprietates seu passiones demonstrari deberent, sint omnium consensu nostris sensibus penitùs ignotæ, nónne cõuincitur veritatis via sensibus esse pręclusa? quare etiam omnes illæ deductiones & sciẽtiæ, quæ in ipsis sensib. radicitus fundatę sunt omnes incertæ erunt, & erroneæ, & fallaces. Quæ ergo nunc vtilitas Dialecticę, q̃s fructus sciẽtificæ illius Demonstrationis ex principijs & experimentis, quibus cum veluti notis terminis assentire necesse erit? nónne iã ipsa principia & experimenta magis scientur, quàm demonstrata? sed hæc

nunc paulò remotiùs nobis repe-
da est. Dialectici decem numerant
edicamenta, quę vocant genera ge-
ralissima, hæc sunt : Substantia,
uantitas, Qualitas, Relatio, Quan-
, Vbi, Situs, Habitus, Actio, Passio,
ibus omnia constare putant, & in-
lligi quæcunque in toto vniuerso-
ue orbiculari mundo continentur.
radunt insuper quę de ijs ipsis ac ea-
um partibus prædicentur, quinq;, vi-
elicet: Genus, Speciem, Differentiam
roprium, Accidens, quæ ob id prędi-
abilia nominârunt. Porrò inuene-
ũt quatuor cuiuslibet rei causas, Ma-
erialem, Formalem, Efficientem, &
inalem: ex quibus omnium rerum
eritatem & falsitatem sese inuenire
osse arbitrantur, quadam infallibili
vt putant) demonstratione, hoc est,
syllogismo, quem altero trium ordi-
num, vt vocant, figurarum supra vn-
deuiginti modos esse oportebit. Com
ponunt autem omnem syllogismum
siue demonstrationem ex tribus ter-
minis, qui sunt, subiectum quæsiti, &
dicitur Minor: alter prędicatum quę-
siti, & dicitur Maior: tertius est mediũ
inter vtrunque participans: & iuxta
hos,

hos,duas formãt propositiones, quã Premissas appellant, Maiorem, & Minorem, ex illis tandem nascitur Conclusio, scilicet de altero ad extremum alterum tãquam à limine ad metam procurrentes. Hoc totum est egregium illud artificium, hæc eius sunt extrema confinia, quibus omnia combinare, diuidere, & concludere opinãtur, per quædam quę refelli posse, impossibile putant axiomata, atque hæc sunt logici artificij portentosa & alta mysteria, magnoque labore exquisita à magistris fallacibus, quæ tanquã occulta quædam & arcana, non omnes profiteri licet, nec discere, nisi illos, qui grandes mercedes pro illis præstare possunt, magnisque sumptibus authoritatem hãc sibi inter scholasticos coemerint. Denique ij sunt eorum canes, hæc illa retia, quibus (illorum opinione) rerum omnium siue naturæ subiectarum, vt Physica: siue naturam ipsam comitantium, vt Mathematica: siue naturã ipsam quodammodo superantium, vt Metaphysica: venantur veritatem, quam tamẽ eo artificio iuxta P. Clodij atque Varronis prouerbium, nimium altercando

amittunt: atq; hæc ſunt duntaxat
terum Dialecticorum confinia.

DE SOPHISTICA.

Cap. VIII.

SEd lõgè plura prodigia maioraq́;
portẽta ijs addidit recẽtior Sophi-
ſtarũ ſchola, de terminorũ paſſio-
ibus, de infinito, de cõparatiuis, de
uperlatiuis, de differt aliud ab, de in-
pit & deſinit, de formalitatib. hæc-
eitatibus, inſtãtibus, ampliationibꝰ,
eſtrictionibus, diſtributionibus, in-
entionibus, ſuppoſitionibus, appella
ionib. obligationibus, conſequenti-
us, indiſſolubilibus, exponibilib. re-
duplicatiuis, excluſiuis, inſtantijs, ca-
ibus, particulariſationibus, ſuppoſi-
tis, mediatis, & immediatis, cõpletis,
incompletis, complexis, & incomple-
xis, & cæteris intolerandis, vaniſq́ue
vocabulis, quæ traduntur in paruis
Logicalibus, quibus omnia, quæcun-
que re ipſa falſa ſunt, & impoſſi-
bilia; vera eſſe facilè conuincent: &
è contrario, quæcunque vera ſunt, ve-
lut ex equo Troiano erumpentes,
ijs machinis, ſubito verborum incen-
dio atque ruina vaſtabunt. Sunt
rurſus, qui non niſi tria prædicamen-

ta re-

ta recipiunt, nec nisi duas syllogismorum figuras, & tantùm octo illorum modos probant: modales autem propositiones, concretos insuper & abstractos terminos rideant: nec desunt qui vndecimum numerent prædicamentum, & quartam syllogismorum figuram, augeantque prædicabilium & causarum numerum, totque inuicta & Stoicas subtilitates inuexerunt, vt Cleanthis, Chrysippique argutiæ cũ Daphitæ, Euthidemi, Dionysiodori circunuentiunculis, penitus crassæ, rusticanæque futuri sint, si cum ijs nouis Sophistarum nostrorum inuentis conferantur, in quibus nunc passim ferè omnis Scholasticorum turba, cũ misero labore ac damnabili studio occupata, nil magis agere videtur, nisi vt discat errare, ac perpetuis digladiationibus explicandam veritatem obscuriorem reddere vel amittere, quorum tota disciplina, non aliud quicquam est, quam captio quædam ex deprauatis verborum dictionibus subdola quadam cauillatione peruertens vsum loquendi, & vim inferens linguæ, quam ignorat, transuertens veritatem secundum verisimilem expo

sitionem

ſitionem, quorum gloria non niſi in conuitijs & ſtrepitu ſita eſt, vt qui nõ tam victoriam appetant, quàm certamen, nec veri inueniendi, ſed altercãdi propoſitum ſit, adeò vt inter hos primas partes teneat, quicunque clamoſiſſimus eſt, & impudentiſſimus, & linguæ fremitu audaciſſimus. De quib. ait Petrarcha, ſiue is ſtili pudor, ſiue ignorantiæ confeſſio eſt, lingua implacabiles ſunt, calamo non contẽdunt, nolunt apparere, quia friuola ſunt, quibus ornantur: ideoque more Parthico fugitiuam pugnam exercẽt, & volatilia verba iactantes, quaſi ventis vela committunt. Hi ſunt enim, quos Quintilianus dicit in diſputando mirè callidos: cùm autem ab illa cauillatione diſceſſerint, non magis ſufficere in aliquo grauiore actu, quã parua quædam animalcula, quæ in anguſtijs mobilia, campo deprædhenduntur: itaq; campũ timent, verumq́; eſt illud, diuerticula & anfractus ſuffragia eſſe infirmitatis, vt qui parùm curſu valẽt, flexu eludãt. Sic & Sophiſtæ metuũt, ſub notarijs & collatis libris, & authorib. pugnare, ſed ſolius memoriæ & linguę virib. & fugitiuis
clamori-

clamoribus, non ad calamos, sed a
obliuiosas aures concertare volun
nec referre putant, qua quisq; ratio
vtatur, dummodò instantiam det: n
curandum quicquid sentiat aut dic
modò loquatur, & strenuè contēda
Nam qui verbosior est, is inter eos v
detur doctior, ijs præstigijs circum
eunt scholas & plateas & mēsas, qua
runt æmulos, quos vt congrediantu
inuitant, instant, insiliunt, si congre
ditur & vrget, ad diuerticula prola
buntur, & latebras quærunt, & ad v
sitata recurrunt, tot faciētes anfractu
ac si labyrinthū circumiri oporteat
quòd si quis nolit, aut pigeat cum il
lis decertare, subdola aliqua interro
gatione, & quam quis non optima co
gnitione inquisiuit, aggrediuntur, v
sic vel ex improuiso respondentē d
errore conuincant, aut scire se negan
tem verecundiæ reū faciant & explo
dant, atq; ipsi in vtramq; partem do
ctrinæ vendicent gloriam. Sed quos
fructus nobis in Ecclesia Christi pepe
rit pariatque Dialectica cum suis So-
phistis, spectemus, qui nō assentientes
diuinæ traditioni, illam cōpositis, &
ex fallacibus sensib. deductis rationi-
bus

is confundunt, quibus dum nimiũ
edunt recedente luce veritatis, suc-
escunt tenebræ, quibus obuoluti &
cæcati, factiq́; magistri & duces cæ-
orum, multos secũ ijs falsis argumen
ationibus & apparẽtibus rationibus
rahunt in foueam, semperq́; ignoran
iæ profundũ, errorumq́; pelagus in-
atantes, serpentũ more lubrici, frau-
ulentiæ & seductionis verbis subin-
olantes, imperitiores seducũt ad cre-
dendum figmentis suis, & extollentes
ea, persuadere audent sacratissimam
Theologicam, sine Logica, sine Diale
ctica, sine rixa, sine altercatiõe, sine so
phismatibus constare non posse. Non
inficior, Dialecticam ad scholasticam
exercitationem conferre, sed ad theo-
logicam contemplationem quid cõ-
ferat, non video, cuius summa Diale-
ctica est in oratione constituta. Neq;
enim vana promissione pollicitus est
nobis Christus, inquiens: Petite, & ac-
cipietis. Itaq; priusquam contentiosi
scholastici suã Dialecticã discant, isti
Christi fideles ab ipso magistro verita
tis impetrant omnem necessariã veri-
tatem. Præterea Dialectica per varias
ambages tandẽ non altiùs pertingere
potest,

poteſt, quàm ad Philoſophiã, ſed p
fidelem orationem recta & certiſſim
via conſcenditur ad ſummam diu
narum, atque etiam humanarum r
rum ſapientiam. Errant igitur quici
que dicunt, Dialecticam hanc eſſe
uertendorum hæreticorum mach
nam omnium potentiſſimam, quu
reuera ipſa ſit robur omnium hæret
corum: hac arte freti quondam Arri
& Neſtorius hæretici, tam impuden
ter deſipuerunt, vt ille diuerſas p
gradus & tempora in Trinitate ſub
ſtantias aſſereret: alter Mariam virg
nem theotocon eſſe negaret, quia d
uinas operationes logicis ſophiſma
tibus metiri præſumpſerunt, plus A
ſtotelis obſeruantes Dialectica ſoph
mata, quã diuinæ Scripturæ anima c
uertentes verba. Omnia namq; (vt a
Hieronymus) hæreticorum dogma
ta, ſedem ſibi & requiem inter Ari. &
Chryſippi ſpineta reperierunt. Ind
Eunomius profert, quod natum eſ
non fuit antequam naſceretur. Ind
Manichæus, vt Deum liberet à cond
tione malorum, alterum mali indu
cit authorem. Inde Nouatus ſubtra
hit veniam, vt tollat pœnitentiam

de illis fontibus vniuersa hæreticorũ dogmata argumentationum suarum aculos trahunt. Nam cum nullus sermo sit, qui non recipiat contradictionem, nec vlla argumentatio, quæ nõ possit per aliã subuerti, inde est, quòd ad nullum finem scientiæ, ad nullam cognitionem veritatis per dialecticas disputationes homines peruenire possunt: sed & multos cõtingit declinare à veritate in hæreses, dum speciem sibi validioris veritatis logicis argumẽtationibus reperisse se credunt, aut sic hæreticos reprobant, vt ipsi nihilo saniora restituant: quare Plato ipse serò admodum voluit dialecticam attingi à custodibus, eò quòd hæc in vtranq; partẽ differat, & minus firmas reddat de honesto aut inhonesto rationes. Hæc de dialectica hactenus.

DE ARTE LVLLI.
Cap. IX.

INuenit autem Raymundus Lullus recentioribus temporibus dialecticæ haud absimilem prodigiosam artem, per quam tanquam olim Gorgias Leontinus (qui primus in-

conuentu literarum hominũ poſcere
auſus eſt, qua de re quiſque audire
vellet)de quouis ſubiecto ſermone al
undè quis valeat diſſerere, atq; inue
nire quadam artificioſa nominum a
verborum perturbatione, atque in v
tranque partem de omni ſermone c
rioſo hoc pluſquam eleganti artifici
garrula,loquacitatiso ſtentatione di
putare, neque vllum vincendi locum
alijs relinquere, & res minutiſſima
& puſillas in immẽſum dilatare. Se
hæc altius repetere nõ eſt neceſſe, no
ampla ſatis commentaria in hanc ar
tem dedimus alibi: verùm nolo ha
alicui fucum faciant in artificio ad
modum leui, quod etſi eiuſdem ex
tollere viſi ſumus, tamen res ipſa pa
lam ſe facit, vt opus non ſit circa han
magnopere depugnare, hoc autẽ ad
monere vos oportet, hanc artem a
pompam ingenij & doctrinę oſtenta
tionem potius, quàm ad comparand
eruditionem valere, ac longè plus ha
bere audacię, quàm efficacię. Eſſe pr
terea totam ineruditam ac barbaran
niſi elegantiore quadam literatur
adornetur.

DE ARTE MEMORA-tiua. Cap. X.

HIs artibus adnumeratur etiam memoratiua, quę (vt ait Cicero) nihil aliud eſt, quàm indu[ct]io quædam, & præceptionis ratio, [l]ocis & imaginibus tanquam mem[b]rana conſtans, & characteribus, à Si[m]onide Melitone primùm excogita[t]a, deinde per Metrodorū Sceptiū per[f]ecta, ipſa tamen qualis qualis ſit, ſine [n]aturali memoria, perſiſtere minimè [p]oteſt, quam tot ſępiſſimè monſtroſis obtundit imaginibus vt pro memo[r]iæ tenacitate maniam & phreneſim nonnunquam inducat, dum videlicet naturalem memoriam innumerabilium rerum ac verborum imaginibus prægrauans, naturæ finibus nō contentos, arte inſanire facit. Hanc itaque cùm Simonides aut alius quiuis Themiſtocli obtuliſſet, ait ille: obliuionis mallem, nam multa memoro, quæ nollem, obliuiſci non poſſum, quæ vellem. Et Quintil. de Metrodoro: Vanitas, inquit, nimirū fuit atq; iactatio, circa memoriā ſuā, poti⁹

arte quam natura gloriantis. Scripse-
runt de ea Cicero lib. Rhetoricoru
nouorum, & Quintil. in institution
bus, & Seneca: & ex recentioribus Fr
ciscus Petrarcha, Mareol. Veronensi
Petrus Rauennas, & Hermannus B
schius, & alij, sed indigni catalago, c
scuri homines permulti, & multi h
quotidiè profitentur, sed non reper
tur, qui in ea multum proficiat, q
magistri eius pro lucro infamiam sa
pè reportant. Solent enim in gymna
sijs plerunque huius artis profession
nebulones quiddã scholaribus impo
nere, ac rei nouitate pecuniolã ab in
cautis emungere: deniq; puerilis glo
ria est, ostentare memoriam: turpe
impudentis est, multarum rerum le
ctionem instar mercimoniorum an
te fores explicare, cùm interim vacu
domus sit.

DE MATHEMATICA in genere. Cap. XI.

SEd tempus est nunc de mathem
ticis disciplinis dicere, quæ mu
to omnium certissimæ putãtu
omnes tamen non nisi in doctoru

suoru

torum, quibus plurima fides datur, opinionibus consistunt: qui etiam in his non parum errarunt, quod & Albumasar vnus eorũ nobis attestatur, inquiens: Antiquos etiam vsque post Aristotelis tempora non planè mathematica sciuisse, cumq; omnes hæ artes circa sphæricam seu rotundam, siue figuram, siue numerum, siue motum potissimè versentur, fateri tandẽ coguntur, perfectè rotũdum seu sphæricum nusquam, neque secundum artem reperiri, neq; secundum naturã. Atque hæ disciplinæ licet vel paucas, vel nullas in Ecclesia hæreses dederint, tamen, quod ait Augustinus nihil ad salutem pertinent, sed magis in errorem mittunt, & à Deo auocant, atq;(vt ait Hieronymus) non sunt scientiæ pietatis.

DE ARITHMETICA.
Cap. XII.

INTER has prior est Arithmetica, hoc est numerorũ disciplina, quæ matris quodammodo ad cæteras obtinet vicem, nõ minus superstitiosa, quàm vana, ac propter vilem numerandi practicam, non nisi à merca

toribus auaritię causa in precio hab
tam: tractat enim de numeris & co
diuisionib. quis par, quis impar, qu
pariter par, quis pariter impar, qu
impariter par, quis superfluus, quis
minutus, quis perfectus, quis comp
situs, quis incompositus, quis per s
quis ad alium. Item de proportion
& proportionalitate, earundemq; sp
ciebus: De numeris harmonicis & ge
metricis, deq; varijs numerorum pa
sionibus & minutijs atq; modo sup
putandi.

DE GEOMANTIA Cap. XIII.

DEnique arithmetica hæc no
bis geomanticam, diuinatio
nem, & præuestinas tesseras
& talos, & aleas, & quicquid est e ius
modi numeralium sortilegorum pr
genuit: quamuis geomātiam omne
fermè astrologię adoptent, ob paril
iudicandi rationem, tum quia vires e
ius non tam ex numero, quàm ex m
tu eliceant, iuxta illud Aristotelis di
ctum in primo Metheor. Motus cæl
est perpetuus, & est principium & ca
sa omnium motuū inferiorum. Scri
pserun

ſeruntautē de hac ipſa ex antiquioribus, Hali: ex recentioribus Gerardus Cremonenſis, Bartholomęus Parmēſis, & quidam Tundinus, ſcripſi & ego quandam Geomantiam ab alijs lōgè diuerſam, ſed non minus ſuperſtitioſam, fallacemq́;, aut ſi vultis, dicā etiam mendacem.

DE ALEATORIA. Cap. XIIII.

ARS item Aleatoria, & ipſa tota ſortilega eſt, cuius quantò quis ſtudioſior, tantò erit & nequior & infelicior, dum alieni concupiſcentia ſua profundit, nec vel patrimonij vllam reuerentiā tenet. Hęc ars mendaciorum, periuriorum, furtorum, litium, iniuriarū, homicidiorumq́; mater eſt, verè malorū dæmonum inuentum, quæ exciſo Aſiæ regno inter euerſæ vrbis manubias varia ſub ſpecie migrauit ad Græcos. Hinc teſſeræ, calculi, tricolus, lenio, monarchus, orbiculi, thaliorchus, vulpes, præterea octocedron, duodecacedron, quib. nōnihil diuinationis ineſſe putatur. Sūt & q̄ dicāt Attalū Aſiaticū artē hāc inueniſſe, & ab artificio

numerandi excogitasse: è Romanis verò memoriȩ proditum est, Claudiũ Imperatorem de illa librum composuisse, cuius ipse, atq; ante eum Augustus Cæsar ambo studiosissimi cupidissimiq; extiterunt. Ars tota infamis & omnium gentium legibus interdicta, quin & Cobilon Lacedæmonius iungendæ societatis causa Corinthũ legatus missus, cum duces, ac seniores Corinthiorum inuenisset in alea ludentes, infecto negocio rediјt, dicens nolle se Spartanorũ gloriam hac infamia maculare, vt dicerẽtur cum aleatoribus societatem contraxisse: tanto probro apud maximos quosq; habita est, vt regi Demetrio in leuitatis opprobrium taxilli aurei à Parthorum rege missi sint: atq; tamen hodie regũ & nobilium hic exercitatissimus ludus est: quid ludus? imò sapientia eorum, qui fuerint in hac adfallendum damnabilius instituti.

DE SORTE PYTHAgorica. Cap. XV.

NEc illud prætereundum censeo, quod asserebant Pythagorici, & ꝙ aliј putant, ipse etiã credi-

credidit Aristot. literarum elementa certos suos possidere numeros, ex quibus per propria hominum nomina diuinabantur, collectis in summam cuiuslibet literarum numeris, quibus collatis, palmam illi tribuerũt, cuius summa alteram excesserat, siue de bello, siue de lite, siue de coniugio, siue de vita aut alia consimili re quæsitũ foret: eaq́; ratione dicunt Patroclum ab Hectore victum, illum verò ab Achille superatum, quam rem Terentianus tradit ijs versibus. Et nomina tradunt ita literis facta.

Hæc vt numeris pluribus, illa sint minutis.
Quandoque subibunt dubia pericula pugnæ.
Maior numerus, qua steterit fauere palmam.
Præsagia lethi minima, patere sũma.
Sic & Patroclem Hectoris manu perisse.
Sic Hectora tradunt cecidisse mox Achilli.

Et sunt, qui simili computo promittunt sese horoscopia inuenturos, sicut de ijs tradidit, nescio quis, nomine Alchãdrius, obscurus philosophus

quem ferunt discipulum fuisse Aristotelis. Et narrat Plinius, Pytagoræ inuentis etiam illud atribui, propriũ nominum imparem vocalium numerum, orbitates oculorũ, claudicatiões, consimilésue casus portendere.

ADHVC DE ARITHMETICA. Cap. XVI.

SEd ad Arithmeticam redeamus: hanc Plato à malo dæmone vnà cùm talorum & alearum ludo primum monstratam ait. Et Lycurgus magnus ille Lacedæmoniorum legislator, illam ceu turbulentam è repub. sua eijciendam censuit. Vacuũ enim & inanem laborem deposcit, & ab vtilibus honestisq; negocijs homines abstrahit, ac de rebus futilib. sæpè magnis iurgijs contendit. Hinc illud Arithmeticorum irreconciliabile bellum, vter numerus par an impar præferendus sit: quis inter ternarium, senarium, denarium, numerus sit perfectior. Item quis numerus dicitur pariter par, circa cuius definitionem Euclidem ipsum Geometriæ principem non parùm errasse contendunt. Preterea

terea non facilè dixerim, quæ Pythagorica mysteria, quas magicas vires numeris inesse somniant, etiam ab ipsis rebus nudatis: dicereque audent, nisi illis instrumentis exemplaribusque mundum à Deo creatum iri non potuisse, ac diuinorum omnium cognitionem in numeris tanquam in regula omnium certissima contineri. Hinc orti sunt Marci magi, & Valentini hæreses in numeris fundatæ & ex numeris progressę, qui diuinam religionem & innumerabilia diuinæ veritatis secreta, sese per frigidissimos numeros posse inuenire & enunciare præsumebant. Accedit istis Pythagorica retractis inter sacramenta habita, & alia plura ijs similia, quæ omnia vana, ficta & falsa sunt, nec quicquam veri superest arithmeticis illis nisi insensatus ac inanimatus numerus, atque tamen hinc sese diuinos homines agere arbitrabantur, quod sciant numerare, sed hoc ægrè illis concedũt Musici, hũc honorem suę harmonię libentiùs deferentes.

DE MVSICA.
Cap. XVII.

DE Musica igitur iam nobis sermo esto, de qua ex Græcis copiosè scripsit Aristoxenus, qui & animam musicam esse dixit, cuius documenta Boetius deinde latinis tradidit: dico autem illam, quæ in vocũ ac sonorum modulatione consistit, non eam quam de metris & rythmis ac carminum fictionibus nuncupãt, quæ poesis est, quæ authore Alpharabio, non tam speculatione ac ratione, quàm furoris insania fertur, de qua superius diximus: verum eam, quæ de modulationibus est, qui est concentus neruorum, aut vocum in suos modos sine aurium offensione consonãtium: agit enim de sonis, de interuallis, de sistematis genere, de tono, de cõmutationibus ac modulationib. Hãc veteres diuisere in enharmoniacam, chromaticam, diatonicam: priorem autem (videlicet enharmoniacã) ob nimis reconditam difficultatem pro impossibili eius indagine deseruere: alteram verò ob lasciuiæ infamiam aspernati sunt atq; abdicârunt: tertiã

verò ſpeciem duntaxat (tanquam mā
danæ compoſitioni conformem per-
ſuaſi) admiſerunt. Sunt etiam ex vete
ribus, qui muſicos modos, ex gentium
vocabulis diſtinxerunt, vt in Phrygiū
Lydium, Dorium, quos apud Poly-
meſtrem, & Saccadam, Argiuum ge-
nere, fuiſſe antiquiſſimos cōſtat, qui-
bus Sappho Lesbya (vt inquit Ariſto-
xenus) quartum videlicet mixolydiū,
ſuperinſtituit, cuius inuentorem alij
Terſandrum, alij Pythoclidem tibici
nem putant, Lyſias Lamproclem A-
thenienſem authorem poſuit, atque
hos quatuor modos veterum autho-
ritas celebres notauit, totamq́ue aſtru
ctionem encyclopędiam vocauerunt,
quaſi ſcientiarum orbem, quod Muſi
ca omnes amplectatur diſciplinas, ſi-
cut ait Plato, in primo de legibus, Mu
ſicam ſine vniuerſa diſciplina tracta-
ri non poſſe. Inter hos verò quatuor
modos, Phrygium, quia diſtrahit &
rapit animum, non probant, ſed bar-
baricum Porphyri9 illum vocat, quia
ad furorem & pugnas excitandas tan-
tùm commodum. Alij idcircò Bacchi
cum vocant, vti furibundum, impe-
tuoſum, & perturbatum, cuius modu

latiõne,quã anapæsto pede declarant, Lacedæmonios & Cretenses ad arma concitatos legimus: eodẽ Timotheus Alexandrum regem ad arma incitauit,& Taurominitanus iuuenis,narrante Boethio, domum,in qua scortũ latitabat, Phrygio sono excitus comburere festinauit. Lydium etiam Plato reprobat, vt qui acutus sit, & à modestia Dorij recedens, lamentationibus accommodus: verùm (vt quibusdam placet)etiam ijs,qui natura hilares & iucundi sunt, congruus. Hinc Lydos hilares & periucundos populos ijs modulationibus delectatos ferunt,quas etiam Tusci Lydorũ progenies choricis saltationib. adhibebant. Dorium autem tanquam grauiorem honestioremq;,& omnib. modis modestum, ad grauiores animi affectus, & motus corporis aptum , & ad rectè,ac benè viuendum vtilem, omnibus prætulerunt: ideò apud Cretenses, Lacedæmonios, Arcades, in magna veneratione habitus. Imperator quoq; Agamemnon ad bellum Troianum profecturus, Doricũ domi reliquit musicum,qui spondæo pede mulierẽ Clytemnestrã in pudicitia pro-

tateq; conseruaret, quare nõ prius Aegysthio vocari potuit, quamuis usicũ prius è medio impiè sustulis- t. Mixolydium verò Tragœdijs & cõ iserationibus cõgruum, incitatio- is & retractionis efficaciam habere : mœroris imperium tenere dicunt. is quatuor modis sunt qui alios su- eradinuenerũt, vt quos collaterales ocant, videlicet Hypodorium, Hy- odolydium, & Hypophrygiũ, vt sint eptem totidem Planetis correspondē es, quibus Ptolemæus addit octauum yppermixtolydiũ omnium acutis- imum, firmamento attributum, ve- ùm Lucius Apuleius primo Florido- um quinque modos describit, Aeo- iũ, hyastium, varium, Lydium, que ulum. Phrygium bellicosum, Do- rium religiosum. His addunt alij Io- nicum iucundum & floridum, A Mar tiano etiam, iuxta Aristoxeni tradi- tionem quinque numerantur modi principales, & decem collimitij. Et licet hanc artem suauitatem non mo- dicam habere fateantur, communis tamen sententia est, atque ipsa expe- rientia omnibus nota, esse illam viliũ ac infelicis intemperantisq; ingenij

homi-

hominum exercitium, & qui nec in
piendi, nec finiendi rationem teneā
ſicut de Archabio tibicine legitur, qu
pluris conducendus erat, vt deſinere
quàm conducendus vt caneret. D
quibus tam importunis muſicis, ſi
ait Horatius:

Omnibus hoc vitium eſt cantoribu
interamicos,
Vt nunquam inducant animum ca
tare rogati,
Iniuſſi, nunquam deſiſtant.

Hinc Muſica ipſa ad precium & ſti-
pem ſemper vagabunda extitit, & le-
nociniorum clientula, quam nullus
vnquam profeſſus eſt vir grauis, mo-
deſtus, pudicus, fortis: ideoque Græci
illos communi vocabulo Liberi pa-
tris artifices, ſiue (vt Ariſtot.) Diony-
ſiacos technitas, hoc eſt, artifices bac-
chanales appellârunt, qui improbis
eſſe moribus magna ex parte conſue-
uerunt, vitam plurimum traducen-
tes incontinenter, partim etiam cum
inopia, quę quidem vitia & gignit, &
auget. Perſarum ac Medorum Reges,
Muſicos intęr Paraſitos & Hiſtriones
referebant, videlicet ex opere illorum
voluptatem ſibi capientes, ipſos autē
actores

ctores contemptui habentes,atq; Antisthenes ille sapiens, cùm audiſſet Ismeniam quendam optimum habere tibicinem,homo nequã eſt, inquit: non enim ſi probus foret,tibicen eſſet. non enim, vt dicitur, ars eſt illa viri ſobrij & probi, ſed otioſi & iocantis. Hanc Scipio Aemilianus,& Cato tanquam à Romanis moribus alienam ſpernabantur. Hinc Auguſto atque Neroni probro datum eſt,quòd Muſicam auidius ſectarentur. Sed Auguſtus correptus quidem abſtinuit: Nero autem peramplius inſequutus, ob hoc contemptui,ludibrioque habitus eſt. Philippus rex,cùm audiſſet filium quodam loco ſuauius ceciniſſe, obiurgatus eſt: Nónne pudet,inquiens, quòd tam benè ſcias canere? ſatis enim eſt, ſuperque Principi viro canentibus alijs audiẽdi otium ſupereſſe. Non canit apud Græcos Poetas Iupiter, nec pulſat citharam, docta Pallas deteſtatur tibias. Apud Homerum pulſat citharœdus, præbent aures Alcyones, & Vlyſſes. Apud Vergilium ſonat & cãtat Iopas,auſcultant Dido & Aeneas, Alexandro Magno quondam canente Antigonus pædagogus citharã fregit,

git,abiecitq́;,inquiens, ætati tuę iam regnare conuenit,non canere. Sed & Aegyptij,teste Diodoro,musicam tan quam virorum animos effœminan tem prohibebãt adolescẽtes suos per discere. Et Ephorus,teste Polybio,eam non nisi ad illudendos ac fallẽdos ho mines inuentam tradidit. At reuera quid inutilius, quid cõtemptibilius, quid fugiendum magis istis tibicini bus,cantoribus, ac reliqui generis mu sicis,qui tot vocibus canẽtium,præci nentium, decinentium, intercinen tium,occinentium, & concinentium vniuersarum auium garritus superã tes, venenata quadam dulcedine, ve lut Syrenes hominum animos lasci uientibus vocibus,gesticulationibus, ac sonis pręstigiant atque corrumpũt. Quapropter Ciconum matres atque nurus Orpheum ipsum ad Parcarum vsque inuidiam persecutæ sunt,quod modulis suis mares effœminaret. Quod si fabulis quædam authoritas est,Cen tum luminibus cinctũ caput Argus habebat,quæ omnia tamen vnius fi stulę modulo sopita sunt & extincta. Atq; tamen hinc plurimũ gloriantur musici isti, quasi ipsi supra Rhetores
habeant

habeāt mouendorū affectuum imperium: quos insuper eò ipsa euexit insania, vt ipsos etiam cælos canere affirment, vocibus tamē à nullo vnquam mortaliū auditis, nisi fortè quòd musicis istis per suum Euouae, seu per temulentiam, vel insomnium innotuerunt. Nullus tamen musicorum interim è cælo descendit, qui vocum consonantias omnes nouerit, quiq; proportionum inductiones omnes inuenerit. Attamen dicunt artem esse consummatissimam, & quæ omnes amplectatur disciplinas, nec sine vniuersa disciplina tractari possit, etiam diuinationis vim illi tribuētes, qua corporis habitudines, animique affectus & mores hominum per ipsam iudicētur, sed & dicūt artem esse infinitam, nec vllo ingenio exhauriri posse, sed indies illam pro cuiusque captu nouos dare modulos. Propterea que non malè Anaxilas: Musica per deos, inquit, perinde atq; Libya semper quotannis nouam quampiam feram parit. Hanc Athanasius ob vanitatem suam interdixit Ecclesijs: sed Ambrosius cæremoniarum, & pompæ appetentior, Ecclesijs instituit canendi &

psallendi

psallendi vsum. Augustinus verò in medio hærens, inde sibi haud non difficile dubium ortum esse, in cōfessionibus suis meminit: hodie verò tanta in Ecclesijs Musicæ licentia est, vt etiã vna cum Missæ ipsius canone, obscænæ quæque cantiunculæ, interim in organis pares vices habeant, ipsaque diuina officia, sacræ & orationũ preces conductis magno ære lasciuis musicis, non ad audientium intelligentiam, nō ad spiritus eleuationem: sed ad fornicariam pruriginem: non humanis vocibus, sed beluinis strepitibus cantillant, dum hinniunt discantum pueri, mugiunt alij tenorem, alij latrant contrapunctum, alij boant altum, alij frendent bassum, faciuntque vt sonorum plurimum quidem audiatur, verborum & orationis intelligatur nihil, sed auribus pariter & animo iudicij subtrahitur authoritas.

DE SALTATIONIBVS ET *Choræis.* Cap. XVIII.

AD Musicam spectat etiam saltationum, siue choræarum artificium, puellis, amatoribusq́; longè

longè gratissimum, & quod magna
ra discunt, & in medias noctes sine
tietate protrahunt, summaque dili-
entia obseruant, vt ad lyræ, tympa-
ique ac tibiarum numeros, composi
s gestibus, moderatisque incessibus
ltent, ac rem omnium stultissimam
insania quadam, haud absimilem
rudentissimè, vt putant, sciētissime-
ue peragant, quam nisi tibiarum cō
entus temperaret, & (vt dicitur) va-
itas vanitatem commendaret, nullū
horęis spectaculum ridiculum ac in-
conditum magis: hæc laxamen petu-
antiæ, amica sceleris, incitamen libi-
dinis, hostis pudicitiæ, ac ludus pro-
bis omnibus indignus: sępè ibi matro
na, vt ait Petrarcha, diu seruatum de-
cus perdidit, sæpè infelix virguncula
ibi didicit, quod melius ignorasset,
multarum ibi fama perijt, pudorque.
Multæ inde domum impudicæ, plū-
res ambiguæ rediêre, castior autē nul-
la, pudicitiam choræis sæpè stratam,
semperque impulsam, oppugnatam-
que videmus: laudârunt tamen hanc
nonnulli Græcorum scriptores, sicut
pleraque alia fœda ac perniciosa, ipsa-
que saltationū exordia è summis cæ-
lis,

lis, è ſtellarum ſiderumq; lationibus eorumque greſſu & regreſſu, complexu ac ordine tanquam harmonica quadam cæleſtium choræa, vnà cum mundi generatione diuinitùs prodijſſe dicunt. Alij inuẽtum eſſe Satyrum: Bacchum quoque hac arte Thyrrhenos, Indos, & Lydos bellicoſiſſimos populos deuiciſſe aiunt. Hinc tandem ſaltatio ipſa in religionem relata eſt, & à Corybantis in Phrygia, à Curetis in Creta, abs dea Rhea fieri iuſſa eſt, & in Delo nulla ſacra peragebantur, cui ſaltatio non fuiſſet adhibita, nec vllæ vnquam celebratæ feſtiuitates & cæremoniæ citra ſaltationem. Indorum quoque Brachmanni manè & veſperè ad ſolem conuerſi, ſaltantes illum venerabantur. Apud Aethiopas etiã, & Aegyptios, & Thraces & Schytas ſaltatio inter ſaerorum cęremonias habita eſt, quippe quæ ab Orpheo & Muſæo optimis ſaltatoribus conſtituta fuiſſet. Erant etiam apud Romanos ſacerdotes Salij, qui in honorem Martis ſaltabant, Lacedæmonij Græcorum præſtantiſſimi, cũ à Caſtore & Polluce ſaltare perdidiciſſent, omnia ſaltationibus peragere

ſoliti

ti sunt. In Thessalia tanto in pre-
habita est, vt populi presides & an-
gnani presaltatorum nomine ho-
rarentur. Ipse etiam Socrates viro-
nium sapientissimus ab oraculo iu
catus, illã iam natu grandior disce-
non erubuit, quin & summis laudi
is extulit, & inter serias disciplinas
umerauit, visaq; illi res grauior, quã
de ea rectè pronunciari possit, quæ
ita diuina cum mundi generatione
ata esset, & cum amore Deo vetustis-
mo in lucem prodierit. Sed quid mi-
um sic à Grecis philosophari, qui ad-
lteria, qui stupra, qui parricidia, de-
iq; nullum nõ facinus in deos refe-
unt authores? Cõplures de saltatio-
ne libros scripserunt, qui omnia gene
a eius & species, numerosq; compræ-
henderunt, earundemq; nomina per-
censuerunt, & cuiusmodi vnaquæq;
illarum esset, à quo authore inuenta:
quare de illis plura hic dicere superse-
deo. Romani veteres viri prudẽtia &
authoritate graues saltationes omnes
repudiârunt, nec vlla penes eos hone-
sta matrona saltasse laudatur. Hinc
Sallustius improperat Sẽpronię, quòd
cantâsset, saltassetque doctius, quàm
conue-

conueniret probæ: quin & Gabini
viro consulari, atque M. Cælio nimi
saltandi peritia probro data est, & M
Cato. L. Murenę, quòd in Asia saltas
set, pro crimine obiecit, cui patrocina
tus Cicero, id vt rectè factum defend
re non est ausus, sed cõstanter factum
pernegauit. Nemo, inquiens, saltat so
brius, ni fortè insaniat, neque in soli
tudine, neq; in conuiuio moderato
atq; honesto, intempestiui conuiuij
immoderati ioci, turpium deliciarũ
comes est extrema saltatio. Itaque sal
tationem necesse est omnium vitio-
rum esse postremum: neque verò faci
lè dictu, quæ mala hîc visus hauriunt
& auditus, quæ pariant colloquia &
tactus. Saltatur inconditis gestibus, &
monstroso pedum strepitu, ad molles
pulsationes, ad lasciuas cantilenas,
ad obscæna carmina, contrectantur
puellæ & matronæ impudicis mani-
bus & basijs, meretricijsq; complexi-
bus: & quæ abscondit natura, velauit
modestia, ipsa lasciuia tunc sæpè nu-
dantur, & ludi tegmine obducitur sce-
lus. Exercitium profectò non è cæ-
lis exortum, sed à malis dæmonibus
excogitatum in iniuriam diuinitatis,
quando

Quando populus Israel erexit sibi vitulum in deserto, cui cùm sacrificassent, cœperunt edere, & bibere, & postea surrexerunt ludere, & cantantes saltabant in chorum. Hæc de choræarum saltationibus satis.

DE GLADIATORIA. Cap. XIX.

NEque tamen me præterit hoc loci esse adhuc alia pleraq; saltationum genera à priscis scriptoribus celebrata, quorum maxima pars hodie obsoleta est, pars adhuc in usu est, vt saltatio armata, gladiatoriç chironomiæ ac militiæ accommoda, tragicum profectò artificium, quo hominem innoxium occidere ludus est: ac lethale vulnus excepisse paulo cunctantius, summa infamia. Execrandũ omnibus artificium, cuius stultitiæ iuxta est impietas, & omnia eiusmodi saltationum genera, vt sunt vanitatis & impudentiæ plena, non tam vituperanda sunt, quàm execranda, eò, quod non aliud doceant, quam mirificos quosdam ritus, quomodo insanire oporteat.

DE HISTRIONICA. Cap. XX.

HIstrionica autem ſaltatio imitationis & demonſtrationis artificium eſt, res mente conceptas decenti geſticulatione explicans: tam clarè & perſpicuè mores & affectus omnes repræſentans, vt ſpectator omnis hiſtrionem quamuis nihil loquentem, ex plurimis moribus & geſticulationibus clarè intelligat. Tantum præſtat hiſtrionica, vt nullis prorſus ſit opus interpretibus, tam aptè enim ſenem, puerum, mulierem, ſeruū, ancillam, temulentum, iracundum, omniumq́; perſonarum differentias & affectus iucunda geſticulatione repræſentat, vt etiam è longinquo ſpectator non audiens fabulam, ex ſola hiſtrionis ſaltatione illius intelligat argumentum. Hinc hiſtriones nō parùm in precio habitos legimus, conſtatq́;, referēte Macrobio, Ciceronem cum Roſcio hiſtrione, qui etiam Syllæ dictatori chariſſimus fuit, contendere ſolitum, vtrum ille ſæpius eandē ſentētiam varijs geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronunciaret, quæ res Roſciū

indu-

duxit, vt librum cõſcriberet, in quo loquentiã cõpararet cũ hiſtrionica. Verum Maſſilienſiũ ciuitas, teſte Valerio, tantę grauitatis cuſtos extitit, vt nullum aditum hiſtrionib. daret, nec minus, quia eorũ argumenta magna ex parte ſtuprorũ continent actus, ne talia ſpectandi conſuetudo, imitandi etiam licentiã faceret. Proinde verò exercere hiſtrionicam non ſolùm turpis & ſceleſta occupatio eſt, ſed etiam conſpicere & delectari flagitioſum: ſiquidem & laſciuientis animi oblectatio cadit in crimen. Nullũ deniq; nomen olim fuit infamius, quã hiſtrionum, ac legibus ipſis arcebãtur ab honorib. quicunq; fabulam ſaltaſſent in theatro.

DE RHETORISMO. Cap. XXI.

ERat & ſaltatio Rhetorica, hiſtrionicę non diſſimilis, ſed remiſſior, quàm Socrates, Plato, Cicero, Quintil. ac Stoicorũ plurimi: admodum vtilẽ, ac oratori perq̃ neceſſariã arbitrati ſunt: quaten⁹ apto quodã corporis geſtu, vultus & corporis cõpo

ſita adformatione conſtat: tum vigore oculorum, pondere vultus, accommodatoq; ſingulis verbis ac ſententijs ſono, vocis cum efficaci corporis motu ad ea, quę exprimuntur, ſed geſticulatione tenus. Hæc autem ſaltatoria ſiue hiſtrionica rhetorica: porrò apud quoſq; oratores tandem exulare cœpit, admonente Tiberium Auguſto, vt ore, non digitis loqueretur, & iam in totum ſublata eſt, duntaxat à ſcenicis aliquot fraterculis adhuc colitur (quamuis olim ab Eccleſia hiſtriones etiam ſacro Communionis ſacramento illis denegato depulſi eſſent) quos hodie aliquos videmus mira vocum contentione, vultu multiformi, oculo vago & petulanti, iactatis brachijs, ſaltantibus pedibus, laſciuientibus lumbis, ac varijs motibus, inuerſionibus, circunductionibus, reſupinationibus, ſaltibus, geſticulante toto corpore, animi videlicet mobilitate ipſum ſecum voluente, populares conciones ad plebem à ſuggeſto proclamare: memores fortaſſis Demoſthenis ſententiæ, qui (vt eſt apud Valer.) interrogatus quidnam eſſet in dicendo efficaciſſimum, reſpondit: hypocri-
ſis

is iterum, deinde, & tertiò interrogatus, idem dixit, ac pene totam dicendi vim huic deberi. sed ne à mathesi longius progrediamur, ad Geometriam nunc properemus.

DE GEOMETRIA.
Cap. XXII.

IPsa Geometria, quã Philo Iudęus principem & matrem omnium disciplinarum appellat, hanc præ cæteris disciplinis laudem habet, quod quum inter omnium fermè disciplinarum sectas magna & innumera sunt certamina, geometræ omnes vndique sibi consonant: nec aliqua vnquam de illa inter ipsos est contentio nisi quòd de punctis, de lineis, de superficiebus adhuc disputant, sintné hæc diuisibilia, an indiuisibilia, cæterum non discrepant ab inuicẽ, nec doctrina, nec traditione, sed quisque alterum nouis vel subtilioribus inuentis, & quæ nunquam quisquã excogitauit, nititur superare. Nullus tamen geometra adhuc circuli veram quadraturã inuenit, nec costæ æqualem lineã dedit: licet Archimedes Syracusanus hæc se quondam inuenisse

putabat, & multi posteri vsq; in hæc
tempora idipsum, sed frustra quodã
modo conati sunt, licet proxima dixis
se videãtur. Ea tamẽ est eorũ ambitio
vt priorũ traditionib. nunquã acqui
escant, sed in talibus amplius aliquid
quàm magistri eorũ inuenire putan
tes, seipsos in tantam insaniam agũt
quam vniuersæ terræ elleborũ nõ suf
ficiat expurgare. ab ipsa autẽ geome
tria vltra hoc, quòd lineamenta, for
mas, interualla, magnitudines, corpo
ra, dimensiones atq; pondera rimatur
dependet quæcunque organica inge
niosa opificia artificiosaq; instrumẽ
ta maganaria, machanopocetica, po
lioretica tã bellorũ, quã architecturę
cæterorũq; vsib. accõmoda, vt arietes
testudines, cuniculi, catapultæ, scor
piones exostræ, sambucæ, scalę, tolleo
nes, turres, ambulatorię, heliopoles,
naues, triremes, põtes, molæ. Itẽ bigę
trigæ, quadrigæ, trocleæ, cliclocleæ, ro
tæ, vectes, & quibuscunque immania
pondera vi minima trahũtur, aut at-
tolluntur. Præterea quæcunque aut
pondere, aut aqua, aut spiritu, aut ner
uis & funiculis constant, sicut horo-
logia, quæ pondere gradiuntur, &
quæ

quæ ventorum impulſu reſonant or-
gana, etiam quæcunque hydrauſica
& ſpiriſtica inſtrumenta, & quę ex his
etiam non niſi ad voluptatem, admi-
rationemq́ue ſabricata ſunt, vt pilæ
ſponte ſaltantes, lucernæ ſuas ſibi
producentes ſtupas, & oſcula ſeu cu-
curbitæ ſponte ignem ſufflantes, &
quale Politianus narrat animal, quod
dum ſecatur in menſa bibit interim,
viuentisq́ue repræſentat motus at-
que voces. Cuiuſmodi fortè artifi-
cio narrat Mercurius Aegyptios Deo-
rum confinxiſſe ſimulachra, vt arti-
culatam promerent vocem, atq; pro-
grederentur. Ille etiam Archytas Ta-
rentinus, ligneam columbam ſic geo-
metricis rationibus conſtruxit, vt
ſurgeret in altum, & volitaret. Iam
verò & Archimedes primus æneum
cælum tanto artis opificio fabricaſ-
ſe legitur, vt inibi planetarum o-
mnium motus planiſſimè dépræhen-
derentur, ſimulq́; ſingularum cęleſtiũ
ſphærarum vertigines. cuiuſmodi et-
iam proximis his diebus fabricatum
vidimus. Ex hac arte ſimul prodeunt
tormentorũ varia genera, & bombar-
dę, cæteraq́; inſtrumẽta igniuoma, de
 quibus ego

ego nuper sub titulo pyrographię specialem librum composui, cuius nunc tandem pœnitet, quum nihil nisi perniciosissimum magisterium doceat. Denique quicquid artificij est in pictura, in cosmemitria, in agricultura, in arte bellica, in fusoria, in plastica, in statuaria, in fabrili, in architectura, in metallica, totum hoc vel potissimum à geometria est.

DE OPTICA VEL Perspectiua. Cap. XXIII.

A Geometria itaque proxima est Optica, quam vocãt perspectiuam: deinde cosmimetria, atq; architectura. Perspectiua autem siue optica hæc triplicem videndi rationem, directam, reflexam, refractãque pertractat: quid lux, quid vmbræ, quid interualla, edocet: causasque visibilium, quæ per interualla falsa videntur, depræhendit: radiorumq; proiectiones inquirit, per vnum seu plura perspicua super diuersas corporum figuras: tum vmbrarum & lucis figurationis, atque quæ rebus, quæ visui, quæ medio accidant, atque quomodo

res & viſio ex medij diuerſitate vario modo afficiantur, commonſtrat. De ratione autem videndi, variæ & diſſonæ opiniones ſunt: nam Plato ſecundum conclaritatem viſum fieri arbitratur, videlicet ea, quæ ex oculis eſt, luce defluente ad vnum extrinſecum aërem, ea quæ à corporibus eſt luce obuiam relata: ea verò, quæ circa aerem medium eſt, facilè effuſibili vertibilique coextenſæ igniformi viſus virtuti. Galenus concorditer ſentit cũ Platone: verùm Hipparchus ait, radios ab oculis extenſos vſque ad corpora ea, quaſi palpitatione quadam tangentes, ſuſceptionem eorũ ad viſum reddere. Epicurei autem ſimulachra eorum, quæ apparent, ſeſe oculis ingerere affirmat. Ariſtoteles autẽ ſimulachra non quidem corporea, ſed ſecundum qualitatem per alterationem aeris, quæ in circuitu eſt, à viſibilibus vſque ad viſum deuenire cenſet. Porphyrius verò neq; radios, neque ſimulachra, neque aliud quicquam videndi cauſam ait, ſed animã ipſam ſeipſam cognoſcentem viſibilem, & quæ vna eſt omnium, ſeipſam in omnibus, quę ſunt, cognoſcere. Verum geometræ &

optici Hipparcho quodammodo accedentes, conos quosdam ex coincidentia radiorum factos subſcribunt, quæ per oculos emittũtur: vnde multa ſimul viſibilia compræhendere viſum, ſed illa certiſſima, vbicunq; radij coinciderint. Sed enim Alchindus de aſpectibus omninò docet aliud, verũ Auguſtino videtur, animæ potẽtiam in oculo aliquid efficere, quod à ſapientiæ ſtudioſis nec dum ſit perueſtigatum. Hæc itaq; ſcientia ad depræhendendum cæleſtium corporum varietatem diſtantiam, magnitudinẽ, motum, eorumq; reflexiões & refractiones, permultum conducit, arhitecturæ etiam in metiendis ædificijs inſeruit. Proximè tamen pingendi artificio, atq; ſpeculorum fabricæ plurimũ confert ornamenti, vt ſine ipſa hæ artes perfici non poſſint. Monſtrat enim qua ratione, nec abnumera, nec deformia fingamus in imaginib. q̃ cernuntur interuallorũ & altitudinũ cauſa.

DE PICTVRA.
Cap. XXIIII.

PIctura itaq; ars monſtroſa, ſed imitatione rerum naturalium accura-

curatiſſima, lineamentorum deſcriptione, & colorum debita appoſitiõe conſtans: hæc olim tanto in precio fuit, vt primum gradum liberalium artium obtineret. Ipſa verò non minus libera eſt, atque poeſis, ſicut benè cecinit Flaccus.

pictoribus atq; poetis
Quælibet audendi ſemper fuit ęqua poteſtas.

Dicitur enim pictura non aliud, quam poeſis tacens: poeſis verò pictura loquens: tam ſunt ſibi inuicem affines. Nam ſicut Poetæ, ſic pictores hiſtorias & fabulas fingunt, omniumq́; rerum imagines, lumen, ſplendorem, vmbras eminentias, depreſſiones exprimunt. Illud præterea ex ipſa optica habet pictura, vt viſum decipiat, ac in vna imagine variato ſitu, plures ſpecies intuentium oculis obfundat: & quò, ſtatuaria pertingere non poteſt, ipſa peruenit: pingit ignem, radios, lumen, tonitrua, fulmina, fulgura, occaſum, auroram, crepuſculum, nebulas, hominisque affectus, ſenſus animi ac penè vocem ipſam exprimit, & mentitis dimenſionib. cõmenſurationibus, quæ nõ ſunt, tanquã ea

quæ ſunt, aut quæ non ita ſunt, ita tamen videri facit. Quemadmodum de Zuxi & Parrhaſio pictore narrant hiſtorici: qui quum de artis prærogatiua veniſſent in certamen, & prior detuliſſet vuas pictas tanta ſimilitudine, vt aues aduolarent: alter detulit pictum velum, ſic veritatem mentiẽs vt ille auium iudicio tumens poſtularet, deducto velo oſtendi picturam: tandem agnito errore, coactus eſt illi palmam deferre, quum ipſe aues fefelliſſet, Parrhaſius verò artificẽ. Et narrat Plinius in ludis Claudij fuiſſe picturæ admirationem, quum ad regularũ ſimilitudinẽ corui decepti imagine aduolarũt. Iam verò & celebri Triumuirtu, narrante Plinio, experimẽto compertum eſt, auium cantus depicto dracone cohibitos. Habet inſuper hoc pictura, vt in omnibus ſuis operibus plus ſemper intelligatur, dijudiceturq́;, quàm conſpiciatur: ſicuti diligentiſſimè hæc ſcrutatus eſt Plutarchus in ſuis Iconibus, quumq́; ars ſumma ſit, ingenium tamen vltra artem eſt.

DE STATVARIA ET PLASTICA. Cap. XXV.

PIcturam comitatur ſtatuaria & Plaſtica, fuſoria & criptica, importuni ingenij artificia, quę tamen etiam ſub architectura compræhendi poſſunt. Statuaria ex lapide, ligno, ebore, rerum idola fabricat: eademque ex gleba fingit plaſtes. Ars autem fuſoria, hæc in proplaſte, ex ære alijſque metallis exprimit. Cripticus verò lapidibus & gemmis inſculpit. Scripſit de iſtis è recentioribus Pomponius Gauricus, verùm omnes hæ artes pariter cum pictura ad oſtentationẽ & libidinem, ſuperſtitionemque à malis puto dæmonibus repertæ ſunt: cuius artifices fuerũt, qui primi, iuxta verba Pauli, commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrũ, & quadrupedum & ſerpentum: qui cõtra diuinum præceptum vetans idolum ſculptile & ſimilitudinem, tam eorum quę in cælo ſurſum, quàm quę in terra deorſum, fieri odioſiſſimam Deo idololatriam introduxerunt, de quibus ait Sapiens: Idolum ipſum

maledictum eſt, & qui fecit illud, & quod factum eſt, tormenta patientur. Vanitas enim hominũ, vt ait idẽ, inuenit artes iſtas, in tẽtationem animę hominum, & in decipulam inſipientium: & adinuentio illarum, corruptio vitæ eſt. Nihilò minùs tamen nos Chriſtiani prę cæteris gentibus ſic deſipimus, in hanc vitæ, & morum corruptelam, vt vbiq; in atrijs, in domib. in cubiculis tenere non pudeat, quo laſciuis imaginibus noſtræ matronæ filiæq; ad laſciuiam inuitentur: quin etiam hęc in templa, in ſacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non abſq; idololatriæ periculo, ſed hoc latiùs in religione diſputabimus. Verùm ineſſe picturis atque ſtatuis nõ contemnendam authoritatẽ, ego olim in Italia didici: nam quum fratres Auguſtiniani cũ Canonicis regularibus, coram Romano Pontifice de B. Auguſtini habitu, videlicet nigrámne ille ſtolam ſuper alba tunica, an candidã ſuper nigra induiſſet, pertinaciter litigarent: atq; ex Scripturis, quod ad hãc litẽ dirimendam faceret, nihil compertũ haberetur, viſum fuit Romanis iudicibus, rem omnem ad

picto-

pictores & statuarios delegare, vt qđ illi ex vetustis picturis atque statuis adsererent, sententiæ haberet vigorē. Hoc exemplo confirmatus ego, quū aliquando indefatigata diligētia monachalis cucullæ originem inuestigarem, nec quicquam inde ex Scripturis inuenire potuissem, tandem ad pictores me contuli, atque in istis fratrum procœstrijs atq; porticibus, vbi vtriusque Testamenti historiæ, vt plurimum depictæ cernūtur, rem perquisiui. Cumq; in toto Veteri Testamento nullum ex Patriarchis, neque ex sacerdotibus, neq; ex Prophetis, neque ex Leuitis, neq; Heliam ipsum, quem licet Carmelitæ sibi faciunt Patronum, inuenissem cucullatum: nouū Testamentum adgressus, inueni illic Zachariam, Simeonem, Ioannem Baptistam, Ioseph, Christum, Apostolos Discipulos, Scribas, Pharisæos, Pontifices, Annam, Caypham, Herodem, Pilatum, & plerosque alios, nullam vspiam conspexi cucullam: rursusque ab initio omnia & singula diligenter examinans, mox in ipsa fronte historiæ sese offert cucullatus diabolus, ille videlicet, qui erat Christum ten-

tans

tans in deserto. Gauisus sum plurimum reperisse me in picturis, quod hactenus nequiui in literis, diabolum scilicet fuisse primum cucullę authorem, à quo deinceps puto cæteri monachi & fratres hanc sub diuersis coloribus mutuârunt, aut fortè velut hæreditariò sibi relictam acceperunt.

DE SPECVLARIA. Cap. XXVI.

SEd nũc ad Opticam reuertamur, quæ etiam speculorũ artificio plurimo est adiumento, omnium illorum affectiones & imposturas indicans: quorum experimenta patent in varijs speculorum generibus, vt sunt caua, conuexa, plana, columnaria, pyramidalia, turbinalia, gibbosa, orbicularia, angularia, inuersa, euersa, regularia, irregularia, solida, perspicua. Sic legimus, narrante id Cælio, in antiquis lectionibus, Augusti temporibus, Hostium virum quendam, sed obscœnitatis facilè principem fecisse eius notæ specula, quæ imagines longè maiores redderent, vt digitus brachij mensuram & longitudine &

craſſitudine excederet. Fit quoque ſpeculum, in quo quis alterius videt imaginem, non ſuam. Et aliud quod in certo loco poſitum, nihil imaginetur: aliorſum verò tranſlatum, facit imagines. Itē quod vniuerſas reddat imagines, & quod vnius rei plures reddat imagines. Et aliud, quod contra aliorum ſpeculorum morem dextrū reddit dextro, & ſiniſtrum ſiniſtro. Et fiunt ſpecula comburentia anterius & poſterius, atq; aliud quod ſuſceptam imaginem non intra ſe repræſentat, ſed remotius extra ſe in aëra reijcit, ibique tanquam aërium ſimulachrum apparére facit, ignemq; collectis in ſe Solis radijs, per remota ſpatia in quodcunque combuſtibile potenter incutit, & eiuſmodi plura, qualia vidimus aliquando, & fabricare nouimus. Habent etiam perſpicua ſpecula ſuas impoſturas, videlicet vt rem magnam apparêre faciant paruam: & contrà, quæ minima ſunt, apparere magna: & quæ remota ſunt, propinqua: aut quæ propinqua ſunt, videantur remota: quæ infrà pedes, ſurſum: & quæ ſuprà nos ſunt, hæc infima, alió ve ſitu ſeſe conſpectui

ſpectui noſtro offerant. Sunt & p
quæ vna res videtur plures, & ali
quæ res ipſas diuerſis coloribus, vt i
Iride,aut ſub diuerſis diſſimilibus c
figuris decepto viſu repræſentant, &
ijs ſimilia. Et noui ego fabricare ſp
cula, in quibus lucente Sole, omni
quæcunq; illius radijs illuſtrātur p
remotiſſima ſpatia: putà trium au
quatuor milliarium, pleniſſimè con
ſpiciuntur: Eſt & illud in planis ſpe
culis mirandum, vt quantò minor
ſunt,pro eorum modulo, rem repræ
ſentent ſe ipſa minorem: quantum
cunque autem maxima,nunquam ta
men rem ipſam,ſe ipſa reddent maio
rem; quod conſiderans Auguſtinus,
ad Nebridium ſcribens, aliquid oc
cultum illic latêre putat, atque tan
dem omnia vana & ſuperuacua ſunt,
nec niſi ad oſtentationem & otioſam
delectationem adinuenta. Scripſe
runt de ſpeculis cùm Græci, tùm
Latini perplures: præſtat
autem omnibus v-
nus Vitel-
lius.

DE

DE COSMIMETRIA.
Cap. XXVII.

DEinceps nunc Coſmimetriam paucis diſcutiamus, atque hęc in Coſmographiam, & Geographiam diuiditur, vtraque orbem menſurat atque diſtinguit, ſed prior iuxta cæleſtium rationem, ex illorum diſtinctione, terrarum & locorum illis ſubiectorum ſitus, per graduum & minutorum menſuras commenſurat, rationeſq́; climatum, dierumq́ue & noctium diſcrimina, ventorum cardines, ſiderum varios exortus, polorum eleuationes, parallelos & meridianos, gnomonum vmbras, & quæ ad hæc reliqua ſunt, ad ſingula loca Mathematicis rationibus edocet. Altera verò nulla adhibita cæleſtium ratione, orbem per ſtadia & milliaria menſurat, ac per mõtes, ſyluas, lacus, flumina, maria, & littora diſtinguit, genteſq́; ac populos, regna, prouincias, ciuitates, portus, & quæ inter cætera memorabilia ſunt, commonſtrat.

Ac patrios omnes cultus, habituſq́; locorum,

Et

Et quid quæq; ferat regio, & quid ferre recuset,
Explicat. Ac imitatione quadam picturæ, iuxta Geometriç & perspectiuæ rationes, orbem omnem in globo, vel plana tabula effingit.
Pingens in paruo totum volumine mundum.

Sub ijs generibus quidam chorographiam numerant, quæ partialia quædam loca seorsum explorando, perfectiore insuper, & quasi consummata effigie depingit:

Ornatu vario partes distincta per omnes,
Vitibus & syluis pratorum fontibus agris,
Aequora quæque rigant humentia flumina, corpus,
Inque humiles premitur valles, vbi surgit in altum,
Verticibus celsis tollens ad sidera mōtes.

Hæc omnia, & quæ anteà diximus, ipsa nobis Cosmimetria pollicetur. Sed qui nos illam docturi sunt authores, inter se tantùm, non vna discordia pugnant de limitibus, longitudinibus, latitudinibus, magnitudinib.

mensu-

mensuris, distantijs, climatibus, eorũdem habitudinibus, admodum à se inuicem discrepantes. Quæ aliter Eratosthenes, aliter Strabo, aliter Marinus, aliter Ptolemæus, aliter Dionysius, aliter Iuniores distinxêre. Nec de terræ vmbelico inter eos conuenit, quem Ptolemæus sub æquinoctiali circulo collocat, Strabo, Parnasum Græciæ montem credidit, cui assentiunt Plutarchus, & Lactantius Grãmaticus, putantes illum cataclysmi tempore, aquarum, cælique fuisse discrimen. Quemadmodum de hoc canit Lucanus:

Hoc solum, fluctu terras mergente ca
  cumen
Emicuit, pontoq; fuit discrimen & a-
  stris..

Quòd si hæc ratio ad renunciandum satis est, erit vmbelicus terræ, nõ in Parnaso Græciæ, sed in Gordico Armeniæ monte: qui, teste Beroso, primus à diluuio emicans, arcã Noe excepit. Alij alia adferunt, & quomodo Aquilarum volatu medium terrę inuentum sit. Sunt etiam & Theologi, qui falcem suam in hanc messem mittentes, Hierosolymam medium terræ

esse

esse volũt, quia scriptũ sit per Prophetam: Deus operatus est salutẽ in medio terræ. Accedunt ad hanc cẽsuram Lucretius, Lactãtius, & Augustinus, qui Antipodas tam constanter negârunt. Atq; illi insuper, qui extra Europam, Asiam, Aphricam, alium habitabilem orbem inficiârunt, quæ tamen Hispanorum, Lusitanorumque nauigationibus, posteris nobis secus cõperta sunt, qui etiam totam sub Zodiaco Zonam contra Poetarum nugas, ac Aristotelis falsam opinionem, habitatam monstrârũt. Alios prætere a Geographorum plerosque errores, superiùs inter Historios recitauimus. Verùm hæc ars, dum terram immensam, & inscrutabilia maria, insularumque & regionum omnium situs, limites, & insignia, ac innumerabilium pariter gentium ignotas origines, ritus, mores, discrimina nos docere conatur, nullũ alium fructum inde percipimus, nisi, quòd aliena auidiùs scrutamur, nos ipsos discimus ignorare. Et, vt ait Augustinus in Confessionibus. Eunt homines admirari alta montium, & ingentes fluctus maris, & latissimos lapsus fluminum, &

Occa-

Oceani ambitum, & gyros ſyderum, & relinquunt ſeipſos. Plinius quoque inſaniã eſſe dicit, metiri terram, quã dum metimur, ſæpiſſimè menſuram egredimur.

DE ARCHITECTVRA. Cap. xxviij.

ARchitectura autem non dubium, quin permultum commodi, ornatusq; adferat, & publicis, & priuatis ædificijs: hæc parietes & tecta, piſtrinas, & vehicula, pontes & naues, phana, templa, delubra, mœnia, turres, & omnis generis machinas (quibus res hominum tam publicæ, quàm priuatæ tuentur, ornanturq;) nobis largitur, diſciplina alioqui pernéceſſaria & honeſta, ſi nõ admodum faſcinaret mortalium animos, vt nemo fermè reperiatur (modò facultates non deſint) qui non totus cupiat etiam benè conſtructis ſemper aliquid coædificare. Quo inſatiabili ædificandi ſtudio deſiderioq; effectum eſt, vt huius rei nullus ſtatutus ſit modus, neq; finis, hinc abſciſſæ rupes, cõpletæ valles, acti in planũ

montes,perfoſſa ſaxa,& adaperta maris promontoria,excauata terræ viſcera,deducta flumina, iuncta maribus maria,exhauſti lacus, exiccatæ paludes,coercita æquora,ſcrutataque maris profunda,factæ nouæ inſulæ, rurſusq; aliæ reſtitutæ continenti. Quæ omnia & his plura, quum cũ natura ipſa pugnent, ſæpè tamen nõ modicam vniuerſo orbi cõmoditatem attulerunt.Sed comparemus his, quæ nullo prorſus alio mortalibus ſunt vſui, quàm quod ad mirandum ſpectandumq;,&,vt ait Plinius, ad otioſum, & ſtultam pecuniæ oſtẽtationem ingentibus ſumptibus conſtructa ſunt: cuiuſmodi ſunt Aegyptiorum,Græcorum, Hetruſcorum, Babyloniorum, ac cæterorum aliquot gentium ſuperſtitioſa operum miracula,labyrinthi, Pyramides,obeliſci,coloſſi,mauſolæi, Rapſinatis,Seſoſtris, & Amaſis monſtroſæ ſtatuæ,atq; Sphynx illa miranda, in qua Rex Amaſis cõditus putatur. Erat enim,vt ait Plinius, à ſaxo naturali elaborata & rubrico: capitis monſtri ambitus per frontem, centum & duos pedes collegit: longitudo centum quadraginta tres. Sed &
ſunt

ſunt his maiora, opus Memnonis atque Semiramidis, in Bagiſiano Mediæ monte, vaſta ſtadiorum ſeptem & decem effigies: quæ tamen longè ſuperaſſet, quicunq; ille architectus fuit, ſiue Steſicrates, vt refert Plutarchus, ſiue Dimocrates, vt refert Vitruuius, qui ex Athos monte Alexandri effigiem facturum ſe pollicebatur, in cuius manu ciuitas aſſideret, decem millium hominum capax. Adnumeremus iſtis Babylonicam ſpeluncam, cuius baſis (teſte Herodoto) quaq; verſus ſtadium adimpleuit: atq; turrim illam, quæ in profundo mari vitreis cancris ſuper extructa memoratur. Accedunt etiam Gordianæ ædes, & arcus triumphales, & deorum templa & præcipuè illud Dianæ Epheſiæ, per annos ducentos à tota Aſia fabricatū, & quod in Aegypto ad Latonæ templum conſtructum vno lapide ſacellum, latum fronte cubitos quadraginta, idipſumq; vno etiam lapide conte ctum, ac Aſſyrij regis Nabuchodonoſor ſtatua ex auro 60. cubitorum magnitudine, quam non adoraſſe capitale fuit, atq; alia cubitorum quatuor ex ingenti Topaſio Aegyptiæ reginæ
 facta,

facta. Huc ſpectant & noſtris diuis tẽpla ſuperbiſſimis faſtigijs extructa, & in miram altitudinẽ congeſta ingenti ſaxorum mole, erecta campanilia multis admodum ſacris pecunijs & eleemoſynis profuſis, quibus multi pauperes Chriſti vera Dei templa & imagines, interea fame, ſiti, algore, ægritudine, egeſtateq; periclitantia, rectiùs ædificari & ſuſtẽtari potuiſſent, deberentq;. Cæterum verò, quantam perniciem hæc ars ſæpiſſimè adferat hominibus, ipſæ hoſtiles arces, bellorumq; machinæ, cataphrattę, ſcorpiones, baliſtæ cæteraq; ſubuertendę mortalium vitæ inſtrumenta, deuictique horũ ingenio populi teſtes ſunt. Neque id in terra modò, quum etiam naues, caſtrorum ac artium inſtar, fabricare docuerit: quibus periculoſa maria non tam nauigamus, quàm habitamus: & cùm natura ſua mille periculis nobis infeſta ſunt, his nauigijs reddimus infeſtiora, in illis non ſecus, ac in ſolida terra latrocinantes bellaque gerentes. Scripſerunt de architectura primus Agatarchus Athenienſis, poſtea Democritus & Anaxagoras, deinde Silenus, Archimenides

Ari-

Aristoteles, Theophrastus, Cato, Varro, Plinius: demum Vitruuius, Nigrigentus: ex recentioribus autem, Leo Baptista, frater Lucas, Albertus Durerus.

DE METALLARIA.
Cap. XXIX.

ARchitecturæ quoq; subest ars metallica, ars reuera non modici ingenij. Primum siquidē ex telluris montiumque superficie, quæ quoquo loco venę intus sitę sint quæ illarum extensiones, exitus, fibrę cognoscere docet, & quomodo excauatis terræ visceribus, montium moles substruendæ sunt: de quibus scripsit apud veteres Strato Lampsacenus librum, quem de Machinis metallicis intitulauit. Porrò quemadmodum ex erutis minerarum lapidibus, ignis loquamine pura metalla excoquantur, eaque si mixta sunt, à se inuicē discernantur, aut nulli, aut paucissimi hactenus integrè tradiderunt: fortè, quod ars hæc veluti mechanica & seruilis, à doctis quibusq; & liberis ingenijs despecta sit. Verum cum ego

ante aliquot annos à Cæsarea Maiestate aliquot mineris præfectus essem omnia quantum potui indagatus, cœpi de illis specialem librum scribere, quem adhuc vsque in manibus habeo, continuo pro maiore rerum notitia adaugens, & corrigens, sperans me, quòd tum ad metallorum inuentionem, tunc cognitionem, tum venarum examinationem & conflationem, mōtiumq; substructionē, & tractoriarum machinarum, cæterarumque artificia hactenus incognita pertineat, nihil omissurum. Hac arte omnes humanę constant opes, quarum auaritiæ tanta mortales libido inuasit, vt viui ad inferos vsque penetrent, & magua naturę ruina in sedibus manium quærant diuitias, vt canit Ouidius: Itum est in viscera terræ.

Quasq; recondiderat, stigijsq; admouerat vmbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum,
Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentius aurum
Prodierat, cuius diraq; cupidine tādē
Omne nefas, fugere pudor, verumque fidesque.

In quorum ſubiêre locum fraudesq́; doliq́;,
Inſidiæq́;, & vis, & amor ſceleratus habendi.

Et vt alius Poeta inquit:

Auro pulſa, fides, auro venalia iura.

Peſſimum igitur vitæ ſcelus inuenit, quicunque primus aurifodinas, cæterasq; metallorum venas repperit. &(vt ait Plinius)tanto nocentiores fecerunt illi terras, vt non minus temerarij ſint, quàm qui è profundo maris petunt margaritas. Inuentũ aũt multis quidã, ſed diſſonantib. hiſtoriographis attribuitur. Præcipuè verò plumbũ in inſulis, q̃ Caſſiterides dicuntur, contra Celtiberiã ſitis, primò inuentũ tradunt: æs autẽ in Cypro, ferrum in Creta, ſed aurum & argentum apud Pangeum Thraciæ montem: demum orbem omnem infecerunt. Soli Schytæ, vt refert Solinus, vſum auri & argenti damnarunt in æternum ſeſe à publica auaritia abdicantes. De auri ſuperfluitate apud Romanos olim veteri interdicto cautum erat, eratq; lex cenſoria victimaliarum aurifodinæ, qua, vt ait Plinius, in Vercellenſi agro cauebatur, ne plus quinq; hominum

publicani haberent. Atq; vtinam homines eo ſtudio ferentur in cælum, quo ſcrutantur terrę viſcera, ſola diuitiarum vena allecti, quæ beatum hominem adeo facere non poſſunt, vt multos admodum, idq; non rarò pœniteat inſumptæ operæ.

DE ASTRONOMIA. *Cap.* XXX.

SVpremo iam loco ſeſe offert aſtrologia, quę & aſtronomia, tota prorſus fallax poëtarumq; fabulamentis multo nugatior cuius magiſtri audaces profectò homines, & prodigiorum authores, impia curioſitate, pro eorum libro. ſupra humanam ſortem (tanquã Baſilides hæretici Abraxas) fabricant orbes cælorum, ſiderum mēſuras, motus, figuras, imagines, numeros, concentuſque, tanquam nuper è cælis delapſi, ac in illis aliquamdiu verſati, depingunt: quibus omnia ſtare ac fieri atq; ſciri poſſe arbitrantur, de ijs ipſis tamen admodum inter ſe diſſidentes, contrarij, & adhuc pugnãtes, vt cum Plinio dicere non dubitē, huius artis inconſtantiam palàm ar-
guere

guere, ipsam esse nullam: cùm de eius etiam principijs aliter sentiant Indi, aliter Chaldæi, aliter Aegyptij, aliter Mauri, aliter Iudæi, aliter Arabes, aliter Greci, aliter Latini, aliter antiqui, aliter recentiores. Nam de numero sphærarum tractantes, Plato, Proclus, Aristotel. Auerroes, ac omnes fermè ante Alphõsum astrologi, præter paucos octo duntaxat sphæras numerarunt. Hermeten tamen, & aliquot Babylonios, dicunt Auerroes & Rabbi Isaac nonum orbem posuisse: cui opinioni adheret Azarcheles Maurus, atque Tebith, & idem doctus Rabbi Isaac, & Alpetragus: quibus adstipulatur Albertus Teutonicus suo æuo nescio quo facinore magnus, & omnes, qui motum accessus & recessus probauerunt. Iuniores autẽ astrologi nunc decem orbes censent, quos ipse Albertus, etiam Ptolemeum tenuisse putat. Auerroes quoq; nouem illum censere arbitratus, cùm tamen reuera non plures octo adfirmet Ptolemæus. Sed & Alphontius sequutus aliquãdo iudicium Rabbi Isaac, cognomento Bazam, nouem sphæras tenuit: sed post quatuor annos ab editione tabula-
rum

larum ſuarum, adhærens ſententijs Albuhaſſen Mauri, atque Albategni, ſeſe reuocauit ad octo. Ipſe etiam Rabbi, Abraam Auenazra, & Rabbi Leui, ac Rabbi Abraam Zacutus, nullum orbem mobilem ſupra octauum eſſe autumant. Sed & de motu octaui orbis, ac ſtellarum fixarum admodū inter ſe variant. Chaldæi enim atque Aegyptij illum vnica dūtaxat latione ferri adfirmant, quibus aſſentiunt Alpetragus, & ex recentioribus Alexander Aquilinus: cæteri autem Aſtronomi ab Hipparcho ad noſtra vſque tempora, illum pluribus motibus circumagi dicunt. Iudæi Talmudiſtæ illi duplicem motum aſſignāt. Azarcheles atque Tebith, & Ioannes de monte regio motum trepidationis quem dicunt acceſſus & receſſus, ſuper paruis circulis circa capita Arietis & Libræ illi adſcripſerunt, ſed in hoc à ſe inuicē differentes, quòd Aſarcheles ait, caput mobile à fixo non plus decem partibus diſtare poſſe: Tebith autem, non plus partibus quatuor cū decem & nouem fermè minutijs: Ioannes de regio monte, non plus partibus octo, atque idcirco ſtellas fixas nō

ſemper

ſemper ad eãdem mundi partem vergi, ſed quandoque reuerti vnde cœperunt arbitrantur, ſed Ptolemæus, Albategni, Rabbi Leui, Auenazre, Zacutus: & inter recentiores Paulus Florentinus, & Auguſtinus Ritius, mihi in Italia ſumma familiaritate deuinctus, ſtellas iuxta ſignorum ſucceſſiones, ſemper & continuò moueri affirmant. Recentiores autem aſtronomi triplicem octauæ ſpheræ motum attribuunt, vnum proprium, quem trepidationis diximus, qui in ſeptem milibus annis ſemel compleatur: alterũ quem gyrationis dicunt, à nona ſphæra, cuius circumuolutio non minus, quã quadraginta nouẽ millib. annis finiatur: tertiũ à decimo orbe quem vocant motum primi mobilis, ſiue motum raptus, ſiue diurnum, qui intra diem naturalem ad principium ſuum quotidiè reuertitur. Præterea qui duplicem motum octauæ ſphęræ attribuerunt, non omnes inter ſe conueniunt. nam recentiores fermè omnes, & qui trepidationis motum admittunt, eam à ſuperiori ſphæra rapi argumentantur: ſed Albategni, Albuhaſſen, Alfraganus, Auerrois, Rabbi

Leui, Abraam, Zacutus, Augustinus Ritius, motum diurnum, quem alij motum raptus putant, arbitrantur non esse alicuius sphæræ proprium, sed à toto fieri cælo. Ipse etiam Auerroes ait, Ptolemęũ in libro suo (quem narrationum inscripsit) negare motũ gyrationis, & Rabbi Leui ait, illum cum Auerroe sensisse motum diurnũ fieri à toto cælo. Rursus nunc de mensura motus octaui orbis, & stellarum fixarũ non magis conueniunt. Nam Ptolemæus arbitratur, stellas fixas moueri in centum annis vno gradu. Albategni hoc fieri contendit in sexaginta sex annis Aegyptijs, cui adsentiunt Rabbi, Leui Rab, Zacutus, & Alphontius in correctiõe tabularum suarum. Azarcheles Maurus ait, in septuaginta quinque annis vno gradu moueri. Hipparchus in septuaginta & octo: Hebræorum plures, vt Rabbi Iosue, Moyses, Maymonus, Rabbi, Auenazra, & post illos Haly Benrodam, in septuaginta annis. Ioannes de Monte Regio in octoginta. Augustinus Ritius medium tenet inter opiniones Albategni & Hebręorum, sentiens stellas fixas vnam cæli partem

tem non citius, quàm ſexaginta ſex, nec tardius, quam ſeptuaginta annis moueri: ſed & Rabbi, Abraam Zacuti (vt narrat Ritius) teſtatur ex Indorum traditione, eſſe adhuc in cælo, duas ſtellas ſibi diametraliter oppoſitas, qui curſum ſuum contra ſignorũ ordinem, non niſi in centum & quadraginta quatuor annis compleant. Ipſe etiam Alpetragus arbitratur eſſe adhuc in cælis varios motus hominibus ignotos: quod ſi ita eſt, poſſunt & inibi eſſe ſtellæ & corpora, quibus motus illi conueniant, quæ aut cernere homines nõ poſſunt propter exuberantiã altitudinis, aut hactenus nulla adhuc artes obſeruatione deprehenderunt: cui aſſentit etiã Phauorinus Philoſophus apud Gellium in oratione aduerſus genethliacos. Reſtat igitur, nullum adhuc aſtronomum è cælis deſcendiſſe, qui vel motum aplanes verum certumque nos docere potuerit, nec ipſe etiã Martis verus motus hucuſq; cognitus fuit: quod etiam conqueritur Ioannes de Mõte Regio in epiſtola quadã ad Blanchinũ, eiuſdemq; motus errorẽ etiam quidã Gulielmus de ſancto Clodoaldo, inſignis

astrologus, in suis obseruationib. ante ducentos & plures annos scriptum reliquit, nec posterorum quispiã hũc hactenus correxit. Quin & verum Solis ingressum in puncta æquinoctialia inuenire impossibile est, q̄ Rabbi Leui multis rationibus probat. Sed quid dicemus de postea compertis: quomodo circa illa aberrarunt priores? Nam multi cum Tebith maximã solis declinationem continuò variari arbitrati sunt, cùm tamẽ vna semper mensura feratur. Aliter tamen de illa opinatus est Ptolemæus, aliter compertum est per Albaten, Rabbi Leui, Auenazram, & Alphonsum. Similiter etiam de motu solis & anni mensura, aliter illi compertum habent, q̃ Ptolemæus & Hipparch⁹ tradiderũt. Similiter de motu augis Solis, aliter Ptolemæus, aliter Albategni ac cæteri sentiunt. De cæli insuper imaginibus, ac stellarum fixarum considerationibus, aliter Indi, aliter Aegyptij aliter Chaldæi, aliter Hebræi, aliter Arabes, aliter Timothæus, aliter Arsatilis, aliter Hipparchus, aliter Ptolemæus, aliter recentiores tradiderunt. Transeo hîc de cæli principio, dextro

atque sinistro, quàm desipiunt, narrare: de quibus tamen sanctus Thomas Aquinas, & Albertus Teutonicus superstitiosi Theologi, dũ aliquid seriosè dicere conarentur, nihil inuenire potuerunt, quod ostenderent, nec vllus certè inuenire poterit vnquam. Quin & galaxias, hoc est, lacteus circulus quid sit, adhuc ab Astrologis ignoratur. Transeo etiam de excentricis, concentricis, epicyclis, retrogradationibus, trepidationibus, accessibus, recessibus, raptibus, cęterisque motibus, & motuum circulis sermonem prorogare, cùm omnia hæc non sint nec Dei, nec naturæ opera, sed Mathematicorum monstra, & fingentium nugæ, à corrupta Philosophia, & Poetarum fabulis deriuata, quibus tamen veluti rebus veris, & à Deo creatis, aut à natura firmatis, nõ pudet magistros illos tãtùm attribuere fidei, vt in has nugas veluti causas referant, quęcunque in istis fiunt inferioribus, illosq; confictos motus dicunt esse principia omnium motuum inferiorum. Astronomos istos Anaximenis serua non spernẽdo dicto opportunè castigauit. hæc enim consueuerat vnà cum hero

Anaximene ambulare: qui cum quodam die sydera inspecturus, domo maturius exiuisset, immemor situs loci, dum securiùs cælum intuendo explorat astra, in subiectam cecidit foueã, dixitq; tunc ancilla: Miror, here, qua ratione, quæ in cælo sunt præscire existimas, cùm, quæ sunt ante pedes, nequeas præuidere. Legitur eadem facetia Thales Milesius ab ancilla Tressa correptus. Haud absimile de illis ait Tullius, inquiens: Astrologi dum cæli scrutantur plagas, quod ante pedes est, nemo eorum spectat. Ego quoque hanc artem à parentibus puer imbibi: deinde non modicũ temporis & laboris in ea amisi, tandem didici totam hanc, & omnem, nullo alio fundamẽto inniti, nisi meris nugis & figmentis imaginationũ, tædetq; & pœnitet insumptę olim operæ, cuperemque omnem illius memoriam, vsumque expoliare, abieciq; iamdudum ex animo, nec reassumerem vnquam, nisi me potentũ violentæ preces (qui solent nonnunquam ad indigna artificia etiã magnis, probisq; ingenijs abuti) sæpè rursus impingere compellerent, suaderetq; domestica vtilitas me

aliquando illorum frui debere ſtulti-
tia, & nugas tantoperè cupientib. nu-
gis obſequi: dico quidem nugis, quid
enim habet Aſtrologia, niſi meras
Poetarum nugas, & fabulas, portẽto-
ſaque figmenta, quibus cælum ipſum
refertiſſimum commenti ſunt? Neq;
verò vlli hominum generi, plus inter
ſe conuenit, quàm Aſtrologis cum
Poetis, niſi quod de Lucifero, & Ve-
ſpere inter ſe diſſentiunt, Poetis aſſe-
rentibus, quo die Lucifer ante Orien-
tem Solem apparuerit, eodem Occi-
dentem Solem ſubſequi, quod eodem
die fieri poſſe Aſtrologi negant ferè
omnes: præter illos, qui Venerem ſu-
pra Solem locant, quia Stellę quæ lon
gè vlteriores ſunt nobis in ortu citiùs
oriri, & in occaſu ſeriùs recidere vidẽ-
tur. Sed hanc Aſtrologorum de ſitu
Stellarum, ſiue Planetarum diſcor-
diam, niſi nunc recordatus præteriiſ-
ſem, ſiquidem non tam Aſtrologo-
rum, quàm Philoſophorum eſt. Nam
Plato poſt Lunam, ſecundum Sphæ-
ram Solis locat, idem faciunt Aegy-
ptij, inter Lunam & Mercurium Solẽ
collocantes. Archimedes autem &
Chaldæi Solem in ordine quartum
collo-

collocant. Anaximander, & Metrodorus Chius, & Crates, solem omnium supremum constitutum dicunt, post quem Lunam, infrà has cæteras errantes, inerrantesque. Xenocrates omnes vna eademq; in superficie stellas moueri putat. Non minus de Solis & Lunæ, cæterarumq; stellarum magnitudine & distantia discordant, nec vlla inter eos de cælestibus opinionũ constãtia, nec veritas: nec mirum id, cum cælum ipsum, quod scrutantur, omnium sit inconstantissimum, nugisq; & fabulis repletissimum: nã ipsa duodecim signa, reliquæq; & boreales, & australes imagines, nõ nisi fabulis in cælum ascenderunt, atq; tamen in his fabulis viuunt, imponunt, lucrantur Astrologi, Poetis interim eorundem inuentoribus egregiè esurientibus.

DE ASTROLOGIA IVdiciaria. Cap. xxxi.

RÈstat adhuc altera Astrologiæ species, quam diuinatoriam vocant, seu iudiciariam, quæ agit de reuolutionibus annorum mundi, de natiuitatibus, de quæstionibus, de

electio-

electionibus, de intentionibus, & cogitationibus, de virtutibus, ad omniũ futurorum etiam, vel diuinæ prouidẽtiæ arcanarum diſpoſitionum euentus prædicendos, euocandos, deuitandos vel repellendos. Hinc Aſtrologi cælorum ſyderumq; effectus, à remotiſſimis annis, ac ante omnem rei memoriam, aut Promethei tempora, à magnís, vt aiunt, & antediluuianis cõiunctionibus nundinãtur, omniumque animantium, lapidum, metallorum, herbarum, & quæcunque in his inferioribus creata ſunt, effectus, vires ac motus, ab his ipſis cęlis ſyderibuſq; defluere, omninoq; dependere, ac indagari poſſe affirmant: homines profectò increduli, nec minus impij, vel hoc vnum non agnoſcentes, quòd Deus iam herbas, plantas, arbores, ante cælos & ſtellas cõdiderat. Quin grauiſſimi quiq; Philoſophi, vt Pythagoras, Democritus, Bion, Fauorinus, Panætius, Carneades, Poſſidonius, Timęus, Ariſtoteles, Plato, Plotinus, Porphyrius, Auicenna, Auerroes, Hippocrates, Galenus, Alexander, Aphrodiſius: præterea Cicero, Seneca, Plutarchus, & alij multi, qui ab omni arte,

& scientia rerum causas scrutati sunt, nusquam nos in has Astrologicas causas remittunt, quæ etiãsi causæ essent, tamen quia stellarum cursus, & earũ vires non planè cognoscunt, quod omnibus sapientibus notissimum est, de eorum effectibus certum iudicium dare non possent. Nec verò desunt inter ipsos, vt Eudoxus, Archelaus, Cassandrus, Hoychilax, Halicarnassęus peritissimi Mathematici, & multi alij recentiores, grauissimique authores, qui fatentur impossibile esse, posse quicquam certi de iudiciorum scientia inueniri, cùm propter innumeras cooperantes, cum cælo alias causas, quas simul attendere oportet, iubetq; sic etiam Ptolemęus: tum quia obstãt illis occasiones quamplurimæ, vt putà consuetudines, mores, educatio, pudor, imperium, locus, genitura, sanguis, cibus, animiq; libertas & disciplina, cũ influxus illi non cogãt, vt aiũt, sed inclinant. Præterea qui iudiciorũ regulas perscripserunt, tã diuersa plurimumq; pugnantia eadem de re statuunt, vt impossibile sit Prognosticatorem ex tot, tam varijs, dissonisq; opinionib. aliquid certi posse pronunciare,

ciare, nisi insit illi intrinsecus quispiã futurorum, occultorumque sensus, ac præsagij instinctus, siue potiùs occulta, & latens dæmonis inspiratio, quo inter hæc valeat discernere, seu alio quouis modo, nunc illi, nunc alteri opinioni adhærere inducatur, quo instinctu, si quis careat, is in Astrologicis iudicijs (vt ait Hali.) veridicus esse non potest. quare iam non tam arte, quàm obscura quadam rerũ sorte, Astrologica constat prædictio: & sicut nõ arte, sed sorte ex ludorũ codicillis versus, exit nonnũquã, verũ pronuncians, sic etiã ex animo Astrologi non arte, sed sorte prodeunt vaticinia, cui attestatur etiã Ptolemæus: Sciẽtia, inquiens, Stellarum ex te, & illis est, indicans futurorum, occultorumq; prędictionem, non tam esse ex obseruatione stellarum, quàm ex animi affectibus. Nulla igitur est certitudo huius artis, sed conuertibilis est ad omnia, secundum opinionem, quę coniecturis, aut existimatione, aut imperceptibili dæmonũ afflatu, aut superstitiosa sorte colligitur. Nihil igitur aliud est hæc ars, quã superstitiosorum hominũ fallax cõiectura, qui ob mul-

ti temporis vſum de reb. incertis ſcientiam fecerunt, in qua emungendę pecuniæ gratia decipiant imperitos, atque ipſi ſimul decipiantur. Quòd ſi ars iſtorum vera eſt, & ab illis intelligitur, vnde tot & tanti errores ebulliunt in eorum Prognoſticationibus? ſin minùs, nónne fruſtrà, & ſtultè, & impiè, de rebus nullis, aut non intellectis, ſciētiam profitentur? Sed cautiores illorum de futuris, non niſi obſcura pronunciant, & quæ ad omnem rem & tempus, & principem, & nationem applicari poſſunt, ambigua Prognoſtica artificioſa verſutia confingunt. Poſtea verò quàm aliquid horum acciderit, tunc illius colligunt cauſas, atque poſt factum vetera vaticinia nouis rationibus ſtabiliunt, vt videantur præuidiſſe, quemadmodum ſomniorum interpretes, vbi ſomnium viderint, nihil certi intelligunt: vbi autem pòſt aliquid eis euenerit, tunc ad id, quod accidit, aptant etiam ſomniū viſum. præterea cùm impoſſibile ſit, in tanta ſtellarum varietate non ſemper inuenire, quaſdam benè, quaſdam malè poſitas, occaſionem capiunt ex his dicendi quod volunt, & quibus volunt,

ũnt, & quibus volunt, vitã, salutem,
onores, opes, potentiam, victoriam,
anitatem, sobolem, amicos, coniugia
el sacerdotia, magistratus, similiaq́;
rædicant. Quòd si quibus sint malè
ropitij, ijs mortes, suspendia, dedeco-
a, clades, exilia, orbitates, languores,
alamitatesq́ue renunciant, non tam
x scelerata arte, quàm ex sceleratis af
ectibus, huic impiæ curiositati credu
os homines pertrahẽtes in exitium,
populos ac Principes sæpè funestis se-
ditionibus ac bellis inter se commit-
tentes. Quòd si cum Prognosticis il-
lorum fortuna coincidat, vt inter tot
ambigua, vnum aut alterum verum
euenerit, mirum quàm tunc cristas ef-
ferunt, quàm id insolentissimè prędi-
cant. Quòd si assiduè mentiuntur, cõ-
uincantur mendacij, id tunc excusant
blasphemia, vel mendacium menda-
cio tegunt, inquientes sapientem do-
minari astris, cùm reuerà nec astra sa-
pienti, nec sapiens astris, sed vtrisque
dominetur Deus: aut aiunt, ineptitu-
dinem recipientes, cęlestibus influxi-
bus obstitisse, vlteriorem autem fidẽ
requirentibus irascuntur, & inueniũt
circulatores illi, interim principes &
magistra-

magiſtratus, qui in illis credãt omnia, ac ornent publicis ſtipendijs: quũ reuerà nullum genus hominum Reip. ſit peſtilentiùs, quàm iſtorum, qui ex Aſtris, ex inſpectis manibus, ex ſomnijs, conſimilibusq́ue diuinationum artificijs futura pollicentur, & vaticinia ſpargũt, homines inſuper, & Chriſto, & omnibus in illum credentibus ſemper offenſi: de quibus Cornelius Tacitus conqueritur: Mathematici (ſic enim eos vulgò nominant) inquiens, genus hominum Principibus infidũ, credentibus fallax, à ciuitate noſtra ſemper prohibentur, ſed expelluntur nunquam. Quin & Varro, author grauis, omnium ſuperſtitionum vanitates, ex Aſtrologiæ ſinu profluxiſſe teſtatur. Erat enim in Alexandria vectigal, quod Aſtrologi perſoluebant, blacenominon, à ſtultitia ſic nuncupatum, quia ex ingenioſa ſtultitia quæſtum facerent, nec, niſi ſtulti & temerarij homines, illos conſulere ſoleant: quippè ſi ab Aſtris eſt hominũ vita, atq; fortuna, quid timemus? quid ſolicitamur? quin Deo hæc & cælis, qui nec errare, nec malum agere poſſunt, relinquamus, atq; homines

cùm

ım ſimus, nõ plus quã oportebat vl-
rà vires noſtras altũ, ſed humana dũ-
axat ſapiamus: quin &, Chriſtiani cũ
mus, Chriſto linquamus horas, &
omenta Deo patri, qui ea poſuit in
ua poteſtate. Quòd ſi verò vita no-
tra atq; fortuna ab Aſtris non ſunt,
iónne in vacuum currit omnis Aſtro
ogus? Sed eſt hominũ genus adeò ti-
midulum, credulumq;, qui tanquam
ueri ad lemurũ fabulas plus timent,
reduntque ea, quæ non ſunt, quã ea,
uæ ſunt, atq; quo res eſt minùs poſſi-
bilis, hanc eò timent magis: atq; quò
eſt veriſimilis minùs, hanc eò firmiùs
redunt: qui profectò, ſi non eſſent A-
ſtrologi & diuinatores, perirẽt fame:
atq; horũ ſtulta credulitas præterito-
rum oblita, præſentium negligens, in
futura præceps, ſic deceptorib. illis fa-
uet, vt cùm in ceteris hominibus vno
mẽdacio tam ſuſpecta fides reddatur
dicentis, vt reliqua omnia verà obſcu
rentur: contra in his mendaciorũ ma-
giſtris, vna fortuita veritas, etiam pu-
blicis mendacijs faciat fidẽ. Quib. pro-
fectò qui maximè cõfidunt, maximè
omnium redduntur infeliciſſimi, vt
ſolent ſuperſtitioſæ illæ nugæ perni-

ciem

ciem ſuis adferre cultoribus, quòd in Zoraſte, Pharaone, Nabuchodonoſor, Cæſare, Craſſo, Pompeio, Diotharo, Nerone, Iuliano apoſtata teſtatur antiquitas, qui vt his nugis fuêre deditiſſimi, ſic earundem confidentia periêre infeliciſſimi, & quibus læta cuncta promiſerant Aſtrologi, mœſta prouenerunt omnia, vt Pompeio, Craſſo, & Cæſari, quibus neminem eorũ, niſi iã ſenem, niſi domi, niſi cũ gloria moriturum promiſerunt, attamen quiſq; eorũ malè & immaturè perijt. Pertinax profectò & prępoſterum hominũ genus, futura ſe præſcire, qui profiteãtur, præteritorum & pręſentium ignari: & cum omnibus omnia occultiſſima ſe dicturos profiteantur, quid in propria domo, quid in thalamo ſuo fiat, ſæpiſſimè neſciunt: cuiuſmodi aſtrologum Morus Anglicus hoc Epigrammate perpulchro taxauit:

Aſtra tibi æthereo pandunt ſeſe omnia vati,
Omnibus & quæ ſint fata futura, monent.
Omnibus eſt vxor quod ſe tua publicat, id te
Aſtra, licet videant omnia, nulla monent.

Saturnus procul eſt, iamq; olim cæcus
vt aiunt,
Nec prope decernens à puero lapi-
dem.
Luna verecundis formoſa incedit o-
cellis.
Nec niſi virgineam virgo videre po
teſt.
Iuppiter Europen, Martem Venus, &
Venerem Mars,
Daphnen Sol, Hercen Mercurius re-
colit.
Hinc factum aſtrologe eſt, tua cũ ca-
pit vxor amantes.
Sydera ſignificẽt vt nihil inde tibi.

Præterea quàm inter ſe de his ipſis iudiciorum regulis diſſentiant Iudæi, Chaldæi, Aegyptij, Perſæ, Græci, Arabes, omnibus notum eſt: & quomodo omnem antiquorum aſtrologiam abijcit Ptolemæus, & hunc vt defendit Auenrodam, ita laceſſit Albumaſar, atque omnes hos lacerat Abraam Auenazre Hebræus. denique Dorotheus, Paulus Alexandrinus, Epheſtion, Maternus, Aomar, Tebith, Alchindus Zahel, Meſſahalla, & ferè omnes alij aliter ſentiunt & opinantur, & cũ quæ dicunt probare vera nequeunt,

queũnt, ſola experimenti ratione ſeſe tuentur, nec ſuper ea quidem omnes vnanimiter conueniunt: neq; minus de domorum proprietatibus, ex quib. omnium euentuum prædictionem venantur, diſcrepant, quæ aliter aſſignat Ptolomæus: aliter Heliodorus, aliter Paulus, aliter Manlius, aliter Maternus, aliter Porphyrius, aliter Abenragel, aliter Aegyptij, aliter Arabes, aliter Græci & Latini, aliter veteres, aliter recentiores. Quandoquidem etiam initia finesq; domorum, quodã modo conſtituere oporteat inter eos nondum liquet, cum hæc aliter fabricant antiqui, aliter Ptolemæus, aliter Campanus, aliter Ioannes de regiomonte; vnde fit, vt ſuis ipſimet obſeruationibus ſibi fidem adimant, cũ locis eiſdem diuerſi diuerſas adſcribũt proprietates, initia, atq; fines. Impiũ hominum genus, qui quæ ſolius Dei ſunt, tribuunt aſtris, & nos liberos natos ſyderum ſeruos faciunt: & cũ ſciamus Deum creaſſe omnia bona, illi ſtellas aliquas maleuolas, & ſcelerum auctorẽs, & malorum influxuum tradunt non abſque maxima Dei cælorumque iniuria, ſtatuentes in cæle-

stibus in illo diuino senatu, mala & scelera facienda decerni, & quicquid à nobis voluntatis culpa perpetratur, quod vitio materiæ in natura præter ordinem accidit, totum imputant syderibus. Iam verò & hæreses & infidelitates perniciosissimas docere non verentur, videlicet, dum donum prophetiæ, vim religionum, arcana conscientiæ, imperium in dæmones, virtutem miraculorum, efficaciam supplicationum, futuræ vitæ statum, omnia pendere ab astris, ab illis largiri, ex illis cognosci impia temeritate fatentur. Dicunt enim ascendente Geminorum sydere, idq; Saturno, Mercurioq; sub Aquario iunctis, in nona cæli plaga nasci prophetam: ideoque Christum dominum tot claruisse virtutibus, quia eo in loco Saturnum habuerit in Geminis. Religionum etiã sectas, quibus Iouem præcipuum pręficiunt patronum, per cæterarũ stellarum cõmixtiones distribuunt, ita vt Iuppiter ille cum Saturno religionẽ faciat Iudæorũ, cum Marte Chaldęorum, cũ Sole Aegyptiorum, cũ Venere Saracenorũ, cũ Mercurio Christianorum, cum Luna eam quã futuram

dicunt Antechristi: atq; Moysen Iu-
dæis sabbathi diem ex astrologicis ra-
tionibus instituisse religiosum, ideo-
que errare Christianos, qui diem sab-
bathi Iudæorum ritu operibus vacan-
tes non feriantur, cum sit illa dies Sa-
turni: Fidelitatem autem cuiusq;, cū
ad homines, tū ad Deum, professam-
que religionem, conscientiæ etiam ar-
cana à parte solis, ac tertia, nona, vn-
decimaq; cæli domicilijs deprehendi
posse putant, prenoscendisq; hominū
cogitationib. &, vt aiunt, intentioni-
bus multi multas admodum regulas
tradunt, ipsisq; diuinæ omnipotētiæ
miraculosis operibus, puta vniuersa-
lis diluuij, & datæ per Moysen legis,
ac virginis puerperio, cælestium confi-
gurationes causas præficiunt, ac Chri-
sti redemptricē humani generis mor-
tem, Martis opus fuisse fabulantur.
Quin & Christum ipsum in miracu-
lis suis horarum electione vsum, qui-
bus illum Iudæi lædere non possent,
dum ascenderet Hierosolymā: ideo-
que vetantibus discipulis dixisse. N-
ne duodecim horę sunt diei? Dicunt
præterea, si cui Mars in nona cæli do-
mo feliciter locatus fuerit, hunc da-
mon

mones ab obsessis sola præsentia expulsurum: qui verò Luna atque Ioue cum capite draconis in medio cælo coniunctis, DEO supplicauerit, omnia illum quęcunque petierit, impetraturum, porrò futuram vitæ felicitatem à Ioue Saturnoque largiri. Quòd si quis Saturnum in Leone feliciter constitutum habuerit in Genesi, eius animam post hanc mortalem vitam innumeris angustijs liberatam, ad cælum & originis suæ primordia, applicatam dijs, transituram. Atque tamen istis execrandis nugis perniciosissimisque hæresibus, Petrus Apponensis, Rogerius, Bacon, Guido, Bonatus, Arnoldus de villa noua philosophi, Alyacensis Cardinalis & Theologus, & plerique alij Christiāi nominis doctores, haud absque hæreseos infamia subscribunt & sese vera hæc expertos esse testari atque tueri audent. Scripsit autem aduersus astrologos recentiorib. annis duodecim libris Ioannes Picus Mirandula copia tanta, vt vix vllum perierit argumentum: tanta autem efficacia, vt hactenus nec Lucius Balantius acerrimus astrologiæ propu-

gnator, nec alius quiſquam huius artis defenſor, hanc ab adductis à Pico rationibus potuerit ſaluare. Is enim probat validiſſimis argumẽtis illam non hominum, ſed malorum dæmonum fuiſſe inuentum, quod idem etiam Firmianus ait, per quam illi omnem Philoſophiam, medicinam, leges atque religionem in humani generis exterminium niſi ſunt abolere. Nam primùm quidem religioni fidem adimit, miracula extenuat, prouidentiam tollit, dum omnia conſtellationum vi prouenire, & à ſyderibus fatali neceſſitate pendere docet: inſuper vitijs patrocinatur, excuſans quaſi cælitùs in nos deſcendentibus, bonas quaſcunque artes contaminat atque euertit, imprimis philoſophiam, rerum cauſas à veris rationibus ad fabulas traducens, deinde medicinam à naturalibus efficacibuſque remedijs ad vanas obſeruationes, peruerſaſque & corpori & animo exitiales ſuperſtitiones conuertens. Porrò leges, mores, & quaſcunque humanæ prudentiæ artes in totum peſſundans cum quo tempore, qua ratione, quibus medijs quid agendum, ſola aſtrologia

logia consuleretur, solaque vitæ & morum & Reipublicæ, & priuatæ sceptra teneret, tanquam de cælo omnium trahens authoritatem, vanaque putarentur cætera omnia, quæ hanc non agnoscerent patronam. Dignissima profectò ars, quàm olim etiam dæmones profiterentur in fallaciam hominum, & in iniuriam diuinitatis. Iam verò & Manichæorum hęresis arbitrij libertatem in totum tollens & auferens, non aliundè emanauit, quàm ex astrologorum de fato falsa opinione atque doctrina. Ex eodem fonte & Basilidis hæresis emanauit, qui trecētos sexagintaquinque cælos, per successionem & similitudinem abinuicem factos pronunciauit, & horum ostensionem esse numerum dierum anni, atque singulis eorum certa principia, & virtutes, & angelos assignans, atque illis nomina adfingens: esse autem omnium principem Abraxas, quod nomen, iuxta Græcam literaturā, continet in se tercentū sexaginta quinq;, quod videlicet sunt illorū cælorum locales positiones ab illo cōmentę. Hæc ideò narrata sunt, vt cognoscatis astrologiam

etiam hæreticorum progenitricẽ esse. Porrò Astrologiam hanc diuinatoriam, sicut splendidissimi quiq; explodunt Philosophi, sic Moyses, Esaias, Iob, Ieremias, cæterique antiquæ legis detestantur prophetæ, & è Catholicis doctoribus Augustinus, illam à Christiana religione expellendam censet. Hieronymus hanc idololatriæ genus esse disputat. Rident eam Basilius & Cyprianus: refutant Chrysostomus, Eusebius & Lactantius: inuehuntur Gregorius, Ambrosius, atque Seuerianus, sanctumque Toletanum Cõcilium eam prohibet atque damnat: etiam in synodo Martini, & abs Gregorio iuniore, & Alexandro tertio Pontificibus anathematizata, & à ciuilibus Imperatorum legibus punita. Apud veteres Romanos sub Tiberio, Vitellio, Diocletiano, Constantino, Gratiano, Valentiniano, Theodosio Imperatoribus vrbe prohibita, eiecta atque punita, ab ipso etiam Iustiniano capitis supplicio percussa, quod ex Codice eius manifestum est.

DE DIVINATIONIbus in genere. Cap. XXXII.

ADmonet hic locus etiam de cæteris diuinationum artibus dicere, quæ non tam obſeruatione cæleſtium, quàm rerum inferiorum quandam cęleſtium vmbram & imitationem habentium, vaticinia præbent, vt illis intellectis melius cognoſcatis hanc aſtrologicam arborem, de qua tales fructus deſcendunt, atque abs qua velut Lernæa hydra, multorum capitum fera generata eſt. Inter artes itaque ad diuinandum quæſtum properantes, phyſiognomia, metopoſcopia, chiromantia, (de qua etiam ſupra diximus) aruſpicia, ſpeculatoria, & onirocritica, quę eſt ſomniorum interpretatio, ac furentium oracula hic ſedem ſibi vindicarunt. Omnia autem hæc artificia nullius ſolidæ doctrinæ ſunt, nec vllis certis rationibus conſtant, ſed de rebus occultis, aut fortuita ſorte, aut ſpiritus agitatione, aut apparentibus quibuſdam coniecturis inquirunt,

quæ ex quotidianis & longi temporis sumptæ sunt obseruationibus. Solent enim omnes illi diuinationum prodigiosæ artes, non nisi experientiæ titulo se defendere, & se obiectionum vinculis extricare, quoties aliquid supra fidem ac prçter rationem doceant polliceanturq́;, de quibus omnibus sic in lege præceptum est: Non inueniatur in te, qui collustret filium, ducens per ignem & ariolos sciscitetur. aut obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, quoniam hæc abominatur dominus.

DE PHYSIOGNOMIA. Cap. XXXIII.

HArum itaque physiognomia, naturam (vt ait) ducem secuta ex totius corporis inspectiõe, quæ sunt animæ & corporis affectiones, quæ hominis fortuna, probabilibus signis se assequi posse præsumit, quatenus hunc Saturnium aut Iouistam, illum Martium aut Solarem, alterum Venereum, Mercurialem, aut Lunarem pronunciat: & ex corporis habitudine illorum horoscopia colligit,

git,ex affectibus paulatim, vt aiunt, ad causas videlicet astrologicas transcendens, ex quibus postea nugatur quicquid libet.

DE METOPOSCOPIA. Cap. XXXIIII.

Metoposcopia autem ex solius frontis inspectiõe omnia hominum initia, progressus & fines sagacissimo ingenio ac docta experientia se præsentire iactat, ipsa se etiam astrologiæ alumnam faciens.

DE CHIROMANTIA. Cap. XXXV.

Chiromantia autem in vola manus pro numero planetarum septem montes effingit: atque ex lineis, quæ ibi conspiciuntur, quæ hominis complexio, qui affectus, quæ vita, quæ fortuna, sese posse cognoscere arbitratur per linearum harmonicã correspondentiam, ceu per cælestia quædam stigmata nobis à Deo & natura illic impressa, & quæ Deus authore Iob, posuit in manib. hominũ,

vt inde noſcat vnuſquiſq; opera ſua, quamuis reuera diuinus propheta illic non de chiromantica vanitate, ſed de arbitrij libertate locutus fuerit. Præterea tuentur ſe prædicti diuinatores, quòd, licet non per rerum cauſas, tamen per ſigna ab eiſdem, ſimilibúſue cauſis impreſſa, quę ſemper ſint eadem rebus eiſdem, ſimiliaq; ſimilibus de effectibus poſſent iudicare: dicuntq; ijs artibus vſum quondam Pythagoram, qui adoleſcentum mores, naturas, ingenia, ex oris & vultus, totiusque corporis filo ac habitu coniectabatur: quemque idoneum iudicabat, hunc in diſciplinam recipi iubebat. Idem conſueuiſſe Pharaotem Indorum regem, narrat Philoſtratus: verum harum omnium artium errorē non alia ratione nobis impugnare neceſſe eſt, niſi ea ipſa, quòd deficiunt videlicet omni ratione. Scripſerũt tamen de iſtis permulti ex antiquis viri grauiſſimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zophyrus Helenus, Ptolemæus, Ariſtoteles, Aſpharabius: præterea Galenus, Auicenna, Raſis Iulianus, Maternus, Loxius Phylemon, Palæmon, Conſtā-

tinus

tinus, Africanus: ex Romanis denię Principibus, L.Sylla, & Cæſar Dicta-tor eius ſtudioſiſſimi fuêre. Ex poſte-rioribus verò, Petrus Apponenſis, Al-bertus Teutonicus, Michaël Scotus, Antiochus Bartholomæus, Coclitis, Michaël Zauonarola, Antonius Cer-miſonus, Petrus de Arca, Andreas cor uus, Tricaſſus Mantuanus, Ioannes de Indagine, & plerique alij illuſtres Medici: omnes tamen vltra coniectu-ras, & experientiæ obſeruationes tra-dere queunt nihil. Non eſſe autem cō iecturis illis, & obſeruationibus vllā veritatis regulam, ex eo manifeſtum eſt, quia figmenta ſunt voluntaria, & ſuper quibus ipſi etiam æqualis do-ctrinæ, & authoritatis illarum Docto res non concordant. Quare vehemen-ter delirant, errantq́ue omnes, qui per hæc ſigna, vltra corporis complexio-nem, & naturæ diſpoſitionem, mores quoque ipſos, & fortunæ, animiq; af-fectus prædicere volunt: quod in Zo-pyri iudicio, de Socrate ſatis compro-batum eſt. Nec vobis fidē faciat, quod Appion Grammaticus ſcriptum reli-quit, Alexandrum quendam, tam diſ-cretè imaginū ſimilitudines pinxiſſe,

vt ex his Metopoſcopus, futuræ aut præteritæ mortis annos dixerit: quod quidem poſſe ijs artibus ſciri, non tam incredibile eſt, quàm impoſſibile, ſed ſolet hoc nugiuendum hominum genus, inſtinctu malorum dæmonum ſic delirare, trahentium illos ab errore in ſuperſtitionem, & ab hac paulatim in infidelitatem.

ITERVM DE GEOMANtia. Cap. xxxvj.

GEomantiam etiam, de qua & in Arithmetica locuti ſumus, quę proiectis punctis, vel caſu, vel vi quadam deductis, ex quib9 per pares & impares numeros, figuras quaſdam cęleſtibus attributas componit, per quas diuinatur: idcircò omnes illius ſcriptores Aſtrologiæ filiam teſtantur. Eſt & alia Geomãtiæ ſpecies, quam Almadal Arabs introducit, quę ipſa per coniecturas quaſdam à ſimilitudinibus ſumptas ex terræ crepitu, motu, ſciſſura, tumore, vel ſponte, vel ab æſtu & caumate, aut tonitruis prouenientibus diuinatur, quæ ipſa etiã

inani

inani Astrologiæ superstitione fulcitur, horas, & lunationes, & syderum ortus, figurasq; coobseruans.

DE ARVSPICIA. Cap. xxxvij.

AVgurium verò, cuius multæ admodum sunt species, ars ipsa priscis temporibus in magna obseruatione fuit, ac tanta, vt nihil eorum, quæ ad publica, vel ad priuata pertinerent, inauspicatè perfecerint. Hæc ars antiquissima est, vt tradit Pomponius lætus, à Chaldæis ad Græcos, apud quos Amphiareus Tyresias, Mopsus Aphilotes, & Calchas summi augures habiti sunt, à Græcis ad Hetruscos venit, ab illis ad Latinos. Et ipse Romulus augur fuit, & magistratus instituit augurijs confirmari: & Dionysius tradit antiquā augurandi artē fuisse, etiam Aboriginū, & Ascanium, priusquam aciem contra Mezentium educeret, augurium captasse: qđ vbi felix cōspexit, pugnauit atq; vicit. Deniq; Phrygij, Pisidæ,

Cilices,

Cilices, Arabes, Vmbri, Thusci, & multi alij populi auguria secuti sunt. Lacedæmonij etiam Regibus suis augurem assessorem dederunt, & publico interesse cõcilio voluere, & apud Romanos augurum collegium. Huic arti fidem fecerunt, qui docuerunt à cælestibus corporibus, quædam præsagiorũ lumina super animantia, quæque in hæc inferiora descendere: velut signa quædam in eorum motu, situ, gestu, incessu, volatu, voce, cibo, colore, opere, euentu cõstituta, quibus tanquam insita quadam vi occulta, ac tacito quodam consensu, cum cælestib. corporibus, quorum viribus afficiuntur, sic conueniant, vt possint omnia hæc præsagire, quæcunq; cælestia corpora cogitârunt facere. Ex quo patet hanc diuinationem non nisi coniecturas sequi, partim à syderum, vt aiunt, influentijs, partim à parabolicis quibusdam similitudinib. sumptas, quibus nihil est fallacius. Quare ridẽt eam Panætius, & Carneades, Cicero, Chrysippus, Diogenes, Antipater, Iosephus, & Philo: damnant Lex & Ecclesia. Atque huiuscemodi sunt illa Chaldæorum, Aegyptiorumque mysteria,

ſteria, quæ quondam Hetruſci, deinde Romani, & hodie adhuc ſuperſtitioſum hominum vulgus velut oracula adorat.

DE SPECVLATORIA Cap. xxxviij.

EX eodem fundamēto prodit Speculatoria, quæ fulmina, & fulgura, cæteraſque elementorum impreſſiones, inſuper oſtenta, portenta, prodigia interpretatur, non tamen alia via, quàm coniecturæ & ſimilitudinis, quam equidem plurimum errare manifeſtum eſt, quòd hæc omnia naturalia opera ſunt, non prognoſtica.

DE SOMNISPICIA. Cap. xxxix.

ACcedit Onirocritica, quæ eſt ſomniorū interpretatio, quorum interpretes propriè coniectores vocantur, quemadmodum canit Euripedes:

Qui benè coniectat, is vates optimus eſto.

Cui

Cui artificio etiam, & quidem magnĩ Philosophi haud parũ tribuerũt, præcipuè Democritus, Aristoteles, & eius sectator Themistius, atque Sinesius Platonicus, sic innitentes exemplis illis somniorum, quæ casus aliquis vera fecit, vt inde nihil frustrà somniari suadere conentur. Dicunt enim, quòd quemadmodum cælestis influxus in corporali materia formas producant diuersas, sic ex eisdem influxibus in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata imprimi cælesti dispositione, effectui cuipiam producendo consentanea: maximè verò in somnijs, quia animus tũc à corporeis, exterisq́ue curis relaxatus, liberius diuinos illos suscipit influxus: vnde multa dormientibus in somnijs innotescunt, quæ latent vigilantes. Hac itaque potissimum ratione ipsis somnijs veritatis opinionem conciliare nituntur. De causis tamẽ somniorũ tam intrinsecis, quàm extrinsecis, non omnes in vnam sententiam conueniunt: nã Platonici illas referũt in species & notiones animæ cõcretas. Auicenna in intelligentiã vltimam mouentẽ lunam, medio

illius

illius luminis, quo irradiatur phanta sia hominũ dum dormiunt. Ariſtot. refert in ſenſum communem, ſed phã taſticum. Auerroes in imaginatiuã. Democritus in idola à rebus deciſa. Albertus in influxum ſuperiorũ, medijs tamen quibuſdam ſpeciebus, qua continuò defluunt à cælo: medici in vapores & humores hæc referunt, alij in affectus & curas vigilię, aliqui Arabes in potentiam intellectualem, alij dicunt à potẽtijs animę & influxu cæli & ſimulachris ſimul dependere, Aſtrologi illa à ſuis cõſtellationib. cauſari volunt: alij cauſas illorum in aerem circundantem, penetrantemq́ue referunt. Scripſerunt præterea de ſomniorum interpretatiõe Daldianus, & Arthemidorus, & circunferũtur libri ſub Abrahã nomine, quẽ Philo in libris de Gigantib. & de ciuili vita aſſerit ſomniorũ ſolutiões primùm adinueniſſe, & alij ſub Salomonis & Danielis nominib. in hanc rem confic̃ti, in quib. de ſomnijs nihil niſi mera ſomnia traduntur. Sed ipſe M. Tull. in ſuis diuinationum libris aduerſus hanc vanitatem, eorumq́ue ſtultitiam, qui ſomnijs fidem habẽt, validiſſimis

ſimis rationibus diſputat, quas hìc enumerare omitto.

DE FVRORE. Cap. XL.

SEd (quod ferè pręterieram) iſtis ſomniatoribus, eos etiam adnumeremus, qui furentium vaticinijs diuinitatis fidem prębent, eosq́ue qui & præſentium notitiam, & pręteritorum memoriam, omnemq́ue humanum ſenſum perdiderunt, diuinam futurorum pręſcientiam aſſecutos putant, & quæ ſapientes, vigilanteſq́ue neſciunt, videre inſanos, & dormientes, ac ſi plus, quàm ſanis vigilãtibus, intelligentibus, & præmeditantibus, Deus ſit propinquior: infelices profectò homines, qui his vanitatibus credunt, illiſq́ue impoſturis obediũt, qui huiuſmodi paſcũt artifices, illorumq́ue ventri ingenia ſua, ſuamq́ue fidem ſubmittunt. Quid nanque aliud putabimus furorem, quàm alienationem humani animi, ab ipſis malis dęmonibus exagitati, aut per aſtra, aut per inferiora inſtrumenta, ab immundis ſpiritib. deducta? quod ita expreſ-

ſiſſe videtur Lucanus, dum inducit Aruum Thuſcum vatem:

Fulminis edoctum motus, venasque calentes,
Fibrarum, & motus errantis in aere pennæ.

Poſt luſtratam vrbem, poſt mactatã victimam, poſt inſpecta exta, tandem figulum in hæc verba protuliſſe ſententiam.

Quod cladis genus, ô ſuperi, qua peſte paratis
Sæuitiam? extremi multorum tẽpus in vnum
Conuenêre dies, ſummo ſi frigida cælo
Stella nocens nigros, Saturni accenderet ignes,
Deucalionæos fudiſſet Aquarius imbres,
Totaque diffuſo latuiſſet in æquore tellus,
Si ſæuum radijs Nemæum Phœbe Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succenſusque tuis flagraſſet curribus æther.
Hi ceſſant ingẽs. Tu qui flagrãte minacem

Scorpion incendis cauda Chelasque peruris.
Quid tantùm Gradiue paras? nam mitis in alto
Iuppiter occasu premitur, Venerisq; salubre
Sydus habet, motuq; celer Cyllenius hæret,
Et cælum Mars solus habet, cùm sig-gna meatus
Deseruêre suos, mundoq; obscura feruntur,
Ensiferi nimiū fulget latus Orionis,
Imminet armorum rabies, ferriq; potestas
Confundet ius omne manu, sceleriq; nefando
Nomen erit virtus, multosq; exibit in annos.

Omnia itaq; hæc diuinationum artificia in ipsa Astrologia suas radices & fundamēta habent. Nā siue corpus, vultus, manus inspecta sunt, siue somniū, siue prodigium visum sit, siue auspiciū, siue furor afflauerit, cæli figuram erigendam consulūt, ex cuius indicijs, vnà cum similitudinū, signorumque coniecturis significatorum venantur opiniones: ita diuinatio-

nes omnes Astrologiæ artem, vsumque sibi deposcunt, vt hanc veluti clauem, ad omnium arcanorum notitiam necessariam fateantur. Quare omnes hæ diuinationum artes, quantum absint à veritate, palam sese offerunt ex eo, quod principijs vtantur, tam manifestè falsis ac Poetica temeritate confictis: quę cùm nec sunt, nec fuerunt, nec erunt vnquam, tamē causas & signa eorū esse solent, quæ sunt rerum euentus, contra apertam veritatem in illa referentes.

DE MAGIA IN GEnere. Cap. xlj.

EXigit etiā hic locus vt de Magia dicamus: nam & ipsa cum Astrologia sic coniuncta, atq; cognata est, vt, qui Magiā sine Astrologia profiteatur, is nihil agat, sed tota aberret via. Suidas Magiam à Magusęis, & nomen, & originem traxisse putat. communis opinio est nomen esse Persicum, cui adstipulantur Porphyrius, & Apuleius, & significare eorum lingua, idem quod sacerdotem sapientē, siue Philosophum. Magia itaque om

nem Philoſophiam, Phyſicam, & Mathematicam cõplexa, etiam vires religionum illis adiungit: hinc & Goëtiam, & Theurgiam in ſe quoq; continet. Qua de cauſa Magiam plerique bifariam diuidunt, in naturalem videlicet & cæremonialem.

DE MAGIA NATVRA. Cap. XLII.

NAturalem Magiam non aliud putant, quàm naturalium ſciẽtiarum ſummam poteſtatem, quam idcircò ſummum Philoſophię naturalis apicem, eiusq; abſolutiſſimam conſummationem vocant: & quæ ſit actiua portio Philoſophiæ naturalis, quæ naturaliũ virtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione opera edit, ſupra omnem admirationis captum. Magia Aethiopes maximè & Indi vtebantur, vbi herbarum & lapidum, cęterorumq; ad id ſpectantiũ facultas ſuppetebat. Eius meminiſſe volunt Hieronymũ ad Paulinum, vbi ait, Apollonium Tyanæum fuiſſe magum ſeu Philoſophum, vt Pythagorici. Eius

etiam generis fuiſſe magos, qui Chriſtum natum muneribus inuiſentes adorauerunt, quos euangeliorum interpretes exponunt Chaldæorum philoſophos: quales fuêre Hiarchas apud Brachmanas, Teſpion apud Gymnoſophiſtas, Budda apud Babylonios, Numa Pompilius apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Abbaris apud Hyperboreos, Hermes apud Aegyptios, Zoroaſtes Oromaſi filius, apud Perſas. Nam Indi, & Aethiopes, & Chaldæi, & Perſę hac maximè pręcelluêre magia: qua idcirco (vt narrat Plato in Alcibiade) imbuuntur Perſarum regum filij, vt ad mundanæ reipublicæ imaginem, ſuam & ipſi rempublicam adminiſtrare, diſtribuereque condiſcant: & Cicero in diuinationum libris ait neminem apud Perſas regno potiri, qui prius magiam non didicerit. Magia itaque naturalis ea eſt, quæ rerum omnium naturaliũ atque cæleſtium vires contemplata, earundemque ſympathiam curioſa indagine ſcrutata, reconditas ac latentes in natura poteſtates ita in apertum producit: inferiora ſuperiorum dotibus tanquam quaſdam illecebras

ſic copulans per eorum mutuam ap-
plicationem ad inuicem, vt exinde
ſtupenda ſæpè conſurgant miracula,
non tam arte, quàm natura, cui ſe ars
iſta miniſtram exhibet hæc operanti.
Nam magi vt naturæ accuratiſſimi
exploratores, conducentes ea, quæ à
natura præparata ſunt, applicando a-
ctiua paſſiuis, ſæpiſſimè ante tempus
à natura ordinatum effectus produ-
cunt, quæ vulgus putat miracula, cū
tamen naturalia opera ſint, interue-
niente ſola temporis præuentione: vt
ſi quis in menſe Martio roſas produ-
cat, & maturas vuas, aut ſatas fabas
vel petroſelinum intra paucas horas
excreſcere faciat in perfectam plantā,
& ijs maiora, vt nubes, pluuias, toni-
trua, & diuerſorum generum anima-
lia, & rerum tranſmutationes quàm
plurimas, cuiuſmodi multas feciſſe ſe
iactat Rogerius Bachon pura & natu-
rali magia. Scripſerunt de illius ope-
ribus Zoroaſtes, Hermes, Euantes rex
Arabum, Zacharias Babylonius, Io-
ſeph Hebrꝫus, Bocus, Aaron, Zenote-
nus, Kirannides, Almadal, Thetel, Al-
chindus, Abel, Ptolemæus, Geber, Za-
hel, Nazabarub, Tebith, Acrith, Salo-
mo,

mon, Astrophon, Hipparchus, Alcmeon, Apollonius, Tryphon, & plerique alij, quorum aliqua opera adhuc integra, & pleraq; fragmenta adhuc extant, & ad manus meas aliquādo peruenerunt. Ex recentioribus verò scripserunt in naturali magia pauci, & illi quidem pauca, vt Albertus, Arnoldus de villa noua, Raymūdus Lullus, Bachon & Aponus, & author libri ad Alphonsum, sub picatricis nomine editus, qui tamen vna cum naturali magia plurimum superstitionis admiscet, quod quidem fecerunt & alij.

DE MAGIA MATHEMAtica. Cap. XLIII.

SVnt præterea alij naturæ sagacissimi æmulatores, inquisitoresque audacissimi, qui absque naturalibus virtutibus ex solis mathematicis disciplinis, adscitis cælorum influxibus, sese naturæ operum similia producere posse pollicentur, vt corpora euntia vel loquentia, quæ tamen non habeant virtutes animalis qualis fuit columba Archytæ lignea,

quæ volabat, & statuæ Mercurij, quæ loquebantur, & caput æneum ab Alberto magno fabricatum, quod locutum perhibent. Excelluit in istis Boetius vir maximi ingenij, & multiplicis eruditionis: ad quem de istiusmodi scribens Cassiodorus. Tibi, inquit, ardua cognoscere, & miracula monstrare propositum est, tuæ artis ingenio metalla mugiunt. Diomedes in ære grauius buccinatur, ęneus anguis insibilat, aues simulatę sunt, & quæ vocem propriam nesciunt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere, parua de illa referimus, cui cælum imitari fas est. De istis puto artificijs dictum est, quod apud Platonem legimus in vndecimo de legibus: Ars data est mortalibus, qua res posteriores quasdam generarent, non quidem veritatis & diuinitatis participes, sed simulachra quędam sibijpsis cognata deducerent atque eousque progressi sunt magi homines audacissimi omnia perpetrare fauente maximè antiquo illo & valido serpente scientiarum pollicitatore, vt similes illi tanquam simię, Deum & naturam ęmulari conarentur.

DE MAGIA VENEFICA. Cap. XLIIII.

EST præterea naturalis magiæ species, quam veneficam siue pharmaciam vocant, quæ poculis, philtris, varijsque veneficiorum medicamentis perficitur, cuiusmodi Democritus confecisse legitur, quò boni, felices, fortunatique filij gignãtur: & aliud, quo auium voces ritè intelligamus, sicut de Apollonio narrant Philostratus atque Porphyrius. Virgilius etiam de quibusdam herbis Ponticis locutus, dixit:

His ego sæpè lupum fieri, & se condere syluis
Merim, sæpè animas imis exire sepulchris,
Atque satas alio vidi traducere messes.

Et Plinius narrat quendam Demarchum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lycæo humana hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse: propter quam hominum in lupos immutationem, putat Augustinus Pani Ly

cæo, & Ioui Lycęo nomen esse impositum. Narrat idem Augustinus, dū esset in Italia, quasdam fœminas magas, Circes instar, dato viatoribus veneficio in caseo, eos in iumenta vertisse, cumque portassent, quæ placuissent, onera, rursus in homines restituisse, idq́; patri cuidam Præstantio tunc accidisse. Sed & ne quis hæc putet omninò deliramenta esse & impossibilia, is recordetur quomodo sacræ literæ narrant Nabuchodonosor Regem mutatum in bouem, & septē annis fœno vixisse, tandem Dei misericordia in hominem rediisse: cuius corpus post mortem illius filius Euilmerodach in escam dedit vulturibus, ne quando resurgeret à mortuis, qui iam de bestia redierat in hominem, & huiusmodi plura de magis Pharaonis narrat Exodus. Verùm de iis, siue magis, siue veneficis loquitur Sapiēs, dū dicit: Exhorruisti illos Deus, quia horribilia opera tibi faciebāt per medicamina. Illud præterea vos scire volo non solum naturalia scrutari hos magos, verumetiam ea, quæ naturā comitantur, ac quodam modo exuūt, vt motus, numeros, figuras, sonos, voces,

ces, conuentus, lumina, & animi affectus atque verba. Sic Psylli & Marsi conuocabant serpentes, alij alijs deprimentes fugabant: sic Orpheus Argonautarum tempestatem hymno compescuit, & Homerus narrat Vlyssi sanguinem verbis restrictum: & in lege duodecim tabularum, ijs, qui messes excantassent, pœna constituta est, vt non dubium sit, magos etiam solis verbis & affectibus, alijsq; similibus non in seipsos modò, sed etiam in res extraneas sæpè mirum aliquem producere effectum. Quæ omnia non secus vim insitam in res alias profundere, illasque ad se trahere, vel abs se repellere, seu alio quouis modo afficere putant, quàm magnes ferrum, & succinum paleas trahũt, siue adamas & allium magnetem ligant, sicque per hanc rerum gradariam ac concatenatam sibi simpathiam non solum dona naturalia & cælestia, sed etiam intellectualia & diuina Iamblichus, Proculus, atque Sinesius ex magorum sententia desuper suscipi posse confirmant: quod Proculus in libro de sacrificio & magia fatetur, scilicet per huiusmodi rerum cõsensum

magos etiã numina euocare ſolitos. Ad tantam enim quidam eorum deuoluti ſunt inſaniam, vt ex diuerſis ſtellarum conſtellationibus, per temporum interualla & quadam proportionum ratione ritè obſeruatis constructam imaginem cælitum nutu vitæ intellectusq; ſpiritum accepturam putant, quo conſulentibus illam, reſpondeat: & occultæ veritatis arcana reuelet. Hinc patet hanc naturalem magiam nonnunquam in goetiam & Theurgiam reclinatam, ſæpiſſimè malorum dęmonum vatramentis erroribusq; obretiri.

DE GOETIA ET NEcromantia. Cap. XLV.

CAeremonialis autẽ magiæ partes ſunt goetia atque theurgia. Goetia, immundorum ſpirituũ commercijs inauſpicata, nefariæ curioſitatis ritibus, illicitis carminibus & deprecamentis concinnata, omnilegum placitis eſt exterminata, & execrata. Huius generis ſunt, quos necromanticos & maleficos hodiè nuncupamus.

Gens inuiſa deis, maculandi callida cæli.

Quas

Quas genuit natura, mali qui ſydera mundi,
Iuraq́; fixarum poſſunt peruertere rerum.
Nam nũc ſtare polos & fulmina mittere norunt,
Aethera ſub terras adigunt, monteſq́; reuellunt.

Hi ſunt ergo, qui defunctorum inclamant animas, & illi, quos veteres dicebant epodos, qui excantant pueros, & in eloquium oraculi eliciunt, & qui dæmones paredros circunferũt quale quiddam de Socrate legimus, & qui, vt dicitur, ſpiritus paſcunt in vitro, per quos ſe prophetare mentiuntur. Et hi omnes bifariam procedunt, nam alij dęmones malos virtute quadam maximè diuinorum nominum adiuratos aduocare & cogere ſtudent quippe cum omnis creatura timet & reueretur nomen illius, qui fecit eam non mirum ſi Goetici, & quiq; etiam infideles, Pagani, Iudæi, Saraceni, & cuiuſcunque prophani collegij ſiue ſectę homines, diuini nominis inuocatione dæmones aſtringant. Alij autem nefandiſſimi, deteſtando & omnibus ignibus plectendo ſcelere ſe dæ

monibus ſubmittentes, illis ſacrificant & adorant, idololatriæ & viliſſimæ deiectionis rei effecti ſunt, quibus criminibus etſi priores non ſunt obnoxij, tamen manifeſtis periculis ſe exponunt. Nam etiam coacti dæmones inuigilant, ſemper quo errantes nos decipiant. Ex horum verò Goeticorum anagyri profluxerunt omnes iſti tenebrarum libri, quos improbatæ lectionis Vlpianus iuriſconſultus appellat, protinuſque corrumpendos eſſe ſtatuit. Cuiuſmodi primus excogitaſſe dicitur Zabulus quidam illicitis artibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius, & hodie adhuc confictis titulis circumferuntur libri ſub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Salomonis: item Pauli, Honorij, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronymi, & Eboracenſis cuiuſdam, quorum nugas ſtultè ſecuti ſunt Alphonſus rex Caſtellæ. Robertus Anglicus, Bacon, & Apponus, & plerique alij deplorati ingenij homines. Præterea non homines modò, & ſanctos, & patriarchas, & angelos Dei tam execrabiliũ dogmatum fecerunt authores, ſed &
libros

libros à Raziole & Raphaële, Adami & Tobiæ angelis traditos ostentant: qui libri tamen acutius inspicienti, suorum præceptorum canonem rituum consuetudinem, verborum & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam phrasim, apertè sese produnt, non nisi meras nugas ac imposturas cõtinere, ac posteriorib. temporibus ab omnis antiquæ magiæ ignaris perditissimis perditionum artificibus esse conflatos, ex prophanis quibusdam obseruationibus nostræ religionis cæremonijs permixtis, insitisque ignotis multis nominibus & signaculis, vt perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his, qui nesciunt bonas literas. Neque tamen propterea patet has artes fabulas esse: nam nisi reuera essent atque per illas multa mira ac noxia fierent, non tam arctè de illis statuissent diuinæ ac humanæ leges, eas exterminandas esse de terra. Cur autem Goetici illi solis malis vtantur dæmonibus, ea ratio est, quia boni angeli difficile comparẽt, quia Dei iussum expectant, nec nisi mundis corde & vita sanctis hominib. congrediuntur:

mali autem faciles se exhibent ad inuocandum, falsò fauentes & diuinitatem mentientes, semper præstò vt astu suo decipiant, vt venerentur, vt adorentur. Et quia mulieres secretorum auidiores sunt, ac minus cautæ, atque in superstitionem procliues faciliusque illuduntur, adeò illis se præbent faciliores, faciuntque ingentia prodigia: cuiusmodi de Circe, de Medea, de alijs canunt poetæ, testatur Cicero, Plinius, Seneca, Augustinus, & multi alij tum Philosophi tum catholici doctores & historici, ipsæ etiam sacræ literæ. Nam in libris Regum legimus Phytonissam mulierem, quæ erat in Endor, euocasse animam Samuelis prophetæ, licet plerique interpretentur non fuisse animam prophetæ, sed malignum spiritum, qui illius sumpserit imaginem. Tamen Hebręorum magistri dicunt, quod etiam Augustinus ad Simplicianum fieri nō potuisse nō negat, quia fuerit verus spiritus Samuelis, qui ante completum annū à discessu ex corpore facilè euocari potuit, prout docent Goetici. Quinetiam magi necromantici illud naturalib. quibusdā viribus

rib. ac vinculis fieri poſſe autumãt, ſicut nos in libris noſtris de occulta Philoſophia tractauimus: ideoq; antiqui Patres rerum ſpiritualium periti, non ſine cauſa ordinauerunt, vt corpora mortuorum ſepelirentur in loco ſacro, & luminibus ſocientur, aqua benedicta aſpergantur, thure incenſo ſuffumigentur, & expiẽtur orationibus, quouſq; ſuper terram extiterint. Nam, vt aiunt magiſtri Hebręorum, omne corpus noſtrum & carnale animal, quicquid in nobis ſuper materia carnis malè diſpoſita innititur, relinquitur in cibum ſerpenti, &, vt ipſi vocant, Azazeli, qui eſt dominus carnis, & ſanguinis, & princeps huius mundi, & vocatur in Leuitico princeps deſertorum, cui dictum eſt in Geneſi: Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Eſaia: Puluis panis tuus, hoc eſt, corpus noſtrum creatũ ex puluere terræ, quamdiu non fuerit ſanctificatum & tranſmutatum in melius, vt non amplius ſerpentis, ſed Dei effectum, videlicet ex carnali ſpirituale, iuxta verbum Pauli dicentis: Seminatur quod animale eſt, & reſurget quod ſpirituale eſt. Et alibi: Omnes

quidem resurgent, sed non omnes immutabuntur, quia multi remansuri sunt in perpetuum cibum serpentis. Hanc itaq; turpē & horridam carnis materiam, ac serpentis cibum morte deponimus, illam aliquando in meliorem sortem, & spiritualem transmutatam reassumpturi, quod erit in resurrectione mortuorum. Et iam factum est in his, qui primitias resurrectionis degustârunt, & multi hoc ipsum virtute deifici spirit9, in hac vita consecuti sunt: Enoch, & Helias, & Moyses, quorum corpora transmutata in naturam spiritualem, non viderunt corruptionem, nec, sicut cætera cadauera, potestati serpentis relicta sunt. Atque hæc est illa disceptatio Diaboli cū Michaële de corpore Moysi, cuius meminit in Epistola sua Iudas. Sed de Goëtia & Necromantia hæc satis.

DE THEVRGIA.
Cap. XLVI.

THeurgiam verò pleriq; putant, haud illicitam, quasi hæc bonis angelis, diuinoq́; numine regatur: quum sæpissimè tamen sub Dei

& angelorum nominibus malis dæmonum fallacijs obstringatur. Non solùm siquidem naturalibus virib9, sed etiam certis ritibus, ac cæremonijs cælestes, & per illas diuinas virtutes nobis conciliamus, & attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi editis voluminibus pertractant. Omnium autem cæremoniarum pars maxima in mũdicia seruanda consistit: primùm quidem animi, deinde etiam corporis, & eorũ quæ circa corpus sunt, vt in cute, in vestibus, in habitaculis, in vasis, in vtensilibus, obligationibus, hostijs, sacrificijs, quorum munditia ad diuinorum consuetudinem & contuitum disponit, & in sacris summoperè efflagitatur iuxta verba Esaiæ: Lauamini, & mũdi estote, & auferte malũ cogitationum vestrarum. Immunditia verò, quæ aerẽ frequenter & hominẽ inficit, mundissimum illũ cęlestium & diuinorũ influxum disturbat, & mundos Dei spiritus fugat: Verùm nonnunq̃ immũdi spiritus & deceptrices potestates, vt venerentur & adorentur pro dijs etiam hanc munditiam exquirunt, ideò hic maxima opus est cautela, de quibus

quibus latè in libris nostris de occulta Philosophia disseruimus. Verùm de hac Theurgia, siue diuinorum magia plura disputans Porphyrius, tandem concludit Theurgicis consecrationibus, posse quidem animam hominis idoneam reddi, ad susceptionem spirituum, & angelorum, ad videndos deos: reditum verò ad Deum, hac arte præstari posse, inficiatur omninò. Ei9 itaque scholæ sunt ars Almadel, ars notoria, ars paulina, ars reuelationū, & eiusmodi superstitionum perplura, quę eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.

DE CABALA.
Cap. xlvij.

VErùm occurrunt hîc mihi verba Plinij, qui, est & alia, inquit, magices factio, à Moyse etiamnum & Latopæa Iudæis pendens. quæ verba me de Cabala Iudæorum commonefaciunt, quā in monte Sina à Deo ipso Moysi datam, penes Hebræos constans opinio est, ac deinceps successionem gradus citra literarum monumenta, vsque in Ezræ tempora

poste-

posterioribus sola viua voce tradita, quemadmodũ Pythagorica dogmata olim ab Archippo & Lysiade, qui in Græcia Thebis scholas habuêre, tradebantur, in quibus discipuli memoriter doctorum præcepta tenentes, ingenio & memoria pro libris vtebantur: sic & Iudæi quidam literas aspernati, in memoria & obseruatione, ac vocali traditione hanc collocârunt: vnde cabala ab Hebræis, quasi solo auditu vnius ab altero receptio nũcupata est. Ars, vt refertur, peruetusta, nomen autem non nisi recentibus temporibus apud Christianos cognitum. Eius verò duplicem tradunt scientiam, vnã de Bresith, quam & Cosmologiam vocant, videlicet rerum creaturarum, naturalium, & cælestium vires explicantem, & legis, Bibliæque arcana Philosophicis rationibus exponentem, quæ profectò hac ratiõe nihil differt à magia naturali, in qua Salomonem Regem præstitisse credimus. Legitur namque in sacris Hebræorum Historijs, illum disputare solitum à Cedro Libani vsque ad Hyssopum: nam de iumentis, volucrib. reptilib. & piscibus, quæ omnia magicas quasdam na

turæ

turæ vires præ se ferre possunt. Ipse quoque inter posteriores, Moyses Aegyptius in expositionibus suis super Pentateuchum, & plures Thalmudistæ hanc insecuti sunt. Alteram verò eius scientiam vocant de marcana, quæ est de sublimioribus diuinarum, angelicarumq; virtutũ, ac sacrorum nominum, & signaculorum contemplationibus quædam quasi symbolica Theologia, in qua literæ, numeri, figuræ, res, & nomina, & elementorũ apices, ac lineæ, puncta & accentus, omnia sunt profundissimarum rerum & magnorum arcanorum significatiua. Hanc rursus bifariam secant, in Arithmantiã, videlicet quæ notariacon vocatur, de angelis, virtutib. nominibus, signaculisq; etiam dęmonũ ac animarum conditionibus tractãs, atq; in theomãtiam, quæ diuinæ maiestatis mysteria, emanationes, sacraque nomina & pentacula scrutatur, quam qui norit, hunc aiunt admirandis pollere virtutib. ita quòd dum velit, futura omnia præsciat, toti naturę imperet, in dæmones, & angelos ius habeat, & miracula faciat. Hac putãt Moysen tot signa edidisse, virgã in co

lubrem

rubrem, aquas in ſanguinem vertiſſe: ranas, muſcas, pediculos, locuſtas, bruchos, ignem cum grandine, veſicas & tabes Aegyptijs immiſiſſe, primogenitum omne ab homine, vſq; ad pecus interemiſſe, ſuosq́; deducentem mare aperuiſſe, fontem de petra, coturnices de cælo produxiſſe: aquas amaras dulcoraſſe, fulgura & nubes per diem, columnam ignis per noctem ſuis præmiſiſſe, vocem Dei viuentis ad populum è cælis deuocaſſe, arrogantes igne, murmurãtes lepra percuſſiſſe, malè merentes ſubita ſtrage, alios terræ hiatu abſorptos affeciſſe, populum cæleſti cibo pauiſſe, ſerpentes placaſſe, venenatos curaſſe, numeroſam turbam ab infirmitate, veſtes eorum à corroſione conſeruaſſe, & hoſtium victricem reddidiſſe: hac denique miraculorum arte & Ioſue ſtare ſolem præcepiſſe. Eliam ignem in aduerſarios è cælo deuocaſſe, puerum mortuum vitæ reſtituiſſe: Danielem leonum ora perſtrinxiſſe, tres pueros in camino æſtuantis incendij carmina ſuccimiſſe. Porrò hac arte aſtruunt perfidi Iudæi etiã Chriſtũ tam admirãda ſæpè feciſſe: Salomonem quoq; hãc per-
calluiſſe,

calluiſſe, atque ex ea artem contra dæmones, eorundemq́ue vincula, & coniurationum modos, ac contra morbos excantamēta tradidiſſe, vt author eſt Ioſephus. Verùm ego Deum Moyſi, cæterisq́ue Prophetis multa, quæ continerentur ſub cortice verborum legis, prophano vulgo non communicanda myſteria retexuiſſe, vt non dubito: ſic hanc, quam iactant Hebræi, cabali artem, quam ego multo labore aliquando ſcrutatus ſum, nō niſi meram ſuperſtitionis rapſodiam, ac theurgicam quandam magiam agnoſco. Quòd ſi (quod Iudæi iactant) à Deo profecta, ad vitæ profectionem, ad hominum ſalutem, ad Dei cultum, ad intelligentiæ veritatem conduceret: profectò ſpiritus ille veritatis, qui repudiata Synagoga, venit ad nos docere omnem veritatem, hanc vſque in hæc poſtrema tempora ſuam non cęlaſſet Eccleſiam, quæ profectò omnia nouit quę ſunt Dei, cuius benedictio, baptiſmus, cæteraq́ue ſalutis Sacramēta reuelata, & perfecta ſunt omni lingua, vniuſcuiuſque enim linguæ par eſt, & eadem virtus, modò par ſit, & eadem pietas: nec eſt aliud nomen in

cælis, nec in terra, in quo oporteat nos saluos fieri, & in quo operemur virtutem, prçter vnum nomen Iesu, in quo recapitulantur & continētur omnia. Hinc Iudæi in diuinis nominibus peritissimi, parum aut nihil post Christum operari possunt, sicut prisci illorum Patres. Quod autem experimur, & videmus huius artis, vt vocant, reuolutionibus sępè miras, magnorum mysteriorum à sacris literis extorqueri sentētias, totum hoc nihil aliud est, quàm lusus quidam allegoriarum, quas otiosi homines, in singulis literis, & pūctis, & numeris occupati, q̄d hæc lingua, & scribēdi ritus facilè patiuntur, pro eorū arbitrio fingūt atq; refingunt: quæ etsi nōnunquam magna sonēt mysteria, nihil tamē probare, nec euincere queūt: quin iuxta verba Gregorij, eadem facilitate contemnere liceat, qua asseruntur. Confinxit simili artificio pleraq; Rabanus monachus, sed latinis characterib. & versibus, insertis varijs imaginibus, qui quaque versus lecti, per quælibet superficiei, ac imaginum lineamenta sacrum aliquod enunciant mysterium, depictæ illic historiæ repræsentatiuū,

quæ

quæ etiam ex prophanis literis extor-
queri posse nemo ignorat, qui Valeriç
Probæ, ex Virgilij carminibus compo-
sitos de Christo centones legerit: quæ
omnia & eiusmodi sunt speculatiões
ociosorum hominum. Quod autem
ad miraculorum operationē attinet,
neminem vestrū puto tam stolidę cer-
uicis, qui de ijs credat aliquam habere
artē vel scientiā. Est itaq; nihil aliud
hæc Iudæorū cabala, quàm pernicio-
sissima quædam superstitio, quæ ver-
ba & nomina, & literas sparsim in Scri-
ptura positas, pro arbitrio suo colli-
gunt, diuidunt, transferunt: & alterū
ex altero facientes, soluunt membra
veritatis, sermones, inductiones, & pa-
rabolas hinc inde ex proprijs fictioni-
bus construentes: aptare illis volunt
eloquia Dei, infamantes Scripturas &
dicentes sua figmenta ex illis consta-
re, calumniantur legem Dei per impu-
denter extortas supputatiões dictio-
num, syllabarum, literarū, numero-
rum, tentant violētas & blasphemas
perfidiæ suæ inferre probationes. Prę-
terea ijs nugis inflati, ineffabilia Dei
mysteria, & quæ sunt supra Scripturā
arcana, sese inuenire & scire iactant

pe-

per quæ etiam prophetare, & virtutes & miracula sese perficere, sine rubore, magnaq; audacia mentiri non erubescunt. Sed accidit illis, quod cani Aesopico, qui pane relicto, & in vmbram eius inhians, perdidit escam: sic perfidum hoc, & duræ ceruicis hominum genus, semper vmbris scripturæ occupatum, & circa illas vanitates sua artificiosa, sed superstitiosa cabala impetũ faciens, amittit panẽ vitæ æternæ, & inanibus nominib. depastum, perdit verbum veritatis. Ex hoc cabalisticæ superstitionis Iudaico fermento prodierunt (puto) Ophitæ, Gnostici, & Valentiniani hæretici, qui ipsi quoque cum discipulis suis Græcam quãdam Cabalam commenti sunt, omnia Christianæ fidei mysteria peruertentes, & hæretica prauitate ad Græcas literas, & numeros protrahentes, ex illis construentes corpus, quod vocant veritatis, docentes absque illis literarum & numerorum mysterijs non posse in Euangelicis literis inueniri veritatem: quia variæ sunt & alicubi sibi repugnantes, plenæque parabolis scriptæ, vt videntes non videant, & audientes non audiant,
&

& intelligentes non intelligant, sed cæcis & errantibus, iuxta suæ cæcitatis & erroris capacitatem propositas: latentē verò sub illis syncerā veritatem solis perfectis non perscripta, sed per viuæ vocis successiuam pronunciationem esse creditam, atque hanc esse illam alphabetariam, & Arithmanticam Theologiam, quā Christus secretò manifestauit Apostolis, & quā Paulus se loqui dicit, non nisi inter perfectos. Cùm enim hæc altissima sint mysteria, ideò nec scripta esse nec scribi, sed in silētio scrutari apud sapientes, in abscondito secum illa custodientes. Sapiens autem apud eos nemo, nisi qui maxima hæreseos monstra fabricare nouit.

DE PRAESTIGIIS.
Cap. xlviij.

SEd redeamus ad magiam, cuius particula etiam est Præstigiorum artificium, hoc est, illusionū, quæ secundum apparentiam tantùm fiūt: quibus magi phantasmata edūt, multaq; miracula circulatorijs fraudibus ludunt, & somnia immittunt: quæ

no

non tam Goeticis incantamentis & imprecationibus dæmonumq; falla- ciis, quàm etiã certis fumigiorum va- poribus, luminibus, phyltris, collyrijs alligationibus, & suspẽsionibus præ- terea annulis, imaginibus, speculis, si- milibusq; magicæ artis pharmacis & instrumentis, naturali cęlestiq; virtu- te perpetratur. Multa & manuũ prõ- pta subtilitate & industria fiunt, cu- iusmodi ab histrionibus & ioculato- ribus quotidiè fieri videmus, quos id- circo chirosophos, hoc est, manu sapiẽ- tes appellamus. Extant de hoc artifi- cio libri præstigiorum Hermetis & quorundam aliorum: legimus quoq; Paseten quendam præstigiatorẽ, re- fertissimum conuiuium hospitibus monstrare solitum, idque cum libuit rursum euanuisse, discumbentibus o- mnibus fame ac siti elusis Numam Pompilium etiam istiusmodi præsti- gijs vsum legimus. Sed & doctissimũ Pythagoram id ridiculum aliquãdo factitasse, vt quæ collibuisset, sangui- ne perscriberet in speculo, quo ad ple- ni luminis lunæ orbem obuerso, stan- ti à tergo res exaratas in disco lunæ commonstrasse. Huc spectat etiam

quidquid de hominum transmuta-
tionibus legitur decantatum à poetis
creditum ab historicis, & à nõnullis
Christianis Theologis, insuper à sa-
cris literis adsertum. Sic apparent ho-
mines asini vel equi, vel alia anima-
lia oculis fascinatis, aut perturbato
medio, idque arte naturali. Nonnun-
quam etiam hæc fiunt à bonis & ma-
lis spiritibus, seu ad bonorum preces
ab ipso Deo, sicut in sacris literis legi-
mus de Helisæo propheta, obsesso ab
exercitu regis Syriæ, vallantis Dotha-
in: verùm puris & apertis à Deo ocu-
lis ista non possunt illudere. Sic mu-
lier illa, quæ à vulgo iumentum iu-
dicabatur, Hilarioni non iumentum
sed quod erat mulier, videbatur. Ea i-
gitur, quæ hoc modo secundum appa-
rentiam fiũt, præstigia dicuntur: quæ
autem fiunt permutantium aut trãs-
ferentium, vt de Nabuchodonosor
aut messibus ad alios agros traductis,
de his diximus superius. Verũ de hac
præstigiorum arte sic ait Iamblichus:
Quæ præstigiati seu fascinati imagi-
nantur, præter imaginatiua nullam
habent actionis essentiæ veritatẽ. E-
iusmodi namq; artificij finis est, non
facere

facere ſimpliciter, ſed vſque ad apparentiã imaginamẽta porrigere, quorũ mox nullum compareat veſtigium. Iam itaque ex his, quæ dicta ſunt patet, non aliud eſſe magiam, quàm cõplexũ idololatriæ, aſtrologiæ, ſuperſtitioſęque medicinæ. Iamque etiam à magis magna hæreticorum caterua in Eccleſia orta eſt, qui, ſicut Iamnes & Iambres reſtiterunt Moyſi, ſic illi reſtiterunt Apoſtolicæ veritati. Horum princeps fuit Simon Samaritanus, qui Romæ ſub Claudio Cæſare propter hanc artem ſtatua donatus eſt, cum hac inſcriptione: Simoni ſancto DEO. Eius blaſphemias copioſe narrant Clemens, Euſebius, & Irenæus. Ex hoc Simone tanquam ex hæreſum omniũ ſeminario, per multas ſucceſſiones monſtroſi Ophitæ, turpes Gnoſtici, impij Valentiniani, Cerdoniani Marcioniſtæ, Montaniani, & multi alij hæretici prodierunt propter quæſtum & inanem gloriam, mentientes aduerſus Deum, vtilitatem nullam, neq; beneficia hominibus præſtantes, ſed decipiẽtes, & in perniciem & in errorem mittentes & qui credunt illis confundentur in

iudicio Dei. Verùm de magicis scripsi ego iuuenis adhuc libros tres, amplo satis volumine, quos de Occulta philosophia nuncupaui, in quibus quidquid tunc per curiosam adolescentiã erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum volo · permultum enim temporis & rerum in his vanitatibus olim contriui. Tandem hoc profeci, quod sciam quem ijs rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari Quicunque enim non in veritate nec in virtute Dei, sed in elusione dæmonum, secundum operationem malorum spirituum, diuinare & prophetare præsumunt, & per vanitates magicas, exorcismos, incantationes, amatoria agogima, & cętera opera dæmoniaca, & idololatriæ fraudes exercentes, præstigia & phantasmata ostẽtantes, mox cessantia miracula sese operari iactant: omnes hi cum Iamine & Mambre, & Simone mago æternis ignibus cruciandi destinabuntur.

DE PHILOSOPHIA naturali. Cap. XLIX.

CAeterum nunc ad vlteriora ꝓcedamus, ipsiusq; philosophiæ pla-

placita, & quæ naturam ipsam scrutantur, rerumq; principia & fines vafris syllogismis inquirunt, scientias inuestigemus. Quæ profectò quam habeant certitudinem aliam à doctorum suorum fide, omnis homo ignorat. Hanc primò poetæ professi sunt, è quibus Prometheus, Linus & Musæus & Orpheus, porrò Homerus primi inuentores numerantur. Philosophia itaque nunc quam nobis veritatem præstare poterit, quæ ipsa ex poetarum nugis fabulisq; progenita est, quod ita esse manifestis indicijs probat Plutarchus, omnes videlicet philosophorum sectas ab Homero principium sumpsisse: ipseq; Aristot. fatetur etiam philosophos natura philomytos, hoc est, fabularum studiosos esse. Sectas philosophorũ alij nouem, alij decem, sed multo maiori numero illa Varro partitus est. Quòd si quis etiam omnes philosophos in vnum congregauerit, adhuc inter eos constare non poterit, quæ secta potior dicenda sit, quorum dogmatibus potius parendum: adeò circa singula inter se pugnant atq; dissentiunt, perpetuamq; hanc per sæcula litem alunt: & quod

(ait Firmianus) vnaquæque secta omnes alias euertit, vt se suaque confirmet, nec vlla alteri sapere concedit, ne se desipere fateatur. Cumq; de singulis philosophia disputat & opinatur, de nullis certa est: vnde philosophos an inter bruta, an inter homines numerem planè nescio: brutis siquidem præstare videntur, eò quòd rationem habeant & intelligentiam: homines autem quomodo erunt, quorum ratio nihil constans persuadere potest, sed semper in lubricis opinionibus vacillat, quorum intellectus ad omnia incertus non habet, quod teneat aut sequatur: idq; nunc ita esse, diffusius ostendamus.

DE PRINCIP. RERVM *naturalium.* Cap. L.

NAm in primis de rerum naturalium principijs, super quib⁹ tota hæc facultas fundatur, acerrima pugna inter grauissimos philosophos certatur, & adhuc sub iudice lis est, quis eorum melius dixerit: admodum persuadibiles, inuincibilesq;

de contrarijs adferunt rationes. Nam Thales Milesius primus, sapiens ab oraculo iudicatus, ex aqua omnia constare voluit: ei⁹ auditor & in schola successor Anaximāder, rerū principia dixit infinita: illius aūt discipulus Anaximenes, infinitum aerē esse rerum principium astruit. Hipparchus, Heraclitus Ephesius ignem, his ambobus quodammodo adsentit Archela⁹ Atheniensis, Anaxagoras Clazomenius, infinita principia tanquam particulas minutas & confusas, sed diuina mente in ordinem postea redacta: Zenophanes vnum esse omnia, neq; idipsum motabile: Parmenides calidum & frigidum tāquam ignem qui moueat, & terram, quæ formet: Leucippus, Diodor⁹, & Democritus plenū & vacuum: Diogenes Libertus aerem diuinæ tamen rationis cōpotem: Pythagoras Samius numerum statuit rerum principium, quem sequitur Alcmeon Crotoniates. Empedocles Agrigentinus litem & amicitiam, ac quatuor elementa: Epicurus atomos & inane: Plato ac Socrates Deum, Ideas materiam: Zeno Deum, materiam & elementa, Aristoteles

materiam ad appetitum formæ per priuationem, quam ipse inter principia tertium ponit, contra id, quod alibi docuit, æquiuoca non debere annumerari: quare alij recentiores Peripatetici loco priuationis motum quendam vtraque cogẽtem posuerunt, qui cum sit accidens, quomodo erit principium substantiæ, aut quis erit eius motus motor? Ideo Hebræorum philosophi materiam, formam & spiritũ statuerunt.

DE MVNDI PLVRAlitate, & eius duratione.

Cap. LI.

CAeterum cum de mundo disputãt, nihilominus dissentiũt: Thales vnũ mundũ censuit, illũque Dei facturã asserit, Empedocles similiter vnum, sed vniuersi tantum exiguam esse particulam, Democritus & Epicurus contra, mundos esse innumerabiles, quos sequitur Metrodorus horum discipulus, dicens innumerabiles esse mundos, quia causæ eorum innumerabiles sint, nec minꝰ absurdum esse, tantum vnum in vni-

niuerso

uerſo eſſe mundum, quam in agro vnam duntaxat naſci ſpicam. De mundi autem duratione locuti Ariſtotel. Auerroes, Cicero, Xenophanes illum æternum, omnis corruptionis expertem dicunt. Nam cùm nō poſſent intelligere, (vt Cēſorinus ait) ouá ne an aues antè generatæ ſint, cùm & ouū ſine aue, & auis ſine ouo gigni non poſſet: hinc arbitrati ſunt mundum hunc, & vniuſcuiuſque geniti initiū ſimul & finem perpetua reuolutione ſempiternum: Pythagoras & Stoici à Deo genitum, & aliquando, quantum ex ſui natura eſt, corrumpēdum: queis conſentiunt Anaxagoras, Thales, Hierocles, Auicenna, Algaſel, Alcmæus, & Philo Hebræus, ſed Plato aſſerit à DEO illum ad ſui exemplar fabricatum, nunquam deſiturum. Epicurus contrà planè interiturum. Democritus ſemel mundum genitum docet & interiturum, nec vnquam reparandum. Empedocles & Heraclitus Epheſius non ſemel, ſed ſemper mundum generari & corrumpi aſſerunt. Agamus liceat de re quapiam, quam illi à cauſa naturali potiſſimum procedere dicunt,

puta de terrę motu, adhuc ipſum vnanimiter adinuenire nequierũt, ſed per multa vagati, cauſam eius Anaxagoras æthera dixit, Empedocles ignẽ, Democritus & Thales Mileſius aquã, Ariſtot. Theophraſt. & Albert. ventũ vel vaporem ſubterraneũ: Aſclepiades caſum vel ruinã. Poſſidonius, Metrodorus, Caliſthenes parcas: Seneca & alij in diuerſa diſtracti, cauſam eius effectus fruſtra inquiſiuerunt: ꝓpterea veteres Romani, vbi terram tremuiſſe ſenſerant, nunciatúmue eſſet, ferias quidẽ impetrabãt, ſed cui Deorum ſeruari illas oporteret, non edicebant: quoniam qua vi, & per quem Deorum terra tremeret, adhuc incertum eſſet.

DE ANIMA.
Cap. LII.

QVOD ſi de anima ab illis aliquid ſciſcitemur, multo minꝰ conueniunt: nam Crates Thebanus nullam eſſe animã ait, ſed corpora ſic à natura moueri. Qui aũt animam faſſi ſunt, pleriq; illam corporũ tenuiſſimum opinati ſunt, huic craſſo corpori ſuffusũ: ſed illorũ alij aliud

eſſe

esse igneum dixerunt, vt Hipparchus & Leucippus, quibus quodammodo consentiunt Stoici, dicentes animam esse spiritum feruidum, ac Democritus, dicens illam esse spiritum mobilem & ignitum atomis insertam. Alij dixerunt esse aerem, vt Anaximenes & Anaxagoras, Diogenes Cynicus, & Critias, quibus adstipulatur Varro inquiens: Anima est aer conceptus ore, deferuefactus in pulmone, temperatus in corde, diffusus in corpus. Alij aqueum, vt Hippias. Alij terreum, vt Heliodorus & Pronopides, quibus quodammodo assentiunt Anaximāder & Thales, ambo conciues Milesij. Alij mixtum ex igne & aere spiritum vt Boetes & Epicurus: Alij ex terra & aqua, vt Xenophontes. Alij ex terra & igne, vt Parmenides. Alij sanguinē, vt Empedocl. & Circias. Alij spiritū tenuem per corpus diffusum, vt Hippocrates medicus. Alij carnem cum sensuum exercitio, vt Asclepiades. Multi autē alij arbitrati sunt animā non corpusculū illud, sed illius quandam qualitatem vel complexionem, per illius particulas sparsam, vt Zeno Cithicus: & Dicearchus animam defi-

niens quatuor elementorum complexionẽ: atq; Cleãthes, Antipater, Possidonius dicentes illã esse calorẽ siue cõplexionẽ calidam, quibus adhæret Galenus Pergamenus. Sunt & alij, qui dixerunt animam non eam esse qualitatem seu complexionem, sed tanquã ad eius punctum aliqua certa corporis parte, vt corde vel cerebro residentem, & exinde totum corpus gubernantem: ex quorũ numero sunt Chrysippus, Archelaus & Heraclitus Ponticus, qui animam vocauit lucem. Sunt rursus alij, qui adhuc liberius quoddã opinati sunt, animam vt punctum aliquem liberum, nulli corporis parti alligatum, sed ab omni determinato situ seclusum, & totum cuiq; corporis parti præsentem, quem siue complexio genuerit, siue Deus creauerit, tamẽ ex materiæ gremio eductus sit. Huius opinionis fuerunt Xenophanes, Colophonius, Aristoxenus & Asclepiades medicus, dicentes animã esse sensuum coercitationem, & Critolaus peripateticus, dicens eã esse quintam essentiam, ac Thales Milesius, dicens animam esse naturam irrequietam sese mouentem, & Xenocrates vo-

cans

trans eam sese mouentem numerum, quem sequuntur Aegyptij, dicentes animam esse vim quãdam in omnia corpora transmeantem, & Chaldæi, inquientes eam virtutem absque determinata forma, omnes tamen externas suscipientem: omnes quidẽ in hoc conueniẽtes, quòd anima sit vis quædam agilis ad mouẽdum, vel esse partium corporalium sublimem quandam harmoniã, sed tamen ab ipsa corporis natura dependentem. Atq; horum vestigia sequitur dæmoniacus Aristoteles, qui inuẽto nouo vocabulo, animam vocat entelechiam, scilicet perfectionem corporis naturalis organici, potentia vitam habentis, dãtem illi principium intelligendi, sentiendi, & mouendi. Atque hæc receptissimi Philosophi animę futilis definitio, quæ non essentiam, naturam, aut eius originem declarat, sed affectus. Porrò supra hos omnes sunt alij, qui dixerunt animam esse diuinam quandam substantiam, totam ac indiuiduam, ac toto ac cuiq; corporis parti præsentem, ab incorporeo authore taliter productam, vt ex sola agentis virtute, non ex materiæ gremio depẽ-

deat. Eius opinionis fuerunt Zoroastes, Hermes, Trismegistus, Orpheus Aglaophemus, Pythagoras, Eumenius, Hammonius, Plutarchus, Porphirius, Timeus, Locrus, & diuinus ille Plato dicens: animam esse essentiam sui motricem intellectu præditã. Eunominius Episcopus partim Aristoteli, partim Platoni consentiens, definit animam esse substantiam incorporeã in corpore factam, super qua definitione deinde reliqua sua dogmata fabricauit. Cicero, Seneca, Lactantius, quid sit anima, dicunt penitus ignorari. En videtis de animæ essentia quàm inter se diffident, nec minùs ridiculè de eius sede inter se variant: nam Hippocrates, & Hierophilus in cerebri ventriculis illam ponunt, Democritus in toto corpore, Erasistratus circa membranam epicranidem. Strabo in superciliorum interstitio, Epicurus in toto pectore, Diogenes in cordis arteriato ventriculo, Stoici cum Chrysippo in toto corde ac spiritu circa cor versante, Empedocles in sanguine, cui adstipulatur Moyses, idcircò prohibens vesci sanguine, quia animalis anima sit in illo. Plato & Aristo-

Aristoteles, & reliqui nobiliores Philosophi in toto corpore, Galenus autem in quauis corporis particula, suã esse animam putat: sic enim ait in libro de partium vtilitate: Multæ animalium etiam particulæ, hæ quidem maiores, illæ minores, aliæ verò omnifariam in animalium speciem indiuisibiles, necessariò autem ijs omnibus anima quæuis indiget: corpus enim huius organum, & propterea multum à se inuicem animalium particulæ differunt, quia & animę. Neq; verò hîc prætereundum censeo Bedæ Theologi sententiam, qui scribens super Marcũ, Animæ locus, inquit, principalis, non iuxta Platonẽ in cerebro, sed iuxta Christum in corde est. De animæ autẽ duratione, Democritus & Epicurus, vnà cũ corpore interituram aiunt. Pythagoras & Plato omninò immortalem, sed egressam corpore ad sui generis naturam deuolare. Stoici tanquam inter hos medij animã corpus relicturam, sic vt quæ in vita hac nullis sublimata virtutib. infirmior sit, vnà cũ illo emori: sin aũt heroicis formata virtutibus, permanentibus illam naturis sociari, & ad sublimiores

sedes

ſedes euadere putant. Ariſtoteles quaſdam animæ partes, quæ corporeas ſedes habeant, ab illis inſeparabiles eſſe, vnaque cum illis interire dicit: intellectum autem, qui nullius ſit corporei organi, velut perpetuum à corruptibili ſeparari, ſed adeò nihil manifeſti dicit, vt eius interpretes adhuc de ea re diſputent. Alexander Aphrodiſæus ait manifeſtò, eum mortalem poſuiſſe animam: idem ſentit ex noſtris Gregorius Nazianzenus. Contra hos Pleton, & ex noſtris Thomas Aquinas, pro Ariſtotele digladiantur, illum de animæ immortalitate rectè ſentire. Porrò Auerroes eximius ille Ariſtotelis commentator, hominem quemque propria anima pollere putat, ſed mortali: Mentem verò humanam, ſeu intellectum dicamus eſſe vſquequaq; ab omni, tam anteriori, quã poſteriori parte æternam, ſed omnib9 hominibus, ſeu humanæ ſpeciei vnã, qua tantùm in vita vteremur. Themiſtius verò ait, Ariſtotelem mentem quidem agentem vnicam, capacẽ autem multiplicem poſuiſſe, atq; vtranque perpetuam. Horum prꝫterea Philoſophorum opera factum eſt, vt etiã

inter

Inter Christianorum Theologos de animarum origine ortū sit dissidiū, quorum aliqui à mundi origine factas in cælo omnium hominum animas putãt, inter quos est vnus de multis doctissimus Origenes, Augustinus quoque primi parentis animam cælitùs ortam putat corpore antiquiorem, idq́; postea, tanquam aptum sibi contemplatum domicilium voluntario motu expetisse: quanquã ne hoc quidem satis constanter affirmare videatur.

Alij ex traduce animam propagari putant, sic animam ab anima generari, quemadmodum à corpore corp9: in qua opiniõe fuit Apollinaris Laodiceæ Episcopus, & Tertullianus, Cyrillus, & Luciferianus, contra quorũ hæresim disputat Hieronymus. Alij à Deo animas quotidie creari tradũt, hos sequitur Thomas, eo Peripatetico argumento pugnans, quod, cùm anima sit corporis forma, eam non seorsum, sed in corpore creari debere: quã opinionem sequitur iam ferè omnis recentiorum Theologorum schola. Mitto gradus animarum, ascensiones & descensiones, quas Origenistę inducunt,

cunt, sed diuinis Scripturis non corroboratas, nec Christianorum dogmatibus conformes: adeò nihil neq; apud Philosophos, neque apud Theologos, de anima certū. Nam Epicurus & Aristoteles mortalem putant. Pythagoras in gyrum ducit, Et sunt (vt quodā loco ait Petrarcha) qui eam contrahūt ad suum corpus, sunt qui etiam spargunt in corporibus animantiū, sunt qui cælo reddant, sunt qui circa terras exulare cogant: sunt qui inferos asserunt, sunt qui negēt: sunt qui vnamquamq; per se, sunt qui omnes simul animas creatas putent, hæc ille. Fuit & Auerroes, qui mirabilius quiddam dicere ausus: vnitatem vt dixi, attulit intellectus. Manichæi hæretici dixerunt vnam solam esse omniū seu vniuersi animam, in singula corpora tā animata, quàm inanimata dispertitā, sed minus participare quæ nobis vidētur anima expertia, magis aūt quæ animata, maximè verò cælestia: atque sic tandē concludunt, non nisi vniuersalis animæ partes esse singulares animas. Plato etiam vnā quidem vniuersi animā astruit: particularium verò alias, quasi separatim vniuersum sua
anima

anima existat animatum, diuisim itẽ particularia. Præterea alij vnam animarũ speciem, alij non vnã, sed duas, rationalem & irrationalem: alij multas, & tot, quot sunt animaliũ species affirmant. Galenus medicus diuersis iuxta speciem, diuersas item esse animas sentit: insuper & multas in eodẽ corpore animas ponit. Sunt & qui in homine duas animas ponunt, vnam sensitiuam à generante, aliam intellectiuam à creante, inter quos est Occã Theologus. Plotinus aliam esse animam, & aliũ asserit intellectũ, quem sequitur Appollinaris. Quidam non distinguunt ab anima intellectum, sed illũ substantiæ animæ principalẽ partem esse dicunt: verùm Arist. hunc potentia adesse huiusmodi, atq; actu de foris illi superuenire opinatur, neque ad naturã hominis & essentiã cõferre, sed ad perfectionẽ cognitionis & contemplationis. Ideoq; paucos homines, & solos Philosophos illũ qui actu intellectus dicitur, habere affirmat. Quippe etiã grauis inter Theologos disputatio est, an (quę Platonicorum opinio est) in animabus exutis, eorum quæ in vita gesserint, reliquerintq;,

rintque, memoria, sensusque supersint, aut istorum cognitione omninò careant, quod Thomistæ cum suo Aristotele firmiter tenent, & Carthusiensis exemplo confirmant, de Parisiensi illo Theologo ab inferis reuerso, qui interrogatus, quid illi restaret de scientia sua. Respondit, nihil se scire nisi pœnam, & citato Salomonis verbo: Non est ratio, non scientia, nõ opes apud inferos, conclusisse illis videbatur nullam mortuis superesse cognitionem. Quod tamen manifestè est, non tam contra Platonicorum assertionem, quam contra Scripturæ authoritatem, veritatemque, cùm dicat Scriptura, visuros, & scituros impios, quia ipse Deus est: quin & omnium, non modò factorum, sed & verborum ociosorum, & cogitatuum rationem redditUros. Sunt etiam qui de animarum separatarum apparitionibus, plura scribere, & referre audent, eaque nón rarò ab Euangelica doctrina, & sacro Canone aliena, atq; cùm præcipiat Apostolus, nec angelis de cælo credendum esse, si quid renunciarent aliud, quam quod traditum est: adeò penes istos antiquatum est

Euangelium, vt citiùs, magisq́ue cre-
dant vni ex mortuis renunciāti, quā
Prophetis, quàm Moyſi, quàm Apo-
ſtolis, quàm Euangeliſtis. Talis profe
ctò fuit doctrina atque ſententia di-
uitis ſepulti in inferno, qui putabat
tunc credituros ſuperſtites fratres, ſi
quis ex mortuis iret, & teſtificaretur
illis. Cui ſic opinanti in Euangelijs cō
tradicit Abraham, inquiens: Si Moyſi
& Prophetis non credant, neq; ſi quis
ex mortuis mittatur credituros. Neq;
tamen propterea pias defunctorum
apparitiones, admonitiones, & reue-
lationes omninò inficior, ſed valdè
ſuſpectas eſſe admoneo, Sathana ſeſe
ſæpiſſimè in lucis angelū & animarū
effigiem transfigurante. Quocirca
credendi anchora in illis non eſt figē-
da, ſed ad ædificationem piè acceptan
da ſunt, ſicut alia, quæ extra ſacrum
Canonem, vel inter Apocrypha ſunt.
Circunferuntur de his nugis, multi
fabuloſi libelli Tundali, & qui Con-
ſolationis animarum inſcribitur: &
alij, quorum exemplis concionato-
res quidam imperitam plebeculam
territant, & munuſcula contorquēt.
Scripſit etiam recentib. diebus de ſpi-

ritu

ritu quodam Lugdunẽſi fabulã Protonotarius quidam Gallus, homo nequã & impoſtor. Ex laudatis aũt Scriptoribus agit, de iſtis Caſſianus & Iacobus, de Paradyſo Carthuſianus, verùm nihil vnquam ſolidæ veritatis, aut abditæ ſapientiæ, quę veram charitatem & animarũ noſtrarum ſalutẽ ædificarẽt, ab his animarũ apparitionibus reuelatum eſt, ſed dũtaxat eleemoſynæ, peregrinationes, orationes, ieiunia, & reliqua popularis pietatis opera perſuaſa ſunt: quæ tamen multo melius, ſalubriuſq́; docent Sacrę literæ, præcipitque Eccleſia. Verùm de his apparitionibus latè ſcripſimus in Dialogo noſtro de Homine, & in libris de Occulta Philoſophia: ſed modò redeamus ad Philoſophos. Ethnici omnes, qui animam immortalẽ aſſeruerunt, animarum tranſmigrationem communi cõſenſu aſtruunt, & rationales animas ad rationis expertia corpora, & ad plantas vſq; trãſmeare per temporum quaſdam periodos, vel vt aliter contigerit, harum tranſmigrationem authorem ferunt Pythagoram, de quo in Transfigurationibus ſic cecinit Ouidius:

Morte

Morte carent animæ, ſemperq́; priore relicta
Sede, nouis dotibus viuūt, habitantq́; receptæ.
Ipſe ego nam memini Troiani tempore belli,
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ,
Cognoui clypeum læuæ geſtamina noſtræ,
Nuper Abantæis templo Iunonis in Argis.
Multo plura de hac Pythagorica migratione ſcripſerunt Timō, Xenophanes, Cratinus, Ariſtophon, Hermippus, & Lucianus, & Diogenes Laërtius: verùm Iamblichus & pleriq; alij cum Triſmegiſto, non ab hominibus ad rationis expertia animalia, neq; ab illis, item ad homines, ſed ab animalibus ad animalia, & ab hominibus ad homines tranſmigrationes duntaxat fieri conſentiunt. Sed & ſunt Philoſophi, ex quorum numero Euripides Anaxagoræ conſectator, & Archilaus Phyſicus, atque poſt eos Auicenna, qui primos homines olerū more

ex terra natos tradant, eo ipso non minus ridiculi poetis, qui homines quosdam satiuos ex serpentum dentibus progerminasse fabulantur. Sunt qui generationem omninò negent, vt Pyrrho Eliensis: sunt & qui negent motum, vt Zeno.

DE METAPHYSICA. Cap. LIII.

SEd ad vlteriora progrediamur, ostendemusque Philosophos illos non solùm de ijs, quę in rerum natura videntur, sed etiam de figmentis cogitationum suarum digladiari, atque de ijs rebus, quæ nullis principijs firmantur: neq; certum est, an sint, vel non sint, vt quas absq; corpore & materia subsistere opinantur, quasq; formas separatas vocant. Quæ quoniam in rerum natura non sunt, sed supra illam esse putantur, idcircò trãsnaturalia, seu metaphysica vocãt. Hinc illę innumerabiles de dijs, & vndiq; sibi repugnantes, nec minùs impiæ, quàm indoctæ opiniones prodierunt: nam Diagoras Milesius, & Theodorus Cyrenaicus, nullum prorsus Deum esse dixe-

dixerunt, Epicurus autem esse quidē Deum asseruit, sed nulla inferiorum cura teneri. Protagoras, esset nec ne, nihil sciri posse dixit. Anaximander natiuos deos putabat, longisque interuallis orientes occidentesque. Xenocrates octo esse deos dixit. Antisthenes multos quidem deos populares, sed vnum naturalem summum totius artificem. Sed in tantam insaniā multi eorum prolapsi sunt, vt quos adorarent deos, proprijs manibus ipsi sibi fabricarent: vt erat statua Beli apud Assyrios, quos tamē factitios deos mirum, quàm extollat Hermes Trismegistus in suo Aesculapio. De diuina autem essentia locuti, Thales Milesius mentem dixit Deum, qui ex aqua cuncta formauerit: Cleanthes & Anaximenes aera Deū dixerūt: Chrysippus naturalem vim ratione pręditam seu diuinam necessitatem: Zeno diuinā naturalēq; legē: Anaxagoras, infinitam mentē per se mobilem. Pythagoras animum per naturam rerū omnium intentum & commeantem, ex quo omnia vitam capiunt. Crotoniates Alcmeon solē, lunam, cæterasque stellas deos dixit. Zenophanes o-

mne quod esset Deum esse voluit, Parmenides continentem quendam lucis orbem, quem stephanon, hoc est, coronam pro Deo statuit. Aristoteles quasi ex cælorum motu satis explorata Deorum cognitio haberi posset, ex illorum natura deos commentus est, ac diuinitatem modò menti tribuit, modò cæli authorem Deum dicit, modò mundum ipsum Deum statuit, modò alium illi DEVM præficit. Hunc eadem inconstantia sequitur Theophrastus. Transeo quid Strato, Perseus, Aristo Zenonis discipulus, Plato, Xenophon, Speusippus, Democritus, Heraclites, Diogenes Babylonius, Hermes Trismegistus, Cicero, Seneca, Plinius & reliqui censuerunt, quorum opiniones tamen à prioribus illis & iam recitatis, non longè discedant. Possem etiam reliquas illorum lites, & verborum portenta percurrere de ideis, de incorporeis, de atomis, de hyle, de materia, de forma, de vacuo, de infinito, de ęternitate, de fato, de transcēdētibus, de introductione formarū, de materia cæli, an ex elementis sydera constant, an ex quinta Essentia, quam

Aristoteles introducit, deque simili-
bus, quæ insanis hominibus opinan-
di ac dubitandi, contendendique ma
teriam præben::sed satis me indicasse
arbitror, quam nihil inter Philoso-
phos de veritate ipsa cōueniant, qui-
bus, quò quis redditur propinquior,
eò magis à vero ipso longiusq; abest,
& catholica religione aberrat. Hinc
errasse scimus Ioannem vicesimum
secundum Romanum Pontificem,
volentem animas beatas non visuras
faciem Dei ante diem iudicij Scimus
Iulianum apostatam Christum abne
gasse, non alia caussa, quàm quod phi
losophiæ studiosior, humilitatem fi-
dei Christianæ irridere ac contemne-
re cœpit. Eadem causa Celius, Porphy
rius, Lucianus, Pelagius, Arrius, Ma-
nicheus, Auerroes, multique alij tan-
ta rabie aduersus Christum & Eccle-
siam eius oblatrarunt. Hinc natum
illud apud vulgus prouerbium, Ma-
ximos quosque philosophos, maxi-
mos esse hæreticos solere: sed & Hie-
ronymus vocat eos patriarchas hæ-
reticorum, & primogenita Aegypti,
& vectes Damasci, nimis verè dicta.
Nam quicquid hæresum vnquā fuit,
L 2 totum

totum hoc & omne ex philoſophiæ fontibus ceu primo ſeminario ſcaturijt. Ab hac fermè tota theologia adulterata eſt, ac pro euangelicis doctoribus pſeudoprophetæ, hæretici, ac philoſophi nati ſunt, qui diuina oracula humanis inuentis æquarunt, ac mirabilibus hominum dogmatibus polluerunt, ipſamq; ſimplicem theologiam (vt ait Gerſon) ad verboſam & ſophiſticam loquacitatem, ac Chimerinam mathematicam reduxerũt. Quod præuidens Paulus Apoſtolus, toties nos hortatur, ac cauere iubet, ne quis nos per philoſophiam deprædetur vel ſeducat. Auguſtinus ciuitatem Dei ab illa tuetur atque defendit. Reliqui fermè omnes theologi & ſancti patres eã à Chriſtianis ſcholis procul propellendam penituſque extirpandam cenſuerunt. Nec deſunt etiam ethnicorũ exempla, quibus aliquando factitatum legimus: nam ſuſtulerunt Athenienſes Socratem philoſophię parentem, eiecerunt vrbe philoſophos Romani, Meſſaniique & Lacones, nec admiſere vnquã: qui etiam ſub Domitiano vrbe exacti ſunt, & tota inſuper Italia interdicti.

dicti. Extat etiam Antiochi regis decretum in adolescentes, qui philosophari ausi sunt, atque etiam in parentes, qui liberis id admittebant. Nec modò ab imperatoribus regibusque damnati pulsique, sed à doctissimis viris editis libris reprobati, è quorum numero sunt Phliasius Timon, qui opus nomine Syllos in derisionē philosophorum scripsit: & Aristophanes, qui in eos comœdiam scripsit, cuius nomen Nubes, & Dion Prusæus orationem scripsit contra philosophos omnium eloquentissimam. Scripsit etiam orationem Aristides contra Platonem, pro quatuor Atheniensium proceribus multò eloquentissimam, sed & Hortensius Romanus vir nobilissima familia & eloquentissimus, validissimis rationibus philosophiā insectatus est. Sed de ijs hactenus.

DE MORALI PHILOSOphia. Cap. LIIII.

RElíquum verò, si qua de moribus (vt aliquibus placet) philosophia siue disciplina est, hanc arbitror ego non tā philosopho-

rum ratiunculis, qui vario vſu, conſuetudine, obſeruatione, ac communis vitæ conſeruatione conſtare, ac pro temporum, locorum, hominumque opinione mutabilem eſſe, quam minæ ac blandimenta pueros, leges atque vindicta maiores docent. Nonnulla hominibus natiua addit induſtria, quæ doceri nequeunt, ſed pro tẽporum vſu, hominumque conſpiratione per fas vel nefas inoleſcunt: quo fit, vt, quod aliquando vitiũ fuit, modò virtus habeatur: & quod hic virtus eſt, alibi vitium ſit: quod vni honeſtum, alteri turpe: quod nobis iuſtum alijs iniuſtum ſit, pro cuiuſque temporis, loci, ſtatus, hominum opinionibus, vel legibus. Apud Athenienſes licuit viro ſororem germanam habere in matrimonio, at id quidem apud Romanos nefas habebatur: quõdam apud Iudæos, & hodie apud Turcas licet viro plures habere vxores, inſuper & pellices concubinas: hoc apud nos Chriſtianos non tam nefas eſt, quàm damnabile ſcelus. Laudi in Græcia ducitur, adoleſcentulos, quãplurimos habere amatores. Denique tam fœminas, quàm viros in ſce-

nã prodire, & populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini: quæ tamen apud Latinos Romanosque humilia, infamia, & ab honestate remota censebãtur. Neque tamen pudebat Romanos vxores ducere in conuiuia, illasque in celebritate versari, ac primas tenere partes ædium: in Græcia verò neque in conuiuium adhibetur vxor, nisi propinquorum, neque versatur nisi in interiore parte ædium, quò nemo accedit, nisi propinqua cognatione coniunctus. Furari apud Aegyptios & Lacedæmonios honorificum erat, apud nos fures furca suspensi strangulantur, inquit Iulius Firmicus in astrologicis suis ad Lollianum scribẽs. Quædam gentes ita à cælo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate perspicuæ. Scythę immanis feritatis crudelitate grassantur. Itali fuerunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, acuti Siculi, luxuriosi semper Asiatici, & voluptatibus occupati, Hispani elata iactantię animositate prępositi. Hãbẽt singulæ natiões à superis agnata sibi morũ discrimina per quę facilè à se inuicẽ discernantur, vt cu-

vt cuius quisq; nationis sit oriundus, à voce, à sermone, ab oratione, à consilio, à conuersatione, à victu, à negotio, ab amore & odio, ab ira ac militia similibusque exercitijs facile cognoscatur. Quis enim vidẽs hominem ingredientem incessu gallinaceo, gestu gladiatorio, vultu effreno, voce bubula, sermone austero, moribus ferocem habitu dissoluto, laciniatóue, nõ mox indicet esse Germanum, nónne Gallos cognoscimus ab incessu moderato, gestu molli, vultu blando, voce dulcisona, sermone facili, morib. modestis, habitu laxo? Hispanos autem ab ingressu & moribus, gestibusque festiuis, vultu elato, voce flebili, sermone eleganti, habitu exquisito. Italos verò videmus incessu tardiusculos, gestu graues, vultu inconstantes, voce remissos, sermone captiosos, moribus magnificos, habitu compositos. Iamque scimus etiam, quia in cantu balant Itali, gemunt' Hispani, vlulant Germani, modulantur Galli. Sunt in oratione graues, sed versuti Itali: culti, sed iactabundi Hispani: prompti, sed superbi Galli: duri, sed simplices Germani. In consilijs est proui-

dus Italus, aſtutus Hiſpanus, inconſideratus Gallus, vtilis Germanus. In victu eſt mundus Italus. delicatus Hiſpanus, copioſus Gallus, inconditus Germanus. Sunt erga exteros officioſi Itali, placidi Hiſpani, mites Galli, agreſtes inhoſpitalesq́ue Germani. In conuerſationibus ſunt prudentes Itali, cauti Hiſpani, manſueti Galli, imperioſi intollerabilesq́ue Germani. Sunt in amoribus zelotypi Itali, impatientes Hiſpani, leues Galli, ambitioſi Germani. In odijs verò ſunt occulti Itali, pertinaces Hiſpani, minaces Galli, vltores Germani. In gerendis negocijs ſunt circumſpecti Itali, laborioſi Germani, vigiles Hiſpani, ſolliciti Galli. In militia ſunt ſtrenui, ſed crudeles Itali, Hiſpani calidi & rapaces, Germani truces & venales, Galli magnanimi, ſed præcipites. Inſignes ſunt literatura Itali, nauigatione Hiſpani, ciuilitate Galli, religione & mechanicis artificijs Germani. Et habet vnaquæq́ue natio quantulacunque etiam, ſiue ciuilis, ſiue barbara, peculiares mores ritusq́; ſibi à cæli influxu à cæteris diuerſos, qui ſub nullam artē

philosophiamq; cadere queunt, sed sola naturali virtute absque omni disciplina hominibus adgenerantur. Sed conuertamus sermonem nostrum ad eos, qui nobis harum rerum disciplinam scriptis tradidêre. Hi certè functi serpentis officio, eum nobis fructũ dedere, cuius pastu discamus scire bonum & malum. Hęc enim prima eorum pestilens opinio est, bonum & malum nõ esse ignoranda: ita demũ, aiunt, melius virtutem homines sequuturos, & vitia fugituros. At quãtò certius & vtilius, quantò etiam felicius foret, mala non modò non facere, sed & penitus ignorare? Quis nescit eo ipso nos omnes miseros factos, cùm primi humani generis parentes, quid bonum esset, quidque malum didicerunt: ac idcirco fortè condonatus esset philosophis hic error, si non etiam sub virtutum ac bonorum nomine, nos pessima mala, turpissimaq; vitia docerent. Sectæ autem illorum, qui ethica tractarunt, haud paucæ sũt vt Academica, Cyrenaica, Eliaca, Megarica, Cynica, Eroitica, Stoica, Peripatetica, & pleræque aliæ. De his inter cæteros ita philosophatus est Theodorus

dorus ille, quem nuncupatum esse Deum memorant scriptores, videlicet furto & adulterio, sacrilegio quoque cùm tempestiuum erit, dabit operam sapiens: nihil quippe horum turpe natura est, sed si auferatur ex hisce vulgaris opinio, quæ stultorum imperitorumque plebecula conflata est, sapientem publicè absque vllo depræhensionis rubore scortis congressurum. Talia sunt diuini huius philosophi placita, quib9 nescio an quid tradi posset turpius, nisi quam legimus ab Aristotele probatã, & in Creta lata quoque lege permissam mascu lam venerem, quam & Hieronymus peripateticus ea ratione celebrat, inquiens, quia eius causæ multi tyrannides sublatæ fuerunt. Aristotelis autem verba in Politicis, vbi censet vtilem esse Reipublicæ, ne sit plebeis hominibus, numerosa soboles, hæc sunt: Ad cibi temperantiam velut perutilem, multa legislator sapienter ac studiose constituit, & de mulierum diuortijs: siquidem ne superfluam parerent multitudinem, cum masculis indixit concubitum. Hic est ille Aristoteles, cuius mores à Platone

reprobati: vnde exortum illius in ma
giſtrum odium & ingratitudo, qui
ſcelerosæ vitæ iudicium veritus, A-
thenas clam raptimq; profugit, qui in
benefactores ingratiſſimus, etiã Ale-
xandrum illum Magnum, à quo am-
plè magnificeq; ornatus extitit, quiq;
illi vitam, corpus animamq; credebat
ac patriam reſtituit. Stygiæ aquæ ve-
neno peremit: qui etiã de anima ma-
lè ſentiens, locum gaudij poſt mortẽ
negauit, qui veterum dicta compila-
tus, maligneq; interpretatus, ingenij
laudem furto ac calumnia quæſiuit:
quin iam inueteratus dierum malo-
rum, ex ſcientia immoderata cupidi-
tate in rabiem verſus, ſibijpſi intulit
necem, ipſis dæmonibus dignum fa-
ctus ſacrificium, qui docuerunt illum
ſcire. Digniſſimus profectò hodiè La
tinorum gymnaſiorũ doctor, & quẽ
Colonienſes mei theologi etiam di-
uis adnumerarunt, librumq; ſub præ-
lo euulgatum ederent, cui titulum fa
cerent de ſalute Ariſtotelis: ſed & aliũ
verſu & metro de vita & morte Ariſt.
quem theologica inſuper gloſſa illu-
ſtrarunt, in cuius calce concludunt
Ariſtotelem ſic fuiſſe Chriſti præcur-
ſorem

ſorem in naturalibus, quemadmodũ Ioannes Baptiſta in gratuitis. Sed ne lõgiùs digrediamur à propoſito, quid de felicitate, ac ſummo bono ſentiant Philoſophi, audiamus: hanc namque alij in voluptate poſuerunt, vt Epicurus, Ariſtippus, Gnidius, Eudox9, Philoxenes, & Cyrenaici: alij cum voluptate honeſtatem copulârunt, vt Dinomachus & Calipho: alij id in primogenijs naturæ collocârunt, vt Carneades, & Hieronymus Rhodius: alij in indolentia, vt Diodorus: alij in virtutibus, vt Pythagoras, Socrates, Ariſton, Empedocles, Democritus, Zeno Citicus, Cleantes, Hecaton, Poſſidonius, Dionyſius, Babylonicus, & Antiſthenes, & Stoici omnes, multique ex noſtris Theologis, illis quodãmodo adſentientes, adhuc diſputant de connexione virtutum, & quod ſit illud commune felicitatis fundamentum, in quod omnes virtutes conuenire debent. Niſi enim omnes in vnũ confluxerint, nequaquam facient hominem felicem, etiamſi vna ſola defuerit. Cùm itaque diſpares, & quodammodo pugnantes virtutes ſunt, liberalitas & parſimonia, magnani-

mitas & humilitas, misericordia & iustitia, contẽplatio & sollicitum opus in frequenti ministerio, & huiusmodi multæ, nisi omnes in vno cõueniant concordes, iã non virtutes, sed vitia censeri possent. Illud aũt, in quod conuenire omnes debent, Ambrosius & Lactan. cum Macrobio Platonẽ, in sua Repub. secuti, iustitiã putant: alij temperantiã modum omnib. imponẽtem: alij pietatem, vt Plato in Epinomide: alij charitatem, sine qua nullus est profectus in virtutib. vt sentit Paulus, & adhuc super istis argumentatur Thomas, Henricus & Scotus, & alij. Sed modò reuertamur: felicitatẽ adhuc posuerũt, alij in fortuna, vt Theophrastus: sed Arist. in fortuna cum primigenijs, virtutibusq; cõiuncta: quin imò in voluptate, sed virtutum bonis fucata, quasi non eisdẽ etiam Epicurus suam voluptatem tueatur: cæteri denique Peripatetici in speculatione. Herillus Philosophus, Alcidamus, & Socratici multi summum bonum putabãt scientiam, verũ Tiberini populi Chalybib. vicini, quorũ meminerunt Appolonius & Pomponius, luxum risumq; summam esse felicitatẽ dixerunt,

ſunt. Sūt & qui ſummum bonum in
ſilentio poſuerunt, Platonici verò cū
ſuo Platone & Plotino diuina ſem-
per redolētes in vnione cum ſummo
bono felicitatē locauerunt, Bias Prie-
næus in ſapientia, Bion & Boryſthe-
nes in prudentia, Thales Mileſius in
rarum congerie, Pittacus Mitylenæꝰ
in bene agere, Cicero in omnium re-
rum vacatione: ſed hæc niſi in ſolo
Deo inueniri poteſt. Trāſeo reliquos
plebeios Philoſophos, qui omnem fe-
licitatem ſuſtulerunt: vt Pyrrho Eliē-
ſis, Euricolus, & Xenophanes, & qui
ſummam felicitatem in gloria, hono
re, potentia, otio, diuitijs, & ſimilibus
locârunt, vt Periander Corinthus, &
Lycophron, atque illi, de quibus ait
Pſalmiſta: Quorum os locutum eſt va
nitatē, & dextera eorum dextera ini-
quitatis. Quorum filij ſicut nouellæ
plantationes in iuuentute ſua. Filiæ
eorum compoſitæ, circūornatæ, vt ſi-
militudo templi. Promptuaria eo-
rum plena, eructantia ex hoc in illud.
Oues eorum fœtoſæ, abundantes
in egreſſibus ſuis. Boues eorum
craſſæ. Non eſt ruina maceriæ, ne-
que tranſitus, neque clamor in plateis
eorum,

eorum. Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt. Iam & de voluptate itidem diuerſum ſentiunt, quam (vt ſuperiùs audiſtis) Epicurus ſummum bonum arbitratur: contrà, Architas Tarẽtinus, Antiſthenes, Socrates hãc ſummum malum dicunt: Speuſippus autem, & aliqui veteres Academici dixerunt, voluptatem & dolorem eſſe duo mala inter ſe oppoſita: bonũ autem hoc, quod inter illa mediũ eſſet. Zeno cenſuit voluptatem neq; bonũ, neque malum, ſed eſſe indifferens. Critolaus Peripateticus, & Plato voluptatem dicunt malam, multorumque malorum eſcam atque parentem. Longum nimis eſſet omnium adferre de felicitate opiniones, & congeriẽ facere ex his, quibus alij quamplurimos libros compleuêre: nam octo ſupra ducẽtas, & octoginta de iſtis à M. Varrone collectas opiniones meminit Auguſtinus, quarum famoſiores hîc recitaſſe putamus. Sed videamus nunc quomodo hæc cum Chriſto conueniant, apparebitque felicitatẽ, beatitudinemque nobis non acquiri per virtutem Stoicam, nec per purgationem Academicam, nec per ſpeculatio

nem

nem Peripateticam, sed per fidem & gratiam in verbo Dei. Audistis enim quomodo felicitatem seu beatitudinem Philosophorum, alij ponunt in voluptate, sed Christus in fame & siti: alij in honestate & fama, & amplitudine nominis, sed Christus in maledictione, & odio hominum: alij in primogenijs, sanitate, lætitia, & indolentia, sed Christus in fletu & luctu: alij in prudentia & scientia, ac virtutibus moralibus, sed Christus in innocentia & simplicitate & munditia cordis: alij in fortuna, sed Christus in misericordia: alij in gloria belli, & subactione terrarum, sed Christus in pace: alij in honore & pompa, sed Christus in humilitate, beatos vocans mites: alij in potentia & victoria, sed Christus in persequutiõe: alij in diuitijs, sed Christus in paupertate. Docet Christus absolutam virtutem, non nisi gratia desuper data acquiri, Philosophi hanc proprijs viribus, & assuetudine parari: docet Christus omnem concupiscẽtiam esse peccatum, contrà Philosophi inter medias res numerant, quæ nec virtutis, nec vitij censeantur: euadere autẽ virtutes si quis eis mediocri

ter afficiatur. Docet Christus de omnibus benè merendum esse, etiam inimicos diligendos, liberè mutuũ dandum, de nullo vindictam sumẽdam, omni petenti tribuẽdum: contrà Philosophi, non nisi his, qui beneficium compensant beneficio: cęterùm liceat irasci, odisse, contendere, belligerari, fœnerari. Porrò ij nobis cum suo libero arbitrio, ac rectè rationis dictamine atq; naturali lumine, Pelagianos hæreticos dedêre. Tota autem moralis Philosophia (teste Lactant.) falsa est & inanis, nec instruens ad iustitiæ munera, nec officium hominis, rationesque confirmans. Tota denique diuinæ legi, ipsique Christo repugnat, vt eius gloria nulli alij debeatur, quã Sathanæ.

DE POLITICA.

Cap. LV.

AD hãc Philosophiam pertinet etiam Politica, quæ est ars administrandę Reipub. Eius verò tres sunt species, videlicet Monarchia, quę est vnius regimen: Aristocratia, quæ est paucorum, sed nobilium,

diui-

uitum, ſeu optimatum: Democra-
a, quæ eſt plebis ſiue popularis. His
ffines ſunt tyrãnides, Oligarchia, &
narchia: verùm quæ iſtarum præfe-
enda ſit, inter ſcribentes nondum cõ
enit. Nam qui Monarchiam antecel
ere diſputant, naturæ exemplis opi-
ionem ſuam muniunt, dicentes, qđ
icut in vniuerſo vnus eſt ſummus
Deus, in ſtellis vnus ſol, rex vnus in a-
ibus, dux vnus in gregibus, in armẽ-
is rector vnus, & grues vnum ſequũ-
ur: ſic in Republica oportere vnum
ſſe regem tanquam caput, à quo ne-
quaquam membra diſſentiant. Hanc
ræ cæteris probârunt Plato, Ariſtote
es, Apollonius: quibus ſubſcribunt
ex noſtris Cyprianus & Hieronymus.
Qui verò Ariſtocratiam extollunt,
aiunt nihil melius, rebus magnis ad-
miniſtrãdis, quàm plurium, optimo-
rumque in vnum conſentientium cõ
ſultationes. Nam ex pluribus opti-
mis, neceſſe eſt optima conſtare conſi-
lia: neminem autem ſolum ſatis ſa-
pere: ſolius Dei hoc munus eſſe. Huic
quoque opinioni ſubſcribunt Solon,
Lycurgus, Demoſthenes, Tullius, &
fermè omnes illi veteres Legiſlato-
res,

res, etiam Moyses: quibus consen-
etiam Plato, eam Rempublicam & ci-
uitatem inquiens, in optimo felicissi-
moque statu videri constitutam, quæ
à sapientibus regeretur: cui, si place
adijciamus etiam à nobilibus, siquid
hæc opinio est multorum consensu
firmata. Qui autem populare Rem-
publicam prætulerunt, hanc omni
pulcherrimo nomine appellârunt Iso-
nomiam, hoc est, iuris æqualitatem
Nam omnia illic in commune refe-
runtur, & consilia omnia à multitu-
dine, cui haud dubiè omnia insunt, ca-
piuntur certiora. Denique vox Popu-
li, vox Dei, hinc quicquid omnibus
placet, quicquid cõmunis populi con-
sensu statuitur, hoc tanquam à Deo
ipso ordinatum, optimum atque iu-
stissimum esse presumatur necesse est.
Hoc deniq; regimen tutius esse aiũt,
quàm optimatum, ex eo quod mini-
mè subiacet seditioni: populus enim
nunquam vel raró inter se dissidet, op-
timates autem maximè & sæpissimè.
Præterea in populari regimine om-
nis inest æqualitas atque libertas nul-
lorum tyrannide oppressa, vbi pa-
res honorum gradus: nec quisquã vi-
cino

tio præstat, sed vnusquisque & om-
multitudo per vices imperat, &
peratur. Hanc igitur præ cæteris
udârunt Othanes Persa, Eufrates, &
ion Syracusanus, & nos videmus
die hac democratia Venetos & Hel
etios, præ omnibus Christiani orbis
rincipatibus maximè florere, prudẽ-
æque & potentię, diuitiarum & iu-
titiæ laudem, atq; victoriæ palmam
btinere: quin & Atheniensium Res-
ublica olim latissimè, potentissime-
ue imperans, sola democratia rege-
atur, omniaque agebantur à populo
 apud populum. Atque Romani o-
im omnes has administrationes per-
pessi, maximam imperij partem, sub
populari democratia adepti sunt, nec
vnquam peius habuêre, quàm sub re-
gibus & optimatibus, pessimeque sub
Imperatoribus, sub quibus omnis eo-
rum potentia naufragium fecit. Ita-
que quæ istarum trium melior, po-
tiorque, non facilè dijudicari potest,
cùm quæque suos assertores habeat,
& impugnatores. Reges enim, quibus
pro libidine omnia licet impunè face
re, rarissimè bene imperant, nec vn-
quam sine bellorum strepitu regnãt.

Habet

Habet quoq; hoc in se regalitas pestiferũ malum, vt etiam ij, qui olim fuerint viri optimi, omniumq́; consensu probati, mox regiam adepti tanquam peccandi licentiã, insolentes pessimique euaderẽt: quod in Caligula, Nerone, Domitiano, Mithridate, & plerisq; alijs visum est, quin etiam in Saule, Dauide, Salomone electis à Deo regibus sacræ literæ produnt, atq; ex omnibus regibus Iudæ, vix pauci sunt probati, ex Samariæ regib. nullus, sed ꝗ hodie Reges & Imperatores & Principes habẽtur, non pro populo, pro ciuibus, pro plebe, pro iustitia, sed pro nobilitate tuenda confirmandaq́; nati constitutiq; sibi videntur. Atq; sic regunt, vt non eorum custodiæ traditæ, sed rapinæ, & depopulationi datæ ciuium omnium fortunæ videantur, omnia ab omnibus auferẽtes: ac subiectis vtũtur pro arbitrio, interdum etiam pro placito, & cõcessa eis desuper potestate in subditos abutũtur, ciues mutuationibus, plebem indictionibus, alios exactionibus, cæteros vectigalibus alijs super alijs, sine modo, sine fine onerantes. Quod si qui modestiores hæc remittant, tamen non in

mmune bonum, sed in sua commo
illud faciunt, permittentes subdi-
bene esse, quò ipsis benè sit, habeāt-
que cùm velint quod rapiant: quin &
o iustitiæ laudem aucupētur, leges
tè sanciunt, sed auaritiam & crude
atem iustitia vestiunt: Præuarica-
nis reos terribilibus supplicijs, bo-
rum proscriptionibus & multis e-
rmib. afficiunt, in hoc tyrannis nō
eliores, quo cupiunt quāplurimos
e præuaricatores. Nā vt scelera de-
nquētium vires sunt tyrannorum,
t multitudo transgressorum diuitiæ
nt Principum. Erat mihi olim in I-
lia cū potente Principe consuetudo
dmodum familiaris, quem cū horta
r aliquando, vt Gibellinorū ac Guel
orum factiones in dominatu suo cō-
escerent, fassus est mihi, illius factio-
is occasione, ad duodecim millia du
atorum in mulctis fisco suo quotan-
is inferri. Verùm de hoc latiùs in li-
ro de Nobilitate, Politica disserem⁹.
Vbi autem Reipub. regnum optima-
es tenent, in eadem cum ipsis Repu-
blica degunt ira, odiū, ęmulatio. Qua-
propter rarissimè inter se concordes
regnant, & dum vnusquisque suam
senten-

ſententiam præferri, ac primus eſſe vult, odia inter ſe priuata excitantur: vnde ſæpè factiones, ſeditionesque & cædes, & ciuilia bella, in Reipublicæ perniciem exoriũtur. Cuius mali infinita exempla, & Græcorum & Latinorum hiſtoriæ commemorant, & hodie adhuc plures Italiæ ciuitates miſera illorum ſpectacula præbent. Adminiſtrationem verò popularē perinde ac peſſimam cenſent fermè omnes. Hanc multis rationibus Veſpaſiano diſſuadet Appollonius, & Cicero ait, non eſſe rationem in vulgo, non conſiliũ, non diſcrimen, non diligentiã, vt Poeta canit:

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Et Othanes Perſa ait, populari multitudine nihil eſſe inſolentius, nihil inſipientius, propriumque plebi nihil intelligere, ſed ad res obeundas ſine conſilio præcipites ruere, torrenti flumini ſimiles. Demoſthenes quoq; populum malum beſtiam vocat, & Plato hunc beluam multorum capitum nominat, cuius meminit Horatius, & Phalaris ad Egeſippum ſcribens: Populus omnis, inquit, temerarius

rius eſt, demens, deſidioſus, promptiſſimus in quodcunque contigerit mutare ſententiam, perfidus q́, incertus, velox, proditor, fraudulentus, voce tantum vtilis, & ad iram & ad laudem facilis, hinc eſt, vt qui in agenda Republica populo placere annititur, inhoneſtis pereat contumelijs. Sed & Lycurgus legiſlator Lacædemonius interrogatus aliquando, quum in republica ſtatum popularem non conſtituiſſet, reſpondet interroganti: Tu prius in domo tua efficito principatum popularem. Ariſtoteles quoque in ethicis cenſet adminiſtrationē populi eſſe peſſimam. vnius verò optimam. Eſt enim plebs errorum princeps, & prauarum cōſuetudinum magiſtra, ingensq́ue maiorum cumulus. Nec rationibus, nec authoritatib. nec ſuaſionibus flecti poteſt, quum illas non intelligat, has aſpernetur: ad perſuaſiones verò indocibilis eſt & obſtinata, cuius mores inconſtantiſſimi, ſemper noua cupiens, & odiens præſentia, nec ſapientum doctrina, nec patrum diſciplina, nec magiſtratuū authoritate, nec maieſtate principum contineri poteſt, quam penes nunquā

 ſine

ſine periculo, aut fruſtra ſapientum conſilia audita ſunt, ſemper ferè multitudinis ſtultitia præualente. Sicut notum eſt in Socrate de Deorum opinione ad Athenienſes in Capy Troiano, de equi introductione: in Magio Campano, ne Hannibal in vrbem reciperetur, conſulenti: in Paulo Aemilio, pugnam Cannenſem detrectanti, deniq; in tot prophetarũ Domini prędictionibus, à populo Iudaico minimè exauditis. Proinde populi ſtatuta ac plebis placita, quomodo poterint eſſe bona, cum popularis illa multitudo ferè ſemper, quæ optima ſunt, ignoret? cum maior illius pars manuarij ſunt opifices, tum quia non in iuſtitiæ & æquitatis ratione, ſed in numero conſiſtant, in quo ſemper plures ſunt mali quam boni: nec exactor rerũ ducitur iudicio, ſed ſtudio multitudinis & numero, ſicut ait Plinius ille iunior: Numerantur enim ſententiæ, non ponderantur. Nõ enim quod prudentioribus, ſed quod plurib. viſũ eſt, in populari conſultatione maiores obtinet vires. Inter quos quũ omnes ſibi habeantur æquales, nihil eſt tam inæquale, quàm æqualitas ipſa.

Promiscuo itaq; plebis impetu nihil salubriter instituitur, nihil eorũ, quæ in peius collapsa sunt, in melius restituũtur: quin, quæ optima instituta sunt, plebis licentia potius conturbãtur, tolluntúrque. Inter has autẽ tam diuersas Reipub. administrationes, pleriq; mixtam ex duabus speciebus politiam delegerunt: vt qualem Solõ ex optimatibus & populo instituit, omnibusq; eo modo suos honores cõmunicauit. plerique etiam mixtam ex omnibus, cuiusmodi erat Lacedæmoniorum. Rex enim apud eos erat perpetuus, sed qui tantùm bellorum tempore dominaretur, erátque optimatum senatus è potentioribus & ditioribus. Ephoros quoq; ex plebe creabant decem perpetuos, qui vitæ necisq́ue haberent potestatem, statum plebis repræsentantes. Apud Romanos olim democratiæ propter senatus authoritatem mixta erat aristocratia, (multa enim apud populum, nonnulla apud senatum imperabantur) hodie multis locis reges & principes pro arbitrio imperant, tamen optimates prouinciarum ac magistratus cõsilijs rebusque gerendis adhibent.

Atque hinc oritur quæstio, quæ Res-pub. tutior sit an in qua princeps ma-lus & consiliarij boni, siue vbi prin-ceps bonus probusque, sed consiliarij praui. Marius Maximus, & Iulius Ca-pitolinus, ac multi alij priorem eli-gunt: quibus tamen alij multi graues authores non adsentiunt, cum expe-rientia ipsa videamus sæpius à bono principe malos corrigi, quàm malum principem à bonis emendari. Tandē verò vt Respubl. optimè administre-tur, nulla philosophia, nulla ars, nul-la scientia præstat, sed probitas recto-rum. Optimè enim vnus, optimè pau-ci, optimè populus imperant si probi sint: pessimè autem, si sint improbi. Sed quod omnem vincit improbita-tis temeritatem, cum agrum colere, gregem pascere, nauim regere, fami-liam gubernare, filios educare, multi se aut ignorare, aut nescire, aut non posse fateantur, tamen magistratum in vrbibus agere, regem & principem se gerere: & quod difficillimum est, populis & nationibus imperare, ne-mo sibi à natura negatum putat. Cæ-terum quod spectat hic ad ciuilium legum scientiam, quibus omnes Res-

publica

publicæ & ciuitates constant, reguntur, augentur, atque seruantur, dicemus inferius.

DE RELIGIONE IN genere. Cap. LVI.

AD Reipubl. integritatem pertinet etiam religio, quæ est disciplina quædam exteriorum sacrorum ac cæremoniarum, per quã rerum internarum & spiritualium, tanquam per signa quædam admonemur, quã Cicero definit disciplinam, per quam reuerẽti famulatu cęremoniæ diuini cultus exercentur: quam quidem ciuitatibus maximè vtilem & necessariam esse testatus est cùm Cicero, tum etiam Aristoteles. Sic enim ait in Politicis: Oportet principem præ alijs deicolam videri. Minus enim putant subditi talibus pati aliquid iniquum, & minus machinantur contra talem, tanquã habeat propugnatores etiam deos. Religio autem à natura sic hominibus insita est, vt plus illa, quam rationalitate à cæteris animãtibus discernamur. Quòd autem nobis naturaliter insita sit re-

ligio, ipſe fatetur Ariſtoteles: tum ex eo liquet, quòd quoties in ſubitaneis periculis & timoribus aliqua perturbatione obruimur, confeſtim antequam aliquid perſcrutemur & ante omnem electionem, ad diuinam inuocationem confugimus, natura videlicet nos abſque alio præceptore diuinum auxilium implorare edocente, iamque ab initio creationis mundi Cain & Abel ipſi Deo religiosè ſacrificarunt, ſed & Enoch primus fuit, qui, quo ritu Deus inuocandus eſſet, inſtituit. Quare de eo dicit ſcriptura: Tunc tandem cœpit inuocari nomen Domini. Poſt diluuium à multis multæ, quàm multis gentibus religionem leges datæ ſunt. Nam Mercurius & Menna Rex Aegyptijs: Meliſſus Iouis nutritor, Cretenſibus: Faunus & ante illum Ianus, Latinis: Numa Pompilius, Romanis: Moyſes & Aaron, Hebræis: Orpheus Græcis. Tum Cadmus Agenoris filius, ex Phœnice myſteria & ſolemnitates Deorum, ſimulachrorum conſecrationes & hymnos, cæteraque ſacra, pompas & celebritates, quibus dijs honores impenderentur,

Græcis primum tradidiſſe legitur. Quinetiam furtorum & ſcelerum numina eſſe tradiderunt: nec tantum nomina Deorum dederunt, ſed etiam inſtaurarunt ſacra. Coluerunt Romani Iouem adulterum & ſtupratorem, & Febri publicum phanum in palatio dedicarunt, & aram malæ fortunæ in Exquilijs. Quin etiam apud inferos inuenerunt quos colerēt: Deos, ipſumque infernorum principem omnium infimum & miſerrimum Sathanam ſub Ditis, Plutonis, & Neptuni nominibus venerantes, aſſignantes illi cuſtodē tricipitem Cerberum, hoc eſt, carniuorum, qui ſemper circuit quærens quem deuoret, nulli parcens, omnibus nocens, omnes accuſans: hinc diabolus quaſi criminator appellatus. Vnde Poëta canit:

Dux Erebi populo poſcebat crimina vitæ.
Nil hominum miſerans, iratus omnibus vmbris,
Stant furiæ circum, variæque exordia mortis,
Sæuaq; multiſonans exercet pœna catenas.

Coluerunt quondam Aegyptij cũ dijs suis etiam animalia bruta & mõstra, & sunt adhuc hodie, qui Idola & simulacra colunt. Quin Turcę, Saraceni, Arabes, Mauri, & magna pars orbis hodie Mahumetum colunt, absurdissimæ religionis conditorem: & Iudæi in sua perfidia adhuc perseuerantes, venturum eorum Messiam pertinaciter expectant. Et nobis Christianis diuersi diuersis temporib. & religionib. põtifices nostri, religionũ mores prescripserunt, nimirũ quod legib. inter se dissidentes circa cæremonias, circa cultum, circa cibos, circa ieiunia, circa vestitũ, circa questus, circa põpas, circa mitras, circa purpurã, & eiusmodi. Sed vnũ admirabiliũ vincit admirationẽ, quòd illi his ambitiosis moribus se cælum posse ascendere putãt, quibus Lucifer olim cælo deciderit. Ac tandem omnes istæ religionum leges nullo alio fundamento incumbunt, quàm suorum instituentium placitis: nec aliam insuper certitudinis regulam habent, nisi ipsam credulitatem. Considerate ab initio mundi, quot sunt, quot fuerunt in religione studia, quot cæremoniæ, quot cultus,

tus, quot ritus, quot hæreſes, quot placita, quot vota, quot leges, & nondũ à tot ſæculis homines ad rectam fidẽ producere poteſt religio abſque verbo Dei? quo incarnato, & in cruce de hoſtibus triumphante, deiecta ſunt templa & idola, & deorũ poteſtates ablatę defeceruntq; oracula.

Ablata eſt Pythij vox haud reuocabilis vlli.
Temporibus longis etenim iam ceſſat Apollo,
Clauibus occluſis ſilet: ergo ritè peractis,
Diſcedas patria, & redeas ad limina ſacris.

Ex quo enim verbum Dei per Euangelij nunciũ eluceſcere cœpit mundo, omnes dij gentium veluti fulgure tacti corruerunt, ſicut apud Lucam ait CHRISTVS: Vidi ſathanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Verùm quod hic ad fidem, & ad theologiam, & ad canonum decreta pertinet, diſcutiemus inferius, nos hic de religione loquimur, quantum ad eas artes, quæ ad ſacerdotum quæſtum, & ad rempublicam ſuis ſimulachris, ſtatuis, imaginibus, templis,

phanis, ſacellis, faſtis, pompis, & ſacerdotiorum magiſtratibus ornandam attinet, de quibus alibi inter placita theologica, anno milleſimo quingenteſimo decimo, per me Coloniæ declamata amplo ſermone diſputaui. quocirca ea iſtic breuiſſimo ſermone tranſigemus, oſtendentes etiam in illis, quæ honeſtandæ religionis cauſa, & ad hominum ſalutem inuenta ſunt, ſæpè non minimam inueniri cum vanitate malitiã. Quod ita eſſe, nunc per ſingula diſcurrentes monſtrabimus.

DE IMAGINIBVS. Cap. LVII.

IMaginum itaque cultum, iam ab antiquo non omnes populi admiſerunt. Siquidem Iudæi (vt narrat Ioſephus) nihil magis exhorruerunt quàm ſimulachra. nec aliquam effinxerunt imaginem eius, quod coluerunt, neque eorum, quorum memoriam tenuerunt. Lex ſiquidem Dei per Moyſen prohibuit illis ſimulachra fieri, aut in templis poni, aut adorare coram eis. Apud Seres popu-

los(teste Eusebio)etiam lege cautum erat,ne simulachra venerarentur. In Romanorum quoque templis apud Clementem & Plutarchum,ex decreto Numæ annis centum & septuagin ta,ab Vrbe condita, nullam imaginẽ neque fictam,neq; pictam esse conspe ctam legimus. August. quoque idem testatur,authore Varrone: cuius, inquit,verba clarissimè testantur, nullum fuisse in vrbe simulachrũ Deorum per annos centum sexaginta, factumque deinceps, vt ex imaginum ac statuarum multitudine,religionis cultus negligeretur atq; contemptui haberetur. Persæ etiam (testibus Herodoto & Strabone)statuas nõ extruebant. Aegyptiorum autem in istis summa erat impietas & stultitia, exinde in omnes gentes deriuata. Qui quidem corruptus gentilium mos & falsa religio,quum ipsi ad Christi fidem conuerti cœperunt,nostrã quoq; religionem infecit,& in nostram Ecclesiam simulachra & imagines, multasq; pomparum steriles cæremonias introduxit,quorũ nihil omninò fuit apud primos illos & veros Christianos. Nec dici potest quãta superstitione di-

ne dicam idololatria penes rudem & indoctam plebem alatur in imaginibus, conniuentibus ad ista sacerdotibus, hinc non paruum lucri quæstum percipientibus. Atque hic tuentur se Gregorij verbis, dicentis imagines esse libros vulgi, vt possit rerum memoria retineri: atque in his legant, qui literas non didicerint, illisque conspectis, ad DEI contemplationem trahantur. Verùm hæc sunt excusantis Gregorij humana commenta, licet sanctus ille vir imagines probet, non cultum. Non enim decet nos ex vetito imaginum libro discere, sed ex libro Dei, qui est liber scripturarum. Qui ergo cupit Deum nosse, non requirat ab imaginibus pictorum & statuariorum, sed (vt inquit Ioannes) scrutetur scripturas, quæ testimonium perhibent de illo: qui autem nesciunt legere, ij audiant verbum scipturæ. Fides enim eorum (vt ait Paulus) ex auditu est. Et CHRISTVS apud Ioannem ait, Oues meæ vocem meam audiunt. Iamque etiamsi (quod ait CHRISTVS) nemo potest venire ad eum, nisi pater traxerit illũ, & nemo venit ad pa-
trem,

rem nisi per ipsum Christũ: cur auferimus gloriam Deo, tribuentes illã picturis & statuis, ac si possent trahere in contemplationem Dei? Accedit istuc etiam reliquiarum cultus immoderatus. Fatemur enim, nec quisquam negare poterit, sanctas esse Sanctorũ reliquias, & quæ æternitatis gloria fulgebunt aliquando: ideoque à nobis summa reuerentia colẽdos fateamur, etiam sanctos ipsos, licet in omnibus locis exaudiant, piè inuocantes, magis tamen, vbi aliquid reliquiarũ suarum velut pignus habent: sed quia nõ omniũ certitudo eadẽ est, cũ varijs in locis putantur sanctorum eorundem eadem retineri pignora, necesse est horum aut illorum stultam confidentiã esse oportere. Ne igitur in idololatriã vel superstitionem incidamus, tutius est fidem rebus visibilibus non affigere, sed colere sanctos in spiritu & veritate per Dominum nostrum Iesum Christum, illorum opem implorãtes. Certiores itaq; reliquias & digniores non habemus Sacramento corporis Christi, quod vnicũ sanctum sanctorum in omnibus templis nostris seruatur, quia corã Christũ veneramur,

& adoramus pręsentem: qui licet vbique præsens sit, ibi tamen etiam corporaliter præsens est. Sed auarum sacerdotale genus, auari homines non modò ex lignis & lapidibus, sed etiã ex mortuorum ossibus, & sanctorum martyrum reliquijs materiam auaritiæ suæ captantes, suæ rapinæ instrumenta fecerunt: attollunt sepulchra Confessorum, exponunt reliquias Martyrum, vendentes illorum contactus & oscula, exornant illorum simulachra, & festa illorum magnis pompis decorant, prædicant illos sanctos, & extollunt magnis præconijs, vitam autem illorum, quos tantoperè laudant, longissimè fugiunt. Nónne istis loquutus est Saluator, Væ vobis qui ædificatis sepulchra Prophetarum, similes illis, qui occiderunt eos? Proinde gentilium more sanctis ipsis offi ia distribuunt, & hunc cum Neptuno aquarum periculis subuenire, illum cum Ioue fulmen incutere, aut cum Vulcano ignem: alium messes curare cum Cerere, alium præesse vitibus cum Baccho. Et habent mulierculæ suas Diuas, à quibus ceu à Lucina aut Vene-

re liberos petant, & quæ cum Iunone iratos placant vel vindicant maritos. Iam verò etiam sunt, qui furta & amissa seu perdita recuperare faciunt, atque nullum morbi genus est, quod inter diuos non habeat suum medicum: quæ causa est, quò minus lucrantur medici, quàm causidici, cùm nulla sit lis tam pusilla, tam iusta, quæ diuum aliquem habeat patronum. Verùm sicut anima nostra per diuersa membra, diuersos explicat actus, & illa pro diuersitate dispositionum suarum, diuersas suscipiunt potentias, vt oculi visum, aures auditum, ita Dominus noster IESVS Christ⁹ in corpore suo mystico, cui⁹ ipse anima est, per diuersos sanctos suos, velut accommodata ad hoc membra, diuersa suæ gratiæ munera, in istis inferiorib. administrat atque distribuit, & singuli sancti peculiare cooperandi munus sortiuntur, & singuli certas gratias impartiuntur. Iuxta quam multiformem gratiarum distributionem, partim hominibus reuelatam, partim pijs coniecturis adsecutam, varijs precibus, & inuocationibus sanctos imploramus. Putamus equidem

quemad-

quemadmodum Christus morte sua mortem nostram redemit, in cuius morte cœperunt sanctæ mortes, omniumque fidelium mortes sanctificãtur: sic martyres eos, qui certo quodã morborum genere, aut huic simili tormento cruciati perierint, ab illo ipso tanquam id pro nobis passi, nos liberare: & habet id quidem rationem non inualidam. Sed ridendi sunt, qui à nominis similitudine, & vocum confusione, & per similia futilia inuenta sanctis illa adscribunt: vt Germani caducum morbum Valentino, quia hoc nomen cadere significat, & Galli Etropio addicant Hydropicos, ob vocis consimilem sonum. Nihil ergo hîc diuinæ potentiæ, & Sanctorum meritis derogatum volo. Impi9 enim est, quisquis de pietate Christiana ac Sanctorum miraculis perperam sentit, sed superstitiosus & improbus est, qui pro miraculis prodigiosa quæque mendacia ceu portica nugamenta vertunt in historiam, & simplicib. oraculi loco credenda proponũt, magnisque clamoribus inculcãt: stultissimi quoque sunt, qui ijs fabulis & somnijs fidem habẽt. Atq; hîc vos scire

re volo, quod, quemadmodum imagi num exuperās, cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus, & Leo tertius Imperatores damnati sunt. Sic etiam quemadmodū reliquiarū abusus execrabile scelus est, ita earundem irreuerentia detestāda hæresis est: quæ quondam à Vigilantio Gallo progenita, ab Hieronymo profligata, nunc rursus vnà cum imaginum expugnatoribus à proximis annis apud Germanos repullulascere cœpit.

DE TEMPLIS.

Cap. LVIII.

CAeterùm nunc de Templis scimus hāc maximam olim fuisse gentilium superstitionem, singulis dijs suis, sua templa fabricantiū: quorum imitatione cœperūt deinde Christiani, suis diuis templa inscribere. Multę tamen gentes tēplis omninò carebant, & Xerxes quondam suadentibus Magis omnia templa per totam Græciam combussisse traditur, quia impium, & nefarium esset, deos

ipſos parietib. includere. Verùm de tẽplis quondam Zeno Citicus in hæc verba philoſophatus eſt, inquiens: Sacella ac templa conſtruere, nihil quidem neceſſe eſt, nihil enim ſacrum iure exiſtimandum, neque pro ſancto habendum, quod ipſi homines conſtruxerint. Apud Perſas nulla olim templa erant. Hebræis autem in tota natione, non niſi vnicum templũ religioſum erat, à Salomone Hieroſolymis extructum, de quo tamen legitur apud Eſaiam: Hæc dicit Dominus, Cælum ſedes mea, Terra autem ſcabellum pedum meorum. Quæ eſt iſta domus, quam ædificas mihi? Et Stephanus Protomartyr ait: Salomon ædificauit illi domum, ſed excelſus in manufactis non habitat. Et Paulus Apoſtolus ait Athenienſibus: Deus non in manufactis templis habitat, qui cùm ſit Dominus cæli & terræ, manibus hominum non colitur tanquam indigens aliquo. Docet autem humanam naturam, ipſoſque homines, ſed puros, pios, ſanctos, religioſos, Deoq́; deuotos eſſe acceptiſſima Deo templa: quemadmodum ſcribens Corinthijs, inquit: Templum Dei eſtis,
&

& spiritus Dei habitat in vobis, templum Dei sanctum est, quod estis vos. Prætereà in prima illa nostra religione, ab ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christum passum, non fuisse nostris sacris templa constructa, fatetur ipse Origenes contra Celsum, docens multis rationibus, Christianis illa ad verum Dei cultũ, veramque religionem nihil cõuenire. Et Lactantius ait: Nõ templa Deo congestis in altitudinem saxis struenda sunt, sed suo cuique conseruandus est pectore, in quod se conferat, cùm adorat Deum.

Non habitat templis manuum molimine factis
Omnipotens, ædes aurea verus homo.

Et Christus suos adoraturos non in templũ remittit, nec in synagogas, sed in cubiculũ orare in abscondito. Atq; ipse, quod legitur apud Lucã, nunq̃ ad turbas, ad vrbes, ad templũ, ad synagogas accessit orare, sed exiuit in montem orare, & ipse erat pernoctans in oratione. Verũ Ecclesia, quæ nihil agit, nisi acta spiritu Dei, cũ multiplicato Christiano populo Ecclesiã iam

ingreſſi eſſent cum fidelibus peccato-
res,cum firmis,infirmi, & tanquam
in arcam Noæ, cum mundis anima-
libus,ſimul & immunda:ſacras quaſ-
dam ædes,& templa,& baſilicas, loca
ſacrata, ab omni prophano commer-
cio libera inſtituit,in quibus Chriſtia-
næ multitudini,verbum Dei publicè
prædicaretur, cęteraque religionis ſa-
cramenta, & commodiùs, & caſtiùs
adminiſtrarentur:quæ à populo Chri-
ſtiano, ſumma ſemper in veneratio-
ne habita,etiam à Principibus immu-
nitate munita, nunc in tantam excre-
uêre multitudinem, accedentibus il-
lis,tot fratrum oratorijs, priuatisque
ſacellis, vt maximè neceſſarium fo-
ret,multa ex illis tanquam ſuperflua
& indebita membra reſecari. Accedit
ad hæc ſtructuræ ſuperba magnificen
tia, in quam multæ admodum ſacræ
pecuniæ, & eleemoſynæ indies pro-
funduntur, quibus, quod & ſuperiùs
diximus,multi Chriſti, pauperes ve-
ra Dei templa,imaginesque,fame, ſi-
ti,æſtu,algore,labore, debilitate, ege-
ſtate periclitantia ſuſtentari
deberent.

DE FESTIS.
Cap. LIX.

FEstorum etiam dies tam apud Gentes, quàm apud Iudæos magna religione ſemper celebres fuêre, qui omnes diſtributim, per certa anni tempora, per certos, & ſtatutos dies, Deum colebant: quaſi liceret aliquando à diuino cultu diſcedere, aut forſan Deus plus alio, quàm alio tempore ſe coli velit. quod idcircò vt probrum Paulus obiecit Galatis, ad eos ſic ſcribens: Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos, timeo ne vobis fruſtrà, & ſine cauſa laborauerim. De qua re etiam Colloſſenſes admonens, præcepit illis dicens: Nemo vos iudicet de cibo & potu, in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum. Veris enim & perfectis Chriſtianis nulla eſt dierum differentia, qui ſunt ſemper in feſtiuitate, ſemper conquieſcentes in Deo, & ſine intermiſſione verum Sabbatum agentes. Sicut vaticinatus erat Eſaias ad Patres Iudæorum, fore aliquando, vt Sabbatum eorum tolleretur, cumque ve-

nerit Saluator, futurum Sabbatum perpetuum, perpetuasq; neomenias: rudiori autem populo, ac infirmæ multitudini, ac imperfectiori Ecclesiæ parti, à sanctis Patribus, eiusmodi dies statuti sunt, quibus conueniant ad sacram verbi Dei concionem audiendam, & ad cultum diuinum celebrandum, ac communicandorum sacramentorum causa: ita tamen, vt nõ Ecclesia diebus seruiat, sed dies inseruiant Ecclesiæ. Sunt itaque constituti dies à Patribus in Ecclesia, quibus ab omnibus externis negotijs, atque corporeis actibus plebem abstinere deceat, quo liberius seruiat Deo, vacet orationibus & contemplationibus, intersit diuinis officijs, & verbi Dei cõcionibus, & quęcunq; eiusmodi sunt, quæ tunc ob æternæ salutis commodum fiunt. Sed ille distortor æquitatis, labefactor omnis ordinis & pulchritudinis, author omnium malorum Diabolus, quidquid Spiritus sanctus ædificat, assiduè demoliri nitens, etiam hanc artem propè diruit. Adeò maxima pars Christiani populi sacrum hoc dierum Festorum otium non ad orandum, non ad Dei verbũ

audi-

audiendum, non ad cætera, quorum causa instituta sunt, impendit: sed ad omnifariam bonorum morum, ac Christianæ doctrinæ corruptelam, in choreis, in Comœdijs, in Histrionib9, in cantilenis, in ludis, in compotationibus, in pompis, in speculis, in quibuscunque mundanis, carnalibus, spiritui, sanctitatique contrarijs operibus consumit: & (quemadmodum inquit Tertullianus de Cæsarum solennibus) solent tunc grande officium agere, focos & choros in publicum ducere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu obolefacere, vino gulam cogere, certatim cursitare ad iniurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras: sic exprimitur publicum gaudium, per publicum dedecus. Nónne ergo meritò damnandi sumus, qui hoc ritu Christi & Sanctorum eius solennitates celebramus? Cæterùm à diebus festis, præter Manichæorũ insanam blasphemiam, & Cataphrygum pestifera dogmata, aut nullas, aut paucissimas hæreses compertas habemus: veruntamen maximi in Ecclesia schismatis occasionem præstiterunt, cùm Victor Romanus Ponti-

Pontifex omnes fermè Orientales, & Australes Ecclesias à cõmunione amputasset, ea sola de causa, quòd in diei Paschatis obseruatione morem à Romana consuetudine sequerentur diuersum: cui tunc inter cæteros excellentissimos viros restitit Polycrates Asię Episcop⁹. Præterea Irenæus Lugdunensis Episcopus, quãuis ipse Romano ritu Pascha celebrauit, magna tamen libertate, Victorem Pontificẽ obiurgare ausus est: quòd præter exẽplum prædecessorum suorum pacis perturbator abscidisset Ecclesias non in fide errantes, sed in solis ritibus quibusdam à Romana Ecclesia dissidentes. Multa deinceps super hac Paschatis obseruatione Conciliorum & Pontificum decreta, ac Patrum rationes, & quæ vocantur Ecclesiastica computa, emanârunt. Neque tamen in hunc vsque diem veram, atque per vniuersum orbem eandem Paschatis diem constituere potuerunt: & in hũc diem vsque consultis Astrologis de Calendarij reparatione, sed de Indeciso negotio disputatur. Digna profectò res, pro qua ob vnius Romani Põtificis pertinacem religionem

tantùm

tantum Ecclesia pateretur naufragium.

DE CAEREMONIIS. Cap. LX.

EXmembris denique religionis non minima sunt rituum & cæremoniarum pompæ in vestib. in vasis, in luminibus, in campanis, in organis, in concentu, in odoribus, in sacrificijs, in gestibus, in picturis preciosis, in ciborum & ieiuniorum delectu similibus (magna cum admiratione, tum veneratione ab imperita plebe & hominibus, qui nihil aduertunt, quàm quæ ante oculos obuersantur) receptis eiusmodi. Numa Pompilius primum Romanis cæremonias indixit, quorum prætextu rudem adhuc & ferocem populum, qui vi & iniuria imperium occupauerat, ad pietatem, fidem, iustitiam, & religionem inuitaret, feliciusq́; gubernaret. Testantur hæc ancylia ac palladium, sacra imperij pignora, Ianus bifrons belli & pacis arbiter, ignis Vestæ, cui flamina custos imperij iugiter vigilaret, ipseq́; ann⁹ fasto-

rum & nefaſtorum dierum varietate per duodecim menſes diuiſus, ſacerdotiorumq; magiſtratus in pontifices & augures partitus, varijque ſacrificiorum & ſupplicationum, ſpectaculorum, proceſſionū, delubrorum & officiorum ritus, quorum magna pars (Euſebio teſte) exinde in noſtrā quoq; religionem migrauit. Verum Deus ipſe, quem nō delectant caro, & cor, & ſenſibilia ſigna, has exteriores carnalesq; cæremonias deſpicit, atque contemnit. Non enim in corporalibus actionibus & ſenſibilibus operibus, cultuque carnali vult coli Deus, ſed in ſpiritu & veritate per Ieſum Chriſtū. Ipſe enim ſpectator fidei eſt, conſiderans intimum ſpiritum & occulta hominum, ſcrutator cordium, qui intuetur intima mentis. Quapropter carnales illæ & externę cæremonię nequeunt homines promouere ad Deum, apud quem nihil eſt acceptum præter fidem in Ieſum Chriſtum cum ardenti imitatione illius in charitate, ac firma ſpe ſalutis & præmij. Hic enim eſt verus, & nulla externorum carnaliumq; rituum inquinatione violatus Dei cultus: quod nos inſtruens

anne

annes, ait, ſpiritum eſſe Deum, & eos qui volunt adorare, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Cognouerunt hoc aliqui gentium philoſophi: hinc Plato in veneratione ſummi Dei exteras omnes cæremonias auferri iubet. Nihil enim deeſt ei, qui ipſe eſt omnia, aut in eo ſunt omnia, ſed nos agentes gratias adoremus. Hæc enim ſunt ſummæ incenſiones Dei, quando aguntur gratiæ à mortalibus. Neque præterea habemus quicquam aliud, quod reddamus Deo magis acceptum, quàm laudem, gloriam, & gratiarum actionem. Neque verò hic quiſquam obijciat Moſaicæ legis ſacrificia, ritus, & cæremonias, quaſi Deus in illis delectatus ſit: non propter hoc eduxit eos de Aegypto, vt ſacrificia illi offerrent & adolerent incenſa, ſed vt obliti idololatriæ Aegyptiorũ, audirẽt vocem Domini, & obedirent illi in fide & iuſtitia propter illorũ ſalutẽ. Quòd aũt Moſes illis ſacrificia & cæremonias inſtituit, morẽ geſſit infirmitati & duriciei cordis eorũ, aliq̃d indulgẽs errori, vt eos ab illicitis reuocaret, ne gẽtiũ ritu ſacrificia immolarẽt dęmonib. & non Deo. Nõ

enim principaliter hæc, sed, secundū consequentiam concessa sunt, nec aliter eos obligare potuit lex illa, nisi quatenus populi consensu fuerat cōprobata. Quin & Moyses ipse laturus has cæremoniarum leges, seniorum & populi collegit suffragia, quo illos sibi magis haberet obnoxios. ideoque lex illa pro temporum & rerum vicissitudine potuit immutari, & aliquando in totum erat abroganda: lex autē Dei, quæ in lapideis tabulis tradita erat, perpetua est. Sic enim locutus est Dominus per Ieremiam: Quo mihi thus de Saba affertis, & cinamomum de terra longinqua? Holocaustomata & sacrificia vestra non delectauerunt me. Et iterum per eundem ait: Hæc dicit Dominus, Holocaustomata vestra colligite cum sacrificijs vestris, & manducate carnes, qui non sum locutus ad patres vestros, nec de holocaustomatibus, nec de sacrificijs præcepi eis, qua die eduxi vos de Aegypto, sed sermonē hunc præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero Deus vester, & vos eritis populus meus: ambulate in omnibus vijs meis, quæcunque præcepero vobis, vt benè sit vobis. Et

iterum

iterum apud Esaiam ait Dominus: Non obstulisti mihi oues holocaustomatis tui, nec in sacrificijs tuis clarificasti me, non seruisti mihi in sacrificijs, nec aliquid laboriosè fecisti in thure, nec mercatus es mihi argento incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum concupiui, sed in peccatis tuis ante me stetisti. Super quem igitur, ait, aspiciam, nisi in humilem & quietum & trementē sermones meos? Non enim adipes & carnes pingues auferent antè iniustitias tuas, hoc enim est ieiunium, quod ego elegi, dicit Dominus. Solue omnem nodum iniustitiæ, dissolue connexus violentorum commerciorum, dimitte quassatos in requiem, & omnem cōscriptionem iniustam conscinde. Frange esurienti panem tuum ex animo, & peregrinum sine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudum, adoperi eum, & domesticos seminis tui ne despicias: tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tibi citò orientur, & præcedet ante te iustitia, & gloria Dei circundabit te: & adhuc te loquente dicam, Ecce adsum. Non inficior, quemadmo-

dum olim in synagoga Moyses & Aaron, & per successionem cæteri pontifices, iudices, prophetæ vsq; ad scribas & pharisæos, sic postmodum in Ecclesia ab apostolis, euangelistis, pontificibus, sacerdotibus, & doctoribus factum, vt illam pijs quibusdam cæremonijs, elegantibusq; ritibus & institutis tanquam sponsam ornatam viro suo decorarent: multa insuper statuta & decreta ediderunt posteriores, iuxta hominum imbecillitatem. Sed quod solet sæpè contingere, vt quod prouisum est ad remediũ, tẽdat ad noxam, sic accidit vt crescentibus ijs cęremoniarum legibus, pluribus constitutionibus hodie onerentur Christiani, quàm olim Iudæi: quodq; magis dolendum est, cùm ipsę per se, nec bonæ sint, nec malæ, plus illis fidat populus, arctiusq; obseruet, quàm tradita à Deo præcepta, dissimulantibus illa nostris episcopis, & sacerdotibus, & abbatibus, & monachis, ac suo ventri interim egregiè consulentibus. Cæremoniæ autem, etsi nullas contra fidẽ hæreses dederint. innumeras tamen in ecclesiam sectas introduxerunt, maximorumq; scismatũ semina fuerunt.

Hinc

Hinc primùm Græca Ecclesia à nostra abscissa est, quòd illa non in azimo consecraret, sed infermento, cum tamen illam verè consecrare fateamur. Deinde etiam Bohemorum Ecclesia separata est, quia sub vtraq; specie communicaret Eucharistiæ, vt ait Apostolus circũcisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei: sic & cæremoniæ nihil sunt, nisi obseruatio præceptorum ecclesiæ. Nefas ergo est vtrobiq; propter modicas & quaslibet causas, quę Christianæ fidei nihil officiunt, vnitatem Ecclesiæ scindere, & corpus Christi diuidere: & quod pharisæis Saluator improperat, excolare culicem, & camelũ glutire, atq; turbata pace ecclesiæ in illis pugnare, vnde plus obsit scismatis pernicies, quàm prosit correptio. Potuissent Romani Pontifices multa mala sustulisse, pacatamq; & integrã seruare ecclesiam, si tolerassent Græcorum fermentum, & Bohemorum calicem. Neq; verò maiora hæc sunt, quàm quod Innocẽtius octauus (Volaterrano teste) concessit Norvvegijs, vt liceret illis sine vino sacrificare calicem.

DE MAGISTRATIbus Ecclesiæ. Cap. LXI.

IAm verò & magistratus & variæ hominum sectę sunt in ecclesia, cũ ad ornamentum religionis, tum pro conseruando sacrorum ordine, ne fiat confusio. Quidquid autẽ agitur in Ecclesia, siue ad ornamentum, siue ad ædificationẽ religionis, tam in deligendis magistratibus, quàm instituendis ministris Ecclesiæ, nisi id fiat diuini spiritus instinctu, qui quasi anima est Ecclesię, vanum est & impiũ. Quicunq; enim ad magnum Dei officium, & Apostolatus dignitatem à spiritu Dei vocatus non fuerit, sicut Aaron, & qui non ingressus fuerit per ostium, quod est Christus, sed aliundè in Ecclesiam ascenderit per fenestram per fauores hominum, per emptitias voces, per imperium principum: certè hic non est Christi vicarius & Apostolorum, sed fur & latro, & vicarius Iudæ Iscariotis, & Simonis Samaritani. Hinc ab antiquis patribus de electione prælatorum (quod sacer Dionysius vocat nominationis sacramentum

tum

tum)tam arctè statutũ est, quòd Pontifices & Apostoli, qui præessent ministerijs in Ecclesia, nominarentur viri moribus & vita integerrimi, potentes in doctrina sana de omnibus rationem reddere: sed antiquis patrum constitutionibus paulatim à sua maiestate cadentibus, ac recentiore pontificio iure cum damnabili consuetudine inualescente, tales plerique super sedem Christi conscendunt Pontifices & Apostoli, quales olim super sedem Moysi sedebant scribæ & pharisæi, qui dicunt, & non faciunt, alligãtes onera grauia in humeris populi, ipsi autem nolunt digito mouere. Hypocritæ sunt, omnia opera sua faciũt, vt videantur ab hominibus, ostentãtes religionem suam in scenis: cupiũt primas stationes in choro, in gymnasijs, in synagoga, & vbique in foro, in plateis Rabbi, & magistri, & doctores vocari volunt: claudunt viã cælorum & ipsi non introeũtes, etiam alios excludunt, nec sinunt intrare: comedũt domos viduarum, orationes longas factitantes, circumeuntes mare & aridam, seducunt, & furantur pueros, vt nacto vno proselyto, exaugeant per-

ditum eorum numerum, vt ipſi perditi, & addicti gehennæ igni alios ſimul ſecum multo magis diſperdant: ſuis commentis & traditionibus piiſſimas Chriſti leges labefactant, verũ Dei templum ac viuas Chriſti imagines, & aras animarum populi negligentes, aurum & oblationes auaro oculo curant, leuiora & quaſi ſiniſtra legis facientes, de decimis collectis, oblationibus & eleemoſynis accuratè noua cudunt, & leges cæremoniarũ arctè ſanciunt, decimantes fruges, pecora, pecunias, & etiam quæuis minima, mẽtham, anethum, cuminum & de his canum more collatrantes à ſuggeſto confligunt cũ populo. Quæ verò grauiora & dexteriora ſunt opera Euangelij & legis, & iuſtitiæ Chriſtianæ iudicium, miſericordiam, & fidem omninò negligunt, excolant culicem, deglutiunt camelũ, ceſpitant ad lapidẽ, ingens ſaxum tranſiliunt, duces cæci, falſi & doloſi, genimina viperarum, terſi calices, ſepulchra dealbata, foris in mitris, in pilis, in habitu in veſtitu, in cucu lla oſtentantes ſanctimoniam, intus pleni ſpurcitia, hypocriſi, iniquitati, ſcortatores, ſaltatores

tores

tores, hiſtriões, lenones, aleatores, helluones, temulenti, venefici, qui iam anteà (quod notat Ioannes Camotenſis Epiſcopus) non ex virtutum meritis, ſed aut per turpe obſequium, aut intuitu munerum, aut fauore principum, aut vi amorum ad ſacerdotia, ad beneficia, ad epiſcopatus conſcenderunt, aut ſub hypocriſis fuco hæc ad ſe traxerunt ex bonis Eccleſiæ quæ pauperum ſunt, ſibi priuatas diuitias cumulantes, monopolia & nundinas conſtituentes, in eleemoſynis parentum noſtrorum, abutẽtes illis in ſcortis, in alea, in venatione, in omni luxu & ſpurcitia.

Gaudent equis canibusq́; & aprici gra
mine campi.

Concutiunt populos, vexant regna, ſollicitant bella, diruunt eccleſias, quas religioſorum patrum cõſtruxit deuotio, ipſi extruentes palatia, incedentes in veſtibus purpuratis & deauratis, magno plebis detrimento, & religionis infamia, ac reip. inſupportabili onere: quos non mercenarios pro paſtoribus, nõ lupos pro mercenarijs, ſed pro lupis diabolos. Beatus ille

Clareuallensis Bernardus in sermone ad generalem Remensem synodum, præsente Romano Pontifice definiuit. Iam etiam ipse Romanus summus pontifex(quod idem sanctus Episcopus Camotensis conqueritur)omnibus grauissimus & intollerabilis est, cuius pompam & fastum nullus vnquam tyrannorum æquauit: atq; ij, interim in se solis iactant religionis & Ecclesię statum consistere, cùm religionis onera, & verbum Euangelij, quod verum pontificium munus est, in alios reijcientes, ipsi in condendis proprijs legibus occupati, Ecclesiæ accipiunt emolumenta, ociosi simul & flagitiosi. Et quia, vt aiunt, sedes ipsa pontificia aut sanctos recipit, aut sanctos facit, hinc sibi nihil nō licere putant, adeò vt etiam sacris Ecclesiæ cæremonijs, quas sancti patres ad instruendos mortalium animos, & pro conferenda nobis Dei gratia, magna obseruātia instituerunt nefaria voluptate pro sua libidine impudenter flagitiosissimeq; abutuntur: cuiusmodi exemplum de Bonifacio octauo pontifice in Porchetum cardinalem legimus apud Crinitum. Hic est ille magnus

gnus Bonifacius, quia tria magna & grandia fecit, primum, falſo oraculo deluſo Clemente, perſuaſit ſibi cedere Apoſtolatum: ſecundum, condidit ſextum Decretalium, & Papam aſſeruit omnium dominum: tertium, inſtituit Iubilæum, indulgentiarum nundinas, illasque primus in Purgatorium extendit. Tranſeo cætera illa Romanorum Pontificum monſtra, quales Formoſus Papa, & nouem ſequentes olim Eccleſiæ turpiter præfuerunt: taceo etiam poſteriores illos, Paulum, Sixtum, Alexandrum, Iuliū famoſos Chriſtiani orbis perturbatores. Prætereo Eugenium, qui ob violatum Turcæ iuſiurandum, Chriſtianam Rempub. in tot funeſtiſſima bella coniecit, ac ſi non etiam hoſti fides ſeruanda ſit. Alexander VI. quanto Chriſtianæ Reipubl. damno, Zizimū Pazaithæ, Turcæ fratrem veneno ſuſtulerit, omnibus notum eſt. Iamque ipſi etiam Romanorum Pontificum Legati (quod ait Camotenſis, & quotidiana experientia notiſſimum eſt) ſic interdum in Prouincijs debacchantur, ac ſi ad flagellandum Eccleſiam egreſſus ſit Sathan à facie domini: cō-

mouent & conturbant terram, vt videantur habere, quod oporteat sanare, lætantur cũ mala fiunt, exultantes in rebus pessimis, vixq; tenent lachrymas, cùm nil lachrymabile cernunt. Siquidem peccata populi comedunt, & vestiuntur, & nutriuntur, & luxuriantur in eis. Sed habent vitiorum suorum efficacissimos titulos, nec quicquam illis obijci potest, quod nõ alicuius sanctorum exemplo constantissimè excusent, aut tueantur. Nam si improperetur illis, quia indocti, & illiterati, dicent tales CHRISTVM delegisse Apostolos, qui nec Magistri legis, nec Scribæ fuerint, nec Synagogas, nec Scholas vnquam frequentauerint: si linguæ barbaries obijcitur, dabunt Moysen impeditæ linguæ, & Ieremiam nescientem loqui, quin & Zachariam quòd mutus esset, à sacerdotio non exclusum. Quòd si etiam sacrarum literarum ignorantia, aut infidelitas, aut error, aut hæresis obijciatur, dicent Ambrosium nondum Christianum, sed Catechumenum adhuc, in Episcopum electum: & Paulum non ex infideli modò, sed ex

perse-

perſecutore ad Apoſtolatum voca-
tum : Auguſtinum quoque ali-
quando Manichæum fuiſſe, & Mar-
cellinum martyrem in Papatu idolis
thura odoleuiſſe. Quod ſi obijciatur
illis ambitio, exemplo illis erunt filij
Zebedæi: ſi timiditas, timidi erant Io-
nas, & Thomas: ille ad Niniuitas, hic
ad Indos accedere metuentes: ſi perfi-
dia, Petrus perfidiæ addidit periuriũ:
ſi fornicatio, Oſeas meretricem, & Sã-
pſon ſcorta complexi ſunt: ſi percuſ-
ſio, ſi homicidium, ſi militia, Petrus
Malcho auriculam amputauit, Mar-
tinus Iuliano militauit, & Moyſes
Aegyptium interfecit, & abſcondit
in ſtabulo. Adeò nihil penes eos
refert, qualis quiſque ſit, qui accedit
ad ſacerdotia, atque tunc horum ma-
giſtrorum gladio oportet vt quiſ-
que ceruices ſuas ſupponat: gladio,
inquam, non gladio verbi Dei, cu-
ius illi cuſtodes & miniſtri eſſe de-
bent, ſed gladio ambitionis, gladio
auaritiæ, gladio mulctæ, & extortio-
nis, gladio mali exempli, gladio ſan-
guinis & occiſionis, quo armantur
contra omnem veritatem & iuſtitiã,
& honeſtatem.

Sceptro,

Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
Incipit, euertetque aras respectus honesti.
Libertas scelerum est, quę regna inuisa tuetur.
Sublatusq; modus gladij facere omnia sæuè.

Non impunè licet eorum placitis contradicere, nec libidini eorum resistere, nisi quis paratus sit martyrium subire pro Christo: hoc erit excremari pro hæretico, quemadmodum Hieronymus Sauonarola Prædicatorij Ordinis Theologus, simul ac Propheticus vir, olim apud Florētiam exustus est. Verùm quoniam omnis potestas bona est, quia à Deo est, à quo sunt omnia, & omnia bona, & licet vtentibus, aut patientibus aliquando mala sint: vniuersitati tamen semper bona sunt, prouidente sic illo, qui benè vtitur malis nostris. Propter multitudinem enim delinquentium superinducit Deus tyrannos, & peccata populi faciunt regere Hypocritam. Quicūque igitur à Domino constitutus est Episcopus in Ecclesia, dignum & iustum est obedire illi, & in nullo contra-

tradicere. Qui enim Episcopo, & Sacerdoti obedire contemnit, non illũ, sed Deum contemnit, quemadmodũ de contemptoribus Samuelis, ipse locutus est, inquiens. Non te spreuerũt, sed me. Et Moyses, aduersus murmurantem populum, ait: Non aduersus nos murmurastis, sed aduersus Dominum Deum. Non igitur inultus permanebit à Domino, qui se contra Episcopum, & Prælatum suum posuerit. Dathan, & Abiron restiterunt Moysi, & terra viuos absorbuit. Multi cum Chore conspirauerunt aduersus Aaron, & igne consumpti sunt. Achab, & Iezabel persecuti sunt Prophetas, & canes comederunt eos. Egressi sunt pueri, vt illuderent Helisæo, & vrsi dilaniârunt illos. Ozias rex contra sacerdotes, sacerdotium arrogare ausus, leprosus factus est. Saul quia præter Samuelem, sacerdotum principem, sacrificare præsumpsit, regia vnctione simul & Prophetico spiritu priuatus à Deo, datus est spiritui malo. Infidele est Scripturis sacris non credere, impiũ est sacerdotes spernere: boni sunt sacerdotes, melior Episcopus, super omnes sanctissimus summus Pontifex
&

& princeps Sacerdotum, cui creditæ sunt claues regni cęlorum, & commissa sunt secreta Dei, princeps quidē secundum Deum, Pontifex secundum Christum, quem qui honorat, honorabitur à Deo: qui inhonorauerit, inhonorabit illum Deus, & vltionem euadere non poterit.

DE SECTIS MONASTICIS. Cap. LXII.

SVnt adhuc in Ecclesia diuersarū sectarum populi, Monachi, & Fratres anachoritæ, quibus vetus lex omninò caruit. Caruit etiā Ecclesia eo tempore, quo fuit optima, nec tot cæremoniarum retib9 implicita. Qui hodie religiosorum nomen sibi soli vendicant, arduas profectò viuēdi regulas, & officia sanctissima professi, laudabiliumq; virorum, sanctissimorumq; Patrum nomina, putà Basilij, Benedicti, Bernardi, Augustini, Francisci, & similium præ se ferētes: sed hodie est inter eos ingens malorum turba. Siquidem huc tanquam in malorum omnium asylū confluunt, quoscunq; scelerū conscientia terret, q ob

legum

gum vindictam nusquam alibi tutā
nt, qui crimina cōmiserunt suppli-
o expianda, quos vitę turpitudo ab-
axit ad infamia, quos reb. suis scor-
s, alea, ingluuie profusis, ęs alienum
turpis egestas mēdicare cōpellunt,
quos laborem subterfugientes, spes
tij, ac fraudatæ cupidinis impatiens
esperatio, aut circumuēta iuuentus,
ut iniusta nouerca, aut iniqui tuto-
es huc impegerunt: quorum omniū
gmen iungit simulata sanctimonia,
ucullatus habitus, & valida mendi-
itas. Atque illud mare magnum, in
quo cum cæteris piscibus habitant Le
uiatham, & Behemoth, cæte grandia,
belluæ & reptilia, quorum non est nu
merus: de quo exiliunt tot Stoicæ si-
miæ, tot insolentissima poscinūmia,
tot palliata mendicabula, tot cucul-
lata monstra, barbigeri, funigeri, re-
stiferi, saccogeruli, loripedes, lignipe-
des, nudipedes, atrati, nigritæ, griso-
nes, albichlamydes, versicolores, mul-
tipelles, linostolij, retiarij, palliati,
chlamydati, pullati, paludati, præcin-
cti, bracchati, ac id genus aliorum tur
ba histrionum, qui cùm de rebus hu-
manis nullā fidem habeant reliquā:
ab

ob monstruosæ vestis habitum creduntur illis diuina, hodieque sacrum religionis nomen sibi soli vsurpant, & se Christi sodales, Apostolorumq; contubernales iactant: quorum vita sæpe scelestissima est auaritia, libidine, gula, ambitione, temeritate, petulantia, & omni scelere referta, sed religionis prætextu semper inulta. Romanæ enim Ecclesiæ priuilegijs muniti sunt, & à iurisdictione omnium Ecclesiarum exempti sunt, quò plura illis impunè liceant: quumque ipsi pro foro rei alios quosq; vbique conueniant, ipsi tamen conueniri nō possunt, nisi aut Romæ, aut Hierosolymis. Horū vanitates & errores, si mihi calamo explicandi forent, non caperent omnes pelles Madian: eorū, inquam, qui non pietatis causa, professi sunt religionem, sed ventris gratia, cucullam induerunt. Neque verò bonos offendet hic sermo, quem de solis improbis dictum volo, qui sub pellibus agninis sunt lupi rapacissimi, & in vestibus ouium, astutam gerūt sub pectore vulpem: adeò dissimulantes artes fallaciæ suæ, vt nihil aliud professi videantur, quàm scenicam quandā hypocrisim,

&

merum quæstum pietatis imagine
rsonatum, dum pallido vultu men
ntur ieiunia, & obsequentibus la-
rymis profunda à pectore trahunt
spiria, & mobilibus labris, frequen-
s orationes simulantes, & gressu in-
ssuque composito, gestibus tran-
uillis.
Obstipo capite figentes lumina ter-
ræ,
Modestiam sibi vendicantes, fuca-
o habitu humilitatem, & suspensa à
ollo cuculla, sanctimoniā foris pro-
essi, intus autem detestandos mores
ecum ferentes: atque cum inter hæc
celeratissima queque nonnunquam
ommittant, seruantur, vincuntq; re-
igionis titulis, cuculla veluti clypeo
cuncta fortunæ spicula repercutien-
tes, & ab omnibus mundanis pericu-
lis, ciuilibusque molestijs securi, pa-
nem otiosum & emēdicatum pro eo
qui laboribus acquiritur, vescentes,
securi, & sine sollicitudine dormien-
tes: hancq; tamen Euangelicam pau-
pertatem putant, in otio & mendici-
tate vesci alienis laboribus. Cumque
summam humilitatem profiteantur,
incedentes vili vestitu, vt rustici, nu-
di pedes,

di pedes, vt histriões retiarij, cincti fu-
nibus, vt capti latrones, raso toto ca-
pite, vt fatui, cuculla, auriculis ac tin-
tinabulis tenus morionibus ac laru-
carnispriuialibus quàm similimi, c-
teraq́;, quæcunque contumeliç, & ab-
iectionis signa propter Christum &
religionem sese suscipere fateantur
vincuntur ambitione, & omnem in-
stituti sui rationem in arrogantissi-
mos titulos referunt, ac paranymphi
rectores, gardiani, præsides, priores, vi-
carij, prouinciales, archimandritę, ge-
nerales vocari gloriantur, vt nullum
hominum genus tam videatur prim-
loci appetens, quàm istud. Non de-
sunt, quæ de istis perplura mala ma-
lè dici possent, sed iam præcesserun-
qui de ijs amplissimis maledictis con-
cionati sunt: adeò vt non solùm mu-
tos probos, & integræ vitæ, verè reli-
giosos Patres sed ipsas etiam sancto-
Patrum benè viuendi instituta, & re-
gulas contemptui exposuerint. Qua-
circa nihil ego hîc in sugillationes e-
rum dixisse volo, qui rectè in profes-
sionibus suis ambulantes, sanctoru-
illorum Patrum vestigia sequente-
ad cumulum aspirant perfectioni-
Fate-

fateor regulas & professiones illorũ sanctas, fateor esse in hunc diem sanctos monachos, sanctos fratres, mendicantes, sanctos anachoritas, sanctos canonicos regulares: tamen inter hos plurimos infideles, & reprobos, & apostatas, quibus religionis professio deformatur. Atque hoc est propositum nostrum voluisse ostendere, nullam vnquam cuiusuis religionis professionem tam castã extitisse, in quam non irrepserit erroris & malitiæ macula. Siquidem & Angelos apostatas legimus, & primos fratres parricidas, Prophetas reprobos, Apostolos proditores, & discipulos Christi perfidos, atque inter Rom. Pontifices supra multos schismaticos, & reprobos, & etiam hæreticos: aliquando etiam mulierẽ ad tanti apicis culmen conscendisse, quę vocata est Ioannes octauus, rexitque sedem Apostolicam, laudata ab omnib. annos duos, cum aliquot mensibus atque diebus: & quod mulierib⁹ in Ecclesia negatum est, contulit sacros ordines, promouit Episcopos, ministrauit Sacramenta, cæteraque Roman. Pontificum exercuit munera: & facta eius in Ecclesia nõ fuerũt irrita,

cõmuni videlicet errore faciente ius. Quo præualente, puto Ecclesiam tũc coactam multa dissimulare, quæ religionis rigor aliàs non tulisset: adeò nec in religionibus quicquam integrum, stabile & perpetuum reperiri potest. Quicunq; autem in Ecclesiam Dei sectas introducunt, & tanquam sibi placentes, quæstus causa, aut fictæ sanctitatis gloria secedunt à Principe Romana Ecclesia, ij tanquam Nadab & Abiu alienum ignem offerentes ad altare Dei, ab eo comburentur. Qui verò elati, & peruersæ sententiæ excogitatis hæresibus, exurgere audẽt aduersus Ecclesiam Dei, cum Dathan & Abiron, voragine terræ absorpti viui descendent in infernum. Qui autem scindunt vnitatem religionis, & Christi membra diuidentes, affligunt Ecclesiam Dei, eadem pœna, qua Ieroboam, exterminabuntur.

DE ARTE MERETRICIA Cap. LXIII.

Reliquum nunc, quia apud Ægyptios primos religionum authores, neminem olim sacerdo-

te-

tem fieri licebat, qui Priapi ſacris non prius initiatus fuiſſet, atque in noſtra Eccleſia receptum ſit, quod carens teſtibus Papa eſſe non poſſit, prohibeanturq; ſpadones, eunuchi & caſtrati in ſacerdotes ordinari, palamque videmus vbicunq; ſunt magnifica iſta templa, & ſacerdotū monachorumque collegia, vt plurimum in proximo eſſe lupanaria: quin & plurimæ monialium & veſtalium ac beguinarum domus, priuatæ quædam meretricularum fornices ſunt, quas etiam monachos & religioſos (ne diffametur eorum caſtitas) nonnunquam ſub monachali cuculla, ac virili veſte in monaſterijs aluiſſe ſcimus. Viſum eſt non præter ordinem de arte meretricia ſermonem hic ſubnectere, quam equidem ad benè inſtitutæ Reipublicæ rationem non ſolùm vtilem, ſed & neceſſariam eſſe plerique ſapientiſſimi arbitrati ſunt. Nam Solon ille magnus Athenienſium legiſlator, atque vnus de ſeptem ſapientibus Apollinis oraculo iudicatus (vt teſtes ſunt Philemon & Menander) emptas iuuentuti meretriculas comparauit, & primus Veneris Pandemi templū

ex prostiturarum capturis dedicauit, lupanariaque instituit legem sanciuit, immunitate etiã meretricibus cõcessa roborauit. Tantæ quoque reuerentiæ habitæ sunt meretrices in Græcia, vt cum Perses in Græciam expeditionem faceret, Corinthiæ meretrices pro salute Græciæ in templo Veneris supplicarent. Mos quoq; is erat apud Corinthios, vt de re magna supplicaturi Veneri, meretricibus id committeretur. Meretricum templa constructa plurima apud Ephesum, & aliud celebre ædificarunt Abydeni, quòd libertatem sibi ademptam meretricis opera recuperarunt. Ipse præterea sapiens Aristoteles non dubitauit etiam meretrices diuinis honoribus dignas, quando Hermiæ pellici sicut Elusinæ Cereri sacra fecit. Inuentum autem huius artis Veneri tribuitur, quæ idcirco etiam inter deas relata est. Hæc enim impudica, omnibusque prostituta libidinibus, authormulieribus in Cypro fuit, vt vulgato corpore quæstum facerent, vnde apud Cyprios, narrante Iustino, mos inoleuit, vt virgines eorum ante statutas nuptias in quæstum ad littus

maris proſtituerent dotem lucraturas & pro reliqua pudicitia Veneri libamenta ſoluturas. Apud Babylonios etiam, teſte Herodoto, conſuetudo fuit, vt qui rem domeſticam conſumpſiſſent, filias ſuas adigerent ad quęſtum corpore faciendum. Verùm Aſpaſia Socratica meretrix vniuerſam Græciam (vt ſcribit Athenæus) meretricibus impleuit: ob cuius amorem, eiuſque miniſtras à Megarenſibus raptas, ait Ariſtophanes, bellum Peloponeſiacum à Pericle ſuſceptum. Extulit autem hanc meretricandi artem permultum imperator ille Heliogabalus, qui (vt teſtis eſt Lampridius) lupanaria domi amicis, clientibus, & ſeruis exhibuit, conuiuia dedit ad viginti duo fercula ingentia epularum, ſed vt per ſingula conuiuæ coirent & lauarent: iuramentoq; adigebantur, quòd voluptatem hãc perficerent: ſæpe etiam meretrices à lenonibus cunctis redemit & manumiſit, è quib. meretricem quandã notiſſimã & pulcherrimã triginta argẽti libris redemiſſe legitur, fertur & vna die ad oẽs circi, & theatri & amphitheatri, & omniũ vrbis locorũ meretrices ingreſ-

ſus, & ſingulis aureum donaſſe. Aliquando etiam omnes de circo, de theatro, de ſtadio, & omnibus locis & balneis meretrices collegit in ædes pub. & apud eas concionem habuit quaſi militarem, vocans commilitones, diſputauitq; de generibus ſchematum & voluptatum: poſt concionem pronunciauit ijs, quaſi militibus ternos aureos donatiuum. Etiam matronis Romanis meretricari volentibus nō ſolū impunitatem, verumetiam immunitatem conceſſit, ſalariaq; ex publico ærario meretricibus ſtatuit. Etiam ſenatuſconſulta quædam amatoria & meretricia ſiue futuaria inuulgauit. eaque de nomine matris ſiue coniugis ſuæ Semiramida iuſſit appellari: inſuper & genera quædam libidinum adinuenit, quibus etiam Cyrenæ meretriculæ (quæ Dodecamechana, quoniā in Venerio vſu duodecim excogitaſſe modos, quibus inſcenſorio iucundius redderetur, libidinis proluuium cognominata eſt) numeroſ ſuperat, ac veteres omnes Tribades, Hoſtias, Aphias, Spinctrias, Gaſaluadas, Caſaritas, proſtipulas, cæteraque ſcortilla vinceret. Tranſeo Iudā Iſraelitam

litam patriarcham ſcortatorē, & Sampſonem populi Dei iudicem, qui non niſi ſcorta duxit vxores, ac Salomonē Iudæorum regem ſapientiſsimū, qui greges meretricum penè innumerabilium habuiſſe proditur: quin & cū Cæſarem dictatorem virum ſtrenuiſſimum hanc ob cauſam omnium mulierum virum nuncupatum, tum & Sardanapalum Babyloniorum monarcham, cæteroſque innumeros meretricum potentiſſimos patronos: ipſe etiam Proculus Imperator in hac arte non poſtremam gloriam reportauit, qui (vt teſtatur eius ad Metianum epiſtola) ex captis centum Sarmaticis virginibus decem prima nocte iniuit, omnes autem intra quindecim dies conſtuprauit. Sed maius illo eſt, quod Poetæ narrant de Hercule, illū quinquaginta virgines vna nocte omnes mulieres reddidiſſe. Narrat etiam Theophraſtus grauis autor, herbulam quandam Indicam tantæ virtutis, vt quidam, ea comeſta, ad ſeptuageſimum coitum proceſſerit. Reliquum verò non parum hanc artem ornarunt Sappho poetes Phaonis adamatrix, & Leontium Metrodori ſcor

tum in philosophia eruditissima, adeo vt aduersus Theophrastum contra coniugium pro tuendo meretricatu libros ediderit. Accedit istis Sempronia Græcè & Latinè elegantissima. nec prætereunda hic est Leæna Aristogitonis Atheniensis probatissimæ fidei scortum, quæ torta à tyrannis vt amicum proderet, tormenta omnia cum constanti silentio perpessa est. Nobilitarunt præterea hanc artem Rhodope meretrix, Aesopi fabulatoris conserua quondam & contubernalis, quæ tantas opes meretricio quęstu consecuta est, vt inter mundi spectacula tertiam ordine condiderit Pyramidem. Sequitur hanc Thais Corinthia, quæ prętogatiua pulchritudinis insignis regum duntaxat & principũ dignabatur amplexus. Maximè verò hanc artem extulit Messalina Claudij Cæsaris vxor, quæ lupanaria circumiens, etiam ancillam nobilissimam è prostitutis, die ac nocte quinto & vigesimo concubitu superauit, & lassata vitia, sed non saciata recessit. Quibus adiungere poterimus ex recentiori memoria Ioannam Neapolitanorum illustrem reginam, &

plerasque alias principes meretrices, & palatina scorta, si nuncupare eas tutum foret, quamuis vulgata fama notissimæ sint: hoc ipso tamen à cæteris meretricibus discretæ, quòd contra Heliogabali legem non in publicis lupanaribus, vt Messalina illa imperatrix, sed intra limina clanculum futuunt, & quasi per insidias meretricantur. Adscribamus licet etiam Octauiani Augusti vtranque Iuliam filiam & neptem, tum & Populeam & Cleopatram Aegypti reginam, & alias nobilissimas meretrices: quinetiam Semiramidis monarchæ, & Pasiphae vetustissima libidinis exempla, quarum hæc tanta libidine ardebat, vt non modò filium proprium in cōplexum solicitaret, sed etiam equum vsque ad coitum adamarit: illa verò Minois regis vxor, se tauro supposuerit. Nolimus autem hoc loco illustrium meretricum catalogum edere: sed illud prætereundum non est, meretricios & adulterinos concubitus germinasse nobis splendidissimos heroas, puta Herculem, Alexandrum, Ismaelem, Abimelech, Salomonē, Constantinum, Clodonium Francorum

regem, & Theodoricū Gothum, Guillermum Normannum, Raymirum Arragonensem. Sed & qui hodie regnant & imperant reges, pauci admodum ex legitimis matrib. nati sunt. Tam leuia habentur penes eos matrimonij iura, vt pro libito desponsatas, iustas, verasque vxores repudient, mutent, atque permutent, similiter & filios filiasq; tot nuptijs & sponsalitijs copulant & recopulāt, vt nescire cogamur, vbi verum cohæreat illorum matrimonium. Exempla huius plura suppetunt, sed pauca, quæ à proximis annis sese offerūt, pro omnibus faciunt. Nónne Ladislaus Polonus accepta in vxorem Beatrice, cuius nutu Hungariæ regnum obtinuit, tandem repudiata illa superinduxit aliam ex Gallis pellicem? Nónne Carolus octauus rex Francorum repudiata Margarita Maximiliani Cæsaris filia, illius sponsam rapuit, & vxorem sibi copulauit? quam eandem posteà Lodouicus duodecimus repudiata sua sibi consimili thoro coniunxit, consentientibus illis & adiuuantibus regni Episcopis & Pōtificibus, quibus visum est pluris faci-
enda

da iura acquirendæ Britanniæ, quàm
iura obſeruandi legitimi matrimo-
nij. Et hodie adhuc neſcio cui regi p-
ſuaſum audio, vt liceat ſibi iam plus
viginti annorum vxorem dimittere,
& nubere pellici. Sed ad meretrices re-
uertendum eſt, harum artes qui noſ-
ſe velit, videlicet quo ritu ſuam pro-
ſtituant pudicitiam, qua oculorum
laſciuia, quo nutu faciei, quo corpo-
ris geſtu, queis ſermonum blanditijs,
queis impudicis contrectationibus,
quo exteriori habitu ac fuco ſollici-
tent corruptores, cęteraſq; meretriciæ
artis vafricias, illices, laqueos, ſtratage
mata, apud comœdiarum poetas hæc
requirat. Qui aut ſcire cupit, quo ritu,
quo delinimento, quo contuitu, quo
affatu, quib. baſijs, quib. ſuauijs. quib.
cõtactib. quib. oppreſſiũculis, quib. af
frictionib. quib. luctis, quo accubitu,
quo conſtrictu, quibus motibus, quo
impulſu, quo exceptu, quo receſſu,
qua Veneris protelatione, qua reci-
procatione, qua inſtauratione mere-
tricius ludus ſit explendus, in medi-
corum voluminibus traditum inue-
niet. Scripſerunt præterea libros de
meretricibus Antiphanes, Ariſtopha-

nes, Apollodorus, Calistratus: particu-
latim verò Laidis meretricis laudes
scripsit Cephalus Rhetor, atque Nai-
dis meretricis laudes conscripsit Alci-
damus. Scripserunt præterea de forni-
carijs amoribus tam Græci, quàm La-
tini, Callimachus, Philotes, Anacre-
ontes, Orpheus, Alceon Pindarus, Sap
pho, Tibullus, Catullus, Propertius,
Virgilius, Iuuenalis, Martialis, Cor-
nelius gallus, & multi alij, non tam
poetarum, quàm lenonū officio fun-
cti: sed hos omnes vincit Ouidius in
epistolis heroicis ad Corinnam dicta-
tis, maximè verò de arte amandi, quē
verius de arte meretricandi aut leno-
cinandi intitulasset, ob quorum eru-
ditionem, quod iuuentutem impu-
dicis docūmentis corrupisset, ab Octa-
uiano Augusto in meritum exilium
ad Getas vsque relegatus est. Ipse et-
iam Archilochus Lacedęmonius o-
lim omnes amorum libros iussit ex-
cremari, & tamen hęc ars hodie adhuc
à nobis legitur, & ludimagistri hanc
suis prælegunt discipulis, & editis in
eam scelestissimis commentarijs ex-
ponunt: quin & vidi ego nuper atq;
legi sub titulo Cortosanæ Italica lin-
gua

gua editū & Venetijs typis excuſum de arte meretricia dialogum, vtriuſq; Veneris omnium flagitioſiſſimum digniſſimumque, qui ipſe cum authore ſuo ardeat. Prætereo hic, & conſultò quidem, cinædorum & prædiconū deteſtandam libidinem referre, etſi illam magnus probet Ariſtoteles: ac Nero imperator publico thoro honeſtauit, quo tempore Paulus Apoſtolus ſcribens ad Romanos indignationem omnipotentis de illis indicit. Pluet enim ſuper eos Dominus laqueos, vt non effugiant, ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum pars calicis eorum. In hos iubet imperator inſurgere leges, & armari iura, & exquiſitis pœnis vltore gladio pœnam irrogari capitalem: ſed hodiè igne excremantur, quam Moyſes in legibus ſuis crudelibus ſupplicijs extirpandā cenſuit, & Plato à ſua republica expellit, & in legibus damnat. Antiqui etiam Romani hanc (teſte Valerio & alijs) ſeueriſſimè punierunt. Exēpla huius fuerunt. Q. Flaminius, atq; tribunus ille à Cælio occiſus, ſed nos honeſtis aurib. parcentes, ab hac monſtroſa libidine, & bruta li ſpurcitia ad mere-

trices redeamus. Siquidem omnibus hæc libido infesta est, & non est, qui ignem illius aliquando non senserit: sed aliter vruntur fœminæ, aliter viri aliter adolescentes, aliter senes, aliter plebei, aliter proceres, aliter pauperes, aliter diuites. Quodq; mirabilius est, pro nationum & terrarũ varietate, aliter Itali, aliter Hispani, aliter Galli, aliter Germani: ita libidines incendio pro cuiusq; sexus, ætatis, dignitatis, fortunæ atq; nationis differentia sibi varios insaniendi ritus deligente: virorum amor ardentior, sed fœminarũ pertinatior: amor iuuenũ lasciuus est & senum ridiculus: placere studet pauper obsequio, diues munerib. plebei conuiuis, proceres pompa & ludis. Adoritur pathicã ingeniosus Italus dissimulato ardore, quadam adornata lasciuia, illamq; editis laudat carminibus, omnibusq; præferens extollit: si potitur zelotypus, illam perpetuò recludit ac veluti captiuam obseruat: si amore frustratus de recuperanda pathica desperauerit, ad maledicta conuersus, illam infinitis conuicijs detestatur. Pręceps Hispanus, ardoris impatiẽs, furibũd⁹, irrequieta lasciuia ir-

ruit, miserabilibusq́; lamentis incen-
dium suum deplorans pathicam in-
uocat & adorat: si potitus fuerit, tan-
dem aut zelotypus perimit, aut satia-
tus ad mercedem prostituit: si frui, de-
sperare cogatur, seipsum excruciat, &
mori destinat. Lasciuus Gallus obse-
quio nititur, cantibus & iocis pathicã
oblectat, si capitur zelotypia, mœstus
luget, si frustratur, lacessit contume-
lijs, vindictam minatur, vimq́; inten-
tat: si potitus fuerit, tandem negligit,
& aliam vrit. Frigidus Germanus len
tè inardescit, accensus arte instat, &
donis prouocat, zelotypus liberalita-
tem continet, frustratus contemnit,
potitus refrigescit. Fingit sese amare
Gallus, ardorem dissimulat German9,
amatum sese sibi persuadet Hispan9,
amare nescit absque zelotypia Italus.
Amat iucundam licet deformem Gal-
lus, præfert pulchram, licet inertem
Hispanus, mauult timidulam Italus,
cupit audentiorem Germanus: fit è sa
piente stultus pertinaciter amando
Gallus, rebus omnibus amando pro-
fusis è stulto tandem, sed serò fit sapi-
ens Germanus, ob placendæ amatæ
desiderium magna aggreditur Hispa

nus, vt amata fruatur, maxima quęq; contemnit Italus. Quin huiusmodi amorum libidinumq; passionibus irretiti etiam maximi viri, multa præclara facinora sępissimè negligunt, & post terga relinquũt: cuiusmodi quõdam in Ponto Mithridatis, in Capua Hannibal, in Alexandria Cæsar, in Græcia Demetrius, in Aegypto Antonius: cessat olim ab opere Hercules propter Iolen, Achilles pugnam detrectat propter Briseidem, moratur Circi Vlyssem, moritur in carcere Claudius propter Virgineam, retinetur Cæsar per Cleopatram, eademq; exitio fuit Antonio. Produnt sacræ literæ propter fornicationẽ Seth cum filiabus Cain prope vniuersum humanum genus diluuione extinctum. Propter fornicationis impetum delctæ sunt Sichen & domus Emor, & penè tota tribus Beniamin: populus Israel propter fornicationem externarum fęminarum quoties percussus est & in seruitutem datus? Iamque propter vnius Dauid regis adulterium, quanta strages peste, fame, & gladio facta est? Propter fornicarios amores, fœminarumq; raptus, Thebani, Pho-

censes, Circei expugnati atque deleti sunt, ipsumque, vt diximus, Peloponnesiacũ bellum à Pericle susceptum est, ac decennali bello expugnatum illum, maximo totius Græciæ atque Asiæ detrimento. Similes ob causas Tarquinius, Claudius, Dionysius, Hannibal, Ptolemæus, M. Antonius, Theodoricus Gothus, Rodoaldus Lõgobardus, Childericus Francus, Aduincelaus Bohemus, atque Manphrodus Neapolitanus mortem, & patriæ ruinam passi sunt. Propter Canã Iuliam Tingitanæ prouinciæ præfecti filiam, per Rhodericum regem stupratam, pulsis Gothis, Saraceni omnem Hispaniam occuparunt. Henricus secundus Anglorum rex, ob stupratam nurum suam Philippi Francorum regis sororem, à filio suo regno pulsus est. Propter virorum fornicationes indignátæ vxores Clytemnestra, Olympia, Laodicea, Beronica, Frigiobunda, & Blancha, ambę Francorum reginæ, & Ioanna Neapolitana, & pleræque aliæ maritos occiderũt. Eadem causa Medeã, Prognem, Ariadnem, Altheã Heristillã materno amore in odium verso, in crudelẽ filiorum cædem adegit,

git. Et posteris temporibus multæ adhuc mulieres maritorum stupra in natos filios vindicârunt, atque ex mitissimis matribus crudelissimæ Medeæ, furibundæ Altheæ, & impiæ Heristillæ factæ sunt.

DE LENONIA.
Cap. LXIIII.

VErùm quia Lenonum & Lenarum suasu, consilio & opera cõmittunt meretrices, & scortatores vt plurimum scelera sua, ipsam lenociniorum artem prosequamur. Nã sicut meretricatio ars est prostituendę propriæ pudicitiæ, sic lenocinium ars est oppugnandæ, & prostituendæ pudicitiæ alienæ. Quæ tanto quidem maior est meretricia, quanto sceleratior: tanto potentior, quanto ipsa res plurium artium satellitio constipata, tanto autem perniciosior, quanto ipsa plures cæterarum artium, ac scientiarum disciplinas amplectitur, quas aranearum instar irrepens, quidquid in singulis artibus & disciplinis vspiam est veneni, id totum è singulis haurit, inde sua tela contexens: non
quidem

quidem quales aranearum telæ, quæ
dimissis auibus, non nisi muscas ca-
piunt, nec etiam cuiusmodi illa vena-
torum ingentia retia, quæ grandiores
belluas retinent, pusillas astutioresq;
bestiolas elabi sinunt: sed vincula ne-
ctit tam fortia, tamque solida, vt nul-
la puella, nulla mulier tã sit simplex
siue prudens, tam constans siue perti-
nax, tam verecũda seu timidula, tam
potens siue pusilla, vt si semel aures
præbeat lenæ, non illicò capiatur &
hæreat. Astutia verò ea est, quam nul-
la vincit muliebris prudentia, à qua-
rum tẽdiculis nulla puella, nulla ma-
trona, nulla vidua, nulla vestalis eua-
dat indemnis. Cuius inermis militia,
plurium mulierum pudicitiam pro-
sternit, quàm vllus vnquam, quantũ-
cunq; maximus exercitus, illius tech-
næ, fraudes, doli, versutiæ, astus eius-
modi, quæ tradere nullus stylus suffi-
ciat, nullum equare possit ingenium.
Quumque hæc ars plurimos vtriusq;
sexus habeat professores, tamen pau-
cos admodũ consummatos dedit má-
gistros: nec mirum. Nam licet tot
sint lenociniorum genera, quot artiũ
& disciplinarum, idcircò absq; omniũ
cogni-

cognitione perfici non poteſt. Oportet ergo perfectum & conſummatum lenonem lenamúe omniſciū eſſe, ne ad vnam ſolam diſciplinam, veluta Arcticam ſtellam tantū reſpicere, sed omnes amplecti, eam artem profeſſum cui cæteræ omnes diſciplinæ ſeruiūt & famulātur. Eſt enim certa quædam omnium ſcientiarum ſeruitus lenocinio famulantium. Nam huic in primis Grammatica ſcribendi & loquendi diſciplina amatorias largitur epiſtolas, illaſq; effectis amatorijs ſalutatiunculis, precatiunculis, lamentatiūculis, allectatiunculis, dictari docet: quarum exempla pleraq; ex recentioribus Aeneas Syluius, & Iacobus Caviceus, & pleriq; alij reliquerunt. Verùm eſt alia quædam Grammaticæ ratio, de modo occultè ſcribendi, ceu de Archimede Syracuſano legimus apud Aulum Gell. de quo artificio ante paucos annos ſcripſit Trithemius Abbas Spanheimenſis duo ingenioſa volumina, quorum vnum nuncupauit Polygraphię, alterum Steganographiæ, in quo poſteriore, tam ſecuros ſecretoſque ad quantamcunq; etiam diſtantiam explicādi animi ritus modoſque

doſque

osq; tradidit, quibus nec Iunonis o-
mniscia zelotypia, nec Danae arctissi-
a custodia queat resistere, nec qui o-
nia peruidens centoculi Argi vigi-
ntia queat explorare. Ars profectò
on tā necessaria regibus, quā lenoni-
us & amantibus omnibus cōmodis-
ima. Succedit huic proximè poesis,
uæ suis lasciuis rythmis atq; fabulis,
c amatorijs bucolicis, epigrāmatibus
pistolis, & præceptiūculis, comœdijs
tq; ex penitissimis Veneris armarijs
depromptis lasciuis carminibus leno-
inio functa, pudicitiam omnē sub-
uertit, ac adolescentiæ bonā indolem
moresq; corrumpit. Vnde Poetę inter
lenones principatum facilè obtinue-
runt, e quorū numero apud Priscos
peritiores extitêre illi, quos superius
in arte meretricia nūcupauimus. Cal-
limachus, Philetes, Anacreontes, Or-
pheus, Pindar⁹, Alceō, Sappho, Tibul-
lus, Catullus, Propertius, Virgilius, O-
uidius, Iuuenalis, Martialis: & hodiè
adhuc sunt Poetę, qui pestilentissima
carmina scribunt. Post istos verò non
infimum inter lenones locū sibi ven-
dicant Rhetores, fraudulentarū blan-
ditiarū & persuasionū artifices, illaq;
lenarum

lenarum feliciſſima, cui propitia e
dea Suadela. Superiorem tamen iſti
locum poſſident Hiſtorici, illi præci
puè, qui amatorias illas Hiſtorias con
texuerunt, Lanceloti, Triſtamij, Eu
realis, Pelegrini, Caliſti, & ſimilium
in quibus fornicationi, & adulterijs, à
teneris annis puellæ inſtituuntur, &
aſſueſcunt. Neq; verò machina quæ
uis ad oppugnandum, cùm matrona
rum pudicitiam, tũ virginum ac vi
duarum caſtimoniam validior, quàm
lectio laſciuæ Hiſtoriæ: nulla tam bo
næ indolis fœmina, quæ hac ipſa non
corrumpatur, mirumq́ue putarim, ſi
aliqua reperiatur, aut mulier, aut tam
exactæ caſtitatis, ſiue pudicitiæ, quæ
eiuſmodi lectionibus, & Hiſtorijs pe
regrina libidine, non ſæpè ad furorẽ
vſq; accendatur. Atque tamen quę in
his libris plurimum edocta puella eſt,
quæq; horum iacere ſcit dicteria, & ex
horum diſciplina, cum procis in mul
tas horas facundè confabulari, hęc de
mùm eſt probè aulica. Permulti autẽ
Hiſtorici lenones extitêre, quorũ no
mina obſcura ſunt: multi etiam inter
præclaros Scriptores iſtis operam na
uârunt: cuiuſmodi ex recentioribus,
Aeneas

Æneas Syluius, Dantes, Petrarcha, Bocatius, Pontanus, Baptista de Cam pofragoso, & alter Baptista de Albertis Florentinus. Item Petrus Hœdus, & Petrus Bembus, Iacobus Caniceus, & Iacobus Calandrus, Mantuanus, & multi alij, inter quos tamen Ioannes Bocatius, superatis omnibus, lenonũ palmam sibi lucratus est, in ijs maximè libris, quos Centum nouellorum intitulauit: cuius exempla, & traditiones nihil aliud sunt, quàm callidissima lenociniorũ stratagemata. Iam verò quando honestatis, ac religionis verecunda, timidulaque fœmina expugnanda est, quantum tunc Dialecticæ argutiæ lenocinijs adiumenti prę̨stant, ipsa apud Ouidium Myrrhę fabula facit. Proinde nunc ex Mathematicis disciplinis, Arithmetici ludi lenocinijs commodi sunt, & Musica ipsa non minima lenociniorum cliẽtula est, quæ vocis gratia, & pestilentibus cantionibus instrumentorumque voluptarijs modulis libidinis incentiua, in omnem lasciuiam & corruptionem animum emollit, mores subuertit, luxuriæ concupiscentiam affectusq; validissimè incutit. Cui accedit

cedit chorearum & saltationum commoditas, vbi cum pathicis liberè loqui licet, & palpitare oscula, basia, & suauia figere, & impudicis manibus quam velis contrectare, & nō rarò ad latebras confugere. Nec deest à lenocinijs geometricus architectus, qui schansili machinula per impluuium vel fenestram sub noctu congrediatur amatæ, quiq; adulteratis clauibus, similibusq;, ceu quale Dedalus fabricauit Pasiphaæ, ingenijs adulteris obsequatur. Iamque etiam in picturis legunt, quæ literas nesciunt, mulieres, plusq; ex istis intelligunt, quàm aliæ ex literis conspiciunt, dum intra cubilia nusquam non videant quod cum scelere & flagitio æmulentur, nec minus per oculos, atq; per aures animus corrūpitur. Tā enim hi ad animū penetrāt, atq; illę, nec minus lasciuis carminibus, quàm rerū pręsentia homines ad libidinem inuitātur: cuius rei argumēta sunt. Venus Gnidia, Praxitelis opera in tēplo stuprata, eiusdēq; artificis, Cupido, abs Alchida Rhodio adolescēte corrupta, & quę refertur ab Eliano Fortunæ statua, abs Atheniēsi iuuene tā ardēter adamata, vt cū emere pro-

prohiberetur, apud eandē expirarit. [...]rent. etiam in Eunucho introducit [...]olescentē ad libidinē incensum, cū [...]disset tabulā, in qua depictū fuerat, [...]uomodo Iupiter per aureum implu[...]iū corruperit Danaen: ideoq; nō im[...]erito Aristo. penā publicam statuit [...]ctoribus, qui talia proponūt oculis [...]ultitudini, quibus libido inflāme[...]ur. Neq; verò sine causa dicit Sapiēs, [...]icturæ ac statuariæ artes inuentas [...]sse in tentationē animæ hominum, [...] in decipulam insipientiū, & corru[...]tionē vitæ. Occurrunt nūc astrologi [...]hiromantes, geomantes, somniato[...]es, ominatores, aruspices, augures, re[...]iquusq; diuinatorū populus, qui o[...]mnes lenonū officio fungentes, suis fallacijs, ac versipellis astutiæ fraudi[...]bus spondet illicitos amores, concili[...]antq; nō rarò, scelestissimas congluti[...]nāt nuptias, nimis rarò benè pactas di[...]rimunt in adulteria. Ab ijs lenonibus nonimodò mulieres, sed quod puden[...]dum est, viri etiā amorum & cōiugiorum suorū auspicia petunt, & spē po[...]tiundæ pathicæ puellæ capiūt, & pro illorum non tam stulto, quàm impio hortatu sese connubijs iungūt vel exi[...]

munt.

munt. Cæterùm etiam ad tam insa-
nam crudelitatem plerique induct
sunt, vt putent Astrologicis imagin-
bus, & horarum obseruationib⁹ amo-
rem cogi posse, sicut de istis Theocri-
tus, Virgilius, Catullus, Ouidius, Ho-
ratius, Lucanus, & multi alij nuga-
ces Poëtę cecinerunt, atque ipsi Astro-
logi Poëtis, non minùs mendaces au-
thores, in suis electionum libris stati-
Canonibus tradiderũt: quo vno pro-
fectò lenociniorum obsequio, Astro-
logi omnes, & diuinatores non mini-
mum faciunt quæstum, quibus in ad-
iutorium proximè sese offert
Magia, quæ se carminibus promitti
soluere mentes
Quas velit, ast alijs duras immitte-
curas.
De qua etiam apud Lucanum:
Carmine Thessalidũ dura in præcor-
dia fluxit,
Non satis adductus amor.
Et apud Horatium Cadidia, apud
Apuleium Pamphilæ maleficæ suos
amatores astringunt, & in Callisti
tragica Comœdia, Cælestina lena M-
libœam puellam accendit. Accedunt
ijs etiam veneficia, & philtra, amato-
ria

a pocula, sed admodum periculosa. t pro amore nonnunquam mortem, ut grauem aliquam mortem indu- ant. Horum haustu mortuus est Lu- ullus, & Lucretius, sed dilucidis in- eruallis sensum mentemque amisit. Legimus etiam mulierem quãdam, uæ amatorio poculo hominem occi erat, ab Areopagitis absolutã, quia moris causa hoc commiserat, sed nul a lenocinij accõmodatior ars, quàm nedicina, quæ concupitam Venerem quauis pathica puella facilè obtinet um pollicetur resarcinato hymenęo missam virginitatem restituere, pa- pillas ne excrescant cohibere, vterum prohibere, sterilitatis venena in lon- gam securamq; libidinem ministrãs, ut quassata spina conceptum semen ijcere docens, vt canit Lucretius:

Idq; sui causa consuerunt scorta moueri,
Ne complerentur crebrò, grauidęque iacerent,
Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset.

Quo vno medicorũ beneficio iam multæ matronæ simul & puellæ aulicæ etiam dominæ securè futuunt,

 faciunt

faciunt ad hanc rem etiam vetula-rum incrustationes, & reliqui meretricantium mulierum fuci, qui apud medicos in libris de decoratione passim traduntur, docenturque quibus noxias meretricum merces vendibiliores reddant, quæ idcirco sacræ literæ vocant vnguenta meretricia & cum istis alia permulta pharmaca libidinum incentiua: cuiusmodi ope gloriatur Ouidius ad nouenarium numerum se inscendisse, & Theophrastus scriptam reliquit plantam quandam ad septuagesimum coitum vires extendentem. Iam verò nullum lenocinium oportunũ tempestiuumque magis, quàm quod medicinę prætextu peragitur, nullæ siquidem domus tam clausæ, nulla monasteria tam reclusa, nulli carceres tam custoditi, quæ non admittant, quæúe excludant lenonem medicum: è quibus, teste Plinio, etiam in principum domibus adulteria perpetrata sunt, vt Eudemi in Liuia Drusi, & Vectij Valentij in Messalina Claudij. Et ne quis philosophos lenocinio inutiles putet, ipse Cyrenaicorum magister prohibet Aristippus, cui quum esset

ad Thaidem nobile scortũ frequens
um alijs riualibus consuetudo, glo-
abatur, quòd ipse haberet Thaidem
uum alij à Thaide haberentur, quũ-
ue illi sua bona perderent, ipse gra-
s luxuriaretur. *Sic* meretrix philoso-
hum illum habuit pro lenone, cuius
xemplo & authoritate omnem iu-
entutem ad se traheret: nec satis fuit
ristippo, sese meretrici lenonẽ exhi-
ere sed etiam docere publicè libidi-
es cœpit, illasq; de lupanari in scho-
as transtulit. Reliquum nunc & me-
hanicæ artes per plures lenociniorũ
icem obtinent, inter quas Phrygia
rtificia, nendi, texendi, suendi, cæte-
aq; muliebria exercitia principatum
enent: quorum prætextu lenæ dum
inum, filum, vittas, tiaras, corollia, ce
tes, loculos, chirotecas circumferunt,
x iuuenculis olim meretricibus iam
etulæ mercatrices effectæ, pathicas
uellas his rebus facilè allectant, &
olloquendi opportunitatem capi-
unt, quibus tum adsunt subsidio lo-
trices, quibus permissum est domos li
berè ingredi, & filias ancillulasque
absentibus matribus ad lintea abdu-
cere: absunt etiã mẽdacæ, quę eleemo-

 syna-

ſynarum pietate obſeruāt ianuas, deferunt, referuntque plena lenociniorum & nuncia, & literas,

Et ferunt ad nuptam dona, quæ mittit adulter.

Proinde etiam & virilia nobilium exercitia lenocinijs accommoda ſunt, vt equitia, quæ torneamenta vulgo vocant, ludique militares, quorum aſtu Romulus olim rapuit Sabinas. Iamque etiam venatio ô quoties in ſyluarum latebris nobilium potentumque adulteria conciliauit. Lusit hoc pulchrè Virgilius in Aenea & Didone, à venandi oportunitate de lapſu comitum occaſione capta. Ipſe etiam Iupiter vſus eſt lenonibus paſtoribus. Proinde & nautæ quid conferant lenocinijs, ipſæ Venetiæ teſtantur, quin etiam lautæ coquinarum epulæ oppiparaq; cōuiuia lenociniorum vicē tenent, vt eleganter in ſuis Aeneadibus expreſſit Virgil.

Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ,

Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Hic regina grauem gemmis auroque popoſcit,

[I]mpleuitq; mero pateram, celebra-
[t]e fauentes,
[D]ixit, & immensum laticum libauit
[i]n humorem,
[P]rimaq; libato summo tenus attigit
ore,
[T]um Biciæ dedit increpitans, ille impiger hausit
[S]pumantem pateram, & pleno se proluit auro,
[P]ost alij proceres Tyrij, Troesque sequuntur,
[N]ec non & vano noctem sermone trahebat
[I]nfelix Dido, longumque bibebat amorem.

Sunt adhuc, quæ prætereo, permul[ta] lenociniorum artificia, sed hæc o[m]nia vincit aurum: quo si alchimistæ [n]obis, vt pollicentur, satisfacere pos[si]nt, ipsi profectò lenonum futuri [su]nt omnium inuictissimi. Potentis[si]mum enim lenocinium in auro at[q]ue pecunia est.

[Sc]ilicet vxorem cum dote, fidemq; & amicos,
[E]t genus & formam regina pecunia donat.

Auro placatur zelotypus maritus,

auro mollitur inexorabilis riualis, at
ro accuratissimi vincuntur custodes
auro quæque ianua panditur, auro o
mnis thalamus conscenditur, auro v
ctes & saxa, & insolubilia matrimo
nij vincula franguntur. Quid mirum
quòd auro virgines, puellę, matronæ
viduæ vestales veniunt, si auro Chri
stus ipse venditur? Denique hac leno
ciniorum duce plurimi ab infima so
te ad summum propè nobilitatis gra
dum conscenderunt. Prostituit hic v
xorem, factus est senator: prostituit i
le filiam, creatus est comes: hic aliam
quamuis matronam in adulteri prin
cipis sollicitauit amplexum, mox am
plo stipendio dignus, fit regius cub
cularius: alij ob desponsata regia sco
ta spectabiles facti sunt, publicisqu
muneribus præfecti, eisdem artibu
abs Cardinalibus & Pontificibus mu
ti multa perpinguia venantur bene
ficia, nec est via vlla compendiosic
Quantum autem lenocinijs ipsis co
ducat religio, ipsa Paulinæ castiss
mæ inflexibilisque matronæ hist
ria ab Aegesippo descripta testatu
quam Isidis sacerdotes cuidam equ
stris ordinis adolescenti pro Anu

Deo prostituerunt. Quid etiam in i-
ris posset auricularis nostra confessio
ipsa Tripartita indicat historia: nec
desunt mihi, si referre velim, cognita
centia exempla. Habent enim sacer
dotes, monachi, fraterculi, moniales,
& quas vocant sorores specialem leno
ciniorum prærogatiuam, quum illis
religionis prætextu liberum sit quo-
cunque peruolare, & quibuscunque
quantum & quoties libet, sub specie
visitationis & consolationis, aut con
fessionis secretò sine testib. loqui, tam
piè personata sunt illorum lenocinia
& sunt ex illis quibus pecuniam teti-
gisse piaculum est, & nihil illos mo-
uent verba Pauli dicentis: Bonum est
mulierem non tangere, quas illi non
rarò impudicis contrectant manibus
& clanculũ confluunt ad lupanaria,
stuprãt sacras virgines, vitiant viduas
& hospitum suorũ adulterantes vxo-
res, nonnunquam etiã, quod ego scio
& vidi, Iliaci prædonis instar abdu-
cunt, & Platonica legẽ cũ popularibus
suis cõmunes prostituunt, & quarum
animas lucrari debent Deo, illarum
corpora sacrificant diabolo: aliaque
his multo sceleratiora, & quæ nefas

est eloqui, insana libidine perpetrãt, interim castitatis voto abundè satisfacientes, si libidinẽ, si luxuriam, si fornicationem, si adulteria: si incestum verbis acerrimè incessent detestentur. que, & de virtute locuti clunes agitẽt. Sed & flagitiosissimi lenones, scelestissimæq; lenæ sæpè sub illis religionum pellibus delitescunt. Tales habent aulicæ dominę plerunq; sacrorũ suorum mystas, & aulicarum nuptiarum scortationumq; consultores. Extabat olim Romæ in templo Veneris duabus tabulis exsculptum senatusconsultum, & lex futuaria scortatoribus & lenonibus admodum fauorabilis, quam apud Petrum Crinitum in hæc verba latam legimus: In prima tabula continebantur Iura visundi, consectandi, susurrãdi gestiundi, subprudendi, salutandi, cõfabulandi, precandi, perpetuò interdiu futuarijs ꝑmissa ex me sunto, ex æde, foramine, horto, postico, impluuio, cuncta hæc commoda nemini homini prohibento: consilia ferunto, fidem seruanto, auxilium operámue danto. In altera tabula erat: Sub noctu vota tractanto percussa juramenta lamento admiscento,

ento,ſolicitanto,verecundiam timo
remq; amouento, triſtitiam ſuppri-
munto,tempori locóue obſecundan-
do,occaſioni ne vnquam cedunto, in-
ternuncias epiſtolas ſuccidunto : ijs
ſpem, voluntatē, expectationem, ne-
ceſſitatem, miſericordiam adfectan-
to,inferunto:fraude,vi,dolo,oſtenta-
tione attemperatè vtuntor, pruden-
tiam, fatuitatē habento, tenento, ge-
ſtanto : ex pathica quicquā ſempiter-
nè quaſi ſtipē &pignus capiunto,eius
permiſſo aduehunto,nouā quęrunto,
aſtu,pompâue grandianimem nobi-
lem inſectantor,notas,coniecturas ta
citus nouanto. Erat etiam Lycurgo
lata lex,ſi quis ætate prouectior ac nu
ptijs intempeſtiuior puellulam pri-
mæ pubis duxiſſet huic integrū eſſet
ex adoleſcentibus aliquē deligere, qui
Venere potentior præcurrens feracem
vterū generoſo ſemine impleret, mo-
dò ipſum quod natum eſſet,mariti aſ
ſeretur. Erat & Solonis lex, quæ ſimi-
liter permittebat vxoribus: ſi mariti
in rem Veneream ignauiores eſſent,
ex neceſſarijs vnum aliquem ſibi de-
ſpicere,quicum colluctarentur,nec id
circo alienum dici, quod naſceretur.

Mitto quòd ſunt & cognoſcuntur mulieres in hunc diem etiam ex nobilioribus, quæ quotannis externo ſemine grauidæ, notos filios maritis ſupponunt, rurſusque poſt partum redeunt ad alternam adulterorum ſacietatem nequiores M. Agrippæ Iulia, quæ niſi plena naui vectorem non recipiebat. Atq; ſurrexit his temporibus ex Theologorum ſchola inuictus hæreticus, qui has Lycurgi & Solonis leges aſſereret licere etiam in Eccleſia, M. Lutherus, quod vos ideo ſcire volo, ne putetis non etiam Theologos eſſe lenones. Ipſa ſiquidem ſacra bibliorum eloquia (ſi fas eſt dicere) lenociniorum ſtratagemata habent, in ſocru Ruth, & in Ionadab, quem vocat ſcriptura virum prudentem, atque in Achitophel potenti conſiliario manifeſtum eſt. Quin & Abraham cùm eſſet illi vxor Sara pulchra & iuuenis, & peregrinarentur apud Aegyptios, ait illi: Noui quòd pulchra ſis mulier, & cũ viderint te Aegyptij, dicent: vxor illius eſt, & interficient me, & te reſeruabunt, dic ergo obſecro, quòd ſoror mea ſis, vt benè ſit mihi propter te, & viuet anima mea ob gratiam tui, &

ita

ita tandem sublata est Sara in domũ Pharaonis, & Abraham benè vsi sunt propter illam. Eodem stratagemate apud regem Palęstinorum Abimelech vsus est vtrisque regibus, sed diuersis temporibus coniugem suam ad concubitum vsque permittens. Fecit idẽ Abrahæ filius Isaac, atque ita etiam sanctorum exemplis ars lenociniorum illustrata est. Proinde à dijs abs heroibus, à legislatoribus, à philosophis, à sapientissimis viris & theologis, à principibus ipsisque religionis capitibus culta & cohonestata. Lenones fuerunt Pan Deus atque Mercurius, ipseque puer Cupido: leno fuit heros ille Vlysses, leno fuit legislator Lycurgus, & sapiens ille Solon, qui prius lupanaria ædificauit, & meretriculas iuuentuti prostituit. Sed & recentioribus temporibus Sixtus Pontifex Maximus Romæ nobile admodum lupanar extruxit. Imò fuit Imperator ille Heliogabalus, qui domi suæ meretricum cohortes aluit, amicisque & seruis exhibuit. Iam verò etiam reginarum cæterarumq; principum & dominarum nonnunquam id curæ est, atque regum matres non-

nunquam filiorum suorũ lenæ sunt. Neque præterea optimates magistratusq; id officij abhorrent, quippe lenones olim fuerunt Corinthij, Ephesij, Abydeni, Cyprij, Babylonij, & multi alij magistratus, qui in ciuitatib. suis lupanaria construunt fouentq;, nonnihil ex meretricio quæstu etiam ærario suo accumulantes emolumenti: quod quidem in Italia non rarum est, vbi etiam Romana scorta in singulas hebdomadas iulium pendent Pontifici, qui census annuus nonnũquam viginti millia ducatos excedit, adeoque Ecclesiæ procerum id munus est, vt vnà cum Ecclesiarum prouentibus etiam lenociniorum numerent mercedem. Sic enim ego illos supputantes aliquando audiui: Habet, inquientes, ille duo beneficia, vnum curatum aureorum viginti, alterum prioratum ducatorum quadraginta, & tres putanas in Burdello, quæ reddunt singulis hebdomadibus iulios viginti. Iam verò nihilominus lenones sunt Episcopi illi & Officiales, qui censum pro concubinatu à sacerdotibus quottannis extorquent, idq; tam palam, vt apud plebẽ

ipsam in prouerbiũ abiret, illa eorũ cõcubinaria exactio, siue lenociniũ quo dicunt: Habeat vel non habeat, aureũ soluet pro concubina, & habeat si velit. Sed in regno auaritiæ nihil turpitudini adscribitur, quod lucrum pariat. Mitto tolerantiæ commentum, quo certa pecunia Episcopis soluta, absentis mariti vxor præter adulterij, vt dicũt, offensam alteri cohabitare permittitur: quæ omnia tam manifesta sunt atque frequentia, vt nescire cogamur, Episcoporum ne impudẽtia, an plebis patientia hactenus fuerit ineptior: vt tandem opus fuerit Germaniȩ Principibus, inter cætera nationis illius grauamina, hæc quoque deferre, ex quibus quæ hic silentio premũtur, elicere poteritis. Eiusmodi itaque patronos habet ars Lenonia, quiq; tueantur artem meretriciam, cui in hũc vsq; diem, proh dolor, in Christiana Republ. locus est, & in ciuitatibus publica theatra, immunitates & stipendia concessa sunt, vnica illa contra diuinas leges, atque ipsum Dei verbum humana ratiuncula, siue potiùs lenonio cõmento militante, qua inquiũt, vt iuuentus egesto, illic libidinis im-

petu, peiora conari desistat: Tolle, aiunt, è Repub meretrices, cuncta stupris, incestis, adulterijs permiscentur: nulla matrona integra remanebit: nulla vidua pudicitia incolumis persistet, vix virgines ac vestales inuiolatæ seruabuntur: hinc tandem impossibile esse concludunt, Reipub. trãquillitatẽ sine meretricibus posse cõsistere, sine quib. tamen populus Israel olim per tot sæcula continẽtissimè durauit, sicut præcepit illis Deus: Non erit meretrix, neque scortator in filijs Israel. Atq; præterea hæc spurcitia olim etiam sub religionis specie Ecclesiam insilijt, ac Nicolaitarũ hæresim propagauit, qui ob vitandam zelotypiam vxores prostituebant, ac veluti Platonica lege communes habendas docebãt. Quicunq; autem Principes, Iudices, & Magistratus lupanaria fouent, siue quouis modo permittunt, etiam licet ipsi non scortentur, dicetur eis à Domino, quod ait Psalmista: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, hęc fecisti & tacui, existimasti inique quod ero tui similis, sed arguam te, & statuam contra faciem tuam.

DE

DE MENDICITATE.
Cap. LXV.

PErtinet ad Remp. atq; religionẽ, etiam pauperũ & ægrotantiũ rationem habere, ne quis delinquat propter paupertatem, & furetur, aut mendicando circumiens, contagiosæ pestis calamitate ciues inficiat, aut fame pereat in opprobriũ humanitatis. Quapropter pauperum Xenodochia publico ære insigni pietate pluribus in locis instituta sunt, & priuatis diuitum eleemosynis indies locupletata. Publicè enim mẽdicare, & circumire ciuitates, ab initio semper vbique gentium omnium legibus prohibitum fuit. Nam in vetere lege Iudæis à Moyse præceptum est: omninò egenus & mendicus non sit inter vos. In lege etiam Romana de validis mendicantib. arctè statuit Iustinianus Imperator, vt si quis laborare potens, eleemosynis se immisceat, captiuandus sit, & in seruitutem redigendus. In lege autem Euangelica præcepit Christus, quod superest dandum pauperibus, vt nullus mendicus, neque egenus in plebe remaneat, sed fiat

æqua-

æqualitas, ſicut ſcribit Paulus Corinthijs, inquiens: Veſtra abundantia, illorum inopiam ſuppleat, vt & illorũ abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, & fiat æqualitas, ſicut ſcriptum eſt. Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum non minorauit. Et ad Epheſios ſcribens, ait: Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manib⁹ quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Idem & Theſſalonicenſes iubet laborare manibus, & operam dare vt abundẽt, tamquam decretum illis ſtatuens, vt qui nolit operari, non manducet: ſecus autem agentibus communionem fidelium præcipiens ſubtrahendam, atque in Epiſtola ad Timotheum condemnat eos, qui mendicitatis quęſtum arbitrantur pietatem. Ipſa enim Canonica Pontificũ Decreta, ſolis illis pauperibus erogandas eleemoſynas decernunt, qui laborare non poſſunt: quoſcunque alios illas accipientes, inter prædones, fures, latrones, & ſacrilegos connumerant. Ijs itaque authoribus docemur, non tam paupertati cõdolendum, quàm mendicitatẽ ipſam
deteſtan-

ꝛteſtandam. Artes verò quas pro ex-
ꝛiendo mendicitatis quæſtu excogi-
ꝛauerunt, ab omnibus execrādæ ſunt,
ꝛum malunt ante templorum fores
ꝛn humanæ naturæ iniuriam, & con-
ꝛa diuinam legem læthale frigus, dē-
ꝛium ſtridores, vrentes æſtus, ingētes-
ꝛue cruciatus, vt vix mortem ipſam
ꝛxcludant, ſpontaneè perpeti, quàm
ꝛn Xenodochijs pauperum ſtipe con-
ꝛenti degere, & malis ſuis mederi.
Quodque magis execrandum eſt, in-
ꝛer hæc malorum tormenta inſuper
ꝛlaſphemi, maledici, contumelioſi, te-
ꝛnulenti, deierantes, nōnunquam au-
ꝛem ſimulatè orantes, ſacra omnia
ꝛut negligentes, aut contemnentes,
ꝛne Chriſtum quidem vlla veneratio-
ꝛne colentes, vt ſpectātibus non Chri-
ꝛti martyrum præ ſe ferāt imaginem,
ꝛed infernalium manium, damnato-
ꝛumque repræſentent cruciatus. Et a-
ꝛliud mendicantium ſceleſtiſſimum
ꝛgenus minimè miſerandum, eorum
ꝛvidelicet, qui viſco, farina, cruore, ta-
ꝛpe, ſuper incruſtatis vulneribus, & ſu-
ꝛper inductis ſtigmatibus ſeſe totos vl-
ꝛcerosos, canceroſoſque pingunt. Alij
ꝛalijs confictis morbis, varijs pręſtigijs,
ſpe-

ſpectantibus ſe miſerabiles mẽtiũtur
Sunt alij, qui votorũ & peregrinatio
nũ prętextu prouincias obambulant
laborem ex induſtria fugiẽtes, otioſ
paupertate oſtiatim mendicãtes, atq
ij interim, ne cum regibꝰ quidem vit
ſuam commutare velint, modò illis l
berum eſt, quolibet & velint, vagari
quodcunq; collibitum eſt facere bell
& pace. Vbiq; tuti ab exactionibus,
publicis oneribus, à ſeruitutibus, à cẽ
ſuris ciuilibus vndiq; & vbique liberi
nec pro fraudibus, dolis, impoſturis
furtis, iniurijs in ius vocati, & velu
dijs ſacri ab omnibus inoffenſi: atqu
tamen ex illorum ordine non mini
ma naſcitur pernicies, ingentiaqu
prodeunt facinora, dum prætext
mendicitatis ciuitatum, & prouincia
rum explorant ſecreta, fraudibꝰ & do
lis exercitati hoſtiles deferunt, refe
runtque tabellas, ad omnium prodi
tionum genera inſtructi. Ab ijs non
nunquam incenſæ vrbes, quod prox
mis annis ipſa Gallia, atque vrbs Tr
renſis experta eſt, nonnunquam a
ijs corruptæ aquæ, infectæ fruges, ve
nenata pabula, & ſeminata peſte in
gens hominum ſtrages facta eſt. H

adnumer

Adnumerandæ ſunt gentes illæ, quas Cynganos vocant.

Quas aliena iuuant, proprijs habitare moleſtum.

Faſtidit patrium non niſi noſſe ſolum.

Hi enim ex regione inter Aegyptā Aethiopiam oriundi, de genere Chus filij Chā, filij Noe, adhuc vſq; progenitoris maledictionē luunt, per vniuerſum orbem vagātes, in triuijs tentoria erigētes, latrocinijs, & furtis, deceptionib⁹ & permutationib⁹, atq; ex chiromantica diuinatione oblectantes homines, ijs fraudibus victū mendicāt Volaterranus hos Vxios eſſe putat Perſidis populos ſecutus Scilatem, qui Conſtantinopolitanam ſcripſit Hiſtoriam. Hîc enim dicit Michaelē Traulum Imperatorem ex vaticinio Vxiorum adeptum fuiſſe imperium, quæ ſecta per Meſiā atq; Europā ſparſa, paſſim omnibus futura prędicebat. Polydorus Aſſyrios atq; Cilices affirmat. Iam verò hæc validę mendicitatis lues, non inter prophanos modò & extremæ fecis viliſſimos nebulones hoſpitatur: ſed etiam in religionem, in monachorum & ſacerdotum

vſque

vſque ordinem conſcendit. Hinc illæ fratrum monachorum, cæterorumq; quæſtuariorũ ſectæ natæ ſunt: è quorum numero ſunt, qui maleficia religionis ſpecie diuorum, vt aiunt, reliquias circunferẽtes, aut inſidioſa ſanctitate pietatem præ ſe ferentes, cum multis confictorum miraculorum appendicibus diuorum iras comminãtes, indulgentias & diſpẽſationes pollicentes, eleemoſynarum prætextu venãtur diuitias: atque prouincias peragrantes, ab incautis ruſticis, ac credulis mulierculis ſuperſtitiosè attonitis, ouem, agnum, hœdum, vitulum, porcum, pernas, vinum, oleum, butyrum triticum, legumina, lac, caſeos, oua, gallinas, lanam, linum, etiam pecunias corradentes, vniuerſam regionẽ deprædantur, ac onuſti opimis ſpolijs domum redeunt:. vbi à ſuis magno omnium applauſu accipiuntur, collaudanturque, quòd ſimplici plebi, pijsque mulierculis tam religiosè impoſuerunt, putantque per huiuſmodi mendicitatis artes, inſignesque fraudum verſutias ſeſe Deo, atq; Sanctis gratiſſima offerre ſacrificia, quoties ad iſtum modum onuſti præda,

magno

magno populi diſpendio, ac Reip. detrimento, ſui famulitij ſatellites ſaginent otioſos, ipſa miſericordię opera, quorum prætextu tanta donaria illis conferuntur, penitùs poſthabētes, negligentes, & contemnentes. Luſit olim iſtorum fabulam Appuleius in ſuo Aſino de ſacerdotibus deæ Syriæ. Accedunt iſtis multæ admodum ex fratrum mendicantium, atq; beguardorum, vt vocant, numero, qui poſt tergata profeſſionum ſuarum ſanctimonia, quęſtum cum pietate commutârunt, ac ſi non in aliud religionem profeſſi ſint, quàm vt ſub paupertatis titulo liceat illis impudenti mendicitate quocunque peruolare, & perfricata fronte importuna hypocriſi vndiq; pecunias corradere, nullius quæſtus pudere, ac inſigni ſycophantia in choro, in foro, in templis, in ſcholis, in aulis, in pallatijs, in publicis & priuatis colloquijs, in confeſſionibus, in diſputationibus, in concionibus, è ſubſellijs, è cathedris, è pulpitis, è ſuggeſtis impudentiæ ſuæ arcibus ſpargere in vulgus, indulgentiarum merces vēdere, ſua benefacta emetiri cæremonijs, & à mercatorib9, vſuarijs, & à nobilibus

bilibus prędonibus malè partorũ prę-
dam extorquere, & à craſſis ciuibus & indocta plebecula ſuperſtitioſisq́; aniculis emungere nummos, ac ſerpentis exemplo ſtultas mulierculas primum allicere, & per illas ſibi aditum parare ad fallendos viros. Qui cum affectata veſtium vilitate oſtentant paupertatem, & vociferando prędicant ſpernẽdam pecuniam, fugiendam ambitionem, ipſi nihil magis curãt, quàm vt plurimum pecuniæ poſſideant: atque ob id cauſę mare & aridam circũeunt, omnium domos & paternas penetrãt, nec ſacra niſi pro mercede miniſtrãt, eleemoſynas quàm tyrannicè tanquàm tributum poſtulant, omnium negotijs ſe miſcent, compingunt matrimonia malè cohærentia, interuertunt teſtamenta, componunt lites, reformant ſacras virgines, ſed omnia hæc niſi ſuo compendio. Hæ ſunt artes fratricæ, quibus plerique illorum in tantam excreuerunt authoritatem, vt timori ſint ipſis Pontificibus & monarchis, diuitiasq́ue plus, quàm mercatorum opes, ac Principum theſauros congeſſerint, & multis aureorum millibus mitras & capella mer-

ti sint, summumque Pontificatum
gentibus pecunijs ambierunt. Tan
potest religiosa illa mēdicitas. Cū.
ic ingentes possideāt pecunias, ple-
que interim seueram paupertatem
ius quàm Euangelicam perfectio-
em præstare ostentant, si hanc nu-
s digitis non contrectant, sed habe-
it suum Iudam, qui illorum gerat
culos, & rationes reddat, interea di-
re ausi, sicut Petrus & Ioannes: Ar-
entum & aurum nō est mecū. Quod
hic non mentirentur, & fidelis sit
rmo illorum, haberent etiam ius di
endi, Surge & ambula. & cum Beato
atre Francisco à pecunijs pariter &
itijs nudato, imperarent creaturis,
obedirent, aquam in vinum cōuer-
erent, flumina siccis pedibus transi-
ent, rabidos lupos mansuetos redde-
ent, hirundinum garritum solo ius-
u compescerent, falconem veluti gal
um excitatorem redderent, igni præ-
iperent, & multa eius generis, quæ
sanctus ille vir miracula fecit, perage-
ent: sed non faciunt hæc omnes qui
dicunt, Domine, Domine, & velut
Stoicæ simię exterius dūtaxat CHRI
S T I & Francisci insignia & vestes
gerunt,

gerunt, voluntatem autem & testa-
mentum illorum non obseruant. Scri-
pserunt contra istos quondã, Richar-
dus Episcopus Armachanus, & Mal-
leolus præpositus Tigurinus, & Ioan-
nes Episcopus Camotensis, & plerio
alij commeminerunt, quorum scripta
tolerabiliora forent, si non adeò reli-
giosam hanc mendicitatem, sed illiu
abusum duntaxat damnassent. Ve-
rùm de his modò satis, vt ad vlteriora
progrediamur.

DE OECONOMIA IN *genere. Cap. LXVI.*

SVb Reipublicæ administratione
continetur etiã Oeconomia, quæ
est domestica quædam Respubli-
ca, & non nisi monarchia quædã pri-
uata: sed eius species plures sunt. N
quædam regia, siue aulica, alia satra-
pica, siue castrensis, rursus alia publi-
ca, seu communitatis, siue conuẽtua-
lis, siue sodalitia : alia denique priua-
ta, seu monastica. Hæc itaque docet
quomodo vxor, filij, affines, familia
serui regendi sunt, quomodo tuendi
ampliãdaq; domus ac possessio, vnd
sumptu

umptus corradendi. Præterea quidquid est astutiæ de prouentibus, moneta, portorijs, vectigalibus, decimis, usuris, fœnorib. monopolijs, & quidquid est comparandi lucri & vectigalis nouarum artium & inuentionū. Insuper quoque de sodalitijs, fœderibus, litibus & bello, quæ omnia cùm nec modum habeant nec regulam, idcirco anomala dicuntur. Quocirca œconomia nec verè ars neque scientia dici potest, sed quædam ex hominum opinione, vsu, cōsuetudine prudentia, seu etiam astutia constans domestica disciplina, ad quam sellularia opificia & artes mechanicę omnes referuntur, quæ in lino, lana, ligno, ferro, ære, metallisq; varijs consistūt: seruiles quoq; obsecūdationes, tonsorum, balneatorum, cauponū, & multiplices victus acquirendi. & rem priuatam amplificandi formæ, quæ nec ad præsidendi pertinent authoritatē, nec reipub. regimini vsquequaq; conducunt, nihil diuinum, nihil liberale nihil heroicum speculantes: quorum tantæ sunt, vt numerari nequeant, & hæ omnes quidem seruiles sunt. Pleræq; etiam sunt cognatis quibusdam

vitijs infames, ſicut aurigę, nautę, cau-
pones, loquacitatis vitio infames ha-
bentur, quia fabulis gaudent, & ru-
mores ſpargunt ſimiliter & tonſores,
& balneatores & paſtores : nam hos
Midæ fabula, & Syllæ Athenas obſi-
dentis hiſtoria: illos verò Batti fabel-
la infames fecerunt. Sic etiam canto-
res, & tibicines & citharœdi homines
mercenarij, qui in conuiuijs in alio-
rum oblectamentum muſica inſtru-
menta ſonant, infames ſunt: ſed nau-
tarum vita omnium cùm infeliciſſi-
ma, tùm peſſima, quorũ habitatio in-
ſtar carceris eſt, victus aſperrimus, idẽ
& immundiſſimus, indumenta ſpur-
ca, & rerum omniũ incommoditas,
perpetuũ exilium, ſemper vagi, profu-
gi, neſcij quietis: ſemper ventorum ra-
bie, incertis vndis iactati, æſtus, frigo-
ris, imbriũ, fulgurũ, famis, ſitis, ſqua-
loris ſemper obnoxij. Accedũt ad hæc
Scyllę, Charybdes, Syrtes, Symplega-
des tot infeſta maris pericula: prętereà
tẽpeſtates quib. nihil eſt triſtius & hor-
ribilius, & cũ his omnibus pluribusq́;
alijs malis continuũ vitæ diſcrimen.
Cumq́ue nautæ hominum omnium
ſint infeliciſſimi, ſunt ſimul omniũ
mor-

mortalium ſceleſtiſſimi. Sed inter tam multas mechanicas artes, mercatura, agricultura, militia, medicina, cauſidica potiores partes tenent, de quibus inferius per ordinem dicemus. Sed prius generalia œconomiæ fundamenta diſcutiamus.

DE OECONOMIA priuata. Cap. LVII.

PRiuatæ œconomiæ vis tota in cõiugio eſt: vnde Metellus Numidicus cenſor, cùm populum Romanum ad matrimonia capeſſenda adhortatur: Si ſine vxore poſſem⁹, Quirites eſſe, inquit, omnes ea moleſtia careremus, ſed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis ſatis commodè nec ſine illis vllo modo viui poſſit, ſaluti perpetuæ potius, quàm breui voluptati conſulendum eſt: hæc ita narrat Aulus Gellius. Neque enim ſine vxore vlla domus aut res domeſtica ſtare & durare poteſt: nam ſine vxore nec extendi progenies, nec vocari hæres, nec appellari hæreditas, nec eſſe propinqui, nec familia,

nec paterfamilias dici poteſt. Qui vxorem non habet, domum non habet quia domum nõ figit: & ſi habet, moratur in ea vt peregrinus in diuerſorio. Qui vxorem non habet, etiam ſi locupletiſſimus ſit, nihil ferè habet, quod ſuum ſit, quia non habet cui poſſit relinquere, nec cui cõfidere, omnia ſua patent inſidijs, furantur illum ſerui, defraudant ſocij, contemnunt vicini, negligunt amici, inſidiantur propinqui filij, ſi quos habet extra coniugiũ, ſunt ſibi ignominiæ, neq; nomen familiæ, neq; auorum imagines, neq; opes ſuas vetantibus legibus illis relinquere poteſt: ipſisq; ſimul ab omnibus publicis muneribus, & honoribus legiſlatorum omnium conſenſu propulſus eſt. Neque enim dignus eſt regere ciuitatem, qui domum regere non didicit: nec gubernare rempublicam, qui rem priuatam & familiarem nunquam cognouit, quæ eſt illius veriſſimum exemplar & imago. Nouerant hoc Greci, qui, cũ Philippus Macedo diſſidentes eos pacare ſtuderet, & Leontinus Gorgias de Grecorum cõcordia librum recitaſſet in olympia, vtrunq; reſpuentes irriſerunt, quod

alios

illos concordare studerent, qui domi suæ nullam concordiam stabilire possent. Eránt enim Philippo domi dissidentes filius & vxor, Gorgię autem vxor & ancilla: quorum ergo præsumpta prudentia & authoritas domesticas rixas sedare non poterat, nec illos exteriores discordias sapienter posse componere putabant. Qui igitur ciuitati & reipublicæ præficitur, nisi seipsum & domum suam, remq́; priuatam regere sciat, is planè inauspicatò præficitur. Deniq; hic vnicus vitæ status est, in quo homo in diligenda vxore, educandis liberis & regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam omnium ducere potest felicissimam: in qua si quid cadat oneris & laboris (cadunt autem permulta, neq; verò vita vlla sua cruce caret) certè hoc vnicum illud onus leue, & suaue iugum est, & quod in coniugio est, si modo tales sint coniuges, quos non auaritia non fastus, non dolus, non fraus, non insana libido, sed Deus ipse coniunxerit, vt relinquat homo patrem & matrem & filios & fratres & affines, & adhæreat vxori suæ, cuius amor omniũ

aliorum dilectionem superare debet. Sic Hector videns excidendum Iliũ, non parentum, non fratrum, non sui ipsius solicitudine angitur, quantũ charæ coniugis. Sic enim apud Homerum.

Haud equidem dubito quin concidet
 Ilium ingens,
Et Priamus Priamiq; ruet plebs ar-
 mipotentis,
Sed mihi nec populi, nec charæ cura
 parentis,
Nec Priami regis tantum præcordia
 rodit,
Nec Germanorum, quamuis multiq;
 probiq;
Ense sub hostili vitas in puluere po-
 nent,
Quàm me cura tui coniunx clarissi-
 ma vexat.

Fateor peruersas nuptias multas comitari angustias & mala multa, cuiusmodi quondam recensuit Socrates perpetuam solicitudinem excruciantem zelotypiam, cõtextum querularum, exprobrationem dotis, graue affinium supercilium, alieni matrimonij subcensuras, varios sumptus, incertos liberorum euentus, nõ

nun-

nunquam orbitates, interitum generis, hæres alienus, & dolores innumeri: adde nullam vxoris electionem, sed qualiscunque euenerit habenda, si iucunda, si stulta, si peruersis moribus, si superba, si sordida, si deformis, si impudica, quodcunque vitij est, post nuptias discitur, vix aut nunquam emendatur. Sunt peruersarum nuptiarum non modica exempla. Marcus Cato Censorius, ætate sua Romanæ Reipublicæ facilè princeps, & qui bello & pace parem vix habebat, cùm iam senex Salomoni cuiusdam viri inopis & obscuri filiam adolescentulam duxisset vxorem, illa sese contumaciter gerente, domi suæ omni authoritate carebat. Tiberius cum Iuliam Augusti filiam manifestis adulterijs infamem haberet vxorem, eamque nec castigare, nec deferre, nec repudiare, nec retinere auderet, Rhodum secedere, non sine famę ignominia, vitæque periculo coactus est. M. Antonius Philosophus, Antonij Pij filia Faustina in vxorē acceptam, adulteram illā, ne de dote & imperio in certamen veniret, retinere coactus est. Verùm omnia hæc incommoda nō tam

vxorum, quàm maritorum culpa proueniunt nullis enim nisi malis maritis vxor contingere solet improba. De ijs ita philosophatus est Varro apud Gellium, inquiẽs: Vxoris vitium aut tollendum, aut ferendum est, qui enim tollit, hanc sibi commodiorem præstat: qui fert, ipse sese meliorẽ reddit. De ijs in declamatione nostra de sacramento matrimonij latius locuti sumus. Iam verò & filiorum educatio non omnibus rectè cedit, quorum plurimi malè audientes vel rebelles parentibus, alij eisdem etiam infesti, alij insani, & vecordes contingunt, & alij hebetes & crassi, alij per vitiorum omnium præcipitia vitam agunt, patrimonia luxu, libidine, & alea euertunt, alij parricidæ, quales Alcmeon & Orestes & P. Malleoles, qui matrẽ occiderunt. Ipse etiam Artaxerxes Minemon susceptis centum & quindecim liberis, magnam eorum partem illi insidias parantem de medio sustulit. Quocirca non nescire Euripides ait, & noster Bernardus assumpsit, bonum esse incognitum carere liberis. Ipse etiam Augustus felicissimus Imperator, propter filiam & neptem

sæpè

sæpè Homericum versiculum exclamare coactus est.

Coniuge non ducta, natis vtinam caruissem.

De seruis etiam ait Euripides: Domi nullus maior inimicus, neq; peior neq; inutilior seruo. Et Democritus inquit: Seruus necessaria possessio, nō autem dulcis. Et Petracha alicubi scripsit: Sciebam me cū canib. viuere, verum venatorem esse nisi admonitus nesciebam. Serui vocantur canes, sunt mordaces, sunt gulosi, sunt latratores. Plautus in Pseudolo naturas eorum ijs verbis exprimit: Plagigera hominum genera, quorum haud quicquā in mentem venit vt rectè faciant: at cum est occasio data, tene, clepe, rape, hoc est eorum opus, vt malis lupos apud oues relinquere, quàm hos domi custodes. Et Lucianus in Palinuro ait: Seruorū in dominos semper prompta maledicta, furta, impositiones, fuga, arrogantia, negligentia, temulentia, edacitas, somnolentia, tarditas, ignauia. Hinc iactatū illud prouerbiū, Totidem domi hostes habemus, quot seruos. Sed nos illos sæpè nō tā habemus hostes, quā facimus, cū in illos superbi

 auari,

auari, cõtumeliosi, & crudeles sumus & domi induimus animos tyrannorum, & non quantum decet, sed quantum lubet, exercere volumus in seruos. De ijs ita loquitur Strophilus seruus apud Plautum in Aulularia.

Iniquè Domini seruis vtuntur suis.
Et serui iniquè dominis nunc parent suis.
Sic fit neutrobi, quod fieri iustum foret.
Penum, popinas, cellas, promptuarias
Occludunt mille clauibus parci senes,
Quæ vix legitimis concedi natis volunt
Serui furaces, versipelles, callidi,
Occlusa sibi mille clauibus reserant,
Furtimque raptant, consumunt, liguriunt,
Centena nunquam furta dicturi cruce.
Sic seruitutem vlciscuntur serui mali,
Risu, iocisque, sic ergo concludo, quod
Seruos fideles liberalitas facit.

Multæ respublicæ olim à seruis ingentia mala perpessæ sunt: testantur

id seruilia bella à multis historicis descripta, sed Volsinensium vrbis opulenta diuitijs, ornata moribus & legibus, olim seruorum insolentiæ miserabile spectaculum præbuit, quæ vbi cum seruis laxis frenis familiarius egisset, nonnunquam etiam consilijs admisisset, tandem senatorum admodum pauci ordinē intrare ausi, mox vniuersam rempublicam occupauerunt, testamenta ad arbitrium suum scribi iusserunt, conuiuia cætusq; ingenuorum fieri vetabant, ducebant filios dominorum, postremò lege sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter atque inuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non ante aliquis de numero ipsorum delibasset. Sic opulentissima vrbs, & quæ caput Cariæ habebatur, ob nimiam in seruos indulgentiam clemētiamq; in profundum iniuriarum & turpitudinis decidit. Sublata enim seruorum disciplina, (vt inquit Aristoteles in politicis orationibus) Domini in insidias veniunt, sicut Hilotæ in Lacedæmonios, & Præneste in Thessalos fecerunt.

DE OECONOMIA REgia siue aulica. Cap. LXVIII.

SVpereſt vt regiam œconomiã, hoc eſt, aulicam breuiter explicemus. Eſt igitur reuera aula nil aliud, quàm collegium gigantum, hoc eſt, nobilium famoſorumq; nebulonum conuentus, theatrumq; peſſimorum ſatellitum, morum corruptiſſimorũ ſchola, & execrabilium ſcelerum aſylum, vbi ſuperbia, faſtus, tumor, rapacitas, libido, luxus, liuor, ira, crapula, violentia, impietas, malitia, perfidia, dolus, malignitas, crudelitas, & quæcunque vſpiam ſunt vitia, moreſque corruptiſſimi habitant, imperant atque regnant. Vbi ſtupra, raptus, adulteria, fornicationes principum & nobilium ludi ſunt, vbi etiam principũ regumque matres nonnunquam filiorum lenæ ſunt, ibi ſcelerum omnium procellæ, virtutumq; omnium inenarrabile naufragiũ: probus quiſque illic opprimitur, peſſimus quiſq; prouehitur, ſimplices irridentur, iuſti perſequuntur, audaces & impudentes eriguntur. Soli illic proſperantur adu

latores

atores,susurrones,detractores,renun ciatores,calumniatores, sycophantæ, pseudoli,famicidæ,supplātatores, inuentores malorum , cæteriq; tempestatum populi, quibus peruersissima quæq; facinora in professo sunt: quorum vita omnis turpissima, quicquid vspiam est teterrimarum belluarum peruersitatis,tota hęc & omnis in aulicum gregem, quasi in vnum corpus cōfluxisse videtur. Illic ferocitas leonis, sæuitia tigridis, truculentia vrsi, temeritas apri,superbia equi , rapacitas lupi,obstinatio vituli, fraudulentia vulpis,versutia chamæleontis,varietas pardi,mordacitas canis,despera tio elephantis, vindicta cameli, timiditas leporis,petulantia hirci,immūditia suis, fatuitas pecudis, stoliditas asini, scurrilitas simiæ:ibi furētes Cē tauri,ibi pernitiosæ Chimerę,ibi insa niētes Satyri,ibi fœdæ Harpyę,ibi im probæ Syrenes, Scyllæq; biformes: ibi horridi struthiones,ibi voraces griphi auidiq; dracones, & quicquid fataliū monstrorum , infelicisq; portenti vspiam stupet coacta natura , illic habitat atque visitur : ibi omne virtutum genus suos patitur carnifices atque

tyrannos, in ſumma aut nequitiæ, malitiæ, impietati inſiſtendum, aut aula cedendum. Non impunè licet, niſi cum fatis: exeat aula, qui vult eſſe pius. Nullum ciuitatibus exitialius malũ contingere poteſt, quàm potentis aula. Hæc vbi mouetur, tanquam Cometes malorum omnium prænuncia, ac veluti contagioſiſſima peſtis, quocunque applicat, pernicioſiſſimam cladẽ ſecum fert, vndecunq; migrat, inſanabilia, veluti eorum, quos rabidus canis momorderit, relinquit veneni ſui veſtigia. Comitatur illam perpetua rerum caritas, dum quiſque ex ea lucrum captare nititur, ex aucto rerum precio, quod nonnunquam poſtea remitti poteſt magno detrimento: comitatur & luxus cibariorum, quo introductis peregrinis epulis populus ipſe patrios cibos faſtidire incipit, paſſimque popinæ & gulæ indulgens, res ſuas turpiter abſumit: comitatur & faſtus, quem dum ciues, mulieresq; imitari conantur, & ſingulæ domus diſpoſitionis ſuæ formulam, habitumq; inde mutuantur, omnia ſua in veſtes & pompam profundũt. Sequitur corruptio morum, introductis peſſimis

vitijs

vitijs pernitiosissimum malum Iam verò recedens è ciuitate, aula, heu quã fœdam caudam post se relinquit? hi adulteras comperiunt vxores, illi stupratas, & vel abductas in scortam filias: alij supplantatos filios, alij corruptos seruos, & ancillas. Quid multa? fit luctus ingens, totaque ciuitatis facies immutata facta est, sicut facies meretricis. Scio ego famosam Galliarum vrbem ea causa sic peruersam, vt vix aliqua ibi matrona pudica sit, vix filiæ nubant virgines: quin & Palatinum scortum fuisse summi honoris est, & seniores matronæ iuniorum lenæ sunt, eaq; turpitudo sic inualuit, vt nullus verecundiæ locus sit, vix maritis ipsis vxorum meretricatus curæ est, modò (vt ait Abraham ad Saram) benè sit illis propter illas, viuantque ob gratiam illarum.

DE NOBILIB. AVLI. Cap. LXIX.

AVlicus popul9 duplex est: Priores partes tenent satrapæ, nobiles, inquã, illi Thrasones, qui fastu, luxu, & põpa insaniũt, induti purpura & bysso & ope plumario, vestib.

deauratis, & circundatis varietate; quibus

Scorta placent, fracti curuiq; è corpore gressus,

Et laxi crines, & tot noua nomina vestis.

Hi vires omnes in Venerem frangunt, tum illorum ingeniosa gula est & gustus, per omnia cultum quærũt, epulantur splendidè, dant & accipiũt conuiuia. Inter hos laudi plerumque ducitur, si illustri cõuiuio sic sua prodigant semel, vt trimestri toto impudenter mensas circumeãt alienas. Ad istos vndiq; confluũt citharœdi, tibicines, & omne genus musicorũ mimi, histriones, parasitæ, meretrices, lenones, saltatores, venatores, & huiusmodi prodigia hominum, alunturq; canes, equi, lupicernarij, accipitres, cæteræq; armatæ aues, simiæ, psittaci, & si qua monstra sunt, ac naturæ probra, vrsi, leones, leopardi, tigrides. Colloquia eorum meræ nugæ, & otiosæ fabulæ: obtrectant, deferunt, effutiunt, mentiuntur, ac vera falsis commiscẽt. Hi de canibus, de venationibus, de syluæ ambitu, de ambage lustrorum, de venationum euentibus multa fabu-

lantur:

lantur: illi de equis, de militia, & fortiter ab se factis multa mentiuntur. Si adest qui inuideat æmulus, aliorum sermones obstrependo discutiat, alias inserendo nugas, & quæ sibi putet laudem gignere, sua insolenter narrabit facinora: hunc alius sæpè de mendacio conuincit, & varijs scommatibus explodit. vnde totum tunc conuiuij colloquium frequenter in iram & contumeliã desinit, & veluti in centaurorũ conuiuijs Bacchi munera non cessant, donec eliciant sanguinẽ. Ita & in istorũ aulicorũ cõuiuijs sępè hospites redeunt cũ cicatricibus, ac si hoc edicto inuitati videãtur:

Quod superest, læti benè gestis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam sperate parati.

Proinde verò summa istorum disciplina est obseruare tẽpora principum, ne quid intempestiuè illis ingerant, eaq; non ab astris, à cælis, ab ephimeridibus captant, sed à vino, à prandio, à cõuiuio, à venatione, ab accubitu, dũ exhilaratus est princeps, & voluptatis alicuius compos, & quos alios molles aditus & tẽpora norũt: tunc nouitatũ

remusculos primum aspergunt, quibus Principis aures titillant, deinde paulatim ad ea, quæ cupiunt, procedunt, inscriptum à natura sua habentes Aristotelis ad Calisthinem discipulum consilium, hortantis, vt cum Rege, aut nunquam, aut iucundissimè loqueretur, quo scilicet apud regias aures, vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. Quod si tum cuiuis illorum Princeps, aut Rex arriserit, & ad id quod loquitur, annuat, si gratum quid quod dixerit, aut fecerit, si illi quid crediderit, si illum confabulatorem secum secretò abduxerit, atq; alijs non ita: profectò magnus tunc erit ille in oculis hominum, iamque omnia audebit, mordebit omnes, ridebit omnes, flocci pendet omnes, detrahet clanculum, repræhendet palam, loquetur grandia, nihil non audebit, quo metuant eum omnes, conculcabit inferiores, contemnet pares, superiores dedignabitur, honorem & adorationem exiget etiam per contumeliam, totus tumet & effertur, & potentiam adfectat,

Libertas scelerum est virtus, & summa potestas.

Quiu

Quiſquis illi non arridet, non applaudit, etiam cùm malefecerit, illicò reus eſt: nam aut fortunę eius inuidere, aut officio eius non deferre iudicabitur, neque ij tunc ſolum paribus inferioribusque infeſti ſunt, ſed & principibus ipſis ſuis ſępè pernicioſiſſimi, quibus ſe veritatis, prudentiæ, correptionis, & conſiliorum imagine perditiſſimè adulantur, & in neſanda ſcelera ſæpiſſimè impellunt: quemadmodum apud Lucanum, Curio inſtigat Cæſarem:

Quid tam lenta tuas tenuit potentia
 vires
Conquerimur, deerátne tibi fiducia
 noſtri?
Dum manet hic calidus ſpirātia corpora ſanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiêre togā, regnumq́ue
 ſenatus?

Similes Alexander Magnus habuit inſtigatores, qui illum ſuapte natura inſanientem, magis magisq; in bella, & cædes incenderent. Tales habuit & Roboā Salomonis filius conſultores, tales habent & noſtri ſęculi principes,

qui

qui morem gerentes illorum cupiditatibus, illis ad omne ſcelus parent, hortanturque, aut ſic diſſuadent, vt fortius impellant, dum rationes ſuas tam futiles & infirmas opponunt: vt ſic ſe conuictos paſſi, credulorũ principum confirment errorem, vtrobiq; ſic decipientes, vt non poſſint argui, ſed de proditionis perfidia inſuper gratiam mereantur. Tales hodie habet Gallorum rex Franciſcus, ad mala conſilia nimium promptus, qui illum contra Cæſarem in omnem perfidiam ac tyrannidem libenter impellerent, atque ij interim optimi habentur atque fideles. Hæc de nobilibus aulicis hactenus, quorum qui vnum offenderit, omnium cæterorum reus eſt.

DE PLEBEIS AVLICIS Cap. LXX.

SVnt adhuc quidam plebei aulici, homines improbi animi, qui nulli in vita præeſſe ſciunt, ſed ipſi ſubiectione continua gaudent: ij circumeunt nobilium domos, illisq; paraſitantur, menſis viuentes alienis.

Et bona summa putant aliena viuere quadra.

Omnibus idcircò obsequuntur, omnibus adulantur, omnibus parasitãtur, & omnibus omnia fieri student, plures quam Protheus species mentientes, atque in plures formas sese vertentes, quo potentiorum fauorem sibi concilient, conuiuarum sermones explorare student, vt habeãt quod renuncient: dissidentium autem secretos remusculos vulpina astutia inquirunt, eosdemq; nunc ad amicos, nunc ad inimicos perferunt, vtrisque se gratos pr ębentes, dum sunt vtrisque perfidi, eoque magis proditionibus idonei, quo ob imaginem simplicitatis minus habeantur suspecti. Quumque nullum facinus sceleratius habeatur, quàm proditio, nullum tamen ad diuitias & dignitates in aula comparandas, vtilius ac compendiosius, ipsisque aulicis, etiam regibus acceptũ gratumq; magis: adhærent itaq; nobilium liminibus, &c. Scire volunt secreta domus, atque inde timeri.

Quòd si semel fuerint turpitudinis aut proditionis alicuius conscij, iam euaserunt, iam caput extulerũt. Nam

charus

charus erit Verri, qui Verrem tempore quouis, Accusare potest.

Iam familiaritas, imò necessitudo quædam nobiliorũ contracta est, qua freti, ad ea quæ desiderant, facilè accedunt. Primum itaq; quærũt, vt in matricula aulicorum inscribantur, idq; illis vel sine stipendio satis est: siquidem sola inscriptio, etiã absq; solatio quæstuosa est, & suam prędam habet. deinde potẽtes quoscunq; captare nõ diffidunt, quos tunc sollicitant blanditijs, instant obsequijs, & se muneribus ingerunt ratione consortij, aut alia quauis arte, & quæcunque ab alijs aut periculorum metu, aut laborum intollerantia, aut lucri penuria relinquuntur, isti auidissimè quærunt, vigilant dies & noctes, peregrinantur, & susceptas ferunt, referuntque legationes & literas, labores immensos aggrediuntur, & perferunt, & audent quid breuibus Gyaris & carcere dignum, donec ijs meritis aut scrinijs præficiantur, aut consignandi suscipiant officium, aut ærarij custodiam obtineant, aut census varia ratiocinatione illis committãtur. Iamque egressi laborum angustias, nulli

obse-

bſequium eorum amplius gratuitũ
t, ſed omnia deinceps ad precia vena
a habent: & cum nouo honore mu-
tis moribus omniũ, quæ retrò ſunt
bliti, in anteriora tendentes, priora
ia contemnunt, vlteriora concupi-
unt, auaritiaq́ue contracti ad præ-
am ſtrepitumque lucri omnia ver-
unt, fide parci, verborũ prodigi, blan
i pariter & inſidioſi, ſermone obſcu-
i, & oraculorũ inſtar ambigui, quid-
uid vident, quidquid audiũt, quid-
uid agitur: coniectãt omnia in peio-
em partem, ſibi ſoli fidunt, ſe ſolos a-
nant, ſibi ſoli ſapiunt, nullius fidei
ut amicitię credunt, ſoliditatem nul
am niſi lucri cauſa colunt, commo-
dum proprium omnibus præferunt,
amicos, hoſpites, propinquos, ſocios,
quicunq; lucrum non adferunt, tan-
quam ſteriles arbores deſpiciunt, pri-
ſtinos ſodales, ſi quis eorum occurrat,
prætereũt, quaſi ne norint quidem. Si
quis illorum implorat opẽ, hunc ver-
bis & promiſſis abundè paſcũt, plusq́;
promittunt quàm præſtãt: ſi nihil at-
tulerit, auxilio deſtituunt, & vel cau-
ſa ſpoliant, Grammaticam omnem
venalem habent, virtutem omnẽ con
temnunt,

temnunt,aliorumque laudes diuersis sententijs frangunt, & post terga artificiosè cuilibet detrahunt, ipsi neminem sine exceptione laudant. quemadmodum orator ille, Iulium fortunatum, aiebat, fateor virum fortem, & quem constat strenuè egisse quamplurima : quo tamen pacto iudicium repetundarũ apud iudices iustos euaserit, mirarer quidẽ, si vis eloquij eius mihi esset incognita. Et alius:

Felix & nato, felix & coniuge Proteus
Et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant.

Prętérea aulicis munerib. vulturum instar semper inhiant, vndecunq; venantur prædã, eamq; quibus possunt, veluti Phineo obsoniũ, vel ipsis è faucib⁹, Harpyarum instar, præripiũt. Ac multorũ calamitatibus gaudẽt, nulli⁹ malo cõpatiuntur, nulli promissa se debere putãt, nisi pro sua libidine, nulli gratiã referũt, sed omnes pariter aut beneficio indignos iudicãt, aut negligentia prætereunt, nonnullos odio compensant. Sed in odio gratiam fingunt & dissimulãt irã, præter principẽ

aut

aut regem nullum alium obſeruant aut verentur: ſed ne hos quidem, niſi aut metu aut pro compendio. Cumq; iam ad canos vſque in proditionibus, in fraudibus, in ærumnis & laboribus verſati, anxijs his ſordibus ingentes opes ſublimesq; honores corripuerunt, tunc faſque nefasq; confundunt, vt filios non tam honoris, quàm rapinæ ſimul & iniquitatis relinquant hæredes.

Sic ſerpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta,
Illi eadem ſumptis quærunt animalia pennis,
Sic leporem aut capream famulæ Iouis, & generoſæ
In ſaltu venantur aues, tunc prę da cubili
Ponitur inde autem cùm ſe matura leuabit
Progenies, ſtimulante fame feſtinat ad illam,
Quam primum rupto prędam guſtauerit ouo.

Atque hæ ſunt plebeiorum aulicorum artes, quibus multi ex infima hominum fece ad ampliſſima munera,

quæſturas, dignitateſque conſcendũt, proximamque apud principes & reges ſuos authoritatem adepti, diuitias principibus pares conflant, regiaque extruunt pallatia: dum interim nobiliores illi aulici ſuā omnia in ſcorta, in aleas, in venationes, in equitia, in conuiuia, in pompas, in veſtes, in faſtum profundunt, terras, caſtra, poſſeſſiones, patrimonia decoquentes quæ tunc plebei iſti emunt, in nobilium locum his ſuis ſceleſtiſſimis artibus ſuccedentes.

DE MVLERIBVS AVlicis Cap. LXXI.

HAbent & aulicæ mulieres ſua vitia. Omninò. n. non paucas videmus corporis dotibus, & formæ elegantia ſpectandas, ſcitulas & nitidas & venuſtas, inſuper veſtimentis purpureis & aureis, & gemmeis monilibus exornatas, ſed non o mnibus eſt cernere, quam turpiſſima monſtra ſub formoſis illis pellibus ſæpè latitent. Hinc aptiſſimè Lucianus illas Aegyptiis templis comparat. Illic enim ipſum delubrum forinſecus pul

pulcherrimũ eſt, ſimulatq́; maximũ, ſumptuoſis lapidibus extructum atque compoſitum : cæterùm ſi intus Deum requiſiueris, aut ſimiam inuenies, aut cinonimum, aut hircum, aut felem. Ita eſt de illis aulicis puellis atque dominabus, quę à prima ætate, à teneris annis in molli ocio, ſaltationibus, & omni luxu enutritæ, peſſimisq́; diſciplinis ex aulicis illis amorum libris, prauiſſimisq́; luxus, libidinum, adulteriorũ, fornicationum, lenociniorum hiſtorijs, comœdijs, nouellis, facetijs, cantilenis imbutæ, veluti ex nutrice pernitioſiſſimos mores ſuxerũt, leuitatem, inſolentiam, arrogãtiam, moroſitatem, impudentiam, obſcœnitatem, contẽtionem, contradictionem, pertinaciam, vltionem, aſtum, vafriciem, petulantiam, loquacitatem, procacitatem, & turpem concupiſcentiam: habent linguas, quibus ſilentium pœna eſt, habent labia ad omnem loquacitatem armata, quib⁹ ſermones producunt otioſiſſimos ineptiſſimosque, & non rarò ijs, qui audire coguntur, moleſtos. Quid enim illas in tam multas horas inter ſe loqui putabimus, niſi ſtulta

& ociosa?puta quomodo componenda coma,quomodo pectenda,quomodo tingendi capilli,quomodo fricanda facies,qualiter complicanda vestis, qua pompa incedendum, assurgendum,decumbendum:quibus quo vestitu fas sit incedere,quæ quibus loco cedere debeant, quot inclinationibus salutare,quæ ad quorum oscula venire fas aut nefas sit,quæ asino, quæ equo,quæ sella,quæ curru, quæ lectica vehi debeant:quæ aurum, quæ gemmas,quæ corallia, quæ torques, quæ inaures,quæ armillas, quæ annulos, quæ monilia ferre possint, cæteraque Semiramidarum legum nugamenta. Nec desunt seniores matronæ, quæ narrent à quot procis olim adamatæ, quibus muneribus dignatæ, quibu blanditijs ambitæ:hæc de eo loquitu quem amat, altera ægrè silet de ill quem odit,& quæuis putat se cum liarum admiratione dicere, nonnun quam intempestiuis dicterijs,aut in pudentissimis mendacijs sermone infulciūt. Nec desunt inter illas in tissima odia, & acerrima iurgia cal niæ,detractiōes,sycophantię,& qu cunq; sunt malæ linguæ vitia: hal

ocellos habent vultus, habēt visus plena illecebris, habēt nutus, habēt gestꝰ plenos lasciuia, habēt astus, habēt verba quibus decipiendos procos sollicitant & munuscula extorquent: si illis annulus est, si gemma, si monile, si catenula, quidquid est, subtrahūt blāditijs, aut extorquent precib. reddūtq; pro illis basia, suauia, oscula, amplexus, contactus, confabulationes, quæ illis publica merx & aulici amoris alimenta sunt. Pudet referre, quæ secreta intra cubile probra sæpè gerantur, consecrato Hymenæo naturæ contumelia, quæ cum vestem induerunt, omnia contexisse & occuluisse existimant. Tales itaq; qua fide & integritate postea erga maritos putabimus futuras vxores? O quanto dolore afficiunt bonos coniuges, dum genus, dū dotem, dum formam, dum aliena matrimonia illis continuò obijciunt, & iurgijs ac contumelijs obtundunt viros, conqueruntur semper dum domesticam & frugalem mensam spernūt, & aulicum luxum viris exprobrant, ac delicijs & pompa assuetæ, ornamētorum ambitione exhauriunt illorū opes, labefactant domos, nonnunquā

ad turpes & malos quæstus miseros
maritos impellunt, quibus dies no-
ctesque insidiantur mille fraudibus,
simulatione, proditione, hypocrisi.
Taceo externos amores, occulta adul
teria, supposititios partus & alieno se-
mine conceptas proles: quod si semel
ad odium vertantur, zelotypiam para
bunt, aut venena: Familiares enim
(vt ait Hieronymus contra Iouinia-
num) malarum fœminarũ artes sunt
doli, fraudes, veneficia, mala medica-
menta, & magicę vanitates. Sic Liuia
virum suum interfecit, quem nimis
odit. Lucilia suum peremit. zeloty-
pia illa sponte miscuit aconitum, hęc
improba furorem pro amoris poculo
propinauit. Adeò tutius est (quod ait
Ecclesiasticus) cōmorari leoni & dra-
coni, quàm cum muliere nequam.
Quisquis morigeram cupit habere v-
xorem, ne ducat talem aulicam. Quę-
cunque mulier velit probum habere
maritum, ne nubat aulico. Sed iam
nimium progressus est cum lingua
sermo, dixi tamen, & iam non dixis-
se non possum. Cæterum autem po-
nam manum meam super os meum,
& ijs alia non addã: quin de aula mo-
dò

dò egredientes, reliquas œconomiæ partes, & quas diximus, mechanicarũ potiores disciplinas, mercaturam, agriculturam, militiam, & reliquas examinemus.

DE MERCATVRA. Cap. LXXII.

MErcatura ipsa quidem latentium lucrorum astutissima indagatrix, manifestæ prædę auidissima vorago, nunquam habendi fructu felix, semper autem quærẽdi cupiditate miserrima: hanc tamen non modico reipubli. auxilio esse, & ad externorum regum, populorumque amicitias contrahendas accommodam, atque etiam priuatæ hominum vitæ perutilem ac quodammodo necessariam pleriq; arbitrati sunt: quin & Plinius illam victus causa inuentam putat. Quocirca etiam multi illustres simul ac sapiẽtes viri hãc exercere nõ sunt aspernati, cuiusmodi, teste Plutarcho, fuêre Thales, Solon, Hippocrates. Verũ sicuti quascunq; scientias & artes alias propter voluptatem admittimus, alias ꝓpter labo-

rem æstimamus, alias propter virtutem honestatemque sectamur, alias propter veritatem iustitiamq; veneramur: non tamen omnes illę quamuis necessariæ, lucrosæ iucundæ, laboriosæ, idcirco statim honestæ, laudabilesque ac iustæ sunt. Sic & mercatorum institorum, fœneratorum, trapezitarum, colybistarum exercitia necessaria, vtilia, & laboriosa sunt, tamen illiberales, sordidi & improbi quæstus vocantur: quia illorum operosæ fraudes, non artes venduntur emunturq;, quod quidem, vt ait Cicero, non apti, non simplicis, nō ingenui, non iusti, non boni viri, sed versuti, obscuri, astuti, fallacis, & callidi officium est. Mercatores enim omnes & institores hic emunt, vt alibi carius & supra sortem vendant, atque ille melior, qui lucratur magis, quibus passim peculiare est mentiri, peierare, fraudare & imponere, nec vlla illis lucrādi ratio turpis: quin & legibus id sibi licere dicūt decipere secum contrahentes ad dimidium iusti precij. Nec dubium esse potest, cùm omnis eorum vita ad quæstum, ad lucrum, ad diuitias adornata sit, illos earundē occasione turp-
pl

plurima & dignas supplicio fraudes committere. Nulli enim sine fraude ditescunt, &, vt ait Augustinus, lucrum habere non poterit, nisi fraudem fecerit. Et plenius equo laudat venales, quas vult extrudere merces. Et alius poeta canit:

Periurata suo postponit numina lucro
  Mercator, Stygijs nō nisi dignus aquis.

Hinc emit ille, vendit alter, hic portat, ille asportat, hic creditor, ille debitor, hic soluit, ille recipit, alter rationes scribit, omnes autem peierant, fraudant, fallunt, nec animæ, nec corporis, nec fortunæ vllum periculum excludunt, modo lucrum sperant, nec cognationes, nec affinitates, nec amicitias vlla fide, nisi sola vtilitate colunt, sicque omnes per omnem ætatem post lucrum, post diuitias currunt, ac si alibi laborum requies vitæq; solatium nequeat inueniri.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,

Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa per ignes.

At verò cuiuſmodi fraudes commit-tant mercatores in lana, in lino, in ſe-rico, in panno, in purpura, in gemmis in aromatibus, in cera, in oleo, in vi-no, in frumento, in equis, in anima-libus, denique in omnium mercium genere, nemo eſt, qui neſciat, qui non videat, qui non palpitet, niſi qui fortè illorum damna nō ſenſerit. At-que hæc minora mala ſunt, longè his maiora ſuperſunt. Ipſi ſunt, qui inue-ctis damnoſis mercibus, & quæ ob ra-ritatem vel delicias à mulieribus & pueris appetuntur, quæ ad nullam vi-tæ faciunt neceſſitatem, ſed duntaxat ad luxum, ad pompam, ad fucum, ad ludum, ad mollitiem, ad voluptatem ab ipſis vſque terræ finibus, veluti la-queos importantes. Prouincias ad re-gna quotannis immenſa ſpoliant pe-cunia, corrumpunt bonos mores in-troductis peregrinis vitijs: ac ſubla-to patrio ritu, ſemper nouis & exter-nis rebus ſtudentes, eam perditiſſimi-implicant conſuetudinibus. Ipſi ſun-qui initis ſodalitijs contra ius. fas, & leges monopolia exercent, omnia te-

tantes

tantes, excogitantes, explorantes, quibus multitudinis opes ad se contrahant, dum collectis pecunijs alios vincunt, alios præueniunt, alios exaucto rerum precio deterrent ac soli emunt omnia, quæ deinceps pro suo libito soli vendunt quàm maximi. Ipsi non rarò ingenti ære alieno consarcinato, constituto alibi domicilio, indè verò prostituta fide, verso solo, profugi & serò aut nunquam redeuntes, creditores fraudant, & ad desperationem ac laqueum adigunt. Ipsi sunt, qui chirographis & obiurgationibus implicant & explicant ciues, debitorumque radices adeò profundas, laboriosas, funebres & ineuitabiles plantantes vt euelli nequeant: sed in gyrum pullulantes, & ex debitis debita germinantes, ciuitates suffocant & euertunt, ipsi interim fœnori & vsuris incessanter deditι, totius plebis substantiam deuorant, ipsi nonnunquam numismata præcidunt, semper autem monetæ valorem vtcunque suo lucro cōducere visum est, nunc intendunt, nunc demittunt, non absque totius reipubli. detrimento. Ipsi explorata

principum ſecreta, ciuitatumq; conſilia, & patrios rumores hoſtibus renũciant: nonnunquam etiam pacta mercede principum vitæ inſidiantur, ac nihil non pecuniæ ſtudio attentantes, facientes, patientes, & venale habentes. Omne eorum inſtitutum non niſi mendacia, fuci, ſermonum nebulæ, explorationes, inſidiæ fraudes, deceptionesq; manifeſtæ. Hinc Carthaginenſes mercatoribus diſtincta ſtatuerunt diuerſoria, nec ea illis cum ciuibus volebant eſſe communia: cæterum patebat illis in forum via, ad naualia autem & ſecretiora vrbis loca ne aſpectus quidē concedebatur. Græci autem nequaquam intra vrbes recipiebant, ſed quo ciues à periculi ſuſpicione eſſent immunes, à pomerijs non longè forum venaliũ ſtatuebāt. Pleræque aliæ gentes mercatores ad ſe accedere prohibuerunt, quòd mores deprauarent. Epidaurij (teſte Plutarcho) cùm ciues ſuos Illyricorum cõmercijs improbos fieri animaduerterent, veriti à peregrinorum contagione, corruptis ciuium ſuorum morib. res nouas ciuitati ſuæ excitari, vnum inprimis grauem & circumſpectum

ex omni ciuium multitudine virum, in singulos annos eligebant, qui ad Illyrios accederet, & quæ quisque suorum mandasset, mercaretur atque cõtraheret. Vituperat mercatores Plato, quòd optimos inquinent mores, & apud bene constitutam Rempub. lege cauendum censet, ne externarum gentium deliciæ in vrbem comportẽtur, ac ne quis à ciuib9, minor quadraginta annis peregrè proficiscatur, exteri autem ad suos remittantur, eo quod istiusmodi peregrinorum contagijs, ciues veterem patrum parsimoniam, priscosque mores dediscant, & odisse incipiant: ex quo vno vrbes plerunq; redduntur deterrimæ, omnique fornicationum, adulteriorum, luxus & libidinum genere inquinatissimæ: cuiusmodi Lugdunum, & Antuerpia famatissima hodie mercatorum emporia, de se exempla præbent. Ipse etiam Aristoteles iubet omninò curam habendam, ne quid ciuitates aduentitiorum admixtione vitientur, mercatores autem etsi sunt necessarij, non tamen in ciuium numero recipiendos: quos ideò etiam detestatur maximè, quod gaudeant mendacijs,

& in ciuitatibus fora vexant, tumultus excitāt, feruntq́; discordias. Quin apud plerasque Respub. antiqua lex erat, ne quis mercator magistratū gereret, nec in senatum, nec in consiliū admitteretur. Porrò mercatura à theologicis sententijs planè damnata est, & a canonicis decretis (authorib. Gregorio, Chrysostomo, Augustino, Cassiodoro, Leone) omnibus verè Christianis interdicta: nam, vt ait Chrysostomus, Mercator Deo placere non potest. Nullus ergo Christianus sit mercator, aut si esse velit, proijciatur ab Ecclesia. Augustinus quoque mercatores pariter ac milites, ait, veram pœnitentiam agere non posse.

DE QVAESTVRA.
Cap. LXXIII.

Mercatoribus non multò meliores sunt Quæstores, furax quoddam hominum genus, & vt plurimum seruile, ac mercenarium, aut quod sub stipe operam locârit, rude ac ignauum, sed audax, ac impudens, nec nisi tenuia quædam artificia, qualia par est, tales homines

nosse, didicit, scribendi videlicet, & supputandi: maximè autem furandi formulas, haud inscitas, ingeniosiores que, quæ in vulgares competant latrones. Ideoque omnium, qui viuunt hominum furacissimi sunt, & à solis digitis, quibus talenta & milliones supputant, opulenti, quos adeò viscosos habēt, ac infinitis vncis hamis sic imbutos, vt pecunia omnis quātumcunque leuis, fugax, labilis, anguillarum, & serpentum instar lubrica, ab his contacta illicò hæreat, neque facilè queat auelli. Hoc ipso tamen minus mali sunt, cùm quod non nisi regum, principumque, ac potentum ærarijs insidiātur, tum quæ inde suffurantur, in scorta, in aleas, conuiuia, ædificia, atque alendis parasitis, equis, canibus, histrionibus, non illibenter expendunt. Aut seniores, prudentioresq; facti, non rarò filios nobis tales relinquūt, qui, quæ isti multis ex periurijs, rapinis, furtis, flagitijs paulatim & minutatim corraserunt, conuiuando, scortando, venando, aucupando, vestiendo, & ne quicquam ad explendas voluptates omittendo, rursus in multa fragmenta dissecātes, si-

mul omnia, infeliciter profundant. Cæterùm verò & quæstores ipsi fœn' accipiunt, & dona extorquent procra stinando, debita compilant, cum capi taneis colludunt, falsum supputant, chirographa adulterant, & literas af- fictis sigillis resignant, numismati nonnihil detrahunt, nonnunquam fucato metallo vitiant: ideoque alchi mistis plurimum amici sunt, artisque illius vt plurimùm sectatores, aut si desit ingenium, saltem fautores sunt. Verùm cùm dicat Cicero mercaturã ipsam, si magna sit & copiosa, multa vndique apportans, & sine vanitate importans, non esse admodum vitu- perandam, mercatores autem & quæ- stores tunc posse optimo iure laudari, si aliquando satiati quæstu, tandem ad colendos agros, possessionesq; se cõ tulerint: ideoq; de Agricultura quid sentiendum sit, hic subiungemus.

DE AGRICVLTVRA. Cap. LXXIIII.

AGricultura itaque, cui & pastio annexa est, & piscatio atq; ve- natio, tãto apud Priscos in ho- nore

more fuit, vt nec Romanos Imperatores, potentissimosque Reges, & Duces puduerit agros colere, semina tractare, arbores inserere. Ad hanc se contulit deposito imperio Diocletianus, & dimissa regni administratione Attalus Cyrus quoque, magnus ille Persarum rex gloriari plurimùm solebat, cum venientibus ad se amicis, hortũ ostenderet suis manibus consertum, & arbores sua manu in ordinem positas. Sed & Seneca plantauit platanos, sua manu piscinas éffodit, aquas diduxit, nec alibi lubentius erat, quàm in agris, hinc illa nobilissimarum familiarum cognomenta Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, Pisonum, à multitudine vidèlicet horum leguminum.

DE PASTVRA.
Cap. LXXV.

SImili ratione à pecorum pastionibus Iunij, Bubulci, Statilij, Tauri, Pomponij, Vituli, & Vitellij, Porcij, Catones, Annij, & Capræ orta sunt. Pastores fuerunt Romulus, & Remꝰ, Romanæ vrbis conditores: è pastori-

bus ad imperium assumptus fuit Diocletianus. Pastor fuit ipse Romæ potentiæ tremendus Spartacus. Pastores erant Paris, & pater Aeneæ Anchises, & à Venere dilectus formosus Endymion, Polyphemus etiam, & centum oculorum Argus. Ex ipsis deniq; dijs Apollo Admeti Thessaliæ Regis armenta pauit, & Mercurius fistulæ inuentor, pastorum princeps fuit, atque eius filius Daphnis. Pan quoq; pastorũ Deus, & Protheus pastor atq; Deus. Atq; (vt Hebræorum Patriarchas, Iudices, ac Reges aliquos recẽseam) maximi inter eos viri, & Deo gratissimi pastores fuerunt: sicut Abel iustus, Abraham pater multarum gentium, & Iacob pater populi electi, itẽ Moyses legislator & Propheta Deo familiaris, ac Dauid Rex, secundum cor Domini electus. Quinetiam apud veteres Græcos, illustrissimus quisq; pastor erat: hinc alios polyarnas, alios Polymelas, alios Polybutas appellârunt, videlicet à multitudine agnorũ, ouium & boum nomina illis imponentes. Sic etiam Italiam à vitulis nuncupatam (quos antiqui Græci Italos vocabant) nemo ignorat. Atqui

vter-

terque Boſphorus, Cymmerius, & Thracius atque Aegæum mare, & Ar‑ os, Hippion, nónne à bouis trāſitu, capris, ab equis dicta ſunt? Et Numi ia Aphricæ prouincia, à paſcuis hoc omē habet. Prima poſt Adæ lapſum ominum in terris vita fuit paſtori‑ a, hæc nobis prçter pecudum carnes, rias etiam lac, caſeum, butyrum, in bum, ac pro veſtitu, lanam, pelles, & oria, omnia profectò humanæ vitæ m neceſſaria, tum vtiliſſima largi‑ ır, quæ omnia, ſed poſt caſum homi‑ i conceſſa ſunt, cùm antea ijs ſolis, uæ à terra ſponte prodibant, fructi‑ ıs, Deus illum in Paradyſo veſci ſſerat.

DE PISCATIONE. Cap. LXXVI.

ACceduntad hæc Piſcatio, atq; venatio. Piſcationis ſtudiū apud Romanos tanto in precio celebritate habitū eſt, vt peregrinos Italis littoribus ignotos, piſces è nginquis prouincijs aductos na‑ bus in mari Italico tāquam in ter‑ fruges ſeminarent, arbitrantes non

modicam

modicam in his Reipublicæ vtilita-
tem verſari. Preterea piſcinas & viua-
ria precioſiſſimis piſcibus referta, ma
gnis ſumptibus inſtruxerunt, è qui-
bus demùm plerique Romani princi
pes, familiæque agnomina traxêre, vt
Licinij, Murenæ, Sergij, Oratæ. Hinc
& Cicero Lucium, Philippum atque
Hortenſium piſcinarios appellauit,
videlicet à Piſcinis. Legimus diuum
Octauianum Auguſtum, hamo piſca-
ri ſolitum, & Neronem (ſcribit Sueto-
nius) piſcatum reti aurato, è purpura
& cocco nexis funibus. Modi autem
piſcationum non admodum multi:
nam retibus, hamo, naſſa, iaculis, ra-
ſtro, veneno, quotquot ſunt piſces ca-
piuntur. Verùm piſcatio eo minus
laudes habet, quo piſces duri alimen-
ti, ne ſtomacho quidem vtiles, ne
deorum oblationib9 accepti ſunt. Ne-
mo enim vnquam piſcem in ſacrifi-
cijs immolatum eſſe audiuit.

DE VENATICA, ET AV-
cupio. Cap. LXXVII.

SImilibus quoque, quibus piſcatus
ingenijs, conſtant venatio & au-
piu-

ium, additis insuper viribus corpo-
s, & indagine, varijsq; laqueorum,
erdicarum, decipularumque inge-
ijs, adhibitis etiam visco, aquilis, ac-
ipitre, canibus, ac Lupo ceruario, &
lerisque alijs mansuetis feris rapinę,
enationique aptis. Ars profectò de-
estabilis, studium vanum, certamen
nfœlix, tantis laboribus & vigilijs de
octe ad noctem pugnare, & sæuire in
estias. Ars crudelis, & tota tragica, cu
is voluptas est in morte & in sangui
e, quam ipsa refugere deberet huma
itas. Hæc ab initio sæculi semper pes
morum hominum, peccatorumque
ræcipuum exercitium fuit: nã Cain
amech, Nimbrotum, Ismaëlem, E-
um, robustos venatores sacræ literæ
rodiderunt, nec vllos in veteri lege
enaticam exercuisse legimus, nisi Is
naelitas, Idumæos, & gentes quæ nõ
ognouerunt Deum. A venatione ty
annidi initium fuit, quia cõmodio-
em non repperit authorem, quàm eũ
ui in cæde & carnifiato ferarum, &
olutabro sanguinis Deum naturã-
ue contemnere didicisset. Hanc ta-
nen Persarum reges tanquam veris-
imam rerum bellicarum meditatio-
nem

nem coluerunt: quia habet in se venatica bellicum quiddam & truculentũ, dum rapacibus canibus obiecta fera effuso sanguine, laniatis visceribus voluptatem præstat, acerbissimamq; mortem, tanquam iocum summa cũ voluptate spectat: interimq; ridet crudelis venator, prostratamq; canum exercitu, aut laqueorum fraude, infelicem prædam triumphantis, instar magna comitatus caterua domum reducit, vbi tunc feralis instruitur carnificina, solennique chironomia, præscriptisque vocabulis (neque enim aliter fas est) bellua laniatur. Insignis profectò venatorum stultitia, insigne bellum, cui dum nimium insistunt, ipsi abiecta humanitate feræ efficiuntur, morumque prodigiosa peruersitate tanquam Acteon mutantur in naturas belluarum. In tantam quoque plurimi illorum prorupêre insaniam, vt hostes naturæ fierent, quemadmodum de Dardano narrant fabulæ. Inuentores tam infelicis artificij extitisse narrantur Thebani, gens fraudibus, furtis, periurijs insignis, parricidijs, incestibus detestanda: à quibus eius exercitij præcepta ad Phrygios trans-

missa sunt, gentemque æquè impudi
am, sed stultam atque leuem, quos
dcircò contempserunt Athenienses,
x Lacedæmonij populi grauiores.
Postea verò, quam Athenienses inter-
ictæ venationis legem soluissent, ar-
emque cum exercitio publicè admit
entes, in Rempublicam suam intro-
uxissent, tunc primum Athenæ ca-
tæ sunt. Hinc miror venationem à
Platone ipso Academiarum principe
ommendatam, nisi fortè quod euen-
us, aut propositi honestas, necessitás-
e hanc commendat, non voluptas:
uemadmodum aprum Calydoniæ
astatorem confixerit Meleager, non
oluptati suæ, sed vtilitati Reipubli-
æ, patriam abs vastatrice bellua libe-
ans. Et Romulus venabatur ceruos
on voluptatis causa, sed necessita-
e alendi se, & socios. Est & aliud ve-
andi exercitium, quod aucupium
icunt, minoris quidem crudelita-
is, sed non minoris vanitatis: hinc
ucupes dicti, qui videlicet, aut aues
enantur, aut per aues ludentes,
quemadmodum ait Baruch Prophe-
a) in auibus cæli, Authorem illius
erunt Vlyssem, quem primum post
captum

captum Ilium armatas edoctasque in venationem aues, Græciam intulisse narrant, vt videlicet essent nouæ voluptatis solatia his, qui amissis parentibus, Troiani belli damna sentirent: tamen filium Thelemachum ab hac viuere iussit expertem. Tandem hæc exercitia in se reuera seruilia & mechanica, eo vsque euecta sunt, vt positis quibusque liberalibus studijs, hodie prima nobilitatis elementa sint atque progressus, illis ducibus ad summum nobilitatis gradum perueniatur: hodieque ipsa Regum & Principum vita, ipsa etiam (proh dolor) Abbatum, Episcoporum, cæterorumque Ecclesiæ præfectorum religio, tota inquam venatio est: in qua se potissimum experiũtur, virtutemq; suam ostendunt.

Spumantemq; dari pecora inter inertia votis.
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.

Et quos decet esse exempla patientiæ, quotidie quærunt habere, quod vincant & venentur: & quæ natura libera sunt animantia, & decernente iure occupantium fiunt, nobilium tyrannide

rannides sibi temerarijs interdictis v-surparunt: à noualibus suis arcentur agricolæ, subtrahuntur prædia rusticis, agri colonis, præcluduntur syluæ & prata pastoribus, vt augeantur pascua feris in sagimen & delicias nobiliũ, quos solos has edere licet: de quibus si colonus quispiam gustauit aut agricola, is maiestatis reus factus, simul cum belluis illis fit præda venatori. Scrutemur scripturas, certe in sacris literis, etiam in gentium historijs nullum sanctum, nullum sapientem, nullum Philosophum legimus venatorem: pastores verò plurimos, & aliquos piscatores. Et Augustinus artem hanc dicit omnium nequissimam, sacraque Elibitanum & Aurelianense Concilia hanc in clero prohibuerunt damnaruntq́;, in sacrisq; canonibus non modo prohibetur venatoribus ascensus ad sacros ordines, sed etiam summi sacerdotij gradus admittitur iam adeptus. In eisdem legitur, Esau venator erat, quoniam peccator erat. Neque verò vspiam venationis vocabulum scriptura sacra in bonum assumit. Quare venationẽ ipsam reprobam esse, iã nemini in ambiguo sit,

quæ omnium sapientum atq; sancto-
rum turba explosa est atq; damnata.
Antiquitus etiam cùm in innocentia
viuerent homines, nulla illũ animan
tia fugiebant, nulla infesta erant, nul
la noxia, omnia illi subdita obedien-
tiam præstabant: cuius exempla et-
iam posterioribus temporibus, in his,
qui optimam vitam agerent, manife-
sta sunt: quomodo ferarum insidijs
superiores extiterunt, sicut Daniel
leonibus, & Paulus Apostolus vipe-
ræ. Heliam prophetam, Paulum &
Antonium eremitas nutriuit coruus
& Aegidium cerua. Helenus abbas
præcepit onagro, & paruit belua, &
sancti viri onera portauit: præcepit e-
nim Crocodilo, & ab eo flumẽ transue
ctus est Anachoritæ multi habitabãt
in desertis, & stabant in speluncis &
cauernis ferarum, non timentes nec
leones, nec vrsos, nec serpentes. Cum
peccato enim animalium noxa simul
& persecutio & fuga subintrauit, &
artes venationum excogitatæ sunt.
Non enim (vt Augustinus ait tertio
super Genes.) animalia fuére à prin-
cipio producta venenosa, inimica, &
molesta humano generi, sed post pec-
catum

catum infesta inimicaque constituta sunt: quod ex diuina sententia in pœnam iniustæ rebellionis primorum parentum factum est, cuiusmodi sententia lata est ad serpentem, dum diceret Deus: Ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius. Ex hac sententia venationũ orta est pugna, hominũ scilicet cum cæteris animalibus.

DE AGRICVLTVRA residium. Cap. LXXVIII.

SEd modò reuertamur. Scripserũt de his iam dictis agriculturæ, pastionis, piscationis, venationis, aucupij artibus Hiero, Philometer, Attalus & Archelaus reges: Xenophon & Mago duces, & Oppianus Poeta: præterea Cato, Varro, Plinius, Columella, Virgilius, Crescentius, Palladius, & plerique his recentiores. Cicero his nihil melius, nil vberius, nil dulcius, nil libero homine dignius arbitratur. Non pauci summum bonum summamque beatitudinem istic collocarunt. Hinc agricolas fortunatos Virgilius, Horatius beato-

vocant. Hinc Delphicum oraculum Aglaum quendam felicissimum pronunciauit, qui in Arcadia paruũ prædium colens, nunquam id egressus est sicq; minima cupidine minimum in vita mali expertus fuerit: sed miseri homines tam altum de agricultura sapientes, ignorant hanc esse effectum peccati, ac summi Dei maledictionẽ. Eijciens enim hominem de paradiso voluptatis, in agros misit ad præuaricatorem Adam, sic dicens: Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es. Sed nulli hoc magis sentiunt, quàm agricolæ & villici, qui dum arant, seminant, occant, putant, pastinant, messant, metunt, vindemiant, pascũt, tondunt, venantur, piscantur: post multos labores, hic agris à grandine, tempestateque vastatis amittit panem, huic oues moriuntur, aut boues, aut à militibus abiguntur, ille perdit ferã, alter piscem, & domi plorat vxor, illachrimantur filij, & tota esurit fami-

lia, rurſusque ſpe incerta dubium redeunt in laborem. Ante hanc maledictionem nulla fuiſſet opus artificioſa telluris cultura, non paſtione, non piſcatione, non venatione, non aucupio: nam ſponte omnia productura erat terra hybernis, æſtiuiſque frugibus, odoris ſuauitate, pratorumque veſtitu ſemper floreſcens. Denique nihil noxium terra progerminaſſet, nō herbam vllam veneno peſtilentē, nullam arborem ſterilitatis vitio inutilē ſequeſtrataq; etiam natricum & viperarum, cæterarumq; reptilium virulentia (author nobis Beda) ipſeque homo animantium omnium adeptus principatum, ipſis etiam feris, vt iumentis pecudibuſque onera impoſiturus imperaſſet piſcibus maris aues ad nutum aduolaſſent: moxq; natus homo omnium membrorum, vſum exercitiumque conſecutus fuiſſet, ac ſine corporis tegumentis, ſine tectis, ſine conditis obſonijs, ſine medicamētis feliciſſimam vitam egiſſet, cū ſponte ſua illi ſuppeditura eſſent, vt ait Poëta ille: Terra cibum pueris, veſtē vapor, herba cubile. Sed peccati noxa mortiſque neceſſitas, omnia nobis in-

festa fecit: iam non terra quicquam citra labores sudoresque nostros produ cit: quin & lætifera, & venenosa (ceu palam nobis, quod viuimus exprobrans) generat, nec reliqua elementa nobiscum mitius agunt, multos mare sæuientibus procellis obruit, monstrosæq; belluę absorbent, tonitruis, fulgure, tempestatibus contra nos pugnat aer: & pestilentiarum lue cęlum quoque in nostrum interitum conspirat. Iamque etiam animãtia ex professo nobis infesta sunt, & ipse etiam homo (vt est in prouerbio) homini lupus est, circunsistunt nos innumeris scelerum illecebris tentantes immundi spiritus, quo nos in suppliciorum tenebrosa conceptacula protrahant, æternis ignibus ac diris cruciatibus perpetuè cruciandos. Atque hinc patet non nisi optimarum rerum iacturam, malorum inuentionem, ac vitæ incommoda esse agriculturam, cum cæteris illi adhærentibus pascendi, piscandi, venandique exercitijs, quo telluris infœcunditatem & victus egestatem, ac ex pellium amictu algorẽ, quibus mortis fata admonita humanitas, saltem pro tempore effugeremus,

musvel potius mitigaremus. Haberet autem agricultura hanc necessitatis seu calamitatis nostræ laudem nõ modicam, si inter hos mansisset terminos, nec prætergressa doceret tot prodigiosas plantarum fabricas, tot portentosas arborũ insitiones ac metamorphoses. Quin & equos asinis iungere & canibus lupos, sicq́; multas & lyciscas, aliaq́; pręter naturę legem monstrosa animalia procreare. Sed & quibus natura, cælum, maria, terras libera assignauit, auiarijs, piscinis, viuarijs & carceribus coercere, etiam exemptis luminibus, mutilatísue membris in ergastulo saginare: tum in lino, lana, pellibus, bombyce, & quæ natura ad hominum vestitum largitur, tot texturarum infectionum, & similia non nisi ad luxum & fastum artificia sæpissimè etiam ad hominum perniciem excogitata. Quod de vno lino conqueritur Plinius tam paruo semine nato, quod nunc planta, mox velum, leuissimo vẽtorum statu orbẽ terrarum vltro citroq́; portat, hominesq́; ipsos (ac si parum sit in terra etiã perire) cogat in aquis, ac à marinis belluis vorari. Prætereo mille agricolarũ, pa-

ſtorum, piſcatorum, venatorum, aucupum obſeruantiarum decreta, non tam ſtulta & ridicula, quam ſuperſtitioſa, & diuinę legi aduerſa: quibus tẽpeſtates auertere, ſementa fœcundare, noxia quæque propellere, lupos & feras abigere, fugacia animalia ſiſtere piſces aueſque manibus præhendere; morbos pecudum incarminare ſe poſſe autumant, de quibus cum magna credulitate, & serioſe ſcripſerunt ſapientes illi viri, quos ſupra nominauimus.

DE ARTE MILITARI. Cap. LXXIX.

SED iam ab agricolis ad milites tranſeamus, quos ex agris delectos, aptiores pugnę ait Vegetius ex quibus etiã Cato viros fortiſſimos, & milites ſtrenuiſſimos gigni adſerunt. Quin & teſtibus ſacris literis, primus ille pugnator Cain, agricola fuit atq; venator. Et Ianus atq; Saturnus pugnaciſſimi dij & antiquiſſimi, hanc ſimul cũ agricultura vitã in terris egerunt. Ars itaq; militaris minimè contemnenda videtur, quæ (vt ait Valerius)

rius)principatum Italiæ Romano imperio peperit, multarum vrbium magnorumq; regum, validissimarũ gentium regnum largita est, frauces Ponti, marisq; sinus patefecit. Alpiũ Taurique montis cõuulsa claustra tradidit. Ipse Aphricanus Scipio apud Ennium gloriatur, quòd per sanguinem hostium atq; cædes viam sibi ad cælũ aperuit. Cui & Cicero adsentit, inquiens & Herculem eadem via cælos cõnscendisse. Hanc Lacedæmonij primum tradidisse dicuntur: hinc Hannibal Italiã petiturus, Lacedæmonẽ quæsiuit armorum ducem. Hac duce constituta sunt regna & imperia, illaque neglecta potentissima quæq; rursus demolita. In manibus enim temerariorum ducum ceciderunt bellicosa Numantia, ornatissima Corinthus superba Thebæ, docta Athenæ, sancta Ierusalem, ipsaq; Romani imperij æmula Carthago, tandem etiam potentissima Roma. Hæc ars plurimo & plusquam Draconis leges humani generis sanguine scripta docet, pugnæ ordinem eleganter constituere, aciem commodè instituere, adoriri hostem, instare, premere, circumuenire, læua

dextraque ferire, ad ducum signa di.
micare, proferre gradum, sustinere
impetum, resistere vrgentibus, preme
re cedentes, ictus incutere, incussos e.
uitare, aut clypeo excipere ac contem
nere, acriusque in hostem consurge-
re, inuehi equo, vrgere stimulis, mo-
derari frenis, & omnem in partē cir-
cumflectere, ingerere tela, vibrare lan
ceas, torquere hastas hostium vultus,
latera terga, pro loco & tempore ado-
riri, nec priusquam desperata victo-
ria de fuga cogitare: fugientes autem
insequi, mactare, capere, exarmare, di-
ripere, profligere, suos reducere, recol
ligere, exercitum instaurare, & despe-
rata victoria ad spem vindictæ ani-
mum succendere, & quæ reliqua sunt
militum ducumque officia. Instruit
quoque de apparandis classibus, ex-
truendis arcibus, muniendis castris,
locandis præsidijs, extruendis valli-
bus, compingendis aggeribus, eua-
cuandis fossis, suffodiendis cuniculis,
fabricandis machinis, deligendis ar-
mis, oppugnandis mœnibus, compor
tandis commeatibus, confingendis
dolis, locandis insidijs, varijsque sci-
re vti stratagematibus. Præterea ob-

ſidere ciuitates, iacere tela, fremere, tormentis admouereq́ machinas, perfodere muros, concutere turres, occupare mœnia, parare incendia, diruere arces, ſpoliare templa, diripere vrbes, ſubuertere oppida, vaſtare agros, conculcare leges, adulterari matronas, ſtuprare viduas, rapere virgines, ciues alios vulnerare, alios incarcerare, alios deportare, alios trucidare. Tota denique diſciplina hæc non niſi in hominum pernicie occupata, hunc finem quærit, vt famoſos vrbis euerſores, ſtrenuosque homicidas faciat, transformetque homines in ritus ferarum moresq; belluarum. Hinc bellum nihil aliud eſt, quàm cõmune multorum homicidium, ac latrocinium, nec aliud milites, quàm ſtipendiarij, & in reipublicæ exitium armati latrones. Prætereà cùm bellorum euentus ſemper ſint incerti, & fortuna, non ars largitur victoriam, quid proſunt ſtratagemata, & inſidiæ, & reliqua artis militaris præcepta? nunquid omnis ars inanis eſt, vbi fortuna dominatur? Atq; nihilominus laudauit hanc diuinus ille Plato, & pueros hãc diſcere, adultosq; ſtatim

armatæ militiæ tradi iubet. Et Cyrus inclytus ille rex, illam non secus atq; agriculturam summè necessariam arbitrabatur. Ipseque Augūst. atque Bernardus Catholici in Ecclesia doctores, hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longè aliter sentiant. Tandem vel repugnante Christo non infimum in Ecclesia gradum obtinuit, obortis tot sacrorum militum sectis & ordinibus, quorum omnis religio in sanguine, in cædibus, in rapinis, & piratica sita est, prætextu defendendæ & ampliandæ fidei: ac si Christus Euangelium suum non prędicatione verbi, sed armis, non cōfessione cordis & martyrio, sed ostentatione & comminatione armorum, vi bellorum, & hominum cædib. ac strage voluerit innotescere. Nec satis istis militibus in Turcas, in Saracenos, in Paganos arma ferre, nisi etiam contra Christianos pro Christianis classes ducant. Denique bellum & militia multos gignunt Episcopos, & nō rarò pro summo pontificatu pugnatum est, & (vt ait sanctus ille Camotensis Episcopus) non sine fratrum

ſanguine ſancta ſanctorum ingreſſus
eſt Pontifex: atque hoc tunc vocatur
conſtantia martyrij, ſi pro cathedra
magna Chriſtianorum cæde fortiter
fuerit dimicatum. Scripſerunt de arte
militari Xenophon, Xenocrates, Onozander, Cato Cenſorius, Cornelius
Celſus, Iginius, Vegetius, Frontinus,
Helianus, Modeſtus, & antiquiores
multi: ex recentioribus Volturius, Nicolaus Florētinus, Iacobus comes Purliliarum, & alij pauci. Hi artis Doctores, ſed ſpeculatiui, non tam periculoſi, vt ſunt practici. Tituli verò ac dignitates, diſcipulorumq; gradus non
ſunt baccalaureatus, magiſtratus, doctoratus: nec modò etiam ſunt, quibus
dicuntur Imperatores, Duces, Comites, Marchiones, Equites, Capitanei,
Centuriones, Decani, Signiferi, & cōſimilia nobilitatis nomina ex ambitione, aut iniuria nata, ſed latrones,
perfoſſores, raptores, ſicarij, fures, ſacrilegi, gladiatores, ſtupratores, lenones, ſcortatores, adulteri, proditores,
peculatores, abigei, aleatores, blaſphemi, venefici, parricidæ, incendiarij,
prædones, piratæ, tyranni, & eiuſmodi. Quos omnes qui vno nomine velit

exprimere, dicat milites, hoc est, reuera barbaricas sceleratorum hominum feces, quos mala mens, malus animus ad omne facinus extimulat: quos penes dignitatis & libertatis nomen habet licentia delinquendi & latrocinandi, vndiq; quærētes, vt noceant, ipsamque innocentiam, veluti mortis quandam imaginem odientes, omnesque quasi vnum corpus sunt ex patre diabolo, cuius illi sunt mēbra, de quo ait Iob. Corpus illius quasi scuta fusilia, & compactũ squamis se prementib⁹: vna vni coniungitur, & ne spiraculũ quidem incedit per eas, vna alteri cohæret, tenentes se nequaquam separabuntur: assistunt sibi, quia conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Insignia autem militiæ sunt non purpura, torques, annuli, tiaræ: sed aduerso pectore vulnera, & deformata cicatricibus corpora. Exercitium nō nisi cum plurimorum exitio, doloreque coniunctum, morum, legum, ac pietatis pernicies, cum Christo, cum beatitudine, cum pace, cum charitate, cum innocentia, cum patientia, ex diametro pugnans. Præmia eius sunt gloria nobilitatis

bilitatis, humani sanguinis effusione parta, imperij propagatio libidine dominandi & possidendi, cum multarum animarum perpetua damnatione. Nam cùm omnis belli finis sit victoria, nemo potest esse victor, nisi homicida: nemo contrà victus, nisi malè perierit. Mors igitur militum pessima, malum epithaphium sibi inducente peccato. Qui autem occidũt, iniqui sunt, etiamsi iustum sit bellũ. Non enim propter hoc, sed quia lucri & prædæ gratia militârunt, impij homicidæ, in eos, quos malè occidunt. Si qui autem iustè ab illis perimuntur, ipsi qui occiderunt, in carnificum ordinem seipsos statuentes, nobilitatem hanc commeruerunt: quumque leges alioqui in prædones, incendiarios, raptores, homicidas, sicarios, pœnis sæuiant, tales nomine militiæ habentur nobiles & honesti.

DE NOBILITATE. Cap. LXXX.

EX militia itaque ortum habet nobilitas gentilitia, videlicet claritas, ex cruore hostium & cędib.

ſtrenua carnificinā acquiſita, & publicis honorum inſignijs cohoneſtata. Hinc apud Romanos tot coronarum genera ciuilium, muralium, obſidionalium, naualium, tot militaria dona, armillæ, haſtæ, phaleræ, torques, annuli, ſtatuæ, imagines nata ſunt, quibus prima nobilitatis initia auſpicabantur. Apud Carthaginenſes tot donabantur annulis, quot interfuiſſent prælijs. Iberi tot circa defuncti ſepulchrum erigebāt obeliſcos, quot ille interemiſſet ex hoſtibus. Apud Scythas in celebri conuiuio, ijs tātum circumlatam pateram accipere licitum erat, qui hoſtem occidiſſent. Apud Macedonas lex erat, qui nullum hoſtem interemiſſent, capiſtro cingi, in opprobrium ignobilitatis. Apud Germaniæ populum neminem vxorem ducere licebat, qui non prius caput hoſtis occiſi ad regem detuliſſet, ipſaque indignatio non dati debiti honoris ijs, qui ſtrenuè militârunt, contra patriā multos induxit, vt ſubuerterent eius libertatem. Exēplo ſunt Coriolanus, Gracchi, Sylla, Marius, Sertorius, Catilina, & Cæſar. Si itaque nunc nobilitatis primordia requiramus, compe-
riemus

iemus hanc ne a ia, perfidia & crude
tate partam: si ingressum spectem9,
eperiemus hanc mercenaria, militia,
c latrocinijs auctam: quod si etiam
egnorum & imperij originem quæ-
mus, occurrent impia fratrum, pa-
entúmve parricidia, funesta coniu-
ia, & pulsi regno patres à liberis, aut
ucidati principes, in cuius verba iu-
tum erat. Sed ipsam nobilitatem
unc à primis vnguibus exploremus.
psa reuera nihil aliud est, quàm robu
a improbitas, atque dignitas, non ni
scelere quæsita benedictio, & hære-
itas pessimorum quorumcunque fi-
iorum. Quod ita esse primum nobis
acræ literæ, deinde etiam antiquæ gẽ
ium, & recentiores historiæ notum
aciunt. Nam cùm ab initio creatio-
is mundi genuisset transgressor A-
am primogenitum suum Cain agri-
olam, & alterum Abel pastorem o-
ium, in quibus humana familia bi-
ium fecit, videlicet in Abel plebis, in
ain nobilium, qui cùm secundum
arnem crudelis & superbus esset, de
nore persequens eum, qui secundum
piritũ humilis erat, interfecit Abel:
ed reparata fuit plebeia familia Zeth
tertio

tertio filio Adæ, ipſe itaque Cain, parricidio fratris primus militiæ, & nobilitati initium dedit, ac contemptis Dei & naturæ legibus, confidens autem in proprijs viribus, vſurpans ſibi dominationem, primus condidit vrbes, conſtituit imperium, ac creatos à Deo liberos homines, & filios generationis ſanctæ, vi, rapina, ſeruitute, & iniquitatis legibus opprimere cœpit, donec illi etiam contempto DEI iudicio, & corrupta omni carne, promiſcua libidine inquinati, genuerũt gigantes, quos interpretatur Scriptura potentes à ſæculo, viros famoſos. Atque hæc eſt vera, & commodiſſima nobilium definitio. Opprimebant enim inopes, extollentes ſe latrocinijs, & ſuperbientes opibus, celebrãtes nomina ſua, imponentes ea regionibus & vrbibus, & montibus, & fluminibus, & aquis, & mari, quorum primus parens Cain natura malignus, inteſtino odio inuidus, à diuina correptione incorrigibilis, diſſimulata ira proditor, in proprium ſanguinem parricida, maledictione vagus & profugus etiam maledictioni ſuperaddens blaſphemiã. Atq; hæc ſunt illa antiquiſ-

ſimi

ima & primæua nobilitatis munia,
æ virtutes, hæc ingenia, quibus vsq;
n hunc diem ipsa ornatur nobilitas,
uius architectus, pater ille gigãtum,
uos deleuit Dominus in diluuio a-
uarum, vno solo reseruato Noha, vi
o iusto in generationibus Zeth, cum
ua familia: cui cùm tres essent filij,
amus, Iapetus, & Chamus, atque illi
nstaurato post diluuium sæculo, pri-
corum gigantum, exemplo etiam vr
es conderent, & regna constituerent:
dcircò scriptura à Noha vsq; ad Abra
amum nullam facit mentionem iu-
orum, omnes siquidem ad Abraha-
num vsque nobilitatis artifices exti-
erunt, robustæ videlicet improbita-
s, impietatis, confusionis potentiæ,
nilitiæ, violentiæ, oppressionis, vena
onis, luxus, pompæ, & vanitatis, &
milium nobilitatis stigmatum, quę
Nohæ filij huic impresserunt: è quo-
um numero Chamus, eò quòd cæte-
orum esset nequissimus, atque in pa-
entem impius primum, & super o-
nnia regna dominatricem, monar-
hiam promeruit. Ipse genuit Nim-
rotum, quem Scriptura describit
otentem in terra, & robustum ve-
natorem

narorem aduersus dominum, hîc ędificauit Babylonem illam magnam, & linguarum confusioni initiũ fuit, tradiditque regnandi disciplinam, nobilitatumque gradus, honores, dignitates, officia, imaginesque discreuit. Exinde in plebem leges sancitæ, introducta seruitus, & exactiones à populo, conscripti exercitus, gestaque crudelia bella. Abs eodem Chamo processerunt Chus, à quo Aethiopes, & Mizraim, à quo Aegyptij, & Chanaã à quo Chananæi, nobilissimæ quidem gentes, sed deterrimæ, reprobatæ, & à DEO maledictę. Exacto tãdem multo tempore, rursus elegit DEVS hominem iustum, Patriarcham illum Abrahamũ, ex quo suscitaret sibi semen, ac populum sanctum, quem circumcisionis signaculo ab aliarũ gentium multitudine distinxit. Hic duos ab initio genuit filios, vnum ex ancilla, spurium, Ismaelem, alterũ ex vxore legitimũ, cui nomẽ Isaac. Factus est aũt Ismael homo ferus, & sagittarius, vir nobilis & potens, princeps Ismaelitarum, genti nomen suum perpetuo relinquens, benedixitque illi Deus, & confirmauit nobilitatem eius in ...
pi-

na & militia, inquiens: Manus eius
ontra omnes, & manus omnium cō-
a eum, & è regione fratrum suorum
get tabernacula. Isaac autem perse-
erans in iustitia patris sui, illius gre-
em pascebat, atq; hic ex Rebecca sua
uos genuit filios, Esau, & Iacob. E-
u itaq; odiosus Deo, homo rufus &
ispid⁹, venator, & sagittarius, heluo,
ventri deditus, adeò vt pro vno pul
ento vendiderit primogenita, fact⁹
t vir potens, atq; princeps Idumæo-
um, benedictionem accipiens nobi-
tatis in pinguedine terræ, & rore cæ
, in gladio & excussione iugi. Iacob
utem iustus profugus apud auuncu-
um suum Laban, oues illius pasce-
at, cuius vtrasque filias, quatuorde-
im annorum seruitute cùm prome-
uisset vxores, duodecim ex illis filios
sccepit, vocatumq; est nomen illius
srael, quod posteris suis deinceps reli
uit, vt vocaretur populus Israel. E-
ant Iacob (quod diximus) duodecim
lij, videlicet Ruben, Symeon, Leui,
udas, Isachar, Zabulon, Ioseph, Ben-
amin, Dan, Nephtalim, Gad, & Asar,
d quorum numerum, duodecim tri-
us Israel numerati sunt. Verùm Io-
seph

ſeph à fratribus ſuis vēditus in Aegyptum, omni Aegyptiorum diſciplina imbutus eſt, & factus eſt ſomniorum interpres peritiſſimus, & augurabat in calice: œconomicæ diſciplinę adeò peritus erat, vt ingenij calliditate nouas artes parandarum diuitiarum, & vectigalis augendi inueniret, quam ob cauſam Pharaoni regi gratiſſim⁹, conſtitutus eſt ab eo princeps ſuper omnem Aegyptum, atque ex ſeruili mancipio, ſolenni Aegyptiorum ritu nobilis creatus eſt. Poſuit enim rex annulum in manu eius, & torquem in collo eius auream, & induit eum purpura, fecitque aſcendere currum clamante pręcone, vt omnes deinceps tanquam nobilem & principem reuerentur illum. Similis per omnia nobilitandi mos erat apud Perſas, ſicuti de Mardochæo Hebræo nobilitate ab Artaxerxe rege, legimus in libro Heſter. Inde in hunc vſque diem hæc nobilium creandorum conſuetudo permanſit, penes Reges & Cæſares, à quibus alij pro pecunia emunt nobilitatem, alij illam lenocinio, alij veneficijs, alij parricidijs hanc commeruerunt. Multis proditio nobilitatem cō-

liauit, simul atque diuitias peperit, quemadmodum de Euthicrate, Philo ate, Euphorba, & Philagro historijs oditum est. Pleriq; adulatione, de- actione, calumnijs, sycophantia: plu s ob prostitutas regibus vxores & fi- as, nobiles facti sunt, multos vena- ones, rapinæ, cædes, præstigia, & aliç alæ artes ad nobilitatem promoue- unt. Sed ad Ioseph reuertamur. Hic m potens esset in domo regis, & sus- pit filiū primogenitum Manassen, atus euentitia hac nobilitate, in in- riam & contemptum paternæ do- us, non sine culpa locutus est, dicēs: bliuisci me Deus fecit laborū meo- m, & domus patris mei, quapropter benedictionibus, postpositus fuit anasse, & prælatus illi iunior E- hraim Ipse deniq; Ioseph, licet esset ius Iacob, tamen propter hanc no- litatis Deo odibilem conditionem, on meruit ferre nomen tribus in Is- el, sed datum est filijs suis Ephraim, Manasse. Neq; illi in tribubus suis abuerunt Prophetam, & omnia mi- ma benedictione benedicuntur, vi- licet in fortitudine, & multitudine miliæ suæ. Habitauit autē populus

Israel

Israel in Aegypto annis multis, erãt-
que pastores pecorum in terra Gessen,
cùm verò crescerent in gentem ma-
gnam, & potentem, suspecti, & odibi-
les facti sunt nobilibus, & regibus Ae
gyptijs: quare affligebant eos operib9
duris, luti & laterum, & omni seruitu
te operum terræ, & pueros eorũ mas-
culos occiderunt, mergentes in flumi
ne, vt non superesset illis semen in ter
ra. Horum itaque vnus, eo quod esset
puer elegans, saluatus est à filia regis,
quæ adoptauit illum in filium, & vo
cauit illum Moysen, quia de aquis er
puisset eum. Creuit itaque Moyses in
domo regis, omnique Aegyptia do
ctrina imbutus, tanquam regis filiu
habitus, potens factus est, & dux mi
litiæ Pharaonis, contra Aethiopes
Desponsauit autem sibi filiam regi
Aethiopum in coniugem, vnde con
tracta Aegyptiorum inuidia & odio
exulare coactus, profugit in Madian
vbi apud puteum quendam contra u
gionis illius pastores, pro puellis qui
busdam certamen suscipiens, eo ben
ficio vnã ex illis meruit habere vxo
filiam sacerdotis, tandem prouectu
ætate & sapientia, agnoscens gen
suum

uum de gente Hebræorum, reuersus
ſt in Aegyptum & renunciata Aegy
tia nobilitate, confortatus à Deo, du
em ſe præbuit populo Iſrael, & mul-
is miraculis eduxit illum de Aegy-
to, cumque peccaſſet populus aduer-
us Deum in vitulo aureo, iratus Mo-
es iunxit ſibi viros fortes filios Leui,
c præcepit illis, inquiens. Ponite
ladios ſuper femur veſtrum, & eun-
es & redeuntes, occidat vnuſquiſque
ratrem & amicum & proximum ſuũ
actaque hac memorabili cæde, qua-
 viginti trium millium hominum
enedixit illis, inquiens: conſecra-
is manus veſtras hodie in ſangui-
e, vnuſquiſque in filio & fratre ſuo
ompletaque eſt benedictio Iacob &
imeon & Leui vocantis eos vaſa ini-
uitatis bellantia, quorum furor
naledictus & pertinax, & indigna-
o dura. In hoc itaque inſigni par-
icidio initium cepit nobilitas in Iſ-
ael: nunc enim conſtituit illis Moy-
s principes, & duces, & capita exer-
tus tribunos & centuriones, & quin
uagenarios, & decanos viros bellico-
s, & pugnatores egregios per tribus
 cognitiones ſuas: è quibus, qui bel-

lo & fortitudine alios præcellere videbatur, huic tribuerūt principatum iudicandiq́ue poteſtatem. Regem nō enim habent, ſed iudicibus regebantur, à quib. Ioſue vir nobilis, robuſtus & bellicoſus victor regum, & non timens quenquam poſt Moyſen tenuit principatum, poſt cuius obitum ſine principe ſub democratia vixerunt, ſed ſeditioſi facti pugnarunt in ſe inuicē & propè deleuerunt tribum Beniamin, vt non ſupereſſent niſi ſexcenti viri. Cumq́ue abiuraſſent illas filias ſuas, datæ ſunt illis quadringentæ virgines captiuorum Iahis Galaad, reliquis ducentis permiſſum eſt rapere virgines à Silo. Atque hoc modo impleta eſt benedictio nobilitatis Beniamin, in imagine lupi mane rapientis prædam, & veſperè diuidentis ſpolia. Poſt hæc rurſus ad ariſtocratiam & principum regimen conuerſi ſunt, è quibus tandem Abimelech ſpurius Hieroboal de tribu Manaſſe, interfectis ſolenni parricidio ſuper vno lapide ſeptuaginta fratribus ſuis legitimis, primus regnum obtinuit in Sichem. Porrò vniuerſo populo Iſrael petente ſibi regem, in furore domini

mini dati sunt illis reges paucissimi
uidem boni, plures autem mali. I-
atus enim est Dominus, & dixit il-
s ius regis, quia tolleret filios & fi-
as eorum, faciens sibi aurigas, pa
ificas, & agros, & greges, & præ-
ia, & seruos & ancillas & optima
uæque illorum pro libito addeci-
naret sibi, & distribueret seruis suis
populumque totum seruitutis pre-
meret iugo, & quoties rex peccaue-
t, & iniquè egerit, populus plecte-
tur pro eo. Constituit autem illis
gem adolescentem de tribu Benia-
in, nomine Saul, virum fortem ro-
ore, statura procerum, adeo vt ab hu
ero sursum, altior esset omni popu-
, incussitque DEVS timorem o-
nibus vt eum quasi ministrum do-
ini venerarentur. Hic antequam
gnare cœpisset, tanquam filius v-
us anni innocens erat, & optimæ
dolis: adeptus autem regni nobi-
atem, effectus est vir nequam, & fi-
s Belial. Sustulit ergo Deus regnũ
domo Saul, & dedit illud Dauid fi
Isai de tribu Iuda. Atq; hic è pasto
ouiũ constitutus rex, eadem nobili
is pestifera contagione infectus, fa

ctus est homo peccati, sacrilegus, adulter & homicida, tamen non declinauit misericordia Dei ab illo. Regnauit autem ab initio in Hebron, quum Hisboseth filius Saul regnaret post Iordanem. tandem cõfirmatum est, illi regnum vniuersi populi in Hierosolymis. Veruntamen pacificã Israelitarum monarchiam non obtinuit. nam eo viuente, filius eius Absolon, regnũ inuasit in Hebron, quo occiso, rursus inuasit regnum Siba filius Bochra: Porrò ambiuit regnum filius Dauid, Adonias ipse autem Dauid moriturus hæredem instituit minorem natu Salomonem filiũ Bethsabeæ adulteræ, atque hic primus Hebræorum monarchiam obtinuit, quam Adoniæ fratris natu maioris parricidio confirmauit, adeptusque rerum summam etiam ipse à via recta declinauit post mulieres in fornicationes & idololatriam, derelinquens legem Dei: successitq; illi filius malus Roboã, etiã ille nequã & peccator aduersus Deũ: ideóq; scissa est ab eo monarchia populi, & defecerunt ab eo decem tribus, & constituerunt sibi regem Hieroboam virum nequissimum

de t

de tribu Dan, qui venauit totum Iſ-rael, abducens decem tribus ad idolo-latriam, erectis vitulis in Samaria, vt impleretur benedictio: inquiens: Dan coluber ſuper viam, ceraſtes ſuper ſe-mitam, mordens calcaneum equi, vt cadat ceſſor eius retrorſum. Tribus autem Iuda quieuit ſub ſemine Da-uid, quemadmodum benedixit illi Ia-cob, non auferendum ſceptrum à Iu-da, donec veniret Meſſias. Erat autem illi Iudas filiorum Iacob peſſimus, & in nurum ſuam inceſtuoſus: erantq; illi filij nequiſſimi & ſceleſtiſſimi: quocirca benedictionem nobilitatis accepit in ſceptro regni & fortitudi-ne leonis, tandem quoq; receſſerunt à regibus Iſrael populus Edom & Lob-ne, & conſtituerunt ſibi reges pro ar-bitrio ſuo, quemadmodum benedi-xit Deus Eſau de excutiendo iugo. In-ter omnes autem reges Iuda & Iſrael, vix quatuor inuenti ſunt boni. Exa-ctis itaque regibus, cum tota nobili-tate, Iudæi in captiuitatē & ſeruitutē in Babyloniam traducti ſunt: iterūq; poſt multa tempora miſerante Deo reducti in Hieroſolymam, aliquam-diu ſub ſacerdotibus & optimatib. &

populari magiſtratu Rempublicam
ſuam feliciter adminiſtrarunt, do-
nec Ariſtobolus Hyrcani filius diade-
ma ſibi impoſuit, regumque Iudęo-
rum & matris & fratrum parricidio
refecit, quod deinceps per plures re-
ges, poſtremo ſub Archilao inſolenti
& obſcœno rege finiuit, Iudęa tota in
Romanorum prouinciam redacta, ac
tandem ſub Tito & Veſpaſiano dele-
ta, vniuerſo populo per vniuerſum or-
bem ad hunc vſque diem in perpetuã
ſeruitutem relegato. Hæc itaque ex
ſacris literis proſequi libuit, vt oſten-
derem ab initio mundi nullam fuiſſe
nobilitatem, quæ non ſceleratum ha-
buerit initium, etiam in populo Dei:
nec aliud eſſe nobilitatem, quam glo-
riam & præmium publicæ iniquita-
tis: in qua quò pollutior vita, eò præ-
clarior: quo plus ſcelerum, eò plu-
præmij & gloriæ, ſicut non inſcitè c-
præhenſus Diomedes pirata ille a-
ad Alexandrum, inquiens: Ego, qu-
vno nauigio latrocinor, accuſor p-
rata: tu quia ingenti claſſe id agis, a-
caris imperator: ſi ſolus & captiu-
eſſes, latro eris, ſi mihi ad nutum p-
puli famulentur, vocarer imperat-

Nam quo ad causam non differimus nisi quia deterior est, qui capit improbius, qui iustitiam abiectius deserit, qui manifestius impugnat leges. Quos enim ego fugio, tu persequeris: quos ego vtcunque veneror, tu contemnis, meæ fortunæ iniquitas & rei familiaris angustia, te fastus intollerabilis & inexplebilis auaritia furem facit. Si fortuna mea mansuesceret, fierem fortè melior: at tu quo fortunatior, nequior eris. Miratus Alexander hominis cōstātiam, iussit adscribi militiæ, vt posset deinde saluis legibus militare, hoc est, latrocinari. Iā verò progredientes ad ethnicorum historias, similiter ostendamus ipsam nobilitatem non aliud esse, quàm improbitatem, furorem, latrocinium, rapinam, homicidiū, luxum, venationem, violentiam à pessimis vbiq; principijs ortam, peioribus prosequutam, turpissimum semper habuisse exitū: quod in illis quatuor famatis monarchijs, deinde in cæteris quoque nobilium regnis constabit. Prima itaque post diluuium monarchia fuit Assyriorum, cui initium dedit Ninus primus, qui prior omnium nō contentus

ſuis limitibus, propagandi imperij libidine arma foras extulit, & cruenta bella vicinis inferens, totius Orientis populos ſubegit, magnitudinemque, quæ ſui imperij, ſequentibus ſemper nouis victorijs, continua prouinciarũ acceſſione, adauxit, ſubacta Aſia, perdomito Ponto. Porrò Zoroaſten Bactrianorum regem parricidiali pugna oppreſſum interfecit. Vxor erat Nino nomine Semiramis, hæc (vt refert Dinon hiſtoric9) petit à viro, vt quinque dies impetraret: quo conceſſo impetratoq;, ſtolam ac coronam ſibi aptauit, ac in ſellam regiam conſcendit, imperauitque ſatellitibus vt Ninum virum ſuum regijs ornamentis exutum interficerẽt: quo ſic extincto, ipſa ſucceſſit in imperio: nec contenta regni terminis, Aethiopiam imperio ſuo adiecit, in Indiam bella extulit, Babyloniam muro auguſtiſſimo cinxit, poſtremò à filio Nino ſecundo, quem flagitioſe conceperat, impiè expoſuerat, inceſtuosè cognouerat, occiditur. His itaque parricidijs Aſſyriorum monarchia obtinuit principatũ, donec ſub Sardanapalo rege viro omni muliere corruptiore deficeret, quũ
Arba-

Arbactus Mediæ præfectus inter scortorum greges comprænhensum interfecit, ipseq; se constituens regem, imperium omne ab Assyrijs transtulit ad Medos, idque Cyrus tandem detulit ad Persas, penes quos filius eius Cambyses nouæ Babylonis conditor, adiectis multis regnis, secundam monarchiam obtinuit, quam & fratris & filij parricidio consecrauit: hæc tandem in Narso Ochi filio inclinauit, cui, interfecto eo abs Bageo Eunucho surrogatus est Darius Persa Arsoi filiꝰ Gademanus antea vocatus, qui abs Alexandro Magno deuictus, Persarũ monarchiam simul cum vita finiuit, quam idem Alexander paternæ cędis vna cum adultera matre conscius & consultor hoc ipso famoso parricidio transtulit in Macedonas, atque hæc tertia fuit monarchia, quę extincto Alexandro mox & ipsa corruit. Successit quarta Monarchia Romanorum, qua nulla in rebus humanis potentior, sed si temporum series abs vrbe condita repetatur, illam inuenimus à pessimis initijs ortam, & à pessimis frequentius gestam, ideoque hæc nobis paulo altius, & à primis vrbis cō-

ditoribus repetenda est. Vrbs Roma à geminis fratribus Remo, & Romulo ex incestuosa Vestali genitis, à meretrice educatis in Italia primum condita est: cuius regnum Romulus parricidio fratris instar Cain vitiauit. Cumque se deorum filium dici pateretur, collecta sceleratorum satellitũ manu, promissa illis impunitate, rapuit filias Sabinorum & constituens illis vxores ex omnibus quas elegerant, genuerunt gigantes, illos inquam, Romanæ nobilitatis reges atque proceres toto orbi formidabiles. Iamque Sabinorum fœminis & filiabus fraudulento fœdere proditorioq; ludo pellectis, nefariè raptis, crudelibus nuptijs sibi suisque sociatis, parentum ac maritorum nece obtentis, nonis insuper parricidijs defendit: Nã soceri sui sanguinis incontinens, etiam Titum Tacium, pium senem Sabinorum honestissimum ducem, in societatem regni assumptum miserabiliter occidit. Hæc fuére Romani regni primordia, quod perducẽtos quadraginta tres annos sub crudelibus regibus rectum, sub Tarquinio Superbo flagitio stupratæ Lucretiæ desijt.

Et quemadmodum ſucceſſio Cain in ſeptenaria generatione perijt ſub diluuio aquarum: ſic & iſti Romuli ſucceſſores in ſeptenario regum numero à populari tumultu obruti ſunt & licet Romana vrbs regum exuiſſet imperium, non tamen euaſit tyrannidem. Exactis namque regibus, cum poſt tumultuantis populi inundationes, regnum ad optimates tranſlatũ eſſet, Brutus quidam vir nobilis, primus Romanorum conſul dignatus eſt. Hic quo tantum ſtabiliret imperium, primum illius conditorem regemq́ue Romulum, non ſolùm exæquare parricidio, ſed & vincere ſtuduit, quippe duos filios ſuos adoleſcentes, totidemque vxoris ſuæ fratres Vitellios, medio foro virgis cæſos ſecuri percuſſit. Cumque imperium hoc ſub optimatibus & plebe per diuerſos magiſtratus, priuatasque tyrannides, permulta ſæcula ſtetiſſet, ſub Iulio Cæſare, viro difficilè dictu in bello fortiore, aut libidine corruptiore, atque deinceps ſub Antonio eidem libidinis mancipio terminauit. totaq; Romani imperij ſumma vni Octauiano Auguſto Imperatori

collata est, in hoc quarta illa orbis mo-
narchia initium cepit. Neque verò
absque parricidio, quamuis Augustus
hic principium omnium mitissimus
haberetur, tamen auunculi Cæsaris, à
quo adoptatus fuerat in imperium
& hæres institutus, filium atque puel-
lam ex Cleopatra susceptas proles in-
teremit, neque nomini, neque benefi-
cio, neque affinitati, neq; pueritiæ par-
cens. Iamque Romanorum principes
orbis monarchiam tenuerunt, atque
Neronem, Domitianum, Caligulam
Heliogabalum, Galienum, aliaque
crudelitatis & turpitudinis monstra
produxerunt, sub quibus totus orbis
concussus est, quousque Magnus ille
Constantinus interfecto Maxentio
qui ob libidinem & crudelitatem Ro-
mano populo infensus erat, à Senatu
Augustus declararetur. Hic cùm By-
zantium instauraret, vrbemque Ro-
mæ æmulam faceret, atq; exinde no-
uam Romam & ex nomine suo Con-
stantinopolim vocari iuberet, hãc Im-
peratorum sedem esse voluit, Roma-
numq; imperium transtulit ad Græ-
cos, ipsumq; Constantinopoli, quem-
admodum Romę Romulus, duorum

Liciniorum, ſororis ſuæ viri, & filij, propriæq; prolis & vxoris, parricidijs ſacrauit: perſtititque imperium apud Græcos vſque ad tempora Caroli Magni, in quem nomen duntaxat imperij translatum eſt ad Germanos. Sed hæc de monarchijs hactenus. Cæterorum aliquot regnorum initia, fineſq; perſcrutemur, & comperiemus auſpicijs, non melioribus incepta, nec inferioribus flagitijs parta, nec minori luxu rurſus diſſoluta. Prętercam Dardani parricidia, & quo facinore ille perſuaſus in ſcelus Achiuis, Græcorum regni initia dedit. Taceo etiam mulierum imperia, virorum parricidijs parta, quemadmodum de Amazonibus narrant hiſtóriæ. Ad recentiora tempora, noſtraque confinia vadamus. In Hiſpania tempore Theodoſij Imperatoris, primus regnauit Atanaricus Gothus, ſed eo tempore etiam Alani, & VVandali Hiſpaniam poſſidebāt. Primus autem ex Gothorum regibus Hiſpaniæ monarchiam adſecutus eſt Suytilla, quam poſtremò Rodericus Rex, quòd filiam Iuliam Tingitanæ prouinciæ præfecti ſtupraſſet, amiſit, finem adferens Gothorum imperio,

Saracenis Hiſpaniã occupantibus, deinde ſub Pelagio rege, recuperatis aliquot locis, tũc primũ Hiſpanię reges, at non vltra Gothorum dici cœperũt, titulo regni apud Legionem oppidũ manente, vſq; ad tempora Ferdinãdi Sanctij filij, qui primum ſe Caſtellę regem pronũciauit, ac interfecto fratre Garſia, eo parricidio etiam Nauarræ regnum adiecit. Illorũ autem frater Romanus, quem pater illorũ ex concubina genuerat, vir bellicoſus, & ferus, primus Aragonenſium rex euaſit. Luſitanorum autem rex primus fuit Alphonſus, Henrico Lotharingo, & Tyreſia Alphonſi Caſtellę regis notha filia genitus, vir in armis ſtrenuus, & qui quinq; Saracenorum regulos vno prĘlio ſuperauit, hinc quinque ſcutorum inſigne, Luſitanorum reges ferunt in clypeis: fuit tamen Alphonſus hic in matrem parricidialis animi, quàm propterea, quòd ſecundario nupſiſſet, in perpetua vincula coniecit, vt nec dimitteret vllis precibus flecti, nec Eccleſiaſticis cenſuris impelli potuit. Denique omnia hæc Hiſpaniarum regna, aut ingentibus ſceleribus parta ſunt, aut illis artibus

confir-

confirmata. Iam verò & Anglorum regni pia initia ferè fabulosa sunt. De inde hæc insula varijs sub regibus, & à multis gẽtibus Pictis, Scotis, Danis, Saxonibus, passim habitata, & subacta. Postremò sub Guilhelmo Normãno monarchiam obtinuit quietam, quam ille Atolli regis Vuestosaxonũ consanguinei sui parricidio, sibi posterisque suis confirmauit, cuius successio manet in hunc vsque diem, semper famosis parricidis admodum insignis. Transeo Burgundiorum & Lõbardorum regna, experitissimis Germaniæ populis in Gallia, & Italia, hinc rege Gondaico, inde verò Alboyno primum incepta, crudelissimisque parricidijs propagata, Francorum in Gallia potentissimum regnum spectemus. Huius prima initia à Pharamundo Merouei Ducis filio ortum habent, qui primus è Germania in Galliam migrans, primus rex constitutus est Francorum, omni crudelitate & truculentia superior. Huius series durauit vsque ad Childericum tertium, qui ob segnitiem in administranda Republica, & propter libidinem in matronas deiectus regno

in cœnobium monachorũ detrusus est, Pippino maiore domus, in regnũ surrogato, quòd ille sibi, posterisque suis proditione partum, insuper Grisonis fratris parricidio stabiliuit, vsq; ad Lodouicum sextum, Lotharij filium, qui ob adulterij crimen à Blancha coniuge, veneno sublatus est, inuadente Francorum regnum Hugone Capeto, viro gladiatore & sanguinolento, strenuoq; pugnatore, & qui his artibus apud Parisiensem populũ magnus habitus est, aliàs verò ignobilis, atque è lanione progenitus. Hic contra Carolum Lodouici patruum ac verum regni hæredem rebellis, collecta sceleratissimorum nebulonum manu, acieq; pessimorum satellitum dictum Carolum apud Aurelianum sibi in manus proditum, in carcerem coniecit, ibique mori compulit, qu nefandissimo in regem & principem suum perpetrato parricidio, & ipse si bi diadema imposuit, & carnificin pro regno commutata, Gallis dei ceps, cum posteris suis imperauit: C ius successio in hunc vsque diem d rat, donec illa rursus in aliquo me tricũ libidinis mancipio ruitura s

Nimis longum foret hoc loci, regnorum omnium initia recensere, & per omnes antiquitatum historias discurrere. Ego hanc rem, quam hic summario conceptu tetigi, ampliore volumine descripsi alibi, ipsam nobilitatem suis coloribus, & lineamentis exactè expressi, ostendiq́; , non fuisse, nec esse aliquod in orbe regnum, insignéve principatum, quæ non inceperint parricidio, proditione, perfidia, crudelitate, strage, cædibus, alijsq́ue horrendis sceleribus, artibus inquam nobilitatis, cuius cùm talia sint capita, facilè cognoscere poterimus, cuiusmodi sint reliqua belluæ illius membra, eaq́ue omnia ad violentiam, ad rapinā, ad cædem, ad venationem, ad libidinem, & omnis generis luxum prona, & exercitata. Velit quis nobilis fieri, primum venator fiat, hoc primum elementum est nobilitatis, deinde miles mercenarius, & precio locet homicidia, hæc vera nobilitatis virtus, in qua si se fortem latronem exhibuerit, nulla maior nobilitatis gloria. Qui ad hæc inept9 est, hic nobilitatē emat pecunia: siquidem & ipsa etiam venalis est: aut si id non poterit, parasite-

tur

tur regib⁹, aut alia quauis aulica frau
de ſe intrudat, & palatinarum mere
tricum lenonem agat, aut princip
proſtituat vxorem vel filias, aut ipſ
dominarum expleat libidinem, au
regio ſcorto nubat, aut eorundẽ ſpu-
rias filias ducat vxores, hic ſummus
eſt nobilitatis gradus: vnum ſiquidẽ
corpus efficitur cum illis. Hæc ſunt i-
tinera, hæ ſcalæ, hi gradus, quibus ad
nobilitatis apicem compendioſo tra-
mite conſcenditur. Qui verò cæteris
generoſiores, & in genere ſui nobiliſ-
ſimi omnium videri volunt, proge-
nitores iactant eiuſmodi, cuiuſmodi
nemo non contemneret, videlicet ho
mines alienos, Troianos, & Macedo-
nes, incertis ſedibus vagabundos, ac
transfugos, & mille ſceleſtiſſimis fa-
cinoribus coopertos, atque adhuc (ſi
dijs placet) laudare oportet, & extol-
lere hanc eorum nobilitatem, quæ tã
ſceleſtiſſimos habuit ortus. Alij cum à
meretriculis, & ſcortis ortum habue-
runt, turpitudinem hanc fabulas re-
gunt, qualem de Meluſina legimus.
Sunt qui alios ſceleratos habuêre or-
tus, inceſtus, ſtupra, raptus, adulteria,
& eiuſmodi. Sic Balduuinus, ob raptã
Iudith

Iudith filiã, à Carolo Caluo primus Flandriæ comes creatus est. Sic Marchiones illi Pedemontium, videlicet montis Ferrati, Salutiarum, Senæ, & cæteri multi ab Othone Imperatore, ob raptam filiam instituti sunt. Solēt enim nonnunquam reges, & Imperatores, quas sine summa verecundia, iniurias vlcisci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porrò quatuor principalia sunt nobilium istorum munera, in quibus omnis eorum sita est felicitas: Primum illorum rapacitas, qua præter fas, & æquum habent, capiunt, & possident: alterum voluptas, qua omni luxus & libidinis genere insolescunt: tertium libertas, qua contemptis legibus, violētiæ viribus stipati, omnia pro libito agūt: quartū ambitio, qua intumefacti supra sortē & statum suum nullo non scelere altiora petunt. Omnium denique nobilium sufficientia in eo probatur, si venaticã nouerint, si in alea fuerint damnabilius instituti, si corporis vires ingentib⁹ poculis commōstrent, si naturæ robur numerosiore Venere comprobent, si audacter strenueque profundant, si fastu, si luxu,

omnique intemperantiæ dediti, vir
tutumque hostes obliuiscantur, quo
nati, quodque morituri sint. Nobili
res autem, si hæc pernicies à patribu
emanârit in filios, magnisq; subintr
rit authoribus: vt,

Si damnosa senem iuuat alea, ludi
    & hæres
Bullatus, paruoq; eadem mouet arm
    fritillo.

Hę sunt nobilium insignes virtu
tes. Sed habent præterea alias quasdi
nobilitatis artes, quibus cùm maxi
mè omnium nocentissimi sunt, id a
gunt, vt viri probi, atque boni esse vi
deantur, & prudentia, libertate, pieta
te, iustitia, insignes appareant, adeò
se præbent faciles, beniloquos, affabi
les, & omnium virtutum hypocris
claros, molliunt sermones suos supra
oleum, & ipsi sunt iacula, conquisiti
quotidie conuiuis, epulantur splendi
dè, in sermone & colloquijs liberiores
disputant de Republica, aliorumque
sententias captantes, ex illis sapientiæ
prudentiæque famam; in principum
concilijs sibi aucupantur, liberalitatis
etiam famā sibi ex auaritia vsurpant,
dum quod auferunt vni, dono dant al
teri,

ri, munifici prædones, & quod vete-
s de Sylla scribunt, alios per aliorũ
iuriam locupletare studentes, ipsi
ter quotidianas rapinas semper ino
es. Proinde iustitiæ & pietatis nomẽ
bi venantur, dum pauperum quæ-
iones libenter suscipiunt, fouentq́;
orundem causas contra ditiores, sed
ousque duntaxat afflictis illis suc-
urrunt, donec interim exhauriunt
oculos pleniorum. Neque enim ani
nus est, prodesse pauperibus, sed noce
e diuitibus, quod cuiuis illorum fa-
iliùs est, quàm prodesse, atque hac
ustitiæ pietatisq́; vmbra, tantam sæ-
è licentiam sibi arrogant, vt ciuita-
ibus & potentioribus vim inferant,
c publica hostilitate vexent, & vnde
egum authoritate nullis sperare li-
et, veniam isti nobilitatis prætextu
ssequuntur gloriam, & tanquam an
iqui gigantes gloriantur in peccatis
uis, & cum veluti mali dęmones vn-
ique quærunt, vt noceant, tunc ma-
imè prodesse putantur, quando solũ
ocere desistunt, agentes vt omnibus
int terrori, amentur à nullo, cum sce-
eratis & flagitiosis omnibus ponen-
es portionem, & qui se custodiæ eo-
rum

rum tradunt, depopulantur, & opprimunt: nec vllum hominum genus ciuitatibus pestilentius, quàm nobiles isti, qui sibijpsis placentes, quasi cæteris generosiores, semper superbo spiritu turgent. De quibus idcircò nō malè cōsulit Aristophanes, inquiens, nō oportere in vrbe nutrire leones, sin autē alti sunt, obsequi illis oportere. Horum tyrannide oppressi olim Heluetij, nobiles omnes occiderunt, & totā eorum progeniē patria extirpauerūt, hæc insigni nobilium strage, nomen sua virtute celebre cum libertate adepti sunt, qua plus quadringētis annis, in hunc diem feliciter imperant, atq; regnant, semperq; hoc nobiliū hominum genus oderunt. Olim nulli erāt populis gratiores, nec maioribus præmijs digni censebantur, quàm qui tyrannos, eorumq; stipatores, & satellites etiam, vel innoxios liberos interimerunt, quin & iurisconsulti docent, nonnunquā innoxios rectè occidi posse, si id magnopere prosit Reip. vt extincto tyranno, & liberos trucidare, ne repullulet noua tyrannis: quemadmodum & Græci, post euersum Iliū, occiderunt Hectoris filium Astyanactem,

m, ne noui belli ſtaurandi occaſio
pereſſet. Legamus liceat veterum
nporum hiſtoricos, Titum Liuiū,
ſephum, Egeſippum, Quintum
rtium, Suetonium, Tacitum, Se-
uin, Tranquillum, & reliquos, ſem
licuit tyrannis inſidiari, licuit de-
ere, honeſtiſſimum autem occide-
etiam vel veneno tollere, cuiuſmo-
Tiberius à Iulio tertius Imperator
emptus eſt: ſed cum veneficium
eſtabile ſemper fuerit, venenum
o ille extinctus eſt, orbis cenſuit eſ-
itale. Atteſtantur iſtis etiam ſa-
literæ in Eglon, in Siſara, in Ho-
erne, quos interemerunt Aioth,
nel, Iudith: quod etiam coram
EO licuit, occiſis quoque facinore
annis jugum excutere, omnesque
quorum facinore afflictus popu-
liberatus eſt, Sacris Bibliorum an-
ibus pro miniſtris DEI honorati
t. Iam verò nobilitatem, non tam
& conſuetudine, quàm etiam na
a malam eſſe non ambigimus: ſi-
dē inter aues, & quadrupedia nul-
lia nobilitatis prærogatiuam ha-
t, præter illa, quæ cæteris animan-
us etiam hominibꝰ non tā infeſta,
quàm

quàm exitio ſunt, cuiuſmodi aquilæ, vultures, falcones, accipitres, corui, milui, ſtruthiões, & fabuloſæ harpyę, gryphi, ſyrenes, & huiuſmodi monſtra. Simili ratione tigrides, leones, lupi, pardi, vrſi, apri, dracones, ſerpentes, bufones. Ex arboribus verò nullæ, aut paucæ dijs ſacræ & nobiles habentur, niſi quæ aut ſteriles ſunt, aut nullum hominibus edibilem fructum ferũt, vt quercus, eſculus, fagus, laurus, myrtus. Inter lapides non marmora, non ædiles, non molares, ſed gemmæ, quę nullum hominibus vtilitatis vſum præbent, habentur nobiliſſimæ. Sic & in metallis, argẽtum admodum perniciosum, & ferro nocentius aurum, nobiliora ſunt, & digna habita, pro quibus tot cędibus, & humani ſanguinis diſpendio populi dimicent.

DE ARTE HERALDICA. Cap. LXXXI.

ATque hinc proceſſit heroica illa heraldorum ars, & Philoſophia in cenſendis diſtribuendisque iſtis nobilium clypeis admodum occupata: quos aut iumentum, aut

aut vitulum, aut ouem, aut agnum, aut caponem, aut gallinam, aut anserem, aut aliquot horum animantiū, quæ hominibus seruitute vel vsui necessaria sunt, in armis gestare nefas est, & infame, sed omnes à crudelibus belluis & rapacibus feris nobilitatis suæ insignia auspicari oportebit. Sic Romani aquilam auium omniū rapacissimam sibi delegerunt. Phrigij suem perniciosum animal. Thraces Martem, antiqui Gothi vrsam. Alani Hispaniam inuadentes, catum rapax simul & fraudulentum animal. Franci veteres leonem, eundem etiam Saxones: sed deinde sumpserunt Franci in Gallia commorantes bufones. Saxones verò equum, bellicosum animal. Cymbri taurum ferebant, fortitudinis & roboris signaculum. Antiocho Regi aquila draconem vnguibus deferēs in signaculum erat, Pompeio autem ensifer Leo. Attilæ coronatus astur. Quin & Romani ipsi, quibus anseres pro capitolio vigilantes salutem contra Gallos præstiterunt, ne tanto quidem beneficio induci potuêre, vt anserem inter insignia referrent. Fortè gallum & hyrcum, sunt

qui admittunt clypeis, ſiquidem hæc animalia conſtat ſuperba & luxurioſa eſſe, quæ etiam præcipuè nobilium dotes ſunt. Eadem ratione & pauorē recipiunt propter faſtum: & vpupam, quæ ipſa etiam quid regium habere videtur, & coronam gerit: nec obeſt nobilitati, quod nidificat in excremētis, nam ipſe quondam Veſpaſianus imperator etiam ex lotio vectigal accepit, inquiēs: Lucri non eſſe malum odorem. Iamque etiam pleraque minuta animalia in iſtis nobilium imaginibus prærogatiuam habent, ſi modo exitij alicuius documenta ſunt, alias non admittenda. Ex horum numero ſunt cuniculi, talpæ, ranæ, locuſtæ, mures, ſerpentes, ſalpegæ, ſcolopendræ, à quibus (Plinio authore) aliquando abactos populos, & deletas ciuitates creditum eſt, atque eiſdem rationibus nos illis etiam culices, cimices, muſcas, quin & ſi velint veſicas, tabes, hulcera, peſtes, libentiſſimè concedemus: quippe iſtis olim Aegyptus ſub Pharaone & Moyſe flagellata eſt, & hodie etiam nobiliores habentur, qui præ cæteris ornantur ſcabella gallica. Sunt etiam qui enſes, pugiones

machæ-

machæras, bipennes, ſcorpiones, turres, arces, machinas, ignes & quæuis alia homicidiorum & perniciei inſtrumenta clypeis ſuis ingerunt. Quin & Scytarum fulmen, Perſarum arcus & pharetræ, Corallorum rotæ inſignia fuerunt. Similiter inter diuos, Iuppiter fulmen, Neptunus tridentē, Mars frameam, Baccus thyrſum, Hercules clauam, Saturnus falcem ſibi delegerunt. Atque hæc armorum inſignia quæque pro ſuæ crudelitatis, rapinæ, violentiæ, fortitudinis, temeritatis, cęterarumque nobilitatis virtutum expreſſione(heraldis decernentibus) alia alijs cenſentur nobiliora. Quæ verò clypea ijs carent, & mitiora quædam, vt arbores, flores, ſtellas & eiuſmodi, exprimunt, vt Apollinis cythara, & Mercurij caduceus, aut ſola colorum varietate diſtincta ſunt, hæc prioribus illis multo recentiora minuſque nobilia ſunt, quia non cenſentur hæc vlla militię fortitudine alióue ſanguinis aut exitij artificio fuiſſe conquiſita, mirum tamen quàm ſtulta ſapiētia in iſtis aſtrologicantur philoſophantur etiam & theologizāt paludati iſti heraldi, dū fuſcum & ni-

grum Saturno assignant: idcirco per-
seuerantiam, taciturnitatem & patiē-
tiam illi adscribentes, saphyreum au-
tem & azurinum fidem, ac iuxta Gal-
lorum opinionem zelum significare
volunt, Iouem illi præponentes. In
rubro irā vindictamq; exponunt, ob
furibundi Martis dominiū. Auri fla-
uus color Soli dicatus, hūc ob sui me-
talli precium, atq; solis lucidissimum
splendorem, desiderium ac lætitiam
significare dicunt. Venerē præficiunt
purpureo ac viridi, purpureum roseo
nitore arridentem amorem significa-
re dicunt, sed Galli proditionis astu-
tiam illi adscribunt. Viridis autem o-
mnium consensu spem denotat: vi-
rescentibus enim agris, fructus spera-
tur. Albus color, lunæ adscribitur, qui
cum sine mixtione simplex sit, omni
tamen mixtionis facilè susceptiuus
puritatem, simplicitatem, aptitudin
signare volunt. Cæteros omnes mix-
tos colores adiudicant Mercurio, qui
vt ipse vagus est & varius, ita omne
illos varietatē animi exprimere. nam
cineritius nigro vicinior, angustiam
carneus quasi remissi sanguinis, occu-
tum animi dolorem, vel secretum ab-
scondi

sconditumq́, cogitatum: palearis verò & clarus & obscurus velut decidẽtium foliorum, & arescentium herbarum, desperationem & suspicionem pro significatis habent: Longum esset referre, eiusmodi nænias ex humoribus, & complexionibus & temporibus anni, mensibus & diebus, mundi angulis ac ventis, signis, planetis, plantis, lapidibus, ipsisq; Ecclesiæ Sacramentis & mysterijs, huc affingunt, & ferè totam Apocalypsim ad has fabulas suas demigrare coguntur. Atque hæc est illa heroicorum heraldorum heroica Philosophia. Hic finem facturus eram huius negocij, nisi occurrisset mihi præterisse me heraldorum originem: hunc itaque sermoni huic appendere libet. Heraldos ab heroib. deducit Aeneas Syluius. Erant autem Heroes veterani milites, quos solos heraldos esse decent, atque sic, herald, Teutonicum vocabulum significat, videlicet, senem in armis, siue veteranum militem. Sed hodie seruiles quidam homines, caduceatores & nuncij feciales, etiam qui nunquam militauerunt, id officij assequuntur. Priuilegia autem officiaq́ue heroaldorũ

ex antiquissimis sæculis in hunc vsq; diem durati. Primus eorum author fuit Liber pater, qui subacta India illos in hæc verba initiauit: Ego vos hodie militiæ laboribusque absoluo, veteranos milites esse volo, heroasq; vocari: munus vestrum erit reipublicæ consulere, sontes arguere, laudare ꝓbos: cæteris muneribus vacabitis, quocunque gentium terrarumque veneritis, victum vobis reges vestitumque dabunt, honoratiores apud omnes eritis, xenia vobis principes effarent, suasque vestes condemnabunt, stabit fides dictis vestris, mendacia horrebitis, proditores iudicabitis: qui fœminas malè habent, infames hos asseuerabitis: in omni terra libertas vobis esto, securusque vobis transitus & incolatus. Si quis vos, vestrumque verbo factóue angariauerit quēpiam, gladio ferietur. Adiecit post multa tempora istis heroum priuilegijs Alexander Magnus, vt auro, purpura, coccineisque vestibus & paludamentis vti possent: quin & arma regia & insignia deferre, quouis gentium terrarumque loco fuerint. Si quis hos manu pulsasset, aut verbo læsisset,

ſiſſet, eum proſcriptis bonis etiam capitis reum eſſe. Sic Thucydidem, Herodotum, Didymum, Megaſthonem, & Xenophontem tradere, idem Aeneas refert. Tertiò deinde Octauianus Auguſtus, conſtituta Romana monarchia, illos hac lege decorauit: Quiſquis es, qui per decennium nobiſcum militaueris, ſi modò quadragenarius fueris, ſiue eques, ſiue pedes ſtipendia merueris, militia poſt hac vacato, heroes eſto veteranuſque miles: nemo te ciuitate, foro, templo, hoſpitio, domo prohibeat: nemo tibi crimen adſcribat, onus imponat, pecuniam ex te quærat: ſi quid peccaueris, ſolam Cæſaris vindictam expectato, quidquid turpitudinis admiſerint homines, te iudicem propalatoremque timeāt, ſeu priuati, ſeu principes fuerint: quod dixeris affirmaueriſque nemo falſum arguet, libera & aperta tibi omnia itinera locaque ſunto, in ædibus principum menſa tibi cibi potuſque eſto, ſtipendia quibus te tuāquedomum ſerues, ex quo publico quotannis habeto: quam legitima facie duxeris vxorem, cæteris fœminis præferatur: quē exprobraueris infamē

que

que dixeris, hic reprobatus homo & infamis esto, arma insignia, nomina & ornamenta heros ferto, quæ reges decent, quæ dicere aut facere velis, vbiuis gentium, locorum nationumq́; facito. Si quis iniurius fuerit, ceruice careto. Postremò Carolus Magnus translato ad Germanos imperij nomine, post deuictos Saxones & Longobardos Cæsar & Augustus appellatus, illos hoc honore donauit, inquiēs Milites mei vos heroes vocabimini, socij regum & iudices criminum, viuite post hac laboris expertes, consulite regibus publico nomine, turpia corripite, fauete fœminis, iuuate pupillos, concilio circundate principes, ab his victum, vestitum, stipendiumq́ue petite: si quis negauerit, inglori⁹, infamisq́; esto: si quis iniuriam vobis intulerit, reum se læsæ maiestatis agnoscat: Vos autem caueritis, ne tantum decus, tantumq́; priuilegium iusto bellorum labore partū, aut ebrietatis, aut scurrilitatis, aut alio quouis vitio maculetis, ne quod vobis largimur ad gloriā, redundet ad pœnam, quam de vobis sumendam si forsitan excesseritis, nobis & successoribus no-

stris

ſtris Romanorum regibus, perpetuò reſeruamus. Atq; hæc eſt Heraldorũ magnificentia, quibus antiqua conſuetudine temporum magnos ſeſe æſtimant, quia impunè maximis obtrectare illis permiſſum eſt.

DE MEDICINA IN GEnere. Cap. LXXXII.

Sed iam à militia & nobilitate ad medicinam properemus, quæ ipſa etiam quædam homicidiorũ ars eſt, prorſus mechanica, licet philoſophiæ titulo ſe traduci poſſe præſumat, ac ſupra iuris prudentiam proximas theologię ſedes ambiat, vnde maxima inter medicos & iuriſtas contentio eſt. Argumentantur enim medici: Cum triplicia ſunt bona ex ordinæ, animæ, corporis, & fortunę: priora curat theologus, ſecunda medicus, tertia iuriſconſultus, hinc medicis medias quoque ſedes deberi ſupra iuriſconſultos, quantum corpori robur & ſanitas, fortunæ diuitijs præſtat. Sed hanc litem neſcio, quis prætor le. i. da interrogatione diremit, quæſiuit enim ex litigantib. illis, quis mos

& ordo seruaretur in educēdis ad supplicia reis, vter præcederet & sequeretur, latróne an carnifex? Cum responderent, præcedere latronem, sequi autem carnificem, dedit ille sententiam præcedant ergo iuristæ, sequātur medici: horum insigne latrocinum, istorum temeria homicidia notans. Sed ad medicínā redeamus, eius plures hęreses sunt: Nam est vna, quam rationalem, siue sophisticam, siue dogmaticam vocant, eamque Hippocrates, Diocles, Chrysippus, Caristinus, Paraxagoras, & Herosistratus secuti sunt, quam etiam Galenus his longo tempore posterior approbauit, qui præ cæteris insequutus Hippocratem, totam medendi artem ad causarum agnitionem, signorum notitiam, rerum qualitates, & corporum diuersas habitudines gradusque reuocauit. Sed hæc hæresis cum circa voces potiùs, quàm circa res ipsas versetur, naturalis philosophiæ fateor non infima pars est, medendis tamen ægrotantibus non admodum necessaria, ne dicam vel perniciosa, vt quæ hominum salutem sanitatemq; ad cōtorta quædam sophismata relegat po-
tius

tius, quàm ad ſyncera, quibus morbis mederi poſſit medicamina & ſcholaſticis ſyllogiſmis occupata, ſolitudinum & ſaltuum hortorumque neſcia, ignorat herbas & medicinã: quocirca Serapion hanc rationalem medicinam nihil ad medendi artem pertinere profeſſus eſt. Eſt itaque alia medices factio prorſus quæſtuaria & mechanica, à qua vſque in hunc diem medici ſuum nomen habent. Hanc idcirco operatricem vocant, in empiricam & methodicam diſpartitam, de hac nobis hic ſermo eſt. Empiricam itaque ab experimentis appellant, cuius principes Serapion, Heraclides, & ambo Apollonij fuêre, quos poſtremò ex Latinis Marcus Cato, C. Valgius, Pomponius, Leneus, Caſſius, Felix, Aruntius, Cornelius Celſus, ac Plinius, & pleriqueali j ſecuti ſunt. Ex hac deinde methodicam conſtruxit Hierophilus Chalcedonius, & ex longa rerum omnium magiſtra experientia ad certas regulas adegit, quam poſtea validiſſimis argumentis probarunt Aſclepiades, Themiſion, ac Archigenes: compleuit autem Theſillus Italus, qui (vt

author est Varro) cuncta superiorum placita sustulit, ac velut rabie quadã in cunctos prioris æui medicos perorauit. Post istos verò complures externarum gentium barbari philosophi de ea scripsere, inter quos adeò creuit Arabum gloria, vt huius artis inuentores plurimis visi sint, facileque id se posse contendere videantur, nisi ipsa originalia Græca & Latina nomina ab illis vsurpata, aliam artis origine indicarent. Hinc Auicennæ, Rasis, & Auerrois volumina pari cum Hippocratis & Galeni libris authoritate recepta sunt, tantamq; fidem adepta, vt si quis sine eorum placitis cuiquam mederi præsumat, is publicam salutẽ palàm decoquere videatur. Hę autem medicorũ factiones licet paucæ sint, non tamen minor inter eos contentio est & opinionum pugna, quam inter philosophos. Nam de spermate, quod genitale semẽ est, audite quibus anilibus ratiunculis certant: Pythagoras illud vtilissimi sanguinis spumam, siue cibi vtilissimum excrementum dixit, Plato autem spinalis medullæ defluxum, quia nimiũ coeuntes dorsum & renes dolent. Alcmeon autem

cerebri

cerebri partẽ adſeuerauit, ex eo quod coeuntibus oculi dolent, qui ſunt partes cerebri. Democritus autem ipſum ab omnibus corporis partibus deriuatum ait, & Epicurus à corpore & anima conuulſum, Ariſtoteles alimenti ſanguinei excrementum, quod vltimum in membra digeritur. Cæteri putant ſanguinem eſſe teſtiũ calore decoctum, & dealbatũ, ea duntaxat motiratione, quod vltra vires coeuntes, ſanguinis guttas eijciunt. Porrò Ariſtoteles, & Democritus, nil dicunt mulieres ſemen ad generationem conferre, neque germen illas, ſed particularẽ quendam ſudorem emittere. Galenꝰ illas, & ſperma licet imperfectum germen emittere agit, & vtrorumq; viri & mulieris ſemen fœtum conſtituere. Cæterùm, Ariſtoteles corpora animaliũ, ex ſanguine proximè vult generari, & immediatè nutriri, ſperma quoque ex ſanguine generationẽ habere. Hippocrates contrà, corpora animalium, ex quatuor humoribus primo coagulari. Sed & multi ex Arabibus putarunt animalia perfecta poſſe abſque maris, & fœminæ permixtione generari, ac ſine ſemine pro-

duci: & propterea dicebant, matrices non esse necessarias nisi per accidens. De causis autem morborum originalibus agentes, Hippocrates illas in statu sine spiritu collocat, Hierophilus in humoribus. Erasistratus in arteriarum sanguine, Asclepiades ex atomis per corporis inuisibiles poros illapsis illas rimatur, Alcmeon ex corporalium potentiarum exuberantia, vel inopia, Diocles ex inæqualitate elementorum corporalium, aerisque halitu. Strato ab alimenti exuberantia, cruditateque, & eius corruptione omnes morbos fieri solummodo putat. De ciborum autem conuersione non minùs discrepant. Nam Hippocrates, Galenus, Auicenna, in stomacho, cibos per calorem concoqui affirmant, Erasistratus hęc in ventre fieri contendit, Plistonicus, & Paraxagoras non concoqui modò, sed putrescere aiunt: quin etiam Auicenna, & eius expositores, Gentiles, & Iacobus de Forlinio, non sine insigni errore, stercus in stomacho generari tradunt.

Asclepiades autem & eius æmuli non concoqui cibos, sed crudos in corpus omne diuidi putant, qui insuper

omnium

omnium ſuperiorum dogmata vana & ſuperuacua eſſe dicunt. Tranſeo vrinarum iudicia, ab illis necdum perfectè cognita, pulſumque dieſes incomprehenſas. Iam verò & Hippocrates, quem ipſi pro Deo colunt, ab alijs in plerisq; non tam diuerſum ſentit, quàm turpiter errauit. Nam in libro de natura infantis ait: Generatur ex luteo oui auis, nutrimentum autem, & augmentum habet album, quod in ouo eſt: quod falſum probat Ariſtoteles in libro dé animalibus, & in libro de generatione animalium, diſputās contra Alcmeonem, qui cum Hippocrate ſentiebat, concludit: origo pulli in albumine eſt, cibus per vmblicum ex luteo petitur. cui ſententiæ adhæret etiam Plinius, inquiens: Ipſum animal ex albo liquore oui corporatur cibus eius in luteo eſt. Nón ne etiam ille Hippocrates aphoriſmus mendax eſt? Mulier non podagrizat, niſi menſtrua illi defecerint: cùm multæ fœminæ, quibus etiam menſtrua fluūt, podagras patiantur.

De

DE MEDICINA Operatrice.

Cap. LXXXIII.

TOta prætereà medendi operatrix, ars nullo alio fundamento quàm fallacibus experimentis ſuper extructa eſt, ac tenui ægrotantium credulitate roborata, non minùs venefica, quàm benefica, vt ſępiſſimè, & ferè ſemper plus periculi ſit à Medico ac medicina, quã ab ipſo morbo: quod quidem, & ipſi huius artis principes ingenuè fatentur, videlicet Hippocrates, dicens artem hanc eſſe difficilem, & experimento fallacem. & Auicenna, inquiens, fidem ac ſpem ægri erga Medicum, & medicinam ſæpè plus efficere, quàm ipſam cum Medico medicinam: & Galenus, difficile poſſe reperiri medicamen, quod plurimum proſit, ac non ſimul in aliquo obſit: atque alius quidam ex illis ait, medicinarum notitia delectabilis eſt, vt reliquorum omnium, quæ arte, & regulis conſtant, operatio autem ſecundum medicinam à caſu eſt. Eant igitur nunc fortunati ægri, ac periculoſis

dosis experimentis, & casui fidem habeant, sed tam blanda est cuiq; pro se sperãdi dulcedo, vt ait Plinius, vt cuicunq; se Medicum profitenti, statim credatur, cũ sit periculũ, in nullo mendacio maius. Hinc est quod sæpissimè illic quæritur vbi mors est, quippè medicorum hic optimus creditur, quem particeps lucri commẽdat pharmacopola, qui cum illo colludit, cuius seruulos etiam Medicus sibi sub stipe deuincit, qui lenocinio fungẽtes, illum apud miseros ægros collaudando pręferunt: magnæ quoq; præstantiæ Medicus est, quem vsurpata pomposa vestis, & intermicãtes crebris hyacinthis digiti commendant, & cui remota patria, vel longa peregrinatio, aut diuersa religio (ceu Iudæus vel Maranus) ad fallendum efficacissima frõtis impudentia, magnorumq; remediorum constans in concussis mendacijs iactãtia, authoritatem, famam, fidemque conciliârunt. Et cui pertinax contentio, ac multę semper in ore cum semigræculæ, tum barbaræ voces: & multa authorum suorum nomina doctrinæ fecerunt opinionem, atque sic instructus, plus quàm plumbei

grauis-

grauitate, sed audacia penè militari, medendi practicam tunc hac hypocrisi aggreditur. Primùm inuisit ægrum, respicit vrinam, tangit arteriam, inspicit linguã, palpitat latera, explorat excremēta, scire vult vict⁹ consuetudinem, & si qua etiam secretiora sunt, inquirit, ac si per hæc libret elementa, & velut in statera expendat humores ægrotantis, fabulaturq; egregiè: deinde magna iactantia præscribit medicamina, recipe catapotia, mitte sanguinē, fiant clysteria, fiant pessi, fiant vnctiones, fiant cataplasmata, dentur elinctoria, dentur masticatoria, garparismata, fiant sacculi, fiant fumi, dentur condita, dentur syropi, dentur aquæ, exhibeantur teriacalia: quod si leuiusculus sit morbus, & æger delicatulus, excogitabit blandimēta, & quęcunq; mulierculis effœminatisq; viris grata atque iucunda putat, magna authoritate præcipit, iã suspenso molli grabatulo, aut fontalis aquæ in peluium stillantibus guttis, somnos allicit, iam fricationibus, stufis, cucurbitulis, morbum extenuat, iam balneis, thermis, cibisq; delicatioribus, ac cæli mutatione extenuatum ægrum reficit:

it: vt autem magnæ authoritatis habeatur, & simul admirationi sit, horas obseruãdo, physicas allegationes suspensionesq; adnecti facit, nec nisi ex ephemeride mathematica pharmaca potionesq; ministrat, quin & in pharmacopolam sibi imperium arrogat, & se coram omnia dispensari iubet, seseque meliora armata deligere simulat, cùm sæpè nesciat sophisticata à veris discernere, resque ipsas nomine tenus penitùs ignoret. Si verò diues sit æger, aut magnæ authoritatis, tunc quò plus sibi compendij atque famæ accessurum sit, morbum quantum potest protrahit, ac non nisi paulatim restituit, etiamsi posset semel vno pharmaco morbum depellere, nonnumquam verò medicamentis suis, exagitato morbo, priusquam illum tollat, hominem ad extremum vitæ discrimen adducit, quo illum tunc abs grauissima & periculosissima ægritudine liberâsse prædicetur. Quòd si quandoq; in manus suas æger incidat grauiori morbo conflictãs cognoueritq; pernitiosum esse malũ & cuius dubius sit euentus, tũc istis ingreditur stratogematibus austero vultu vi-

tu viuendi leges præſcribit, iubet inſolita, prohibet conſueta, arguit oblata, execratur exhibita, comminatur exitium, & vitam pollicetur, magnáque poſcit præmia. Si dubitat de euentu, ſuadet conuocari collegium, & poſtulat ſocium, quo ſecuriùs medeatur, aut non raró cautiùs perimat, ne ſuperueniens alius, qui ęgrum ſolus reſtituat, famam ſibi, atque laudem cũ lucro præripiat. Si ægro quid malè ceſſerit, ſiue illum prętcr ſpem, per inſignem imperitiam occiderit, hic ſe aut per catarri præfocatiuum defluxũ, aut aliquod aliud ſimile ſubitaneum accidens, immedicabilemque caſum apparenter excuſat, & ægri inobedientiam, aut cuſtodum negligentiam acriter accuſat, aut incuſat collegas, aut in pharmacopolam culpã protrudit: ſic enim efficit, vt nemo ægrotus, niſi propria culpa periſſe, nemo niſi Medici beneficio reſtitutus videatur. Iam verò Medicos plerunque nequam eſſe ſuorummet teſtimonijs cõprobabimus. Ait enim eorum conciliator Petrus Apponus, artem Medicinę, Marti eſſe adſcriptam, qui Planetarum omniũ odioſiſſimus eſt, & qui in-

ingratitudinis, iurgiorum, omnisque iniquitatis, & malitiæ author existat.

Ideoque etiam Medicos, vt plurimum malorum esse morum, cùm ob Martis, Scorpionisque influxum, tum quod ait, quia ex vili stipite, & sterili originem contraxerunt, intumescentes demùm, & cõtumeliosi facti, cùm fuerint incrassati. Hæc ille edoctus fortè Aesculapij exemplo, quem primum Medicinæ repertorem ex mente Iouis genitum, & per Solis viam in terris destinatum fabulatur antiquitas. Celsus verò hominem fatetur, sed in Deorum numerum receptum. Complures alij asserunt, illum meretricio incestu ex Coronide, venusta muliercula genitum, quam Sacerdotes in Apollinis templo adulterinis amplexibus sæpè subegerunt, qui finxerunt illum Dei filium. Omnes autem in hoc conueniunt, tam scelestum fuisse hunc Deum, vt Iouis fulmine in eo coercendo opus fuerit, de quo Lactantius ad Constantinum Imperatorem sic scripsit: Aesculapius, & ipse non sine flagitio Apollinis natus, quid fecit aliud diuinis honoribus dignum, nisi quod sanauit

Hyppolitum? Mortem ſanè habuit clariorē, quòd à Deo meruit fulminari: hæc ille. At ſunt reuera medici homines omnium ſceleſtiſſimi, diſcordantiſſimi, inuidentiſſimi, mendaciſſimi. Sic enim omnes à ſe inuicem diſſentiunt, vt nullus reperiatur medicus, qui citra exceptionem, additionem, vel permutationē, præſcriptum ab alio pharmacum comprobet: quin immò qui laceret, mordeat, ne videlicet ipſe non melior medicus videatur, ſi alterius vel optimo conſilio nihil detraxerit, vel his, quæ etiam ſæpè nimis multa ſunt, non aliquid addiderit: vnde tādem in prouerbium abijt medicorum inuidia & diſcordia. Nam quicquid probat vnus, ridet alter: nec quicquam apud eos certi, ſed omnia promiſſa eorum, nugæ volatiles, & mera mendacia: hinc vulgus cùm vult aliquem inſigniter mendacem oſtendere, ait illi, mentiris vt medicus. Summumque ingeniorum ſuorum opus in his verſatur, vt in cogitādis nouis, veterum rectè facta negligantur, contemnanturque: tum quæ pauca ſciunt, recōdunt, aut mon ſtrare volunt, quaſi neminem docere

in

n authoritate ſcientiæ ſit, inuiden-
tesq; alijs, etiam vitam noſtram frau-
dant alienis bonis. Sunt inſuper pluri-
mùm ſuperſtitioſi, arrogantes, malæ
conſcientiæ, ſuperbi, auari, quibus a-
liud ſemper in ore obuerſatur, dum
dolet accipe, facientes etiam, ſi ſuum
ad compendium expedire crediderint
ut doleat quod ſanum eſt, ſicut legi-
mus Petrum illum Apponium (quem
Conciliatorem vocant) cùm Bono-
niæ artem medicam profiteretur, tan
tæ auaritiæ & arrogantiæ extitiſſe, vt
extra vrbem alicubi ad ægrotos vo-
catus, non minoris quinquaginta au-
reis in ſingulos dies ſe conduci pate-
retur, vocatuſque aliquando ad Ho-
norium tunc Pontificē, quadringen-
tos aureos in dies ſingulos ſibi ſtatui
pactus eſt. Quin & AEſculapium,
medicinæ parentem, ait Pindarus à
Ioue fulmine adactum auaritiæ me-
rito, eò, quòd medicinam nocenter
& in damnum Reipublicæ exercuiſ-
ſet. Iam verò ſi caſu quouis fortuna-
tus æger in manibus eorum euaſe-
rit, fit plauſus intollerabilis, nemo
ſufficiet gloriam tanti miraculi de-
cantare, Lazarum è mortuis reſuſci-
tatum

tatum narrabunt, illius vitam ſuum munus eſſe, ſibi deberi: ſeſe illũ ab orco reuocaſſe (vſurpantes ſibi, quæ ſoli Dei ſunt) continuò iactant, nec vllo præmio ſe cõpenſari poſſe, aiunt. Nõnulli illorũ in id tumoris euecti ſunt, vt ſe pro dijs coli paterentur, atqui Ioues ſeſe nuncuparent, ſicut Menecrates Syracuſanus medicus, qui quãdoque ad Ageſilaum Spartæ regẽ, in hæc verba ſcripſiſſe legitur: Menecrates Iupiter, Ageſilao regi ſalutem: ſed illius ſtultitiam ſubridens Ageſilaus, reſpõdit: Ageſilaus Menecrati ſanitatem. Quod ſi verò ægrotorũ quiſpiam infelicior (quod plurimum fit) inter medicorum manus expirauerit, tunc naturæ inopiam, morbi malitiam, aut ægri inobedientiam inculpant, ac artis ſuæ remedia ad hoc naturæ ſæuiẽtis arcanum non extendi, ſeſe medicos eſſe, non deos, curare poſſe ſanabiles, non ſuſcitare moribundos, nec quicquam ſe debere ægris, præter experientiam, & huiuſmodi verbis etiam in ſiniſtris euẽtibus ſuperbiunt, & vltrò qui periêre, arguunt intemperantiæ, & ſimul precium poſcunt, cùm occiderint ſuis pharmacijs, qui ſin

sine illis viuere potuissent ægros pariter & fama, & pecunia, & sanitate, & vita spoliantes, secura interim conscientia: cum, quia error eorum (quod ait Socrates) terra tegitur: tum quia irremeabilis est mortuorum regio, quo minùs redire possunt, quos illi illusos manibus, verbis, & medicamentis noxijs infectos, ante diem in tartara præmittũt, ne contra illos spoliatæ vitæ & pecuniæ repetundarum agant. Sunt præterea medici plerunq; contagiosi, & ab obiectis vrinis & stercoribus fœtulenti, lotio lenti, stercuienti, & ipsis obstetricibus sordidiores ac sensibus omnibus infecti, dum oculis obscœna quæque & fœtidissima conspiciunt, auribus pariter & naribus ægrotorum ructus, ventrisq́; crepitus, & infecti aeris halitus, flatus pedoresq́; excipiunt, labris ac lingua atras letheasque potiones prægustant, manibus stercora & purgamenta explicant, ægrotorumq; horridæ imagines & vmbræ nocte dieq; phantasiæ eorum obuersantur, innumeraq́; homicidia conscientiam eorum perturbant, totum deniq; illorum studium, sermo, ratio, oratio, spiritus, & inge-

nium non nisi circa tristia, fœda, tabida, horrida, mortis & morborum genera versatur: totumq; eorum exercitium est in locis fœtidis, squallidis, & vilibus curis, & ob cæno artificio constat, semper ægrotum matulas, cloacas, & latrinas infamis lucri causa ambientes, atque tanquam vpupa auis sordida ex humanis stercoribus nidificantes. An non videtis illos quotidie, quomodo obuinctis digitis, lutosis latifundijs, vultu turbulento aut pallenti, continuò obambulant ciuitatem, ac præcipiti incessu, vilissimi spe lucelli discurrunt ab apotheca in apothecam quærentes & mendicantes, sicubi quis lotium inspectandum vel conchā offerat stercorariā, atq; vt cucullati vultures ad cadauera: sic isti ad excrementa homines omnium sunt nasutissimi: quæ etiam prægustare solitum aiunt Hippocratem, vt inde morbi naturam melius persentiret: quod pleriq; etiam Aesculapio adscribunt, quem Aristophanes idcircò scatophagum vocat, quo verbo significantur, qui ciborū vescuntur superfluitatibus, quod nomē deinde ad medicos omnes deriuatum est, vt eos
scato

atrohagos & ſcatomantes, hoc eſt, nerdiuoros, & merdarum inſpecta- oresvocemus. Hinc ſcatomantia, oro nantia, drymimantia dicuntur, diui- ationes ſeu prognoſtica medicorum x ſtercoribus & vrinis deprompta. Hinc apud multas nationes mecha- ici iſti medici olim infames habebã- ur, atque adeò, vt (teſte Seneca) etiam rauiſſima infamia haberetur medi- i opus quærere, & hodie adhuc pleri- ue populi medicos pariter & obſte- rices & carnifices à menſis & conui- ijs excludunt, aut non niſi ſecretis eparatiſq; patinis calicibuſque exci- iunt: quocirca ſtomachari hic licet eteſtabilem illum multorũ princi- um morem, qui tam peſtilentes ho- nines nedum ad matutina cubicula, ed & quotidianis ægrotantium con reſſibus, recentibus ſemper peſtilita- s vaporibus infectos, etiã menſis ad- nittunt, quin adhibeat quis medicũ õuiuio inter ipſos cibos & pocula de ercore, vrinis, ſudorib. ſanie, vomitu nenſtruis diſſeret, atq; epilepſias, le- ras, hulcera, ſcabies, & peſtes tra- tabit, totumque alioqui lautiſſimis bſonijs paratiſſimum conuiuium,

ſermonum ſuorũ impuritate in nau-
ſeam conuertet. Adhibete etiam me-
dicum, ſi vultis ciuilibus conſolatio-
nibus, nihil illo ineptius inſultiuſq́;
idque fortè, cum quia medicorum di-
ſciplina (quod eorum ait conciliator)
non eſt de virtutibus nec bonis mori-
bus, tum quod (vt idem ait) naturali-
ter probus medicus, malorum morũ
eſſe debeat: & nos ſcimus apud mul-
tas ciuitates decretis publicis & ple-
biſcitis cautum eſſe, ne medici in cõ-
cilium admittantur, nec magiſtratũ
gerant, fortè non tam, quia inepti, le-
ues, malè morigerati, quàm quia ſem-
per ſordidi, & ægrotantium retrime-
torumque aſſidua attrectatione ade-
contagioſi, vt non ſolum propinquã-
tes ſibi homines, ſed etiam ſubſelli-
inquinẽt, & marmora inficiant, vt e-
leganter de quodam medico cecini-
Lucillus Græco epigrammate, ab A-
ſonio ſic Latinè reddito:

Alcon geſterno ſignum Iouis attig-
ille,
Quamuis marmoreus vim patitu-
medici.
Ecce hodie iuſſus transferri ex æde v-
tuſta,

Effe-

Effertur, quamuis ſit Deus atque lapis.

Quando verò in ſuam medicā conſultationem coeunt, quid ea nocte mixerit & cacauerit æger examinatur, ac tanquam Laconum Ephori de vita ac nece pronunciaturi ſententiam, mirum, ſed dolendum, quàm tunc miſeris altercationibus, nullo idem cenſente, circa ægri lectulum concertant, quaſi non ad curandum, ſed diſputandum conducti ſunt, atque ægro ipſo, cui) iuxta Græcum Menandri verſiculum, Latinè autem inquientis: Medicus garrulus ægrotanti alter morbus ferè ſermo moleſtus eſt, illarum oratione non opera opus ſit, ac productis ad oſtētationem ſuam ſcholaſtico more aliquot aphoriſmis, quos ad omnē vſum ſemper eoſdem paratos habent, inuocatiſque Hippocrate, Galeno, Auicenna, Raſi, Auerroe. Conciliatore, cæteriſq; ſuis dijs, quorum nomina & tituli illis pro doctrina ſatis ſunt, ad conciliandum ſibi apud imperitum vulgus fidem, doctrinæque æſtimationem, vbi de cauſis, de ſignis, de affectibus, de honoribus, de die cretica, aliquandiu ſerioſe, ſed indeciſa diſcor

dia digladiatum est, tandem de adhibendo remedio, quod caput & cauda totius negotij esse debuerat, frigidissimo decreto transigunt: atq; vt est eorum inter se mutua inuidia, nullo illorum sua secreta (vt vocant) æmulis suis communicare volenti, tanquam ipsis periturum sit, quod tradiderint alijs, ad communem methodicam recurrunt, quasi illos destituant, ad empiricam, tãquam ad sacram ancoram confugiunt, vt quem ratio non restituit, adiuuet temeritas, satius esse inquientes anceps experiri auxiliũ, quã nullum: vel ægrum ipsum, si minùs sunt illi propitij, atque illos (vt ait Ecclesiasticus) languor prolixior grauet, prognosticis relinquunt: dicentes quia desperatis Hippocrates vetat adhiberi medicamina: aut si paulò religiosiores sunt, morbum in diuorũ aliquem reijciunt, vel extremum præscribunt pharmacum, quod erit. Recipe tabellionem vnum, testes numero septem, adde sacerdotem cum aqua & oleo benedictis quantum sufficit, & dispone domui tuæ, quia morieris. Hinc Rasis conscius profectò ægrotantium credulæ stultitiæ, tum medicorum

torum contentiosæ inscitiæ, vtrique & ægro & medico non incautè consu lens, suadet in aphorismis suis, tantū vnum medicum fore eligēdum, quia vnius (inquit) error, magnā infamiā non inducit: & vnius vtilitas, quam in ægro efficit, collaudatur: qui autē quam plures medicorum adhibuerit; is in errorem incidit plurimum, hæc Rasis: Attestaturque huic vetusta illa monumenti inscriptio, turba se medicorum periisse, atque illud Græcum prouerbium: multorum medicorum introitus, ægrum perdidit. Illud etiā moribundi iam Adriani imperatoris dictum: Medicorum turba principem perdidit. Nullum igitur pro conseruanda vita sanitateque vtilius consilium, quàm abstinere à medicis. Corporis enim sanitas Deo debetur, non medicis. ideoq; Asa rex Iuda corripitur à Propheta Domini, quia in infirmitate sua non quæsiuit Dominum, sed in arte medicorum confisus est: quorum quidem consiliis, qui se tradiderint, sani esse nō poterunt: nec enim vita vlla misera magis, quā quæ sub eorū auxilij fiducia ducitur. Esto verū, sciant medici, atq; vtinā scirent,

omnes vires & poteſtates elementorũ radicum, herbarum, florum, fructuũ, ſeminum, etiam animalium & mineralium, omniumq́; quæ parens natura producit, tamen non poſſunt omnibus ijs virtutibus hominẽ nedum immortalem facere, ſed quod minus eſt, nec leui quouis morbo ægrotantẽ ſemper ſanare. O quoties medicamen quod prodeſſe debuerat, non profuit, & quod debuerat excernere non excreuerit. quoties recidente ægro remedicandum eſt, & tandem poſt multos labores & ſumptus, vel tunc vel paulo poſt, etiam vel aſtantibus medicis, moriendum eſt. Quæ ergo nunc ſpes nobis in medicis repoſita eſt, ſi (quod ipſe eorum ſit Hippocrates) experientia fallax ſit? Quid certi poſſunt promittere medici, ſi verum eſt, quod Plinius ſcribit, nullam artem medicina inconſtantiorem eſſe, etiamnum ſæpius immutari? Multæ gentes olim fuerunt & adhuc ſunt abſque medicis degentes, quas videmus vltra decrepitam ætatem robuſtas, ſupra centenarios annos viuere: contrariè iſtos delicatiores populos, qui medicorum promiſſis & opera viuunt, vt plurimũ
media

media ætate senescere & occumbere, quin & ipsosmet medicos plus cæteris hominibus, & quasi semper ægrotare, ac immaturiore ætate decedere. Hinc ille Lacon cuidam dicenti, nihil mali habes? respondit, quia non utor medico. Illoq; iterum dicente, senex factus es, respondit, quia nunquã usus sum medico, ostendens nullam esse ad sanitatem & senectutem certiorem viam, quàm medicis caruisse. Quod si dicat quis, multos medicorũ auxilio conualuisse, respondebimus illi, contrà plures etiam occubuisse, quibus medicorum opera nihil profuere, obijciemusq; illum Ausonij versiculum, inquientis:

Euasere fati ope, non medici.

Olim enim Arcades non medicamentibus vtebantur, sed (quod narrat Plinius) verno lacte vtebantur, quoniã tunc maximè succis herbę turgerent, mederenturq; vberiores pascuę: aligebant autem præ cęteris lac vaccinum, quia illæ omniuoræ sunt in herbis. Lacones etiam Babylonij, Aegyptij, Lusitani, Herodoto ac Strabone testibus, medicos omnes respuebant: languentes verò in forũ & plateas efferebant:

bant, vt qui ſimili morbo tentati eſ-
fugiſſent, aliúmue euaſiſſe noſſent,
illis expertis in ſe conſulerent reme-
dijs arbitrantes, quod etiã Cornelius
Celſus adſerit, ad ipſam curãdi ratio-
nem nihil plus conferre, quam expe-
rientiam, qua cõſtat doctiſſimos me-
dicorum abs ruſtica anu ſæpiſſimè vi-
ctos, illamque vnica planta ſeu her-
bula illa perfeciſſe, quæ famatiſſimi
medici non potuerunt cum omnibus
ſuis precioſis elaboratiſq; pharmacijs.
Nã illi dũ inexplicabilib. mixtionib.
(cum tot dederit natura, quæ ſingula
ſufficiant remedia) confundentes per
compoſitam diuerſarum rerum com-
plexionem morbos pellere nituntur,
coniectura magis, quàm cauſa aut ra-
tione incedunt, totamque medendi
artem, non niſi caſum aut coniectu-
ram faciunt. Hæc autem vnius ſim-
plicis medicinæ vim & qualitatem co-
gnoſcens, ſolidis expertiſque natu-
ræ viribus difficiles ſoluit ægritudi-
nes. Rurſus illi per precioſa & ab
extremis Indis, aut Gadibus quæſi-
ta, perſuadentes niſi precioſa non
prodeſſe, magno impendio venalem
ſanitatem promittunt: hæc inuentu
faci

facilimis, vulgoque paratis, & quas in hortis suis quisque facilè habet, domesticis plantis, sanitatem non tam promittit, quàm restituit. Præterea hi ex fallacibus libris, & pictis codicillis docti difficillimam medicandi operam, audaci quadam temeritate, cul-paque garrulitate ad quæstum vsurpant. Hæc à terris & agris singulas plantas, earumque colores, figuras, sapores, odores, varietates contemplata & edocta, & quid in morbis reliquisque casibus possint experta, gratis cuique certissima dat remedia. Ipsi etiã medicorum præcipui confitentur se à mulierculis plurima excellentissima remedia didicisse, & digna quæ ipsi libris insererent, & veluti potiora posteris communicarent, quale cõtra capitis dolorem extollit Auicenna medicamentum. Quod si medicina, quæ sanitatis temperamentum afferre debet, consistit in proportione & temperamento rerũ ad inuicem, cum inter se, tum etiam cum quantitatib. corporis cui tribuuntur, atq; iniquorum medicorũ hæc diligentissima cura fuit in proportionandis & contemperandis medicaminibus, per iusta &

harmonica pondera relinquentes po-
sterioribus hæc deinceps proportionā
da ægrotorum corporibus, quæ est i-
sta audacia atque impudentia hęc nō
solùm immutare, sed illis etiam super
addere, penitúsue negligere aut igno
rare? Vnde fit, quod sicut consonans
pharmaci temperamentum sanitatē
adferre deberet, ita illius dissonantia
dolorem, horrorem, exasperationem
morbi, & nonnunquam mortem in-
ducit, ideoq; tutiùs medetur rustica
anus, vno aut altero hortensi, & na-
turę opera absoluto medicamine, quā
medicus ille cū suis prodigiosis, sum-
ptuosis, & dubia coniectura conflatis
pharmacis. Fuerunt illius sententiæ
multi & excellētissimi philosophi &
medici, videlicet non nisi simplicissi-
mis rebus medendum esse. Hinc sim-
plicium vires perscrutati expertique,
de illis posteris nobis egregia volumi
na relinquerunt, quale Chrysippus
de brassica, Pythagoras de scylla, Mar
chion de rafano, Diocles de rapo, Pha
nias de vrtica Apuleius de Betonica,
& multi alij antiqui de alijs conscri-
pserunt. Sed hos illi officinarum me-
dici non solùm non curant, sed etiam
irrident

irrident, simplices appellãtes, qui studeant simplicibus. Hos igitur medicos (dico quidẽ, qui per simplicia medentur) non tam consulendos, quàm etiam sequẽdos esse nulli dissuadeo. Verùm illos officinarum cultores, tãquam sortilegos, & maleficos consulo fugiendos, & propellendos, qui suis prodigiosis compositionibus, de malis nostris negotiantur, & super vitam nostram mittunt sortes. Nam cũ composita medicamenta ex multis dispa-ribus & pugnantibus speciebus cõstari necesse sit, impossibile aut saltem difficillimum est in illis aliquid certi posse statuere medicum, nisi sola opinione, æstimatione, coniectura: cumque innumeræ sæpè res sint, quæ singulæ prodesse posse videntur, ea sola congerit Medicus, quæ sors vel casus memoriæ suæ tunc obtulerit, aut in quę alio quouis intrinseco, siue occulto instinctu fuerit propensior, vnde fit, vt compositum illud pharmacum non tam ab ingredientium simpliciũ potentia, quàm à medici fausta, vel infausta effectione sortiatur virtutem, & effectũ, quatenus ille occulto quodam influxu, siue naturali, siue cæle-

ſti, ſiue dęmoniaco, ſiue fortuito plus ad hæc, quàm ad alia eligenda, inducitur. Atque hoc eſt, quod communiter dicitur, atque ipſi fatentur, medicum vnum eſſe alio fortunatiorem, ac ſæpiſſimè indoctum docto feliciorem.
Quin & vidi ego, & noui medicū virum literatiſſimum tam infelicem, vt è multis ægris vix pauciſſimi è manibus eius ſalui euaderent. Noui & alium ſemiſciolum, qui omnes fermè ægros ſuos, pleroſq; etiā, ab alijs ꝓ deploratis derelictos, feliciter ſanaret.
Quin & memini me legiſſe de medico, in cuius manibus quicunq; nobiles & magnates incidiſſent, euaderēt, plebei omnes & ruſtici perirēt, aut grauiter periclitarētur. Videre igitur nūc facilè eſt, hāc officinariam medicinā, in qua pluris poteſt medici fortuna, quàm doctrina, totam, aut pro maxima parte ſortilegam eſſe, ideoq; procul pellendam, atque tanquam veneficam & ſicariam eſſe damnandam.
Proinde Romani quondam ſub Catone Cenſorio medicos omnes & vrbe tota, & tota Italia pepulerunt, eorum funeſta mendacia, crudelitatéq; auerſati, quòd videlicet multò plures
occide-

occiderent, quàm sanarent: tum quod venenorum peritissimi, odio, ambitione, aut lucro facilè adduci possent, vt venenum ministrent pro remedio, & pacta mercede hominum vitæ insidientur: sicut Pyrrhi medicus, siue is Timocharis fuerit (vt vult Gellius) siue Nicias, vt alij, qui Fabricio promiserat se dominũ interfecturũ medicina, quod facinꝰ auersatus Fabricius, Pyrrhum, quamuis inimicum, monuit per epistolam, caueret à medico, de quo Claudianus ita inquit:

Romani scelerũ semper spreuêre ministros,
Noxia pollicitum domino miscere venena.
Fabricias regi nudata fraude remisit,
Infesto quem Marte petit, bellumque negauit.
Per famuli patrare nefas.

Similiter de Græcorum medicis apud Plinium Cato scribit ad filium inquiens: Iurarunt inter hęc barbaros omnes necare medicina, sed hoc ipsum mercede faciũt, vt fides eius sit, & facilè disperdãt. Et paulò pòst subiun

gita

git: Vnde testamentorum plures insidiæ, iam verò & adulteria in principum domibus etiam, vt euidens Eudemi in Liuia Drusi Cæsaris: hęc Plinius. Ipse etiam Socrates apud Platonem vetuit, ne medici in ciuitate multiplicentur. Expediret & in hũc diem Reipubl. nullos esse, aut paucissimos medicos, quodque lex extaret, quæ eorum puniret cum inscitiæ, tum negligentiæ malitiam capitalem. Capitale enim est, neque refert imperitia, an negligentia, stultitia an malitia, perperã an studiosè medicus pro pharmaco venenum porrexerit, hominemq; in vitæ discrimen adduxerit, atque non (quod Plinius ait) medico hominem occidisse summa esset impunitas. Qui certè vnus illis atque communis cum carnifice honos est, homines scilicet accepta mercede occidere: atque ex homicidio, vnde supplicium cunctis lex statuit, nullique concessa impunitas, ij soli capiunt præmia. Hoc tamen interest, quod carnifex non nisi ex iudicum sententia necat noxios, Medicus autem præter omne iudiciũ perimit etiam insontes. Non ergo insalubriter Pontificum constitutiones arcent

à medi-

medicando clericos, cùm ars medica
es sit adeò cruenta, vt si fas sit sacerdo
bus, & clericis medicum agere, li-
eat etiam agere carnificem. Neq; im
rudenter Porcius Cato medicis quõ-
am interdixisse putandus: cùm, quia
cientiæ huius famam semper nouita
e aliqua aucupantur: tum, & dum pu
et, noui nihil adferẽtes, aliorum in-
ærere vestigijs, experimenta per mor
es agunt, & artem suam nostris peri-
ulis discunt, qua de vita nostra nego
iantur, malaque hominum, quæ bre
issimo tempore tolli possent, produ
unt, non rarò etiam adaugent maio-
i pro compẽdio: cui fraudi, vt obuia-
etur apud Aegyptios, medici ante
iem tertium ægrotorum corpora eo-
um periculo curabant, post triduum
utem suo.

DE PHARMACOPOLIA. Cap. LXXXIIII.

IAmque etiam à cocis suis Apothe
carios & pharmacopolas vocant,
quorum (vt est in Prouerbio) titu-
li remedia habent, pixides venena, si-
ue (vt canit Homerus) pharmaca mi-

xta ſalubria multa, & noxia multa
quibus cùm damno eſſe minimè vo
lunt, nos mortem noſtram magna e
mere pecunia compellunt: dum ill
aliud pro alio propinantes, ſeu putri
dum inueteratumue, & euanidum
pharmacum miſcentes, ſæpè mortife
ram potionem dant pro ſalutifera
dum facta iampridem emplaſtra, col
lyria, vnguenta, paſtillos, & alia phar
maca, non niſi in officinarum com
pendia ex ipſa ſpecierum fece ac tab
cōflata mercātur: atq; hæc omnia ne
ſciētes diſcernere, credūt barbaris me
catoribus, omnia fraudib9 ac ſophiſt
catione corrumpentibus. Poſſem et
iam hic oſtēdere pernitioſas illorum
diſcordias, de ſimplicium, quibus v
tuntur, medicinarum cognitione, er
roreſque eorum circa medicinalium
rerum nomina, ab illis malè intelle
cta, peſſimèque vſurpata: quæ pluri
ma Nicolaus Leonicenus amplo vo
lumine oſtendit. Tranſeo etiam do
cere de prodigioſis compoſitionibus
multarumque externarum rerum mi
xturis, quibus dum omnia confundē
tes, vnū, quod omnibus naturis qua
dret, medicamentum ſeſe effecturos
nobis

nobis persuadere volūt (sicut de compositione tyriacæ ac tyri fabula, deq; illo antidoto Mithridatico statuerūt) nihil aliud efficitur, quàm poeticum illud chaos:

- Rudis indigestaque moles,
Nec quicquam, nisi pōdus iners, congestaque eodem,
Non benè iunctarum discordia semina rerum.
- Vbi corpore in vno
Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habētia pondus.

Esto, sint quædam compositiones ab antiquis medicis excogitatæ, & vtiles inuentæ, quæ tanquam experta liceat recipere, tamē à vera illa methodo sunt aliena, & ab ipsismet medicis propria conscientia coactis damnata, & omnibus modis explosa, à Plinio, à Theophrasto, à Plutarcho, ac Hippocrate, Galeno, Dioscoride, Erasistrato, Celso, Scribonio, Auicenna, quorum verba hic subscribere nimis longū esset, nec ab antiquis illis solùm, sed etiam à multis recentioribus, è quibus vnus Arnoldus de Villa noua inter aphorismos ait, vbi in prōptu habētur

sim-

ſimplicia, dolum eſſe, ſi quis compo
tis vtatur. At hodie neglectis, & n
cognitis quidem ſimplicibus, non ni
ſi ex duobus illis apothecariorum lu
minarijs, ac aromatariorum theſau
ro, tum Meſue, & Nicolai, cæterorun
que antidotarijs, picturatis, & inaur
tis titulis medicamina promuntur: a
que hinc fit, vt dum medici iſti ſuo o
tio conſulentes, vitas hominum apo
thecariorum fiducia gubernant: atq
illi ſine literis, ſine cognitione, barb
ris mercatoribus confiſi, pro officina
compendio res permiſcēt, multò plu
periculi ſit à medicamine, quā à mor
bo. Iamque etiam dicamus de precio
ſorum medicinalium ſophiſticatiō
quæ tantò ingenio ſæpè adſimulat
ſunt, vt induſtrios etiam homines de
cipiant: plurimumque conduceret ſ
luti hominum, ac Reipublicæ, pere
grinis omnibus, exoticiſque pharma
cijs, quæ tanto præterea precio à præ
donibus mercatoribus in Republica
detrimentum adauctæ ſunt, omnin
interdicere, ac medicos omnes in ord
nem cogere, pharmacopolasq; adſtri
gere, ac legem illis præſcribere, cuiuſ
modi olim Romæ (dum adhuc me
lio

or esset) Nero tulisse legitur, qua iis
ntaxat, quę noster gignit orbis, phar
acijs vti compellantur, cùm hęc no-
ræ cuiusque naturę conueniant ma
is, tum longè recentiora, electiora,
inorique difficultate, ac sumptu ha
eri possunt, minoriq; periculo, quã
eregrina, quorum maxima pars su-
pecta est, vt quæ sæpissimè sophistica
a, adulterata, reiectitia, vel in naui
uffocata, vel immersa lacunę, vel ve-
ustate corrupta, vel non debito tem-
pore, & loco (vnde sępè plurimum im
ninet periculi) collecta sunt, nã colo-
quintida nõ matura sanguinẽ educit
& interficit, & quę sola, vel vnica na-
scitur, venenũ est similiter, & agaric9
mascul9 mortiferus est, & qui ãtiqui9
perniciosius, Scamonea omnis sophi-
ticata est, similiter & terra Lẽnia : &
fides sigillorum perijt. Iam quęso quę
necessitas est ijs vti peregrinis, si ea-
dem, similisque consilij efficaciæ no-
stra terra producit? Annõ egregiè stul
tum est, malle ex India petere, quod
domi habemus? existimãtes propriam
neque terram, neque mare sufficere,
patrijsque rebus peregrina, frugalibus
sumptuosa, ac facilè acquisibilib9 dif-
ficilia,

ficilia, & ab ipſis vſque terræ finibus importata preferentes. An ſine armoniaco ſplene nemo mederi poterit, nec epati abſque ſandalis? An ſi caremus bedellio, hulcera interiorũ nemo curabit? nec capiti quis medebitur ſine muſco & ambra, nec ſtomacho ſine maſtice & corallijs? Si hæc peregrina noſtris corporibus conuenirent medicamina, procul dubio natura factum eſſet, quæ omnibus prouidit abundãter, vt hæc apud nos quoque naſcerentur. Nónne abſque illis & ſalubrius vixerunt patres noſtri? Sunt ergo hæc deſidioſorum, qui noſtra non inquirunt, nugamenta, & pharmacopolarum commẽta, qui non communem ſalutem, ſed ſuæ negotiationis compẽdium quærunt, perſuadentes nobis non niſi precioſa quæque plurimum prodeſſe, quibus idcirco improbratur per Ieremiam: Nunquid non eſt reſina in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Suis quibuſq; terris & regionibus, ſuæ genti, ſuo climati, ſuo cælo, ſuo ſeculo natura herbas producit atque contemperat: eſto, quædam alijs atque alijs locis, temporibuſque acriores habeant vires, in quolibet tamen tempo
re &

& climate, pro suo hominumq́ue
nperamento eadem operantur, ha-
ant liceat preciosa illa & exotica no
is plãtis maiores vires, sed has non
si in sui climatis hominibus, qui
s creata & producta sunt, putabi-
us salubres. At sunt etiam empiri-
rum rapinæ, persuadentium nobis
onstrosa quædã pharmaca, & à me-
ndi vsu exotica, plurimum posse
nferre, & sine ijs salutem nostram
on posse constare, impendio misero-
m sua commentaria experiuntes.
inc viperas, & serpentes, & nocentis
ma quęque reptilia antidotis admis
nt, & velut deficientibus remedijs
umanam adipem in vnctiones sub-
unt, humanasq́ue carnes aromati-
s adseruatas (quã mummiam nun-
pant) nefario naturæ piaculo homi
bus edendas præbent.

DE CHIRVRGIA. Cap. LXXXV.

REstat chirurgia, altera medicinę pars, quę excutanea corporis vitia curat, cuius opera manifesta & securiora sũt remedia, nã reliquorũ medico-

medicorum cæca consilia sunt. Chirurgi vident & palpitant, quod agũt, ac pro opportunitate mutant, applicant & auferunt: hęc inter omnes medicandi artes prima in vsum venit. Nam cùm homines ab antiquo sese bellis exercerent, & vulnera sibi inuicem infligerent, cœperunt illorum quærere remedia. Nam quę homo homini mala inflixisset, ab hominibus quoque curari posse putabant. Cæteros autem morbos, & interiorum cruciatus, tanquam ira Deorum genitos, incurabiles naturalibus viribus æstimabant. Primus itaque chirurgiæ inuentor fuit Apis Aegyptiorum rex, vt vult Clemens Alexandrinus, antiquior illo Mizria filius Cain, nepos magni Nohæ. Scripsit autem primus medicinam vulnerum Aesculapius, deinde excellentes in ea extiterũt Pythagoras, Empedocles, Parmenides, Democritus, Chiron, Pæon. Narrat Plinius hanc Romæ primum exercuisse Archagatum Peloponensem, illumque ob secandi, vrendique sæuitiam, Vulnerarium publicè vocatũ, mox transijsse nomen in carnificem, deniq; vniuersam artem tædio habi-

ta

am & explosam. Est itaq; chirurgia non minus reliquorum medicorum actionibus excellẽtium virorum authoritate clara, sed virulentarum sordium immunditia & sanguinolentia crudelitate infamis.

DE ANATOMISTICA. Cap. LXXXVI.

HAnc tamen crudelitate superat anatomia vtrorumq; pharmaceuticorum & chirurgorũ theatrica carnificina, qua damnatos publicè morti reos, quondam viuos & remanente spiritu, truculentissimis cruciatibus resecarunt. Sed hodie ob Christianæ religionis reue entiã paulò mitiores effecti, interempto prius homine, ipsorum vel lectoris manu, in mortui cadauer, deinde his piaculis grassantur, humanumq; corpus dilaniantes, membrorum singulorum situm, ordinem, mensuram, opera, naturam & abdita quæq; perquirunt ac rimantur, vt inde quomodo & quib. locis curandum sit, addiscant: crudeli hac diligẽtia atq; spectaculo horrẽdo & abominabili, nec minus impio.

DE VETERINARIA.
Cap. LXXXVII.

EST adhuc alia medicinæ praxis quam Veterinariam vocant, quę brutorum morbis medetur, cæteris longe certior & vtilior, à Chirone centauro, vt fertur inuēta, & à Columella, Catone, Varrone, Pelagonio Vegetio, nobilissimis scriptoribus illustrata: Hanc tamē annulati isti medici, non tam verecundiæ sibi ducunt quam penitùs quoque ignorant & aspernantur, admodum delicatuli, vt tanquam vpupa auis, non nisi humanis stercoribus oblectentur. Vnde si quis ab illis pro asino aut boue suo medicamē requirat, pro remedio mox iniuriam accepturus sit: quasi ad eos non pertineat scire, non solum hominibus, sed etiam cæteris animalibus (præcipuè quæ hominibus commoda referunt) mederi: pro qua re Alphonsus Aragonum rex olim duos expertissimos medicinæ doctores, pro equis & canibus amplo cōduxit stipendio, iussitque sollicitos scrutari, quæ remedia, & quis medendi modus singulis bestiarum morbis conueniret, quod illi

Illi facientes, librum de his rebus vtilissimũ ediderũt. Fecit idem his temporibus Ioannes Ruellus Parisiensis, vir in vtraque lingua peritissimus ac physicus primarius, qui de morbis equorum, eorundemque remedijs, ex vetustissimis authoribus Apsircho, Hierocle, Theomenesto, Pelagonio, Anatolio, Tiberio, Eumelo, Archedamo, Hippocrate, Hemerio, Africano, & ex Aemilio Hispano & Litorio Beneuentano, defectum volumen transtulit, veterinarijs omnibus magna cum reipublicæ commoditate profuturum.

DE DIAETARIA.
Cap. LXXXVIII.

SVperest adhuc medicina diætaria, cuius princeps præ cæteris extitit Asclepiades, qui sublato magna ex parte pharmacorum vsu, totam medicinæ artem ad victus rationem, ad quantitatem & naturam ciborum, obsoniorumque condimenta reduxit, à quo cæteri medici non omninò dissentiunt, sed ita putantes, quod alterum altero indigeat, victus

quandoque pharmacijs, ac illa pariter victus ratione atq; mensura. Hinc iubent, inhibent, execrantur, accusant cibos & potus, quos Deus creauit, inobseruabilesq; victus regulas condunt: & quas alijs escas vel modestè delibare prohibent, ipsimet tanquã porci glandes deuorant: & quas alijs viuendi leges præscribunt, ipsi omnium primi præuaricantur, non tam negligenter, quàm consultè. Nam si ipsi iuxta hæc sua diætaria decreta viuere deberent, sanitatis non modicam iacturam facerent: si vero vt ipsi viuunt sic ægros quoque naturę legibus viuere permitterent, pecuniæ damnum sentirent. Verùm de his diætarijs ita ait Ambrosius: Cõtraria diuinæ conditioni præcepta medicinæ sunt, quæ à ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab intentione meditationis abducunt, ita, qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. Et Bernardus scribens super Cantica, ait: Hippocrates & Socrates docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & discipuli eius perdere, quem vos è duobus sequi vultis magistrum? Manifestum se facit, qui disputat, hoc oculis, hoc capiti, hoc stomacho

machò nocet: legumina ventosa sunt, caseus stomachum grauat, lac capiti nocet, potum aquæ pectus non sustinet: quare hoc est, vt totis fluuijs, agris, hortis & cellarijs vix inuenire possis, quod comedas. Sed esto, hæc Ambrosij & Bernardi verba ad solos monachos dicta sint, quorum fortè non est debere tantam rationem habere de valetudine, quàm de professione: ac ciuiles homines non dedecet eorum valetudinis ratione, etiam victus & obsoniorum varietas atque mensæ lautities, primùm diætaria medicina pollicetur, alterum præstat coquinaria præparandorum ciborum & potuum disciplina. Quocirca Plato hãc medicinæ adulatricem vocat, pleriq; eam diætariæ medicinæ partem adnumerant: quamuis Plinius & Seneca & residua medicorum schola fateantur, ab exquisitorum ciborum varietate multijugos morbos generari.

DE ARTE COQVINAria. Cap. LXXXIX.

ARS itaque coquinaria percommoda est, nec inhonesta, si modò di-

dò discretionis limites non egrediatur. Atq; hæc ratio etiam summos & continentissimos viros induxit, vt de coquinaria & obsoniorum condimẽtis scribere non erubescerent. Ex Græcis Pantaleon, Mithecus, Epiricus, Zophon, Egesippus, Pazanius, Epenetus, Heraclides, Syracusanus, Tyndaricus Sicyonius, Symonactides, Chius, Glaucus Locrensis. Ex Romanis Cato, Varro, Columella, Apicus, & ex recentioribus Platina: Asiatici autem his rebus tam luxuriosi atq; intemperantes semper extitêre, vt ipsum nomen eorum in heluonum ac gulonũ transierit cognomentum. Quos inde Asotas nucupamus: Hinc (quod refert Titus Liuius) post Asiaticam victoriam peregrinę luxurię in Romanam vrbem defluxerunt, tunc enim primum epulæ cura & sumptu maiore apparari cœptæ: tunc coquus antiquis vilissimum mancipium, & in æstimatione, & in vsu, & in precio esse, atque è culina adhuc iure madens, fuligine tinctus, cum ollis, patinis, tunstillo, mortario, veru, in scholas receptus, & quod vile ministerium fuerat ars haberi cœpit: cuius tota solicitudo

est

ſt vndecunque conquirere inuitamẽ
á gulæ, eduliaque ciborum ad pro-
undam ingluuiem ſatiandam vn-
decunque locorum inueſtigare: cu-
uſmodi plura ex Varrone enumerat
Gellius, videlicet pauũ è Samo, Phry-
giam attagenem, grues Melicas, hœ-
dum ex Ambracia, pelanum Chalce-
doniam, murenam Tarteſiam, aſellũ
Peſſinuntium, oſtreas Tarentinas, pe-
ctunculum Chium, helopem Rho-
dium, ſcaros Cilices, nuces Taſias, pal
mas Aegyptias, glandes Ibericas, quæ
omnes edendi inſtitutiones ad impro
bam ſatietatis luxuſque laſciuiam re-
perta ſunt. Eius autem artis gloriam
& famam ſibi præ cæteris vendicauit
Apicius, vt ex eius nomine (teſte Se-
ptimo Floro) cognomentum in co-
quos, quo Apiciani dicerentur, qua-
dam philoſophorum imitatione pro-
pagatum ſit: de hoc Seneca ſic ſcriptũ
reliquit: Apicius, inquiens, noſtra
memoria vixit, qui in ea vrbe (ex qua
aliquando philoſophi velut corrup-
tores iuuentutis abire iuſſi ſunt) ſciẽ-
tiam popinæ profeſſus, diſciplina ſua
ſæculum infecit: Plinius, quoque illũ
nepotum omnium altiſſimũ gurgitẽ
 ſeue-

ſeueriſſimè nuncupauit. Tot deniq; gulæ inſtrumenta, tot irritamenta libidinum, tot obſoniorum varietates Apicianorum illorum ingenio excogitata & confiсta ſunt, vt tandem opus fuerit præſcriptis legibus popinæ luxus coercere. Hinc veteres illę ſumptuariæ & cibariæ leges latę, videlicet, Archia, Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, lex Lepidi, lex Antij Reſtionis: ſed & Lucius Flaccus & collega eius cenſores, Durionium ſenatu mouerunt, quòd legem de coercendis conuiuiorum ſumptibus latam tribunus plebis abrogare vellet, quam impudenter enim Durionius roſtra conſcendit illa dicturus: Freni ſunt iniecti vobis Quirites nullo modo perpetiendi, alligati & conſtricti eſtis amaro vinculo ſeruitutis: lex enim data eſt, quæ vos frugi eſſe iubet, abrogemus igitur illud horridæ vetuſtatis rubigine obſitum imperium: etenim quid opus libertate eſt, ſi volentibus luxu perire, non licet? Erant & pleraq; alia edicta, quæ nunc omnia antiquata ſunt penitusq; ſublata, adeò vt nulla ætas vnquam maiori gulæ cura ac luxu indulſerit, quã hæc noſtra, qui eius cau-

ſu (vt ait Muſonius, & poſt illum noſter Hieronymus) terrā percurrimus, & maria & vt mulſum, vinum preciosuſque cibus fauces noſtras tranſeat, totius vitę opera, deſudamus, tot modò apud nos popinę, tot ganeę, tot gnatonum & luparum taberna, vbi homines edacitate, ebrietate, & libidine perduntur, vt ſæpè non abſque magno reipub. detrimento tota deuorēt abſumantq́; patrimonia, tot modò reperta ferculorū genera, tot obſoniorū condimenta, tot menſarum leges, ritus & cæremoniæ, vt Aſiotorum, Mileſiorum, Sybaritarum, Tarētinorū: præterea Sardanapali, Xerxis, Claudij, Tyberij, Vitellij, Heliogabali, Galieni imperatorum, aliorumq́; illorum veterum heluonū (quos omnes delicijs, luxu ac voluptate popinæ, cæteris nationibus ac hominibus præſtitiſſe narrant hiſtorici) opipara conuiuia penitùs ſordida, incondita, ruſticanaq; euaſura ſint, ſi cum ijs noſtris cōuiuiorum apparatibus conferantur. Prętera nihil actum eſt cibi & potus elegātia, niſi ſimul etiam adſit abundantia: vſq; ad faſtidium, & quæ vel Herculē inebriet, qui eadem ſæpius naui & ve-

hebatur & potabat, ac cibi ſacietate Crotomenſem Milonem, & Aureliani phagonem expleat, quorum ille triginta panes vna cœna præter reliquos cibos comedere ſolitus erat, alter vno die ante Aureliani Cæſaris menſam aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum deuorauit: bibit autem in infundibulo appoſito plus orca: hęc hodie apud nos receptiſſima ſunt in ruſticanis illis publicis conuiuijs, & templorum dedicationibus, cæteriſq; eorum feſtis: diceretis Orgia Bacchi celebrari, tã ſunt illic omnia furore, cruore, & multiplicibus gulæ ebrietatiſque flagitijs commaculata: tum Centaurorum conuiuia, à quib. ſine cicatrice nemo reuertitur, illic ſpectaretis, & qualem de Eriſichthone voracitatem deſcribit Ouid. hoc carmine:

Nec mora, quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Poſcit & appoſitis queritur ieiunia menſis.
Inq; epulis epulas quærit, quodq; vrbibus eſſe,
Quodque ſatis poterat populo, non ſufficit vni,

Pluſ.

Plusq; cupit, quo plura suam dimittit in aluum.
Vtque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosq; ebibit amnes,
Vtque rapax ignis non vlla alimenta recusat.
Innumerasq; faces cremat, & quo copia maior
Est data, plura petit, turbaque voracior ipsa est.
Sic epulas omnes Erisichthonis ora pphani
Accipiunt poscuntque simul, cibus omnis in illo
Causa cibi est, semperq; locus fit inanis edendi.

Erant olim apud Græcos, deinde etiam apud Romanos athletæ homines voracissimi, sed horum infamia tandem etiam à viris consularibus & imperatoribus victa est: nam Albinus qui quondam rerum potiebatur in Gallia, centum persica, denos pepones, quingentas ficus passurias trecentas ostreas vna cœna deuorauit: & Maximinus Imperator, qui Alexandro Mammeæ filio successit,

quadraginta libras carnis vna die cõedit, bibitque vini amphoram: continet autem amphora quadraginta octo sextarios. Geta etiam imperator tam perditi luxus traditur, vt dapes per alphabetum inferri iusserit, seseq; triduanis epulis ingurgitarit. Iam verò (quod scelus impium magis) cum Deus & natura cibum nobis potumq; salutis ac fortitudinis causa præpararent, nos contrà varijs obsoniorum artificijs illis abutimur ad voluptatem, & supra humanæ naturæ capacitatẽ ingurgitamus corporibus nostris, immedicabiles morbos inde contrahentes, quo palàm videmus verum esse quod ait Musonius, dominos seruis, vrbes rusticis, inopes opulentiorib. & quosque, qui vilioribus obuiisq; vtuntur alimentis, cæteris esse robustiores, valentiores, fortiores, labores melius tolerantes, minusq; in ijs defatigari, ægrotari autem rarissimè, neque vllos magis vexant graues illę ægritudines puta, hydrops, podagra, morphea, colica & consimiles, quàm qui simplicẽ victum contemnentes, ex coquinarũ officinis viuunt, contrà verò, qui simplici contenti victu magis incolumes

cernimus.adſtipulatur iſti etiam Cor
nel. Celſus, qui homini, inquit, vtiliſ-
ſimus cibus, eſt ſimplex, aceruatio ſo-
porum peſtifera, & condita omnia
duabus de cauſis inutilia ſunt, quo-
niam & plus propter dulcedinem ab-
ſumitur, quàm modo par eſt, tum æ-
griùs conqueritur. Multi pręterea gra
uiſſimi viri authoresque, hęc gulæ ir-
ritamenta, obſeruatorumque artifi-
cioſam voluptatem deteſtati ſunt, ſed
& alij, qui religionis nomine, nedum
gulam, nedum luxum, ſed & cibos
nonnullos, quos Deus creauit ad ve-
ſcendum, deteſtantur, abſtinentes car
nibus: vino autem, in quo, vt ait Apo
ſtolus, eſt luxuria, ipſis Epicureis capa-
ciores, abſtinere, & ieiunare ſe dicen-
tes, cum ſe omni piſcium genere, & o-
ptimo quouis vino oppleuerint, ad-
quę labra, & linguas, & dentes, & ven-
tres armata circumferunt, non tamen
loculos, ſed de his ſatis, quin à cibaria
ad gebericam, hoc eſt, alcumiſticam
coquinam, quę non minores de-
coquit opes, quàm po-
pina, modò va-
damus.

DE ALCVMISTICA.
Cap. XC.

ALcumiſtica itaque, ſiue ars, ſiue fucus, ſiue naturæ perſecutio dici debeat, profectò inſignis eſt, eademque impunis impoſtura, cuius vanitas eo ipſo ſe facilè prodit, cùm polliceatur, quæ natura nullo modo pati poteſt, nec attingere: cũ tamen ars omnis non poſſit naturam ſeparare, ſed illam imitatur, & longis paſſibus ſequitur, & multò fortior ſit vis naturæ, quàm artis. Alcumiſtica autem.

Ars ſuſpecta probis, ars ipſa inuiſaque multis,
Inuiſos etiam cultores effecit artis,
Mendaces adeò multi manifeſtè videntur,
Qui ſeipſos, aliosq; ſimul fruſtrantur inertes.

Dum rerum vertere ſpecies tentãt, ac benedictum quẽdam Philoſophorum, vt vocãt, lapidem fabricare præſumunt, quo Midæ inſtar, contracta omnia corpora, ilicò in aurum, argẽtúmve permutẽtur, quin etiam è ſummis inacceſſisq; cælis quintam quã-

dam essentiam deponere nituntur, quæ iam nō solùm plures, quàm Crœsi diuitias, sed & depulso senio reiuuenescentiam, perpetuamq; sanitatem, ac tantum non immortalitatem, vnà cum ingentibus opibus nobis pollicentur.

At nusquam totos inter qui talia curant,
Apparet vllus, qui re miracula tanta comprobet.

Sed medendi aliquot experimētis, tum ex cerussa, purpurissa, stibio, sapone, consimilibusq; pigmentis, ac mulieribus fucis, vetularumq; incrustationibus, & cuiusmodi sacrę literæ vocant vnguenta meretricia: stipem corrigant, quo gebericam instituant officinam, vnde in prouerbium demùm abijt: Omnis Alcumista, vel medicus, vel saponista, credulorum hominum aures vrbis ditant, pecunia inanes, vt reddant loculos. Et quibus ipsi spondent diuitias, ab his drachmas petūt. Hinc se palàm prodit hanc artem esse nullam, sed ingentes nugas, & insanæ mentis inania commenta. Inueniunt tamen tantæ felicitatis percupidos homines, quib⁹ miro ingenio

ſeſe maiores diuitias conſecuturos in hydrargyrio, quàm natura pręſtet in auro perſuadeant, & quos iam terque quaterq; deceptos, ſemper nouis præſtigijs incautos denuò fallant, & prodigioſa hac impoſtura cogant follib⁹ aurum impellere fornacibus, nulla dulcior inſania, quàm fixum volatile tum volatile fixum fieri poſſe credere: ſic deterrimi carbones, ſulfur, ſtercus ac venea, lotia, & omnis dura pœna eſt vobis melle dulcior, donec prædijs, mercibus, patrimonijs omnibus decoctis, & in cinerem, & in fumum conuerſis, dum longi laboris præmia, & naſcituros fœtus aureos, perpetuãque cum reiuueneſcentia ſanitatem ſibi molliter pollicentur, deuoratis multo tempore & ſumptib⁹, tum primum vetuli annoſi, pannoſi, eſurientes, ſemper ſulfur olentes, & inter carbones atra fuligine ſordidi, aſſiduaq; argenti viui contrectatione paralytici, ſolius naſi affluentia diuites: cæterùm adeò miſeri, vt pro tribus aſſibus etiam animã venalem habeãt, quam metallis inferre conabantur metamorphoſim, in ſeipſis experiuntur, effecti iam ex alcumiſtis cacochimici,

x medicis mendici, ex saponistis cau-
onistæ, ludibriumque populi, stulti-
iaque patens, & fabula vulgi, & qui
uniores in mediocritate viuere con-
empserunt, per omnem vitam alcu-
nistarum fraudibus expositi, iam se-
ies facti, in summa paupertate men-
licare compelluntur, ac in tanta cala-
mitate constituti, pro fauore & mise-
icordia, insuper contemptu, risumq;
eportant, paupertateque coacti sæpè
d malas artes, & monetę adulteratio
nem, aliaq; falsificia degenerāt: ideo-
que hæc ars non modò à Repub. Ro-
manis legibus pulsa, sed etiam sacro-
rum Canonum decretis in tota Chri-
stiana Ecclesia prohibita est, quod si
& hodie omnibus, qui absque singula
i principis indulto alcumisticā exer-
cēt, regno ac prouincijs interdiceretur
addita etiā bonorū proscriptione, cor-
porisq; afflictione, profectò non tot
adulterinos nūmos haberemus, qui-
bus hodie fraudantur fermè omnes
magno Reipublicæ detrimento.
Hanc ob causam puto Amasim Re-
gem Aegyptijs olim legem tulisse,
qua cogebatur vnusquisque destina-
to magistratui rationem reddere, quo
se

ſe foueret artificio, quod qui non face-ret, pœna illi erat extremum suppli-cium. Permulta adhuc de hac arte (mi-hi tamen non admodum inimica) di-cere poſſem, niſi iuratum eſſet (quod facere ſolent, qui myſterijs initiātur) de ſilentio. Eoq; præterea à veteribus Philoſophis, atque ſcriptoribus, tam conſtantiſſimè religioſeque obſeruato, vt nullus vſpiam probatæ authori-tatis Philoſophus, ac fidus ſcriptor cō-periatur, qui huius artis alicubi, vel ſo-lo verbo meminiſſet, quæ res pleroſ-que induxit, vt crederent omnes eius artis libros, recentiori æuo iam pri-dem confictos; cui non modicum ad-ſtipulatur ipſa authorum Giberis, Morieni Gilgilidis, ac reliquæ eorum turbæ obſcura, & à nullis alijs celebra-ta nomina, cùm rerum quibus vtun-tur abſona vocabula, tum ſententia-rum ineptitudo, philoſophandiq; ra-tio peruerſa. Sunt tamē qui aurei vel-leris pellem interpretentur fuiſſe li-brum Alcumiſticum, veterum more in pelle conſcriptum, in quo auri con-ficiendi ſcientia contineretur, eiuſmo-di libros apud Aegyptios, qui huius artis peritiſſimi fuiſſe dicebantur, cū

Dio-

Diocletianus magna diligentia con-
quisisset, omnes exussisse legitur, ne cō
paratis diuitijs, auriq; copia fidentes
Aegyptij, Romanis aliquando bellū
inferre audirent, atque exinde hanc
artem publico Cæsaris edicto, semper
habitam flagitiosam, verùm nimis
longum foret, narrare omnia huius
artis stulta mysteria, ac inania ænig-
mata, de leone viridi, de ceruo fugiti-
uo, de aquila volante, de stulto saltan
te, de dracone caudā suam vorante, de
bufone inflato, de capite corui, deq; il
lo nigro nigrius nigro, de sigillo Her-
metis, de luto stultitiæ (sapientiæ di-
cere debui) ac similib⁹ nugis innume
ris. Deniq; de illo vnico solo, præter
quod non est aliud, vbique tamen re-
peries benedicto, sacratissimi Philoso-
phorum lapidis subiecto, videlicet, pe
ne nomen rei effutiui, cū periurio sa-
crilegus futurus, dicam tamen circū-
locutione, sed obscuriore, vt non nisi
filij artis, & qui huius mysterijs initia
ti sunt, intelligant. Res est quæ substā
tiam habet, nec igneā nimis, nec pror-
sus terream, nec simpliciter aqueam,
nec acutissimam, nec obtusissimā qua
litatem, sed medicorū & tactu leuem,
&

& quodammodo mollem vel saltem non duram, non asperam, quin & gestu quodammodo dulcē, olfactu suauem, visu gratam, auditu blandam atque iucundam, cogitatu latam, plura dicere non conceditur, atque sunt tamen ijs maiora: sed ego hanc artem (ob eam, quę secum mihi familiaritas est) illo honore potissimè dignam censeo, quo probam mulierē definit Thucydides, illam inquiēs optimam esse, de cuius laude vel vituperio minimus esset sermo. Illud duntaxat addam, alcumistas omnium hominum esse peruersissimos, siquidem cum præcipiat Deus, in sudore vultus vesc ēdum esse pane suo, & alibi dicat per Prophetā: Labores manuum tuarum quia manducabis, ideò beatus es, & benè tibi erit: hi diuini præcepti promissęq; beatitudinis contemptores procul laborare, &, vt aiunt, in opere mulierum & ludo puerorum aureos mōtes moliūtur. Non inficior ex hac arte multa admodū egregia artificia ortum habere traxisseq; originē. Hinc acieri, cinnabrij, minij, purpuræ, & quod aurū musicum vocāt, aliorumq; colorum temperaturæ prodierunt, hinc aurichalcū
&

æ metallorum omnium mixtiones, glutimina, & examina, & sequæstrationes debemus, bombardæ formidabilis tormenti inuentum illius est, ex ipsa prodijt vitrificatoria nobilissimũ artificium, de qua Theophilus quidã pulcherrimum librum conscripsit. Narrat autem Plinius, Tiberij Cæsaris tempore excogitatum vitri temperamentum, quo flexibile & ductibile fieret, sed eius officinam à Tiberio abolitam, quin ipsum quoque tantæ industriæ artificem (si Isidoro creditur) neci datum, idque factum, ne aurum pro vitro vilesceret, & argento atque æri sua præmia detraherentur. Sed de ijs satis.

DE IVRE ET LEGIB. Cap. XCI.

REstat nunc de iuris scientia dicere, quæ solam se iactat inter verum & falsum, æquũ & iniquum, fas & nefas scire discernere, cuius facultatis hodie principes sunt Papa, & Imperator, qui gloriantur se habere iura omnia in scrinio pectoris

sui

ſui recondita, quibꝰ pro ratione ſuffi-
cit ſola voluntas, cuiꝰ arbitrio omnes
ſcientias, & artes, & ſcripturas, & opi-
niones, & quęcunq; hominũ opera iu-
dicare, & regere præſumunt. Hinc fir-
miter præcipit Leo papa omnib. Chri-
ſti fidelibus, vt nemo in Eccleſia Dei
quicquam vel quenquam iudicare, iu-
ſtificare, aut aliquid diſcutere præſu-
mat, niſi ſanctorum conciliorũ cano-
num, & decretaliũ (quorum caput eſt
Papa) authoritate: atq; ne nobis vti li-
ceat, nec doctiſſimorũ, nec quorum-
cunq; etiam ſanctiſſimorũ theologo-
rum determinatione, niſi in quantũ
Papa permittit, & ſuis canonib. autho-
rizauerit: ſed & alibi adhuc præcipit
canon, ne aliud volumen, vel quicun-
que liber per theologos (imò per vni-
uerſum mundum, ait) recipiatur: niſi
ille, qui per Eccleſiã Romanam Papæ
canonibꝰ comprobetur. Simile ius prę-
tendit Imperator in philoſophiam, ac
medicinam, cæteraſq; ſcientias, nulli
diſciplinæ permittens aliquid autho-
ritatis, niſi quantum illis conceditur
per ſui iuris peritiam, ad quam, vt ait,
quotquot ſunt ſcientiæ & artes, ſi cõ-
parentur, ſunt tanquam viles, & parũ
vtiles.

tiles. Hinc Vlpianus ait: Lex est rex omnium humanarũ, & diuinarũ rerum, cuius virtus est, vt ait Modestin⁹, imperare, permittere, punire, vetare, quibus dignitatibus nullum munus maius inuenitur: & Pomponius in legibus definit eam esse inuentũ, & donum Dei, & dogma sapientum omnium: quia prisci illi legislatores, quo decretis suis apud rude vulgus authoritatem conciliarent, finxerunt se dijs edoctos illis præscribere. Sic Aegyptij, Osiris à Mercurio, Zorastes Bactrianis & Persis ab Oromazo, Chariundas Carthaginensibus à Saturno, Solon Atheniensibus à Minerua, Zantrastates apud Arimaspos à bono numine, Zamolxis Schytis à Vesta, Minos Cretensibus à Ioue, Lycurgus Lacedæmonijs ab Apolline, Numa Pompilius Romanis à Nympha Aegeria. En videtis modo cuiusmodi hæc iuris scientia in omnes alias sibi imperium arrogat, exerceatque tyrannidem, ac quomodo se omnibus reliquis disciplinis, tãquam Deorum primogenitam præferens illas tanquam viles, ac inanes aspernatur, cũ tamen ipsa tota atque omnis non ni-

si

si ex caducis infirmissimisq; homin
commentis & placitis constituta, om-
nium quæ sunt tenuissima, & ad om-
nem temporis status principis muta-
tionem, conuertibilis existat: quę pri-
mam suã ab ipso primi parentis (om-
nium malorum nostrorum causa) pec
cato traxit originem. A quo lex corru
ptæ naturæ (quod ius naturale dicũt)
prima prodijt, cuius egregia illa decre
ta: Vim vi repellere licet. Frangenti fi
dem, fides frãgatur eidem: Fallere fal-
lentem non est fraus. Dolosus doloso
in nullo tenetur. Culpa cum culpa cõ
pensari potest. Male meriti nulla de-
bent iustitia, nec fide gaudere. Volen-
ti non fit iniuria. Licitum est contra-
hentibus se decipere. Tantum vale
res, quantum vendi potest. Item, vt li
ceat sibi consulere cum damno alte-
rius. Ad impossibile neminem obliga
ri. Item, si te vel me confundi opor-
teat, potius eligam te cõfundi, quàm
me. Et eiusmodi plura, quæ postea
scripto inter leges relata sunt. Deni-
que lex naturæ est, non esurire, non
sitire, non algere, non vigilijs, non la-
boribus macerari. Quæ omnem reli-
gionis pœnitentiam, pœnitentiæque

opera depellens, Epicuream volupta-
tem, pro summa statuit felicitate. Ex-
inde verò ius gētium emersit, ex quo
primum bella, cędes, seruitutes, orta
distinctaq; rerum dominia sunt. Por-
rò ius ciuile ꝓdijt seu populare, quod
populus aliquis sibi proprium consti-
tuit. Ex quo tot emanarunt in homi-
nes litigia, vt testibus ipsismet legib.
plura facta sint negocia, quăm rerum
habentur vocabula. Nam cum homi-
nes proni essent ad dissentiendum, ne-
cessarium, vt dicunt, erat iustitiæ ob-
seruandæ per leges promulgatio: vt
malorū sic coerceretur audacia, & in-
ter improbos innocētia tuta reddere-
tur, & boni quiete viuerēt inter malos
Atq; hęc sunt illa tā insigni iuris prin-
cipia, in quo legislatores fuêre penè
innumeri. Quorū primus Moyses, qui
leges scripsit Iudęis, quo tempore etiā
Aegyptijs leges tulit Cecrops: pòst Phe-
roneus primus omnium leges dedit
Græcis: rursus Aegyptijs leges dedit
Mercurius Trismegistus: deinde Dra-
con & Solon Atheniensibus & Lycur-
gus Lacedæmonijs, & Palamedes pri-
mus leges tulit bellorum, ad iudican-
dum exercitum, Romanis verò pri-

mus leges tulit Romulus, quæ curiatæ appellatæ sunt, post quem Numa Pompilius leges tulit religionum, & cæteri per successum Romani Reges suas leges dederunt, quæ omnes Papyrij libris postea descriptæ fuerunt, vnde ius ciuile Papyrianum nomẽ sumpsit. Post hos ius duodecim tabularũ prodijt. Item ius Flauianum, ius Helianum, lex Hortensia, Honorarium ius prætoris, item plebescita, senatusconsulta, ius magistratuum & consuetudinis, deniq; vis iuris constituẽdi principi data: prætereo iurisconsultos illos innumeros, quorum bonam partem recenset lex secunda de origine iuris. Qui verò ius ciuile in volumen redigere conati sunt, ex his primus hoc attentauit Cn. Pompeius, deinde Caius Cæsar, sed præuentus vterque bellis ciuilibus, immaturaque morte, non potuerunt perficere. Tandem veteres illas leges innouauit Cõstantinus, sed & Theodosius minor in codicem ab eo nuncupatum redegit: tandem Iustinianus hunc, qui hodie in vsu habetur, codicem edidit. Iuris autem ciuilis tota authoritas penes populum ac principes est, neq; aliud

iud eſt ius ciuile, quàm quod homi-
es communi conſenſu volunt. Hinc
ulianus ait, leges non alia de cauſa
os ligare, quàm quod iudicio popu-
i receptæ ſunt: qui communi conſen-
u omne imperium ac poteſtatem in
rincipem contulit, vnde ſi quid po-
ulo ac principi placuerit, hoc tū per
onſuetudinem, tum per conſtitutio-
es iuris habet vigorem, etiamſi er-
or videatur vel falſitas: nam commu
is error facit ius, & res iudicata veri-
atem. Quod Vlpianus nos docuit
is verbis, videlicet ingenuum accipi
ebere etiam eum, de quo ſententia
ata eſt, quamuis reuera fuerit liber-
inus, quia res iudicata pro veritate ac
ipitur. Apud eundem legimus Bar-
arium quendam Philippum, cum
eruus fugitiuus eſſet, Romæ prætu-
am petijſſet, qua functus, ac tandem
gnitus, receptum fuit, nihil eorum
mmutari, quæ ſeruus in tantę digni-
atis velamento geſſerit. Et alibi ſe-
ex ruſticus imperatoris authoritate
n tantum veneratur, quod iuriſperi-
us ex verbis illius argumentari iu-
etur. Paulus quoque Romanorum
uriſconſultiſſimus hodie, inquit,
 pro-

propter vſum imperatorum, ſi in argē-
to relatum ſit candelabrum argen-
teum, argenti quoque eſſe nō autem
ſuppellectilis, quoniam error ius fa-
cit. Idem de legibus & ſenatuſconſul-
tis palam fatetu, non omnium, quæ
à maiorib. conſtituta ſunt, rationem
reddi poſſe. Hinc ergo ſcimus iam o-
mnem iuris ciuilis prudentiam, ex ſo-
la hominum opinione voluntateque
dependere, nulla alia ratione vrgente
quàm vel honeſtate morum, vel com-
moditate viuēdi, vel authoritate prin-
cipis, vel vi armorum: quæ ſi conſer-
uatrix bonorum & malorum vindex
exiſtat, bona diſciplina eſt, finaliter
peſſima res, propter iniqua, quæ ma-
giſtratu ac principe negligente, vel to-
lerante vel probante fiunt. Quinimo
Demonactis ſententia erat, leges om-
nes inutiles & ſuperuacuas eſſe, vt quę
nec bonis nec malis rogentur, cum il-
li non egeant legibus, hi verò per eaſ-
dem nihilo fiant meliores. Præterea
cum apud Liuium fateatur Cato, vix
vllam legem ferri poſſe, quę omnibus
commoda ſit, & ex qua non ſæpiſſime
contingat æquitatem cum rigore iu-
ris pugnare, ipſe etiam Ariſtoteles in
Ethi-

Ethicis ſuis definiēs æquitatē, vocat illam correctionem iuſtæ legis, qua parte deficit, quòd generatim lata eſt, nōne ergo iam hoc ipſo ſatis oſtenditur, totam iuris iuſtitiæq́; vim non tam à legibus, quàm à iudicis probitate æquitateq́; dependere?

DE IVRE CANONICO. Cap. XCII.

A Iure Ciuili dimanauit ius canonicum ſiue pontificium, ꝙ pleriſq; ſacroſanctiſſimum videri poſſet, tam ingenioſę auaritiæ præcepta ac rapiendi formulas ſpecie pietatis adumbrat, cum tamen pauciſſima in eo ſtatuantur ad pietatem, religionem, ac Dei cultum, ſacramentorumq́; ritus ſpectantia, taceo, quod nonnulla Dei verbo contraria aut repugnantia. Cætera omnia nō niſi iurgia, lites, faſtus, pompæ, tum quæſtus ac lucri negotia, pontificumq́; Romanorum placita, quibus neq; ſatis ſunt, qui olim à ſanctis patribus conditi ſunt canones niſi his continuò accumulent noua decreta, paleas extrauagantes, declaratorias, cancellariæ re-

gulas, vt nullus ſit condendorum canonum finis, neque menſura, quæ vna omnium Romanorum pontificũ ambitio atq; libido eſt, condendorum ſcilicet nouorum canonum, quorum eouſque excreuit arrogantia, vt angelis cælorum præciperent, & ex inferno ſublata præda rapinam facere pręſumerent, & in mortuorũ manes manum mitterent, etiam in diuinam legem, interpretando, declarando, diſputando nonnunquam tyrannidem exercerent, ne quid plenitudini poteſtatis ſuæ poſſet deeſſe aut derogari. Nónne Clemens Papa in bulla, quæ hodiè adhuc Viennæ Limonis Pictauij in priuilegiorum ſcrinijs plumbata ſeruatur, præcipit angelis de cælo, quod animam peregrinantis Romã pro indulgentijs & decedentis à purgatorio abſolutam ad gaudia perpetua introducant? inſuper inquiens, nolumus, quòd pœna inferni ſibi aliquatenus infligatur, concedens inſuper cruce ſignatis ad eorum vota, tres aut quatuor animas, quas vellent è purgatorio poſſe eripere, quam erroneam intollerabilemque temeritatẽ, ne dicam, propè hæreſim, tunc Pariſienſis

siensis schola palam detestata est atque corripuit, sed & fortassis pœnitẽs hodiè, quod nõ hyperbolicum illum Clementis zelum, pio aliquo commento interpretati sunt, vt res valeret potiùs, quàm periret, cùm propter eorum affirmare vel negare nihil mutatur in re, & authoritate summi Pontificis, cuius canones & decreta ipsam theologiam totam sic adstrinxerunt, vt nullus quantumcunq; contentiosissimus theologus quicquam audeat statuere, nedum opinari aut disputare à pontificum canonibus diuersum, absque protestatione & venia, ceu de Rufo canit Martialis:

Quicquid ait Rufus, nihil est nisi venia Rufo,
  Si gaudet, si flet, si tacet, aut loquitur.
Conat, propinat, poscit, negat, innuit, vna est
  Venia, si non sit venia, mutus erit.

Ex horum præterea canonibus & decretis didicimus Christĩ patrimonium esse regna, astra, donationes, fundatiões, allodia, opes ac possessiones, ac sacerdotium Christi Ecclesiæque primatũ esse imperium, regnũ: &

 gla-

gladium Christi esse iurisdictionem ac potestatem temporalem: & petram Ecclesiæ fundamentum esse personã pontificis, episcopos esse Ecclesiæ nõ ministros modò, sed capita & bona Ecclesiæ esse nõ modò doctrinam Euangelicam, ardorem fidei, contemptum mundi, sed vectigalia, decimas, oblationes, collectas, purpuram, mitras, aurum, argentum, gemmas, prædia, pecunias, potestatem, summi pontificis esse gerere bella, dissoluere fœdera, soluere iuramenta, absoluere ab obedientia, & domum orationis facere speluncam latronum, ita quod papa potest deponere Episcopum non sine causa, quòd potest dare rem alienam, quòd non potest committere Simoniam, quòd potest dispensare contra votum, contra iuramentum, contra ius naturale, & nemo habet illi dicere, cur ita facis? posse insuper graui, vt dicunt alia de causa dispensare cõtra totum Nouum Testamentum, etiam ad tertiam partem & vltra fidelium animas in infernum protrahere. Episcoporum verò officium esse iã non prædicare verbũ Dei, sed datis alapis confirmare pueros, conferre ordines,

sines, dedicare templa, baptizare cam
panas, consecrare aras & calices, bene-
dicere vestes & imagines: quibus verò
super hæc altius ingenium est, ij relin
quentes illa, nescio quis titularib. Epi
scopis, ipsi regum funguntur legatio-
nibus, illorum præsunt oratorijs, aut
comitantur reginas, magnam satis &
grandem ob causam excusati ne ser-
uiant Deo in templis, si magnificè ve
nerentur regem in aulis. Ex ijsdē fon-
tibus prodierunt cautelæ istæ quibus
hodie citra Simoniam episcopatus &
beneficia emuntur vendunturque, &
quicquid præterea est nundinationū
& monopoliorum in gratijs, in condo
nationibus, in indulgentijs, in dispē-
sationibus & similibus rapinarū for-
mulis, à quibus etiam in gratuitis ab
ipso Deo factis peccatorum remissio-
nibus precium statutum est, & infero-
rum pœnis inuentum est lucrum: in-
super huic iuri debetur ementita illa
Costantini donatio, cum reuera atq;
contestante verbo Dei, nec Cæsar sua
relinquere, nec Clerus, quæ Cæsaris
sunt sibi debeat vsurpare, sed ex mul-
tis admodum ambitionis, superbiæ ac
tyrannidis legibus duntaxat aliquas

vobis referam, quæ ijs, quę nunc diximus faciant fidem. Scrutamini igitur si libet in antiquis decretalibus cap. Significasti, &c. venerabilem de elect. c. solite de ma. & obed. c. cum olim de priuileg. c. si summus pontifex de senten. exc. c. Inter cætera de off. iud. ord. Deinde in sexto decret. quem compilauit Bonifacius octauus, videte quid loquatur in illius prologo: & in ca. 1. de immunitate Ecclesiarū, neq; cedit istis illa arrogantissima Clementina pastoralis de sent. & re iud. cum extrauagante Ioan. 22. quæ incipit: Ecclesiæ Romanæ, & alia eiusdem super gentes, & extrauagans Bonifacij 8. vnam sanctam: Ex compilatione denique Gratiani occurrunt nobis, c. Si cuius. d. 14. c. Si omnis. d. 18. c. Si omnes, & c. enimuerò. c. in memoriā. c. Si Romanorum. dec. 19. c. Omnes d. 22. c. tibi domino d. 60. c. Cōstantinus d. 69. & c. Quando d. 86. & gl. ibid. & c. Si papa. d. 60. Porrò etiam accedunt istis 9. q. 3. c. Cuncta, & c. Conquest. 15. q. 6. c. Authoritatē, 17. q. 4. c. Nemini 21. q. 3. Sunt qui 23. q. 5. Omnium & q. 8. c. Omni 30. q. 1. c. Omnia. Hos & horū similes canones qui diligenter examinarit,

[i]nimarit, comperiet cuiusmodi sunt
[i]lla magna & admirabilia & abscōdi-
[t]a mysteria, quę aliqui Romani pon-
[t]ificesin suis canonib. fructificāt, etiā
[e]a, quæ alicubi dicuntur in scripturis
[s]acris conuertentes, & nonnunquam
[a]dulterantes, atque illis suis figmen-
[t]is adsimulantes & adaptantes, hinc
[f]liæ, quas vocant concordantias bi-
[b]liæ & canonum natæ sunt. Accedūt
[i]stis tot rapinarum tituli de palijs, de
[i]ndulgentijs, de bullis, de confessio-
[n]alibus, de indultis & rescriptis, de te-
[s]tamentis, de dispensationibus, de pri-
[u]ilegijs, de electionibus, de dignitati-
[b]us, de præbendis, de religiosis domi-
[b]us, de sacris ædibus, de immunitati-
[b]us, de foro, de iudicijs & eiusmodi re-
[l]iquis, denique totum ipsum ius ca-
nonicum omnium est inconstantis-
simum, ac ipso Proteo atque Chamæ-
leonte mutabilius ac Gordiono do ma-
gis implicitum, ipsaque Christiana
religio, à cuius origine Christus fi-
nem imposuit cæremonijs, nunc hoc
canonum iure plures habeat, quàm
vnquam olim habuerunt Iudęi quo-
rum pondere addito ipsum leue ac
suaue Christi iugum nunc redditum
 sit

ſit omnium grauiſſimum, coguntur-que Chriſtiani plus ex canonum pręſcripto quàm ex ipſo viuere Euangelio. Tota autem vtriuſque iuris peritia, non niſi circa caduca, fragilia, fluxa, inania, ac profana negotia, vulgique commercia atque contumelias, tum circa hominum cædes, furta, compilationes, graſſationes, factiones, conſpirationes, iniurias, proditiones verſatur. Accedunt ad hæc periurationes teſtium, falſifica ſcribarum, præuaricationes cauſidicorum, corruptiones iudicum, ambitiones conſiliariorum, rapinæ præſidum, quibus opprimuntur viduę, proſternuntur pupilli, exulant probi, proculcantur pauperes, dãnantur innocentes, atque, vt eſt apud Iuuenalem:

Dat veniam coruis, vexat cenſura columbas.

Et cæci homines, quæ putauerunt ſe per leges & canones poſſe euitare, ſibi protinus parauerunt & incurrerunt, quia non ſunt hæ leges & canones à Deo nec ad Deum, ſed à corrupta hominum natura ingenioq; profecta, & ad quęſtum & auaritiam excogitata.

DE ARTE ADVOCATORIA.
Cap. XCIII.

IVris autem adhuc aliud est exercitium, quã artem vocant placitatoriam siue aduocatoriam, vt aiunt, maximè necessariam, ars vetustissima & fraudulentissima suasorio cooperimento subdole adornata. Quæ non est alia, quàm scire iudicem persuasione demulcere, & ad omne arbitrium vti, scire iuribus, vel inuentis glossis, ac commentis, leges quascunque pro libidine fingere & refingere, vel iniquis quibusque diuerticulis illas subterfugere, aut fraudulentam litẽ prorogare. Sic citare leges, vt peruertatur æquitas, sic glossatorum adstruere authoritatem, vt subuertatur sensus legis, mensq́ue legislatoris, in hac arte plurimum momenti habet altum vociferari, audacemq́ue, & in litigando clamosum & improbum esse. Isq; habetur aduocatorum optimus, qui plures allicit ad litigandum, & promissa spe vincendæ litis in iudicium impellit, stimulatq́ue impijs consilijs, qui venatur appellationes, quiq; est egre-

gius rabula, ac iurgiorum author, qui garrulitate, ac linguæ viribus nihil non possit clamare: sed & quãuis causam altera iudiciorum præstigijs pręferre, ac vera, & iusta isto modo dubia, & iniqua facere, iustitiamq́, ipsam suismet armis profligare, peruertere, prosternere, apud quos Iustitia nihil est, nisi publica merces: at iudex in causa qui sedet, empta probat. Sed & ea etiam, quæ non sunt rerum scilicet priuationes & silentia, precio exponunt, nam vt nullus eorum loquitur, nisi ad mercedem, ita nec tacet, nisi ad præmium, exemplo puto Demosthenis, qui cum Aristodemum fabularũ authorem interrogasset, quantum mercedis, vti ageret, accepisset, & responderet ei, talentum: At ego, inquit Demosthenes, plus accepi, vt tacerem. Causidicorum siquidem lingua, tam damnifica est: vt nisi vinciatur murerib9, fieri non potest, vt non noceat.

DE

DE ARTE NOTARIATVS & Procuratoria.

Cap. XCIIII.

QVibus tum ad hoc ipſum adſunt Procuratores, & Notarij, quos vocant tabelliones, quorũ iniurias, & damna, & nequitias, & falſificia, omnes patienter ferre oportet, cùm omnium fidem, & licentiam, ac poteſtatem apoſtolica & imperiali authoritate ſe obtinuiſſe videntur. Atq; inter hos illi ſunt præcipui, q norint forum egregiè perturbare, miſcere lites, cõfundere cauſas, ſupponere teſtamenta, inſtrumenta, reſcripta, diplomata: tum egregiè fallere, decipere, & vbi opus eſt peierare, & falſum ſcribere. Omnia audere, & conſtruendis dolis, fraudibus, technis, calumnijs, laqueis, captiunculis, inſidijs, tricis, ambagibus, circumuentionibus, Scyllis, & Charibdibus ſe à nullo vinci patiantur. Nullus præterea notariorum tam integrũ quod vocant inſtrumentum præſcribere poteſt, quin rurſus litem conteſtari neceſſe ſit, ſi quis velit contradicere aduerſarius. Nam

aut

aut aliquid omissum dicet, aut falsum, aut fraudem subesse, aut aliam exceptionem opponet, qua instrumēti, aut notarij fidem impugnet. Atque hæc sunt alia iuris remedia, ad quæ litigantibus confugiendum esse docēt: hæc illæ vigiliæ, quibus iura subuenire dicunt, ni sit qui malit pugnare quàm litigare. Is enim tantum iuris habebit, quantum potentia sua poterit defendere dicente lege, quoniam potentioribus pares esse non possumus.

DE IVRISPRVDENTIA. Cap. XCV.

HVc spectant etiam vastissimi illi gigantes, qui nobis cōtra Iustiniani edictum, tot glossarū, commentariorum, expositionum, ingentia innumeraque volumina, vno quoque illorum aliter, & aliter interpretante genuerunt. Præterea tot opinionum procellas, tot vaferrimorum consiliorum, ac cautelarum syluas infelicissima fœcunditate parturierūt, quibus aduocatorum instruuntur, nutriunturque nequitiæ, qui tam cele-

bri

rri illorum iuriſperitorum per ſingu
las periodos, & (vt vocant) paragra-
phos, nomenclatura pudorem ſuum
obſtringunt, ac ſi non potius rationi-
bus conſtet veritas, quàm confuſis te-
ſtimonijs, ex tam nugantium opina-
torum colluuie adductis, penes quos
tanta laus eſt contentio, atque diſcor-
dia, vt qui non diſſenſerit ab alijs, qui
neſcierit nouis opinionibus aliorum
dictis cõtradicere, ac iudicata omnia
in dubium reuocare, & benè inuentas
leges per ambiguas expoſitiones, ad
ſua figmenta adaptare, is parum vel
nihil doctus habeatur. Hinc tota illa
iuris prudentia facta eſt conſiliũ per-
uerſum & ſubdolum rete iniquitatis:
hæc ſunt ingenia, hæ artes, quibus ho
die regitur orbis Chriſtianus, quibus
conſtituuntur imperia, & regna, &
principatus populorum, atque ex his
nebulonibus deliguntur principum,
pontificumque officiales, atque par-
lamentarij, iſti ſenatores & præſides,
ac ſi qui iniqui hactenus fuerint ad-
uocati, æquiores futuri ſint iudices,
atque tandem capita regnorum ſunt.
Hi etiam regibus ſuis, vt Ioui quon-
dam Titanes, formidabiles. Porrò ex
his

his prodeunt tandem Cæſarum, Regumq; vētricoſi iſti archiſcribæ, ac circumpurpurati cancellarij, quibus rerum ſumma commiſſa eſt, qui principum placita, dona, beneficia, officia, dignitates, reſcripta, diplomata: præterea ius, fas, leges, æquum, & honeſtum, omnia venalia habent, & abs ſe mercari compellunt. Ex quorum arbitrio regum numerantur amici & inimici, quos pro libidine ſua nunc fœderibus iungunt, nunc rurſus funeſtis bellis committunt. Atque cum ipſi ex infima plebis fece ſordidiſſima vocis proſtitutione, ad tantum dignitatis culmen conſcenderint, ad tantum ſimul audaciæ ſcelus euehuntur, vt audeant nonnunquam proſcribere principes, & vel abſque ſenatuſconſulto, ac vel indicta cauſa damnare capitis, mutandiſque regnorum ſtatibus authores ſunt, ipſi interim tumentes furtis, & latrocinijs ſuis.

DE ARTE INQVIſitorum.

Cap. XCVI.

SPectant ad hunc cetum etiam ordinis prædicatorum hæreticorum inqui-

quisitores, quorum iurisdictio cùm
ota in theologicis traditionibus, &
cris Scripturis fundata esse deberet,
psi tamen hanc omnem ex iure cano
ico, & pontificijs decretis, ac si papam
rrare impossibile sit, crudelissimè ex-
rcent, ipsam scripturam sacram, vel-
t mortuam literam, & non nisi vm-
ram veritatis à tergo relinquentes,
uin & veluti hæreticorum, vt aiunt,
cutum, & propugnaculum procul re
iciunt. Neque etiam antiquorum do
torum, patrumque traditiones reci-
piunt, dicentes, quia falli possunt, &
allere, sed vnam Romanam Ecclesiã
quæ, vt dicunt, errare non potest, cu-
us caput papa est, eiusque curiæ sty-
um, sibi scopum fidei præfigunt, nõ
aliud cum inquirendo expostulantes,
quàm si credat in Romanam Eccle-
siam, quod si affirmarit, ilicò dicunt,
Ecclesia Romana hanc propositio-
nem, aut hæreticam, aut scandalosam
aut piarum aurium offensiuam, aut
Ecclesiasticæ potestatis derogatiuam
damnat, moxque ad palinodiam, &
reuocationem compellunt. Quod si
tunc inquisitus opinionem suam scri
pturæ testimonijs alijsue rationibus
tueri

tueri conetur, interrumpentes strepi-
tu iratis buccis, dicũt non esse illi ne-
gotium cum bacca laureis & scholari-
bus ad cathedram, sed cum iudicibu
ad tribunal, non esse ibi litigandum
& disputandum, sed simpliciter resp
dendum, si velit stare decreto Roma-
næ Ecclesiæ & opinionem suam reu
care, sin minùs, fasciculos & ignem o
stendunt, inquientes, cum hæretici
non argumentis & scripturis, sed fasc
culis, & igne decertandum, hominem
que nec pertinacię alicuius conuictũ
nec meliora edoctum contra consciẽ
tiam suam sua abiurare compellunt
quod si nolit, veluti Ecclesiæ deserto-
rem sæculari foro tradunt, vt combu-
ratur, dicentes cum Apostolo: Aufer-
te malum de medio vestri, tanta olim
fuit Ecclesiæ mansuetudo, pontificũ-
que clementia, sicut in 4. distinction
de consecratione compilauit Gratia-
nus, vt nec relapsos in Iudaismum ca-
pite punirent, nec blasphemos suppli-
cio afficerent: ipseque Berengarius in
abominabilem hęresim relapsus, non
solùm non occisus est, sed nec archi-
diaconi dignitate priuatus est. At ho-
die in minimum errorem prolapsus
plu-

ius quàm capitis reus agitur, & ab
his inquisitoribus nonnunquã pro
minimo crimine traditur incendio:
forte expedit hodie Ecclesiæ tam seue
ra animaduersio, modò interea non
excidat germana pietas: sunt hæreticę
prauitatis inquisitores, nõnunquam
ipsimet praui, possuntque etiam esse
hæretici, quæ res nouæ constitutionis
Clementi occasionem præbuit, debẽt
ergo inquisitores contra hęreticos, nõ
per tenebricosa argumenta, & rixosos
syllogismos, sed per verbum Dei, de fi
de Catholica disputare, & hæreticum
per sacras literas conuincere, deinde
iuxta canonum documenta, & sacro-
rum conciliorum constitutiones ne-
gotium terminare, & inquisitum ad
fidem orthodoxam reducere, aut hæ-
reticum declarare. neque enim hære-
ticus est, qui temerarius non est, nec
fautor hæreticorum cẽsendus est, qui
innocentem criminis, & indamnatũ
hæreseos defendit, quo minùs ad ini-
quorum aliquot inquisitorum, imò
rapacium authorũ tribunal, & in lo-
cum non tutum tradatur, dilaceran-
dus. Iam verò etiam cùm iure expres-
sè cautum sit, inquisitores nec cog-
noscen.

noſcendi poteſtatem, nec iuriſdictio-
nem vllam habere ſuper quauis hęre-
ſis ſuſpicione, defenſione, receptatiõe
vel fauore, vbi & quomodo non con-
ſtat manifeſtè, quod ibi ſit hæreſis ex-
preſſa & explicitè condemnata, tamē
iſti ſanguiſitibundi vultures, vltra pri
uilegia officij inquiſitionis ſibi con-
ceſſa, contra iura & canones, ſeſe iuriſ
dictioni ordinariorum ingerūt, arro-
gantes ſibi iuriſdictionem pontificū,
in ea quæ non ſunt hæretica, ſed dun-
taxat piarū aurium offenſiua, aut ſcā-
daloſa, aut alio quouis modo circa hę
reſim erronea, & in ruſticas mulierců
las crudeliſſimè ſæuiunt, quas ſortile-
gij, aut maleficij accuſatas, denuncia-
táſve, ſæpè nullis iuridicis iudicijs prę
cognitis, atrocibus, enormibusq; tor-
mentis exponunt, donec extortis nun
quam cogitatis confeſſionib. habeant
quod condemnent, & tunc verè inqui
ſitores ſeſe agere putant, quando non
deſiſtūt ab officio, donec miſera ſit cō-
buſta, aut inquiſitori manū inaura-
rit, quo miſeriatur, & tanquā tormen
tis ſufficienter purgatam, abſoluat: po
teſt enim inquiſitor, non rarò pœnas
mutare, de corporali, in pecuniariam,
& ſuo

ſuo inquiſitionis officio applicare,
nde illis non modicũ lucrum eſt, ha
ntq; ex miſeris illis non paucas quę
nnuũ cenſum illis pendere cogũtur,
e denuò rapiantur ad inquirẽdum:
æterea cũ bona hæreticorum Fiſco
oſcribũtur, etiã inde nõ parua præ.
eſt inquiſitori, ſola deniq; accuſa.
o, aut denunciatio, vel leuiſſima et.
m ſuſpicio hæreſis, aut ſortilegij, ip.
q; inquiſitoris citatio, infamiã an.
exam habent, cuius integritati non
ſi data inquiſitori pecunia, conſuli
r, atq; illud nonnihil eſt. Hac caute.
, dũ eſſem ego in Italia, pleriq; inqui
tores in ducatu Mediolanenſi mul.
s honeſtiſſimas matronas, etiam ex
obilioribus vexârunt, ingentemque
ecuniam à timidulis, territiſq; clàm
nunxerunt. Tandem cognita frau.
e à nobilib9 malè mulctati ſunt, vix.
ue gladium & ignem euasêre. Fuit
ihi olim cùm apud Mediomatricos
eipublicæ à conſilijs aduocatus prę.
ſem, grauis admodum cum inqui.
tore pugna, qui ruſticam muliercu.
m ob futiles quaſdam & iniquiſſi.
as calumnias in ſuam carnificinã &
locum nõn debitũ, homo nequam,

nequiter

nequiter traxit, nō tam inquirēdam, quàm trucidandam: hanc ego cum tuendam suscepissem, ostendissemq; in ipsis actis nihil esse indicij, quod ad quæstionem faceret, ille in faciem resistens: Est, inquit, vnum sufficientissimum, nam mater huius quondam pro sortilega excremata est: hunc articulum ego cùm impertinentem, & de facto alieno citatis iuribus etiam ex iudicis officio reijciendum esse ostenderem, ille mox contrà, ne sine ratione locutus videretur, ex mallei maleficarum penetrabilibus, & peripateticæ theologiæ fundamentis, talem eduxit, inquiens: ideò id esse, cum quia solitæ sint maleficæ mulieres, fœtus suos ilicò natos sacrificare dæmonib tum quia solent illos ex incuborum dæmonum concubitu plurimùm cōcipere, quocirca contingit, tunc in ha prole veluti ex hæreditario morbo ra dicatam remanere malitiam. Infero ego, siccine peruerse pater tu theologizas? hisce figmentis ad torturā pro trahis insontes mulierculas, istis so phismatibus alios iudicas hæreticos tu ipse Fausto Donatoque hæretici ea sententia non inferior? esto ita v

dicis

dicis, nónne euacuas gratiam baptiſmi? ac fruſtra dixerit ſacerdos, exi immunde ſpiritus da locum ſpirituiſancto, ſi propter ſacrificium impiæ parentis proles remanſura ſit diabolo: quod ſi tibi libeat etiam illorum opiniones tueri, qui incubos dæmones generare poſſe fatentur, certè nullus eorum, qui hoc aſſerũt, adeò deſipuit vnquam, vt ſentiret dæmones illos vnà cum ſuffocato ſemine aliquid de natura ſua extra mittere ingenitum: quin ego tibi dico, inquam, ex fide, ꝙ ex propria natura humanitatis noſtrę ſumus omnes nati vna maſſa peccati, & maledictionis æternæ, filij perditionis, filij diaboli, filij iræ Dei, & hæredes inferni, ſed per gratiam baptiſmi eiectus eſt de nobis ſathanas, & effecti ſumus noua creatura in Ieſu Chriſto, à quo nemo poteſt niſi per peccatum proprium ſeparari, tantum abeſt vt obſit illi factum alienum. Vides nunc, quã ſit hoc tuum, quod ais ſufficientiſſimum, iudicium iure irritum, & ratione vacuum, & adſertione etiam hæreticum: incanduit ſuper ijs crudelis hypocrita, & comminabatur ſeſe aduerſum me, vt contra fau-

torum hæreticorum,causam acturũ: ego misellam illam defendere nõ destiti,ac tandem iuris potentia ab ore leonis illius saluam eripui, restititq; sanguiuolẽtus ille monachus coram omnibus confusus, & crudelitatis nomine perpetuò infamis,etiam calumniatoribus illis,qui mulierem traduxerant,ipsi Metensis Ecclesiæ capitolio,cuius subditi erant, insigni mulcta condemnatis.

DE THEOLOGIA SCHOlastica. Cap. XCVII.

POstremò nunc restat de Theologia dicere. Prætoribo autem gentilium theologiam à Musæo, Orpheo, Hesiodo,quondam descriptam, quam omninò poeticã & fabulosam esse in confesso est: quam Eusebius & Lactantius, & aliorum Christianorum doctores iam dudum validissimis rationibus profligarunt, neque etiam de Platonis cæterorumque Philosophorum, quos omnes errorum magistros ostendimus superius: Sed de Christianorum theologia nobis duntaxat hic sermo esto,hãc, certum

est non nisi à doctorum suorum fide dependere, cum nullam sub artem cadere queat. Primum autem dicamus de theologia scholastica, quæ à Parisiensium Sorbona mixtione quadam ex diuinis eloquijs & philosophicis rationibus tanquam ex Centaurorum genere biformis disciplina conflata est: insuper & nouo quodam ac ab antiquorum vsu alieno tradendi genere per quæstiunculas & argutos syllogismos absque omni sermonis elegantia conscripta, alioquin tamen iudicio & intellectu plenissima, & quæ ad reuincendos hæreticos non modicum attulerit Ecclesiæ emolumentum, eius authores, & qui in ea excelluerunt, fuerunt magister sententiarum, Thomas Aquinas, Albertus cognomento Magnus, & multi alij excellentes viri: porrò Ioannes Scotus doctor intellectu subtili, sed in contentione procliuior. Hinc tandem scholastica theologia in sophismata paulatim delapsa est, dum recentiores isti theosophistæ, ac verbi Dei cauponatores, qui non nisi empto titulo theologi sunt, ex tam sublimi facultate quandam logomachiam fecerūt,

circumeuntes ſcholas, mouentes quę-ſtiunculas, fabricantes opiniones, & ſcripturis vim inferentes, intricatis verbis alienum ſenſum illis obducentes, paratiores ventilare, quam examinare, multa admodum iurgiorum ſeminaria excogitare auſi, quibus litigioſis ſophiſtis contendendi materiã præbēt, dum formas abſtrahunt, dum diſcutiunt intellectus, dum voces ipſas genera dicunt & ſpecies, dum alij rebus, alij ſolis nominibus inhærent, & quod vni ſubtrahunt, alteri inſcribunt, alij indifferēter hoc accipiunt & ſtudent quiſque quibus ſuam hæreſim poſſint confirmare. Atq; ipſam fidem noſtram ſacroſancta apud ſapientes huius ſęculi (quod etiam Thomas Aquinas conqueritur) riſui ac diffidentiæ exponunt, dum relictis poſt terga canonicis Spiritusſancti ſcripturis, multas admodum aptas iurgijs de diuinis quęſtiones ſibi delegerunt, in quibus ingenium ſuum exercentes, & ætatem conſumentes, totius theologiæ doctrinam in illis ſolis collocarunt, quibus ſi quis ſacrarum literarũ authoritate reſiſtere velit, mox auditurus eſt: litera occidit, pernitioſa eſt,
inu-

nutilis eſt, ſed quod latet in litera inquirendum dicent, moxque ad interpretandum, ad exponendum, ad gloſſandum, ad ſyllogizandum conuerſi quemuis potius alium, quàm proprium literæ ſenſum illi induunt, ſi inſtas acrius, ſi vrges, contumelias recipies & aſinus diceris, quicquid latet in litera, non intelligas, ſed tanquam ſerpens ſola terra veſcaris, adeò nulli penes eos pro theologis habentur, niſi qui norint egregiè contendere, & ad omne propoſitum inſtantiã dare, promptè fingere, & nouos ſenſus inuenire, ac monſtruoſis vocabulis ſic obſtrepere, quo non præ rei difficultate, ſed præ verborum portentis intelligantur à nemine. Atq; hi tunc doctores vocantur, cùm id effecerint, vt intelligantur, quàm minimè, his tunc auditorum circunſtrepit multitudo, qui quicquid ex iſtis hauſerint, ex intimis theologiæ abditis deprom ptum putant, iurantq; in verba magiſtri, & inopinabile putant, ſi quid illi fuerit ignotum, illiusq; opinionibus ſic captiuantur, vt nullis aduerſis rationibus vincantur, nullis ſcripturis acquieſcant, ſed ad ſinum matris

ſuæ, in quo geniti ſunt, more Antæi vires reparare contendunt, ſuoſq; doctores in ſubſidium vocant:

Tunc vultur iumento canibus truci buſq; relictis.
Ad ſuos properat, partemq; cadaueris adfert,
Hic eſt ergo cibus magni quoq; vulturis, & ſe
Paſcentis propria cùm facit arbore nidum.

Hinc effectum eſt, vt ſcholaſticæ theologiæ ſublimis gymnaſiorum facultas, ab errore malitiaq; non ſit immunis, tot ſectas, tot hæreſes introduxerunt praui hypocritæ temerarijq; ſophiſtæ, qui (vt inquit Paulus) non propter bonam voluntatem, ſed propter contentionem Chriſtum prædicant, vt facilius inter philoſophos cõueniat, quàm inter theologos, qui omnem illam antiquæ theologiæ gloriam humanis opinionibus nouiſq; erroribus extinxerunt, ac varijs exponendi inſtitutis ceu labyrinthis excogitatis, fucatis titulis deteſtandam doctrinam profeſſi, ſacræ theologiæ nomen ſibi furto & rapina vſurpant, ac ſanctorum doctorumq; nominibus & inſtitu

instituti sab utentes, sectas introdu-
xerunt, sicut olim in Ecclesia dictum:
Ego Apollo, ego Pauli, ego Cephæ, p̄-
pendentes studia eorũ, quorum opera
initiati sunt doctrinis, & iurantes in
verba magistri, cæteros spernũt, & nõ
quid, sed à quo quid dicatur attẽden-
tes. Atq; hi sectatores insuper inter se
multifariam secti sunt. Nam aliqui
eorum quibus sublime ingenium est,
quiq; peritiores prophetis & Aposto-
lis videri volunt, ea quæ sola fide cre-
duntur, etiam suis syllogismis sese in
uenire & demonstrare posse præsu-
munt, atq; de diuinis philosophantur
deploratis quæstionib. contenduntq;
prodigiosa confidentia, varijs nonnũ-
quam etiam absurdis opinionibus, vt
cùm diuinã essentiam à relationib. a-
lij re ipsa, alij duntaxat ratione distin
guũt, alij infinitas (vt loquuntur) rea-
litates tanquam Platonicas ideas ad-
struunt, illas rursum alij negant at-
que rident, tot præterea de Deo por-
tenta, tam varias diuini numinis for-
mas, tot phantasmatum cogitatio-
numque suarum de diuinis idola fa-
bricant, Christumq; saluatorem opi-
nionum suarum prauitate discerpũt:

atque tam varijs sophismatum laruis vestiunt, ac tanquam cereum idolum in quamuis volunt figuram, suis absurdis suppositionibus formant atq; reformant, quod eorum doctrina mera videri posset idololatria. Cæteri verò quibus ad tam alta non est ascensus, hi diuorum construunt historias, piè non nihil admentientes, supponunt reliquias, fabricant miracula, cõfinguntq; (quæ exempla vocant) vel plausibiles vel terribiles fabulas, numerant preces, ponderant merita, mẽtiuntur cæremonias, nundinãtur indulgentias, distribuunt venias, vendunt sua benefacta, ac medicandi populi deuorant peccata. Atq; de apparitionibus, adiurationibus responsisque defunctorum veluti certa lege pronunciant, atque ex Tundali Brandariiq; libris, aut ex Patricij antio edocti, ludũt purgatorium tragœdias, & indulgentiarũ comœdias, & à suggesto veluti scena, tam militari audacia, tam Thrasonica iactantia, tam arrogantibus oculis, commutato vultu protensis brachijs, multiformibus gestibus, cuiusmodi Proteum describũt poetæ, sese transformantes, ventosa lingua

lingua ac ſtentorea voce ad plebem denotat. Qui vero ex his ambitioſiores, cyclicæ doctrinæ pariter & eloquẽtiæ decorem ſibi arrogant, hi in clamando (declamando dicere putaui) canunt poemata, narrant hiſtorias, diſputant opiniones, citant Homerum, Virgilium, Iuuenalem, Perſeum, Titum Liuium, Strabonem, Varronem, Senecam, Ciceronem, Ariſtotelem & Platonem. Atque pro Euangelijs pro verbo Dei miras nugas & humana verba crepant, prędicãtes Euangeliũ nouum, adulterantes verbum Dei, quod annunciant non ad gratiam, ſed ad quæſtum & ad precium. Viuentes autem nõ ad veritatẽ verbi, ſed ad voluptatem carnis, & cum interdiu è ſuggeſto de virtute, vario errore loquuti ſunt, ſero in latibulis clunes agitant labore nocturno. Atque hæc eſt via eorum, qua itur ad Chriſtum. Deniq; vbi vitia reprehendenda occurrunt, mirum qua linguæ maledicentia iraſcantur, qua geſtuum inſolẽtia debacchantur, qua ſermonis turpitudine incandeſcant, qua vocis impudentia exclament ac ſi Chriſtus ſui verbi præcones non attrahentes à dextris

molli reticulo piſcatores, ſed perſequentes à ſiniſtris ſagittarios ac vulnerarios venatores eſſe voluerit: aut ipſi etiam non homines ſint, atque iis ipſis vitijs, quę inſectantur vel maioribus obnoxij ſint, aut aliquando fuerint, vel adhuc obnoxij fieri poſſint ita iſta piſcatores hominum, quibus lingua pro rete eſt, vt trahant malos ad ſalutem, facti ſunt venatores etiam bonorum in exitium: os habēt quaſi arcum mendacij, ſagitta vulnerans lingua eorum, ſed dimiſſis iſtis ad veram theologiam nunc properemus, atque hæc etiam bifariam partita eſt: nam vna prophetica eſt, altera interpretatiua eſt, de poſteriore prius dicemus.

DE THEOLOGIA INterpretatiua. Cap. XCVIII.

PVtant enim interpretatiui theologi, quod quemadmodum naturæ liberalitate, vuæ, oliuæ, frumenta, linum, & huiuſmodi plura creſcunt & maturantur, è quibus tandem hominum ingenio & adiumento formantur, vinum, oleum, panes,

tela,

tela, & sic reliqua naturę opera humanis artibus complentur, ita etiam diuina oracula admodum obscura & abscondita data nostris interpretationibus explicanda, non quidem ex nostris viribus aut adinuentionib. quasi DEI oracula sicuti naturę opera opus habeant nostro adiumento, sed ex ipsomet scripturarum illarum sancto spiritu, qui distribuit dona sua omnibus secundum, quod vult, & vbi vult, faciens alios quidem prophetas, alios prophetarũ interpretes. Hæc itaq; diuinorũ interpretandi theologia, non Peripateticorum more definiendo, aut diuidendo, aut componẽdo, quorum modorum nullus ad Deũ attingit, cum ille nec definiri, nec diuidi, nec componi possit progreditur: sed alia constat cognoscendi via, quæ inter hanc & propheticam visionem media est, quæ est adæquatio veritatis cum intellectu nostro purgato, veluti clauis cũ sera, qui vt est veritatum omnium cupidissimus, ita intelligibilium omnium susceptiuus est. atq; idcirco intellectus possibilis vocatur, quo & si non pleno lumine percipimus ea, quæ depromunt prophetæ,

 & hi

&hi, qui ipſa diuina conſpexerunt, aperitur tamen nobis porta, vt ex conformitate veritatis perceptæ, ad intellectum noſtrum, & ex lumine, quod ex ipſis penetralibus apertis nos illuſtrat, multò certiores reddimur, quã ex philoſophorum apparentibus demonſtrationibus, diffinitionibus, diuiſionibus, & compoſitionib. daturq́; nobis vt legamus & intelligamus, nõ oculis & auribus exterioribus, ſed percipiamus melioribus ſenſibus, & ablato velamine & reuelata facie hauriamus veritatem, à medulla ſacrarum literarum emanantem, quam ſub velaminib. tradiderunt hi, qui vero intuitu conſpexerunt, quæ à ſapientib. huius mũdi & philoſophis cognitionibus abſcondita eſt, eàmq́; nos tanto certitudinis iudicio apprehendimus, vt omnis amoueatur perplexitas. Atque cùm hæc veritas in ſacris literis multiplex lateat, hinc ſancti & ſpirituales viri varias & multiplices ſacrarum literarũ expoſitiones adorti ſunt nam alij per corticem literæ leni decurſu incedentes, ſcripturas concordantes, & literam per aliam literã exponẽtes, ex verborum ordine, etymologijs,

logijs, proprietatibus, atque ex vocabulorum viribus, & similibus sensum aliquem conuincentes, scripturæ veritatem venantur, quam expositionem idcircò literalem vocant. Alij quæcunque scripta sunt, ad animæ negotium, & iustitię opera referũt, quorum expositio idcircò moralis dicitur. Alij hanc per varios tropos, siue figuras ad Ecclesiæ arcana reuocant, quorum sensus propterea tropologicus vocatus est. Alij supernæ vitæ contemplationi dediti, omnia ad cęlestis gloriæ arcana referunt, quam expositionem Anagogicam nuncupant. Atque hæ sunt quatuor in Ecclesia exercitatæ theologorum expositiones: prę ter quas sunt adhuc aliæ duę, quarum vna ad temporum vicissitudines, regnorum mutationes, & sæculorum restitutiones omnia referens: idcircò typica dicta est: in qua excelluerunt Cyrillus, Methodius, & Ioachim Abbas, atque ex recentioribus Hieronymus Sauonarola Ferrariensis. Altera in ipsis sacris literis ipsius vniuersi, & sensibilis mundi, totiusque naturæ, ac mundanæ fabricæ vires, virtutesque exquirit, quam expositionẽ inde phy

 sicam

ſicam,ſiue naturalem appellāt,in hac excelluit Rabbi Simeō, Ben Ioachim, qui ſuper Leuiticum, ampliſſimum volumen ſcripſit, in quo pene omnium rerum naturas diſcutiens, oſtendit quomodo Moyſes ſecundum triplicis mundi conuenientiam, & rerū naturam arcam, tabernaculum, vaſa, veſtes, ritus, ſacrificia, & reliqua myſteria ad Deum, & virtutes cæleſtes placandas, & ad explicandam horum imaginem, hominē ordinauit, & hanc expoſitionem multi cabaliſtæ ſequūtur, illi videlicet, qui de Breſith, hoc eſt, de creatis tractant. Nam illi qui de mercana, hoc eſt, de tribunali Dei diſſerentes per numeros, per figuras, per reuolutiones, per ſymbolicas ratiōes, omnia in ipſum referunt archetypū, hi anagogicū ſenſum ſcrutantur. Hi igitur ſunt ſex famoſiſſimi ſacrarū literarum ſenſus, quorum authores, expoſitores, & interpretes omnes communi vocabulo Theologi nuncupati ſunt. Eiuſmodi itaq; ex noſtris fuerūt Dionyſius, Origines, Polycarp9, Euſebius, Tertullianus, Irenæus, Nazianzenus, Chryſoſtomus, Athanaſius, Baſilius, Damaſcenus, Lactāti9, Cyprianus,

nus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Ruffinus, Leo, Cassianus, Bernardus, Anselmus, & multi alij sancti Patres, quos illa prisca tempora protulerũt: nonnulli etiam posteriores, vt Thomas, Albertus, Bonauentura, Aegidius, Henricus Gandauensis, Gerson, & plerique alij: verùm omnes hi interpretatiui Theologi, homines cùm sint, humana quoque patiũtur, alicubi errant, alicubi contraria, aut pugnantia scribunt, nonnunquã à seipsis dissentiunt, in multis hallucinantur, nec omnes omnia vident. Solus enim Spiritus sanctus plenariã diuinorum scientiam habet, qui distribuit omnibus secundum certam mẽsuram, multa sibi reseruans, vt semper nos habeat sibi discipulos, omnes enim (vt ait Paulus) non nisi ex parte cognoscimus, & prophetamus. Tota igitur hæc interpretatiua Theologia in libertate spiritus versatur, & separata quędam à scriptura sapientia est, in qua vnicuique iuxta suũ sensum abundare datum est, per multiplices illas quas recitauimus expositiones, qua Paulus vnico vocabulo mysteria, siue mysteriorum locutiones vocat, vbi

Spiritus

Spiritus loquitur mysteria, vnde Dionysius hanc mysticam, & significatiuam theologiam vocat, à sanctis illis doctoribus ingentibus voluminibus tractatam. Neque verò illis per omnia credatis, nam multi illorum perseuerârunt in multis erroneis opinionibus de fide, quæ per Ecclesiam pro hęreticis reprobatæ sunt. Sicut manifestum est de Papia Hieropolitano episcopo, de Victorino Pictauiensi, de Irenæo Lugdunensi, de Beato Cypriano, de Origine, de Tertulliano, & multis alijs, quos constat in fide errasse, & opiniones illorum pro hæreticis damnatas, cùm tamen ipsi habeãtur in canone sanctorum. Hic tamen altiore opus est spiritu, qui dijudicet atq; discernat, qui videlicet non ex hominibus, nec ex carne, & sanguine, sed desuper datus sit à patre luminum, de Deo enim sine eius lumine nemo ritè quicquam effari potest, lumen autem illud est verbum Dei, per quod omnia facta sunt, illuminãs omnem hominem venientem in hunc mundum, dans illis potestatem filios Dei fieri, quotquot receperunt, & crediderunt ei: neque verò alius est qui possit

narrare quæ ſunt Dei,niſi proprium ſius verbum, quis enim alius cogno it ſenſum Domini? aut quis alius cō liarius factus eſt,niſi filius Dei ver- um patris? De hoc nunc mox dictu- i ſumus, ſi propheticam Theologiã rius abſoluerimus.

DE THEOLOGIA *Prophetica.*

Cap. XCIX.

QVemadmodum Prophetia eſt ſermo Prophetarum, ſic Theo- logia non eſt aliud, quàm tradi tio Theologorum, hoc eſt, cum Deo loquentium: neque enim qui Prophe tiam aliquam memorauerit, ſiue in- terpretari nouerit, is protinùs Prophe ta eſt,ſed ille,qui in diuinis cum ſcien tia pietatis, virtute ac ſanctitate eſt præditus,qui cum Deo loquitur,& in lege eius meditatur die ac nocte: ſic namque Ioannes author Apocalyp- ſis,in literis Dionyſij nominatus eſt Theologus, à diuina ſcilicet locutio- ne,quibus dixit ipſa veritas: qui vos audit,me audit:& qui vos ſpernit,me ſpernit: quod verbum non ad conten tioſos

tiosos theosophistas dictum est, sed ad veros Theologos, ad Apost. ad Euang. ad nuncios verbi Dei, qui dicunt. Nō audeo aliquid loqui, quod per me nō efficit Christus. Horum itaque Theologorum de fide, & pietate sanctæ traditiones, theologica sunt. Horum dictis atque scriptis creditur, tanquàm fundatis, non in contentionibus syllogismorum, aut opinionibus hominum, sed in doctrina sana (vt ait Paulus) diuinitûs inspirata: non Philosophorum more diuidendo, definiendo, componendo, speculando acquisita, sed essentiali quodam diuinitatis cōtactu, per claram in ipso diuino lumine visionem compræhensa: cuius visionis plures admodum species in sacra Scriptura depræhendimus, iuxta Prophetarum diuersas recipiendi dispositiones: nam quosdam legimus Deū siue Angelos in forma hominis vidisse, alios in forma ignis, alios in forma aëris ac vēti, alios in forma fluuij & aquę, alios in forma volucrum, alios in forma lapidū preciosorum, & metallorū, alios in forma literarū ac characterū, aut manus scribētis, alios in sonitu vocis, alios in somnijs, alios

in

in ſpiritu quodã habitante intra ſe, a-
lios in energia intellectꝰ: quocirca ſcri
ptura ſacra, prophetas oĩs videntes vo
cat. Sic legimus: Viſio Iſaiæ, viſio Ier.
viſio Ezech. & reliquorum. Et in no-
ua lege Ioan ait: Fui in ſpiritu, in illa
dominica die, in qua ſubuectus vidi
thronũ Dei. Et Paul. teſtatur, ſe vidiſſe
quæ nõ licet homini loqui, atq; hic in
tuitꝰ à pleriſq; raptus vocatur, ſiue ex-
taſis, ſiue mors ſpiritualis: fit enim tũc
ſeparatio quædam animæ à corpore,
ſed nõ corporis ab anima: De hac mor
te dictum eſt. Deum nõ videbit homo
& viuet. Et alibi: Precioſa in conſpe-
ctu Domini, mors ſanctorum eius: Et
clarius adhuc per Apoſt. expreſſa eſt,
vbi ait: Mortui eſtis, & vita veſtra ab-
ſcondita eſt cum Chriſto, hac igitur
morte mori oportet, quicunq; ingre-
di cupit ad propheticæ Theologiæ pe
netralia. Huius autem tã Deificæ vi-
ſionis duplex eſt intuitus: Vnus quo
videtur Deus facie ad faciem, atq; tũc
vident Prophetæ (quod ait Paulꝰ) quæ
non licet homini loqui, atq; quæ nul-
la, nec hominum, nec angelorum lin-
gua potens eſt exprimere, nec calamꝰ
reſerare. Eſt ſiquidem quidam diui-
næ

næ essentiæ contactus & vnio, & sine omni imagine, & similitudine puri & separati intellect9 illustratio: ideo que interpretantur hanc Theologi visionem meridionalem, sicuti de ijs latè disserunt Augustinus super Genesim, & Origines contra Celsum. Alter intuitus est, quo videntur posteriora Dei, quando videlicet claro intuitu intelliguntur creaturæ, quæ sunt creatoris posteriora, & effectus per quarũ cognitionem cognoscitur creator opifex, & prima causa agens omnia, sicut ait Sapiens: A magnitudine speciei, & creaturæ, poterit cognosci eorum creator. Et Paulus de eodem inquit. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cognoscũtur: quin & apud Peripateticos vsitatius dicendi modus est, vt arguentes ab effectibus ad causas, dicantur arguere à posteriori. Vtraque hac visione fruebatur Moyses, testantibus id sacris literis. Nam de priore legimus, quia vidit Moyses Dominum facie ad faciem: de altera legimus illi dictum à Domino: Videbis posteriora mea, & iuxta hanc posteriorum visionem condidit Moyses legem, & instituit sacrificia, & cæremonias,

monias, & ædificauit arcam, cæteraq; mysteria ad ipsius vniuersi exploratissimum exemplar, omniaque DEI hæc & naturæ operum secreta, in illis complexus est, atque hæc visio rursus bifariam incedit: nam aut creaturas in ipso DEO intuetur, & vocatur à theologis visio matutina, aut Deum ipsum conspicit in creaturis, & vocatur visio vespertina. Est præterea alia quædam prophetica visio, videlicet quę in somnijs fit, sicut legimus apud Matthæum, quia apparuit angelus Dei in somnijs Ioseph. & alibi: quia Magi adorato Christo in somnijs admoniti sunt, vt per aliam viam reuerterentur in regionem suam. Sunt & in veteri Testamento multa illius exempla: qualis deniq; sit hæc visio, exponit ipse Iob, vbi dicit: In horrore visionis nocturnæ, quando cadit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures, & erudiens, instruit eos disciplina. Et hæc tanquam quarta visionum species, vocatur nocturna. Sunt adhuc alia duo prophetiæ genera, vnum quod expressa voce recipitur, quo genere illustrati, & docti fuerunt Moyses in monte Sinai,

Abra ham,

Abrahã, Iacob, Samuel, & pleriq; alii veteris legis prophetæ: in noua aũt lege Apostoli, & Christi discipuli oẽs, viua & vera voce à Christo edocti fuerũt. Alterum genus prophetiæ fit agitatione spiritus, quando videlicet anima à numine aliquo correpta, illi tũc annexa, & ab animali homine abstracta, & ab eo sapientia, & cognitione vltra omne humanum ingeniũ, & vires repletur, quę quidem correptio prouenit, non solùm ab angelico numine, sed nonnunq̃ etiam à spiritu Domini, sicut legitur de Saul, quia insiluit in eum spiritus Domini, & prophetauit, & mutatus est in virũ alterum, & numerat⁹ inter Prophetas. Et in Act. Apost. Spiritus S. insiluit in baptizatos in flãmma ignis, atq; hic spiritus sæpè etiam corripit homines peccatis obnoxios, quin multi gentilium vates, vt Cassandra, Helen⁹, Calchas, Amphiarus, Titesia, Mopsus, Amphiloch⁹, Polybius, Corinth⁹. Item Galanus Ind⁹, Socrates, Diotima, Anaximãder, Epimenides Cretensis. Item Magi Persarũ, & Asiatici Brachmani, Aethiopũ gymnosophistæ, & Memphitici vates: Gallorum Druides, & Sybillæ eo ipso excel-

excelluerunt. Ad quam quidem Propheticam ſpiritus correptionem nonnunquam præuiæ quædam cæremoniæ, & officij authoritas, ſacrorumq́; communio plurimùm præſtant: ſicuti de Balaam exemplificat ſcriptura. Et alibi de applicatione ephod. & Euangeliſta teſtatur de Caipha, quia prophetauit, cùm eſſet Pontifex anni illius. Atq; hinc Hebræorum Mecubales etiam prophetandi artificiū commentari auſi ſunt. Tranſeo quæ circa iſta Hebræorū Theologi, de triginta duabus ſemitis intelligentiæ profunda contemplatione tractant, & quæ Auguſt. de gradibus tetigit. Albertus de receptionibus formarum, quarum ille ſeptem modos refert in ſomnijs, & totidem in vigilia apparitiones. De quibus vnum hoc duntaxat admonemus conſiderandum: Non ſemper diuina numina prophetis forinſecus occurrere in conſpectum, aut colloquium, ſed ſæpiſſimè illa intrinſecus cauſari, cum videlicet mens Prophetæ diuinum lumen concipit, cuius illuſtratio effuſa radijs ſuis per ſingula media, vſq; in hoc craſſum corpus, etiam ſenſus ipſos ſuæ felicitatis reddit

partici-

participes, & ex intellecto per ratio-
nem & imaginationem, ac passim per
totam animam vsque ad sensuum in-
strumenta intrinsecus progrediēs, in
illis euadit obiectum, vt nox vel lu-
men, vel visio, vel sermo, vnumquen-
que sensuum propria sua conditione
mouens: & id quidem multis Prophe-
tis contigit, alijs quidem in vigilijs, a-
lijs verò in somnijs. Sic legimus apud
Platonem, & Proculum de Socrate, il-
lum non solùm intelligibili influxu,
sed etiam per vocem & [illegible]quiū in-
spiratum fuisse: multò tamē faciliùs
hęc in somnijs proueniunt, sed de hoc
hactenus. Quin ad propositum nostrū
reuertamur. Est itaq; prophetica theo-
logia, quæ ex intuitiua inspiratione
inconcussum verbū Dei docet. Auto-
ritas autem & argumenta quib⁹ cor-
roboratur illius veritas, non sunt ho-
minū placita, non longi tēporis vsus,
non sapientum excogitata commen-
ta, non sectarum magnifica decreta,
non syllogismi, non enthymemata,
non inductiones, non obligationes,
non solubiles consequentiæ, sed di-
uina oracula sibi inuicem consonan-
tia, in vniuersa Ecclesiæ vnanimi
ac

ac ſtabili conſenſu recepta, miraculis, prodigijs, portentis, & omnimoda ſanctitate vitæq; diſcrimine, ac ipſo effuſi ſanguinis teſtimonio probata: doctores autem huius propheticæ theologiæ habemus Moyſen, Iob, Dauid, Salomonem, & pleroſque alios veteris Teſtamenti canonicos ſcriptores & prophetas. Noui autem Teſtamenti doctores habemus Apoſtolos & Euangeliſtas, atque verò hi omnes licet ſpiritu ſancto repleti fuerint, omnes tamen alicubi veritate defecerunt, & ſecundum quid fuerunt mendaces, non quod ſcienter, quòd aſtu aliquid mentiti ſint, hoc enim dicere perniciosiſſimum, atq; Arrij ac Sabellij hæreſibus maior & periculoſior error eſt totius canonicæ ſcripturę ſubuertens authoritatem, in quo tamen tam maximo errore fuit olim magnus ille ac Sanctus Hieronymus, de reprehenſione Petri, diſputans aduerſus Auguſtinum: dixerat enim Hieronymus, Paulum aſtu mentitum. Quod ſi conceſſum fuerit, & in ſacra ſcriptura tale mendacium admiſſum fuerit, mox (vt ait Augu.) tota ſacrarum literarũ

certitudo corrueret. Cui ſic monent
poſtplures cõtradictiones & erroris ſu
defenſiones, tandē agnito errore, & c
gnita veritate ceſſit Hieronymus, q
ergo dico, ſacros ſcriptores ſecundum
quid alicubi fuiſſe mendaces, intelli
gi volo, non ſponte errantes, ſed au
humanitus lapſos, aut mutata DE
ſententia deficientes. Sic defeci
Moyſes, qui pollicitus erat populo Iſ
rael, vt educeret eum de Aegypto, &
introduceret in terram promiſſam, &
eduxit quidem de Aegypto, ſed ad te
ram promiſſam non perduxit. Defe
cit Ionas Niniuitis cladem in quadra
geſimum diem prænuncians, quæ ta
men dilata eſt. Defecit Helias prædi
cens mala ventura diebus Achab, quæ
etiam vſque in obitum Achab dilata
ſunt. Defecit Eſaias prædicens mor
tem Ezechiæ in craſtinum, quę vſque
ad annos 15. prorogata eſt. Defecerunt
& alij prophetæ, & ipſorū omnia va
ticinia reperiuntur aliquando ſubla
ta aut ſuſpenſa. Defecerunt etiā Apo
ſtoli & Euangeliſtæ. Defecit Petrus
quando repręhenſus eſt à Paulo. Defe
cit Matthæus quando ſcripſit Chriſtū
non

nondummortuum dum lancea latus eius aperuit. Verùm istic defectus, nō est defectus spiritus sancti, sed aut defectus prophetæ, non benè percipientis, quid suggeret spiritus, vel indicet visio, aut ex aliqua mutatione facta in ijs, de quibus vaticinabatur, vnde contingit oraculi sentētiam aut mutari, aut differri. Hinc contingit omnes prophetas & scriptores in aliquibus videri mendaces iuxta scripturā dicentem: Omnis homo mendax. Solus autem Christus Deus & homo, nunquam repertus est, nec reperietur mendax, nec verba eius mutabuntur aut deficient, qui solus expers mēdacij & erroris, oracula nunquam irritanda protulit, sicut ipse dixit: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt: & quia omnis veritas est per spiritum sanctū, solus CHRISTVS hunc Spiritum sanctum firmiter possidet, & nunquam dimittetur ab eo, sed requiescit in illo. Non sic est de alijs: nam venit Spiritus super Moysen, sed in percussione petræ ablatus fuit. Venit super Aaron, sed in peccato vituli

recessit. Venit super Annam sorore
illorum, sed in murmuratione cõt
Moysen reliquit illam. Venit sup
Saulum, Dauid, Salomonem, Esaia
& reliquos, sed non requieuit in illi
Neque verò prophetæ semper sui
prophetæ, siue videntes, prædicent
que, neque habitus continuus est pr
phetia, sed donum, & passio & spirit
transiens, & cum nullus sit, qui no
peccet, nullus est à quo non reced
spiritus & ad tempus, saltē relinqua
nisi à solo filio Dei Iesu Christo, d
quo ideo dictum fuit ad Ioannem
Super quem videris spiritum descen
dentem & manentem in eo, hic est f
lius Dei, qui baptizat in spiritu san
cto, potens illum etiam alijs imparti
ri. Vnde (quemadmodum ait Symo
nides) solus DEVS habet hun
honorem, quòd sit metaphysicus, it
& nos verè dicere poterimus: Solu
CHRISTVS habet hunc ho
norem, quòd sit Theologus, nequ
tamen propterea, quis putet veteri
Testamenti scripturas, post natum e
illis diuino partu Christi Euangeliũ
idcirco tanquam effœtas & mortuas
viuunt

iuunt enim semper summa in au-
thoritate, ex illis Apostoli sua proba-
unt dogmata, & sine illarum testi-
monio loquuti sunt nihil, ad illas
nos remittit ipse Christus scrutandas,
cuius Euangelium scripturas illas nõ
soluit, sed adimpleuit vsque ad mini
mum iota & apicem. Sed de hoc latius
disseremus inferius. Illud adhuc ad-
uertendum est etiam, ipsam sacram
scripturam multis voluminibus suis
deficere, quod ex ea ipsa facilè conuin
citur. Nam Moyses citat libros bello-
rum domini, & Iosue librum iusto-
rum. Hester libros memorabilium, &
Machabæorũ liber citat libros sanctos
de Spartiatis, & Paralippomenon cõ-
memorat libros lamentationum, li-
bros Samuelis videntis, libros Nathã,
Gad, Semeiæ, Haddo, Ahie, Silonitis,
& Iesu filij Hammoni prophetarum.
Citat Iudas in Epistola canonica li-
brum Henoch. Citatur à fide dignis
liber Abraæ patriarchę, qui omnes pe
riêre & nusquam sunt. Iã verò & qui
habentur in manibus, non omnes æ-
qua lance recepti sunt. Nam Diony-
sius Euangeliũ Bartholomæi, & Hie-
 rony-

ronymus meminit Euangelium se-
cundum Nazaręos, & Lucas in præfa-
tione Euangelij, sui plures ait Euan-
gelium scribere aggressos, quæ omnia
perierunt & amplius non sunt, & plu-
ra illorum, quia ab Hæreticis depra-
uata sunt, aut incertis authoribus in-
uulgata, nec à patribus recepta sunt
ab Ecclesia approbata. Taceo interim
pseudoprophetas, qui subintroierũt
propter vanam gloriam prophetan-
tes, quæ spiritus sanctus non sugges-
sit, sed inaudita quædam mendacia
quæ non sunt de veritate scripturæ
nec ad vnitatem spiritus, nec ad pacẽ
Ecclesiæ, sectas introducunt, & quasi
Dei consiliarios sese procaci temeri-
tate constituentes, audent testamen-
tum Domini assumere per os suum
& scribere vaticinia & euangelia, quę
omnia aut hęretica sunt, aut apocry-
pha, nec sacro canoni inserta, quem-
admodum de Apostolorum canoni-
bus manifestum est. Sed ipsa Salomo-
nis cantica in sacro Hebræorum ca-
none inserta non fuerunt, nisi prius
castigata & comprobata ab Esaia pro-
pheta. Iam ex his facilè patet, quomo-
do

do ipſa etiam vera theologia, ſacra videlicet ſcriptura, multis voluminib. ſuis priuata & quodammodo manca videri poſſet, ac pauci admodum ex multis veri ac certi ſuperſint, qui tanquam libri vitæ ſacrum canonem cō-ſtituant.

DE VERBO DEI.
Cap. C.

EN audiſtis modò, quàm ſint omnes diſciplinæ ambiguæ quā biſulcatę, quā incertę, quā plenę periculo, vt quantum ex ipſis eſt, neſcire cogamur, vbinam quieſcat veritas, etiam in theologia, niſi ſit, qui habeat clauem ſcientiæ & diſcretionis, (clauſum enim eſt veritatis armariū, varijſque obductum myſterijs, atque ipſis etiam ſapientibus & ſanctis præclusum) quæ an tantum, tam incomprehenſum theſaurum nobis paretur ingreſſus. Clauis autem hæc ſola eſt, nec quicquam aliud, quàm verbū Dei hoc ſolū diſcernit omnē vim ſpeciēq; verborū, & quis ſermo ex arte ſophi-

ſtica veniat, non veritatem, ſed eius quandam præferens imaginē: & quis ſermo veritatem non in ſpecie & in fuco, ſed ineſſe & ratione poſſideat, dijudicat, in ipſo omnis ars maliciæ & mendaciorum ſuperatur, neque argumentationes, neque ſyllogiſmi, neque vllæ ſophiſmatum verſutiæ cōtra ipſum ſtare poſſunt. Qui illi non acquieſcit, vel ab illo diſſentit, is, vt inquit Paulus, ſuperbus eſt, & nihil ſciens. Igitur ad ipſum verbum Dei oportet nos omnes ſcientiarum diſciplinas & opiniones, tanquam ad Lydium lapidem aurum examinare, atque in omnibus eò ceu ad ſolidiſſimā petram confugere, atque ex eo ſolo omnium rerum veritatem venari, ac de omnibus diſciplinis, de omnium opinionibus & commentis iudicare. Quodcunque enim, vt ait Gregorius, ab eo autoritatem non habet, eadem facilitate cōtemnitur, qua probatur: huius autem verbi ſcientiam, nulla ſchola philoſophorū, nec quorumcūque ſcholaſticorum gymnaſia nobis tradidêre, ſed ſolus Deus atque Ieſus Chriſtus per ſpiritū ſanctum in illis

ſcri-

ſcripturis, quæ canonicæ vocantur, quibus iuxta diuinum præceptum nihil addere licet, nihilque detrahere. Quiſquis enim etiam ſi angelus de cœlo id egerit, anathema eſt, & à lege domini maledictus eſt. Huius ſcripturæ tanta maieſtas eſt, tāta energia, vt nulla externa commētaria, nullas humanas, nec angelicas gloſſas patiatur: nec tanquam cerea ad humanorum ingeniorum placita ſe flecti permittat, nec more humanarum fabularum in varios ſenſus ſe tanquā Proteus aliquis poeticus transformari, aut transfundi patiatur, ſed ſibi ipſi ſufficiēs, ſeipsū exponit & interpretatur: & oēs iudicās, à nullo iudicatur. Maior.n. eſt eius autoritas, vt ait August. quàm omnia humani ingenij perſpicacitas, vnum enim conſtantem, ſimplicem, & ſanctum ſenſum habet, quo ſolo conſtat veritas, quo ſolo pugnatur et vincitur Cæteri verò extra hunc ſenſus morales, myſtici, coſmologici, typici, anagogici, tropologici, & allegorici, quibus plerique illam varijs ac pereginis coloribus depingunt, docere quidem nos & perſuadere ad plebis ædifica-

tionem rectè, & verè aliqua possunt, verùm ad authoritatem verbi dei cõfirmandum probare aliquid vel impugnare siue reprobare non possunt. Nam adducat quis in certamen horum aliquem sensum citet etiam eius quantumcunque grauem authorem, citet interpretem, citet glossam, citet expositionem quorumlibet sanctorũ patrum, non ita nos adstringũt, quin liceat reluctari. Ex litera aũt scripturæ, ex illius ductu & ordine vincula nectuntur, quæ nemo perrumpere, nemo euadere potest, quin omnes argumentationum machinas elidens ac dissipans, dicere ac fateri compellat, quin digitus Dei est, quin nunquam sic locutus est homo, quia non vt scribæ & pharisæi loquitur, sed vt potestatem habens. Eius verò authores diuinitus inspirati canonem nobis saluberrima authoritate fecerunt, cuius ea magnificẽtia est, vt cuncti ei reddamus oportet, & quicquid pronunciauerit & docuerit, hoc absque vlla retractione firmum & sanctum teneatur. Sicut de hoc loquutus est August. se solum eis libris, qui canonici appel-

lantur, hunc honorem deferre, vt nullum scriptorum eorum errasse firmissimè credat. Cæteris autem quantalibet doctrina sanctitateq; polleant se nolle credere, nisi euidenti ratione ex diuinis literis, quod à vero non abhorreat, persuadeant. Ad has nos relegat Christus, docens vt scrutemur scripturas. Ex illis iubet nos Apostolus omnia probare, vt teneamus quæ bona sunt, atq; probare spiritus, vtrum ex Deo sint, ac in illis potẽtem esse de omnibus rationem reddere, & contradicentes redarguere, & sic spirituales effecti, omnia dijudicemus, à nullo diiudicemur. Harum autem scripturarum (dico canonicarum) veritas & intelligentia à sola Dei reuelantis authoritate dependet, quæ non vllo sensuum iudicio, nulla ratione discurrente, nullo syllogismo demonstrante nulla scientia, nulla speculatione, nulla contemplatione, nullis denique humanis viribus comprehẽdi potest, nisi sola fide in Iesum Christum, à Deo patre per spiritum sanctum in animam nostram transfusa. Quæ tanto quidem superior est atq;

ſtabilior omni humanarū ſcientiarū credulitate, quantò Deus ipſe hominib. eſt ſublimior & veracior· ſed quid veracior? Imò ſolus De⁹ verax, omnis homo mendax, omne igitur, quod ex hac veritate non eſt, error eſt, ſicut quod ex fide non eſt, peccatum eſt, DEVS enim ſolus fontem veritatis continet, à quo haurire neceſſe eſt, qui vera dogmata cupit, cùm nulla ſit nec haberi poſſit, de ſecretis naturæ, de ſubſtantijs ſeparatis, deq; ipſorum authore Deo ſcientia, niſi diuinitus reuelata diuina enim humanis virib. non tanguntur, & naturalia quouis momento ſenſum effugiunt: quo fit, vt quam nos de his ſcientiam putamus, is error ſit & falſitas, quod ita Eſaias improperat Chaldæorum Philoſophis & ſapientibus, ad eos dicens: Sapientia tua & ſcientia tua ea ipſa decepit te, defeciſti in multitudine adinuentionum tuarum. Cauet ſumma vigilantia Grammaticus, ne quid peccet in ſermone, incultumque ac barbarum verbum proferat, vitæ autem ſordes atque peccata interim contemnit, ſimiliter

& Poeta mauult vita claudicare, quã carmine, & Hiſtoricus Regum, & populorum geſta, temporumque ſeries, literis & memoriæ mandat, propriæ vitæ nullam tenet rationem: & ſi teneat, nolit, pudetve confiteri. Rhetor plus horret orationis inelegantiam, quàm vitæ deformitatem. Dialecticus mauult manifeſtam veritatem abnegare, quàm ab aduerſario vna ſyllogiſtica concluſiuncula diſcedere. Arithmetici & Geometræ omnia numerant, & metiuntur, animæ autem & vitæ numeros, menſurasque negligunt. Muſici quoque ſonos atque cantus tractant, contemptis moribus, animique diſſonantijs, cuiuſmodi Diogenes Sinopeus citabat, qui lyræ chordas, ad harmoniam congruè aptitarent, animi autem mores inconcinnos & incompoſitos habuiſſent. Luſtrant cælos & ſydera Aſtrologi, & quid venturum ſit in mundo, prædiuinantur alijs: quæ autem ſibijpſis quotidie præſentia imminent, non attendunt. Coſmimetræ notitiam dant terrarum, formas montium, curſus fluminum, limi-

tes prouinciarum: cæterùm neq; meliorem hominem faciunt, neque saniorem. Philosophi rerum causas & principia magna iactãtia inuestigãt, ipsum autem Deum omnium creatorem negligunt, & ignorãt. Inter principes & magistratus nulla est pax, & alter in alterius exitium ducitur leui compendio. Curant ægrotorum corpora Medici, & proprias negligunt animas. Iuristæ humanarum legum obseruantissimi, diuina præcepta transgrediuntur, quocirca Prouerbio cessit: Nec Medicum benè viuere, nec Iuristam benè mori, quòd Medici genus hominum sit intemperãtissimum, Iuristæ autem omnium qui viuunt nequissimi, atque quod continuò videmus, & vnus illorum non infimæ famæ, Baldus iuris interpres testatur, subitanea morte frequẽter extinguuntur. Theologi autem Dei mandata, sacraque dogmata nobis clamando prædicant, viuendo autem longè destituunt, maluntq; Dei cognitores videri, quàm esse amatores. Nunc igitur qui cætera nouit omnia rectè loqui & scribere, carminis-

que vires, sæculorum vices, argumentandi rationes, orationisque ornatus, rhetoricosq; colores, & multarum rerum memoriam teneat, numerorum proportiones atque sortes, vocum omnium harmoniam, saltationumque modos, quantitatum omnium mensuras, radiorum omnium inflexus, atque reflexus, terræ marisque situs, ac magnitudines ędificiorum omnium, machinarumque varias structuras, bellorum certamina, aruorum cultus, animalium capturas, pastiones & sagimina, & omnem speciem rusticationis, omnem mechanicarum artium, & opificum industriam, picturam, statuariam, fusoriam, fabrilem, institoriam, & nauigatoriam, astrorũ cursus, atq; in hæc inferiora influxus, fatorumque ingeniosas prædictiones & quæcunque futurorum, occultorumq; diuinacula, & inexpugnabilia magicarum artium portenta, & plusquam magica, cabalistica arcana, rerumq; omnium naturalium causas, transcendentiumq; altissimas sedes & naturas, morum censuras, Reipublicę varias administrationes, domesticasque

que disciplinas, remedia morborum, medicaminum vires, illorumque agnitionem & mixtiones, obsoniorumque lautissimos apparatus, vertere rerum species, & ex omnibus elicere mũdi spiritum: Sciat etiam vtraque iura aduocationumq; forenses tragœdias, & sanctorum Patrum pias de diuinis traditiones, is inquam, qui hæc, & si qua reliqua sunt, omnia norit, tamen nihil scit, nisi sciat voluntatem verbi Dei, & fecerit illam: qui omnia didicit, & hoc non didicit frustrà, didicit frustrà, scit omnia. In diuino verbo via, in illo norma est, in illo meta est, quo tendere oportet, qui nolit errare, & veritatem attingere, omnes reliquę scientiæ tempori & obliuioni subiectæ sunt, quin non solum hæ scientiæ & artes, sed & hæ literæ, & characteres, & linguæ, quibus vtimur, peribunt, & resurgent alię, & fortasse iam sæpiùs extinctæ fuerunt, & sæpiùs iterum resurrexerunt. Neque ipsa ortographiæ ratio semper eadem fuit, nec similis apud omnes, vel eodem sæculo, & latinæ linguæ genuina pronunciatio hodie nusquam est, prisci Hebræo-

bræorum characteres perierunt, & nõ est eorum memoria, sed quos nouos adinuenit Esdras, & lingua eorum à Chaldæis corrupta, quod omnibus ferè linguis contigit, vt nulla hodie sit, quæ suam antiquitatem agnoscat, vel intelligat, subnascentib⁹ vicissim nouis vocabulis, deiectisque veteribus, illisque porrò rursum restitutis: adeò nihil stabile, nihil diuturnum. Denique Terentiana sententia est, nihil esse iam dictũ, quod non sit dictũ prius, ita fortè nec factum, quod non sit factum prius, quin & bombardam, cuius recens Germanorum inuentum putant ferè omnes: nonnulli (inter quos est Volateranus) prisco æuo visitatum fuisse, vel ex Virgilij versiculis conuincere volunt:

Vidi & crudeles dantem Salomonea pœnas,
Dum flammas Iouis, & sonitus imitatur Olympi,
Quatuor hic inuectus equis, & lampada quassans
Per Graium populos, mediæq; per Elidis vrbem
Ibat ouans, diuumq; sibi poscebat honorem

Demens, qui nymbos, & non mutabi le fulmen
Aëre & quadrupedum cursu simulare t equorum.

Nónne de hoc locutus est Eccles. inquiens: Quid est, quod fuit ipsum qđ factum est? Ipsum quod faciendũ est? Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est, iam enim præcessit in sęculis, quę fuerunt ante nos. Nõ est priorũ memoria, sed nec eorum quidem, quę postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in nouissimo. Et paulò inferiꝰ ait: Moritur doctus simul & indoctus quid ergo hîc dicemus? nisi quia omnes scientiæ & artes obliuioni & morti subijciuntur, nec perpetuò manebunt in anima, sed vnà cũ morte trãsibunt in mortem, dicẽte Christo: Quia omnis plantatio, quam non plantauit pater cælestis, eradicabitur, & in ignem ęternum mittetur, tantum abest vt scientia conducat immortalitati, sólum autem verbum Dei manet in æternum. Cuius quidem cognitio nobis tam necessaria est, vt qui contempserit, qui neglexerit, qui nõ audierit

(teste

(teste ipsomet verbo in Scripturis sacris) inducet super illum Deus maledictionem, & perditionem, & iudiciū æternum. Non est ergo, vt putetis ipsum ad solos theologos pertinere, sed ad omnem hominem, omnes ad eius cognitionem, pro data sibi capacitatis gratia obligari, & ab illo ne ad festucam discedendum. Hinc in veteri lege præcipitur: Erūt verba hæc in cor de tuo, cunctis diebus vitæ tuæ, & narrabis, & mādabis ea filijs tuis, & nepotib⁹ custodire, & facere ea, meditaberis ea, sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens ac consurgens, & ligabis ea tanquam signum in manu tua, eruntq́; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq́; ea in limine, & ostijs domus tuę. Sic Iosuæ legit omnia verba, & cuncta quæ scripta fuerant in legis volumine, coram omni multitudine, mulierib⁹, & paruulis, & aduenis. Et Esdras attulit librum legis, coram omni multitudine virorum, & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, & legit in eo apertè in platea: Et Christus iubet Euangelium suum prædicari omni creaturæ, per vniuer-

ſum orbem terrarum, idque non in tenebris, non in aurem, non clancula-riè, non in cubiculis, non ad aliquos ſegregatos magiſtros & ſcribas: ſed palàm in lumine, ſuper tecta, ad populum, ad turbas. Sic enim ait ad Apoſtolos: Quod vobis dico, omnibus dico, quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aurem auditis, prædicate ſuper tecta. Et Petrus in Actibus ait: Præcepit nobis prædicare populo. Et Paulus iubet educari pueros in inſtitutione, & admonitione Chriſti, quin ipſe Chriſtus increpauit diſcipulos, prohibẽtes paruulos ad illum accedere, & quorum ſimplicitatem, & humilitatem, vt nullis prauis opinionibus præuentum, nec vllis humanis ſcientijs inflatum habentes animum, diuinorum verborum auditori adeò neceſſariam eſſe docet, vt niſi quis ſicut paruulus effectus, omninò ineptus ſit regno Dei. Hinc Chryſoſtomus in quadam Homilia vult, pueros præcipuè diuinis literis occupari debere, quin etiam domi, atq; priuatim viros, cum vxoribus & liberis inuicem de ſacris literis diſputare, ac

vltrò

vltrò citroque, & ferre, & inquirere ſententiam. Et Nicena Synodus decretis ſuis cauit, ne quis è numero Chriſtianorū ſacris Bibliorum libris careret: Scitote ergo nunc nihil eſſe in ſacris literis tam arduum, tam profundum, tam difficilè, tam abſconditum, tam ſanctum, quod ad omnes Chriſti fideles non pertineat: quin tota ipſa Theologia omnibus fidelibus communis eſſe debet, vnicuique autem ſecundum capacitatem & menſuram donationis Spiritus ſancti. Boni itaque doctoris eſt, vnicuique ſecundum id quod confert, quantum capere poteſt, diſtribuere, illi quidem in lacte, alteri autem in ſolido cibo, neminem neceſſariæ veritatis paſtu defraudare.

DE SCIENTIARVM Magiſtris.

Cap. CI.

TAndem vt me aliquando recolligam, audiſtis ex his, quę ab initio hucuſque dicta ſunt, nihil aliud eſſe ſcientias & artes, quàm hominum

minum traditiones, à nobis bona in illos credulitate receptas, easq; omnes constare non nisi ex rebus dubijs & opinionibus, per apparẽtes demonstrationes: esseq; omnes nõ tam incertas, quàm fallaces, quàm simul etiam impias: Quocirca credere omninò impium est, illas posse nobis aliquam diuinitatis afferre beatitudinẽ, gentiũ hæc olim superstitio erat, qui rerũ inuentores, & quos scientia, vel arte aliqua pręstare reliquis intuebantur, eos diuinis honoribus venerabantur, atque in deorum suorum referebãt numerum, templa, aras, & simulacra illis dedicantes, & sub varijs imaginibus illos colentes. Quemadmodum Vulcanus apud Aegytios, cùm esset primus Philosophus, & naturæ principia in ignem referret, ipse deinceps, pro igne cultus est: & Aesculapius (vt ait Celsus) quia rudem adhuc medicinam paulò subtiliùs exercuisset, in deorum numerum ob id receptus est: Atq; hæc est illa, nec vlla alia scientiarum deificatio, quã antiquus ille serpens huiusmodi deorum artifex primis parentibus pollicebatur, inquiẽs:

Eritis

Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. In hoc serpēte glorietur, qui gloriatur in scientia. Nemo siquidē, possidere poterit scientiam, nisi fauore serpentis, cuius dogmata, non nisi prestigia sunt, & finis semper malus est, vt etiam apud vulgus in prouerbiū cesserit: Omnes scientes insanire, cui adstipulatur etiam Aristol. dicens. Nullam magnam esse scientiam, absque mixtura dementiæ. Ipseq́, Augustin. testatur multos sciendi desiderio amisisse sensum, nulla res Christianæ religioni, atq; fidei tam repugnāt, quàm scientia, minusq́ue se inuicem compatiuntur. Scimus enim ex Ecclesiasticis historijs, etiam experientia ipsa edocti, quomodo inualescente fide Christi ceciderint scientiæ, ita quòd maxima, & potior earum pars penitùs perierit. nam magicæ illæ potentissimæ artes sic abierunt, vt ne vestigia supersint, è tot Philosophorū sectis vix vna restitit Peripatetica, nec ea quidem integra. Neq; verò vnquam melius habuit, securiusq́ue quieuit Ecclesia, quàm dum scientię illæ omnes in arctum deductæ erant, cum Grammatica

matica non esset, nisi apud vnum Alexandrum Gallum, Dialecticæ præesset Petrus Hispanus, Rhetoricę sufficeret Laurentius Aquilegius, historijs fasciculus temporum satisfaceret, pro Mathematicis disciplinis Computus Ecclesiasticus, reliquis omnibus vnus satis esset Isidorus. Nunc verò vbi linguarum peritia: dicendi ornatus, & authorum numerus reuiuiscunt, inualescuntque scientię, turbatur Ecclesiæ tranquillitas, & nouę insurgunt hæreses. Neq; verò est vllum hominum genus suscipiendæ Christianę doctrinæ minus idoneũ, quàm qui scientiarum opinionib9 mentem iam imbibitam habent. Hi enim tam pertinaces, & obstinati in suis opinionibus sunt, vt Spiritui sancto nullum locum relinquant, ac proprijs virib9, proprioq; ingenio sic innituntur, atque confidunt, vt nulli veritati cedāt nec admittant, nisi quam syllogisticis rationibus possunt ostendere: quę autem proprijs viribus, & industria inuestigare, aut intelligere nequeunt, rident atq; aspernantur. Ideoque Christus abscondit hanc à sapientibus & pruden-

prudentibus, & reuelat eam paruulis qui videlicet ſunt pauperes ſpiritu, nullos ſcientiarum theſauros poſſidentes, qui ſunt mundi corde, nullis ſcientiarum opinionibus inquinati, qui ſunt pacifici, non ſectatores, non contentioſi, nec rixoſis ſyllogiſmis veritatem expugnantes, & qui perſecutionem patiuntur propter veritatem & iuſtitiam. Sic Athenis olim Socrates veneno ſublatus. Anaxagoras vltimo ſupplicio adiudicatus. Diagoras capitis libello accuſatus, ſed ille inſtantem necem celeri fuga euaſit. Inter Hebræorum etiam prophetas, Eſaias in partes diſſectus, Hieremias lapidibus obrutus, Ezechias cęſus, Daniel ad beſtias damnatus, Amos fuſte occiſus, Micheas in præcipitiũ flatus, Zacharias apud arã trucidatus, Helias à Iezabele perſecutus, quæ & ipſa plurimos occidit prophetas: Quin & ſanctus ille patriarcha Abraã in Chaldaicam fornacẽ proiectus. Sic & Chriſti Apoſtoli, infinitiq́, martyres diuinitatis Chriſti teſtes multiplicibus tormentis occiſi ſunt. Omnes autem iſti non alia ex cauſa, quàm quod iſti

ſanctius de Deo ſentirēt, quā iſti mun
diſapientes. Ecce hi qui ſic in pauper-
tate ſpiritus, puritate cordis, & pace
conſcientiæ paruuli, & humiles ſunt,
parati etiam ſanguinem pro veritate
effundere, hi inquam ſunt, quibus
ſolis datur illa vera & deificans ſapien
tia quæ nos in deorum beatorum cho
ros refert, ac in ſimiles beatos Deos
transformat. Sicut hæc nos clarè do-
cet Chriſtus, inquiens. Beati pauperes
ſpiritu, quoniam eorum eſt regnum
Dei. Beati mundo corde, quoniam i-
pſi DEVM videbunt. Beati pa-
cifici, quoniam filij Dei vocabun-
tur. Beati qui perſecutionem patiun-
tur propter iuſtitiam, quoniam ipſo-
rum eſt regnum cælorum: Melius eſt
ergo & vtilius idiotas & nihil omni-
nò ſcientes exiſtere, & per fidem &
per charitatem credere, & proximum
fieri DEO, quàm per ſubtilitates
ſcientiarum elatos & ſuperbientes ca
dere in poſſeſſionem ſerpentis. Sic le-
gimus in Euangelijs, quomodo Chri
ſtus ab idiotis, à rudi plebecula, & ſim
plici populorum turba ſuſceptus eſt,
qui à principibus ſacerdotum, à legiſ-
peritis,

peritis, à ſcribis, à magiſtris & rabbinis reſpuebatur, cõdemnebatur & ad mortem vſque perſecutus eſt: hinc & Chriſtus ipſe apoſtolos ſuos non rabbinos non ſcribas, non magiſtros, nec ſacerdotes elegit, ſed è rudi vulgo idiotas, omnis literaturæ penè expertes, inſcios & aſinos.

AD ENCOMIVM ASINI digreßio. Cap. CII.

SEd ne quis me calumnietur, quod Apoſtolos vocarim aſinos, ipſius aſini myſteria paululum quidem ſed non extra propoſitum digredientes, paucis explicabimus, hunc enim Hebræorum doctores fortitudinis ac roboris excelli, patientięq; & clementię ſymbolum eſſe exponunt, eiuſq́ue influxum à ſephiroth, quod hochma hoc eſt, ſapientia dicitur, dependere. Eius namque cõditionis ſapientię diſcipulo neceſſariæ maximè ſunt viuit enim exiguo pabulo, eoq́ue qualicunque contentus, toleratiſſimus penuriæ, famis, laboris, plagarũ,

negligentiæ, omnisq; persecutionis patientissimus, simplicissimi ac pauperrimi spiritus, vt ne inter lactucas & carduos discernere scias, corde innocenti ac mundo, ac bili carens cum omnibus animantibus pacem habens, omnibusque oneribus patienter dorsum supponens, in quorum remunerationem caret pediculis, rarò morbis afficitur, tardiusq;, quam vllum armentum deficit. Plurima, inquit Columella, asini & necessaria opera supra portionem respondent, cùm & facilem terrã aratro proscindat, & non minimè põdere vehicula trahit. Iam verò molarum & conficiendi frumẽti pene solennis est huius pecoris labor, omne rus tam necessariũ instrumentum desiderat asellum, qui pleraque vtensilia, & vehere in vrbẽ, & reportare collo vel dorso commodè potest. In augurio etiam, quam salutaris nuntius sit asinus, testatur Valerius de C. Mario, qui olim Austri & Aquilonis domitor tandem patriæ hostis declaratus, & à Sylla persequutus, cõsultore ac duce asino Syllæ minas euasit, asinum authorem fugæ & salutis

habuit. Iamque etiam in veteri lege sic asinum Deus ipse honorauit, vt cũ iuberet omne primogenitum occidi in sacrificium, solis asinis cum hominibus pepercit, videlicet permittens hominem pretio redimi, & pro asino ouem commutari: hunc, quæ constãs fama est, Christus suæ natiuitatis testem esse voluit, in hoc à manibus Herodis saluari voluit, atque ipse asinus etiam contactu corporis Christi consecratus est, crucisque signaculo insignitus: nam Christus ipse pro redemptione humani generis triumphaturus ascendens in Hierusalem, testibus Euangelistis, hunc vectorem conscendit, sicut id magno mysterio per Zachariæ oraculum prædictum fuit, & ipse electorum pater Abraham asinis tantum equitasse legitur, vt non inane sit illud apud vulgus vetus prouerbium, quod dicitur: Asinum portare mysteria, quo nunc ego vos egregios illos sciẽtiarum professores, quinimo Cumanos asinos admonitos volo, ꝙ nisi humanarum scientiarum depositis sarcinis, ac leonina illa (non quidem à leone illo de tribu Iuda, sed ab

illo, qui circuit rugiens & quærens quem deuoret) mutuata pelle exuta, in nudos & puros asinos redieritis, esse vos portandis diuinæ sapientię mysterijs omninò penitusq; inutiles: neque verò Apuleius ille Megarensis ad Isidis sacra mysteria vnquam admissus fuisset, ni primus è philosopho versus fuisset in asinum. Legimus diuersorum animãtium miracula, elephãtem græcos pinxisse characteres, eundem etiam Aristophani Grammatico riualem Stephano Polidem puellam adamasse tradit Plutarchus, quin & draconem adamasse puellam Aetholidem apud eundẽ authorẽ legimus, eundem etiã suum seruasse nutritiũ, & ad agnitam vocẽ accurrisse à multis creditum est. Et apud Plinium legimus, aspidem ad mensam cuiusdã quotidiè venire solitam, cum sensisset ab vno catulorum suorum hospitis filium interemptũ, inuiolati hospitij pœnam, necem intulisse catulo, nec postea præ pudore in tectũ id reuersam. Recenset idẽ pantheram ob eductos è fouea catulos retulisse homini gratias, & extra solitudines eductũ in

viam publicam restituisse. Iã verò & Cyrum à cane & Romanæ vrbis conditores à lupa nutritos, cũ essent expositi, celebratũ est. Transeo delphinorum miracula, & leonũ agnita beneficia relatasque gratias. Taceo vrsam Dauniã ac bouem Tarentinũ à Pythagora mansuefactos, horũq; similia permulta: sed quod omnium prodigiorum vincit admirationem, Ammonius Alexandrinus summus suo tempore philosophus D. Origenis & Porphyrij præceptor, asinum sapientiæ auditorẽ illis cõdiscipulũ habuisse legitur: quin etiã ex sacra bibliorũ historia scimus asinũ aliquando prophetico spiritu donatũ nam cũ Balaã vir sciens & propheta exiret, vt malediceret populo Israel, angelũ Domini non vidit, vidit aũt asinus, & humana voce adsessorẽ Balaam locutus est. Sic inquam, sępissimè videt simplex & rudis idiota, quæ videre nõ potest deprauatus humanis scientijs scholasticus doctor. Nónne Sampson in maxilla asini, in mandibula pulli asinarum percussit, & deleuit viros Philisteorũ? sitiensque orauit Dominum, quia

aperuit molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt aquæ viuæ, quibus haustis refocillati sunt spiritus & vires eius? Nónne Christus in bucca asinorum suorum simplicium & rudium idiotarum apostolorum & discipulorum suorũ vincit & percussit omnes philosophos gentium & legisperitos Iudęorũ, omnemq; humanã sapientiam prostrauit atque confecit propinans nobis ex illorum suorum asinorũ maxilla aquas vitę & sapientię æternę? Iã verò in Ecclesiasticis historijs & sanctorũ gestis varia & multa legimus illorũ precib. in diuersa animalia collata diuino munere beneficia: verum nullum vnquam animal à mortuis suscitatum legimus, præter asinum illum quem B. Germanus Britonum Episcopus in vitam reuocauit, quo insigni miraculo ostensum videtur, asinum ipsum etiam posthâc vitam participare immortalitati. Ex ijs igitur, quæ iam dicta sunt sole clarius liquet, nullum animal tam esse diuinitatis capax, quàm asinum, in quem nisi versi fueritis, diuina mysteria portare non poteritis. Proprium
id

id olim apud Romanos Christianorum nomen erat, vt vocarentur asinarij, ipsamque Christi imaginem asinis auribus pingere solebant: testis horum est Tertullianus: quocirca iã non indignentur, nec sibi opprobrio dari putẽt nostri põtifices & abbates, si apud istos scientiarũ giganteos elephantes asini sint atque vocentur, nec miretur Christianum vulgus si apud istos Ecclesiarum præfectus & sacrorum nostrorum mystas, quo quisque doctior est, tanto inter reliquas fiat paucioris non enim faciunt ad asinorum aures luciniarum cantus & moduli, atque nec asinorum insuauem & minimè musicum rugitum ad lyram consonare in prouerbio est, atq; tamen ex asinorum ossibus, exempta medulla omnium optimè fiunt tibię quæ spiritu inflatę, sicut omnium auium eloquentissimam canoritatem, ac cuiusque lyrę aut cytharæ elegantissimos sonos longissimè superãt atque vincunt, ita religiosi isti idiotæ suo asinino clãgore omnes loquacissimos sophistas superant atque percellunt. Sic legimus nonnullos genti-

lium philosophos ad Antonium visſcendum veniſſe diſſerendi gratia, & breui ſermone abs eo captos, cum rubore & verecundia abſceſſiſſe. Legimus etiam ſimplicem & idiotam hominem quendam in literis exercitatiſſimum ac verſutiſſimum hæreticũ paucis verbis deuiciſſe, ac reduxiſſe ad fidem, quem doctiſſimi viri & epiſcopi, qui ad Nicenum concilium cõuenerant, diuturna & anxia admodum diſputatione non poterant ſuperare interrogatus autem poſtea ab amicis, quomodo idiotæ ceſſiſſet, qui tantis reſtitiſſet doctiſſimis epiſcopis, reſpõdit ſe epiſcopis facilè pro verbis verba dediſſe, huic autem idiotæ, qui non ex humana ſapientia, ſed ex ſpiritu loquebatur, reſiſtere nequiuiſſe.

OPERIS PERORATIO.

Vos igitur nunc ô aſini, qui iam cum veſtris filijs ſubiugalibus iuſſione Chriſti per eius Apoſtolos veræ ſapientiæ nuncios prælectoreſq; in ſancto eius Euangelio ſoluti eſtis à cali-

gine carnis & sanguinis, si diuinam hanc & veram, non ligni scientiæ boni & mali, sed ligni vitæ sapientiam assequi cupitis, proiectis humanis scientijs, omniq; carnis & sanguinis indagine atq; discursu, qualescunque illæ sint, siue in sermonum rationibus, siue in causarum perscrutationibus, siue in operum & effectuum meditationibus vagentur, iam non in scholis philosophorum & gymnasijs sophistarũ, sed ingressi in vosmetipsos cognoscetis omnia: cõcreata est enim vobis omnium rerum notio quod(vt fatẽtur academici) ita sacrę literę attestantur, quia creauit Deus omnia valdè bona, in optimo videlicet gradu, in quo consistere possent: is igitur sicut creauit arbores plenas fructibus, sic & animas ceu rationales arbores creauit plenas formis & cognitionibus, sed per peccatũ primi parentis velata sunt omnia, intrauitque obliuio mater ignorantiæ. Amouete ergo nunc, qui potestis, velamen intellectus vestri, qui ignorantiæ tenebris inuoluti estis. Euomite lethæum poculum, qui vosmetipsos obliuione inebria-

inebriaſtis, euigilate ad verum lumē, qui irrationabili ſomno demulcti e- ſtis, & mox reuelata facie tranſcen- detis de claritate in claritatem: vncti enim eſtis à ſancto (vt ait Ioannes) & noſtis omnia. & iterum: non neceſſe habetis, vt aliquis vos doceat, quia vnctio eius docet vos de omnibus: Ipſe enim ſolus eſt, qui dat os & ſa- pientiam, Dauid, Eſaias, Ezechiel, Hieremias, Daniel, Ioannes Ba- ptiſta, multiq́ue cæteri prophetæ & Apoſtoli literas non didicêre, ſed ex paſtoribus, ruſticis, & idiotis effecti ſunt rerum omnium doctiſsimi, Salo mon in vnius noctis ſomnio omniū ſuperiorum & inferiorum ſapientia repletus eſt, ſimulatq́ue rerum geren- darum prudentia, adeò vt nullus ei par extiterit. Et omnes hi homines fuerunt mortales, ſicut & vos eſtis, quin & peccatores. Dicetis forſan pauciſſimis admodum hæc contigiſ- ſe. Et pauci quos æquus amauit Iup- piter: aut ardens euexit ad æthera vir- tus, Dijs geniti potuere. Sed nolite de- ſperare, non eſt abbreuiata manus domini omnibus inuocantibus eum

qui illi fidele præstant obsequium. Antonius, & barbarus ille seruus Christianus, triduanis precibus plenariam dominorum notitiam (quod testatur Augustinus) consecuti sunt. Qui autem non potestis, cum Prophetis & Apostolis, & sanctis illis viris claro & reuelato intellectu ea intueri, procuretis intellectum ab his, qui vero intuitu ea conspexerunt: hęc via quærenda superest (sicut ait Hieronymus ad Rufinum) vt quod Prophetis & Apostolis spiritus suggessit, vobis studio literarum quærendum sit, earum inquam literarum, quæ diuinis oraculis traditæ, & ab Ecclesia vnanimi consensu receptæ sunt, non quæ humanis ingenijs excogitatæ sunt, quia hæ non illustrant intellectum, sed obtenebrescere faciunt. Igitur ad Moysen, ad Prophetas, ad Salomonem, ad Euangelistas, ad Apostolos recurrendum est, qui omnimodo doctrina, sapientia, moribus, linguis, vaticinijs, oraculis, prodigijs, & sanctitate coruscantes, de diuinis ex ipso, de inferioribus autem supra homines locuti sunt, omnia DEI, & naturæ

ſecreta nobis clara luce tradiderunt. Omnia enim DEI & naturæ ſecreta, omnis morum & legum ratio, omnis præteritorum, præſentium, & futurorum notitia, in ipſis ſacris Bibliorum eloquijs traduntur. Quo ergo præcipites ruitis vos, qui quæritis ſcientiam ab illis, qui ipſi in inquirendo omnem ætatem ſuam conſumpſerunt, & tempus, & induſtriam perdiderunt, nec vllam veritatem inuenire potuerunt? O ſtulti & impij, qui poſthabentes dona Spiritus ſancti, laboratis, vt à perfidis Philoſophis, & errorũ magiſtris diſcatis ea, quę à Chriſto & Spiritu ſancto ſuſcipere deberetis. An putabitis vos poſſe ex Socratis ignorantia haurire ſcientiam? ex Anaxagorę tenebris lucem? ex Democriti puteo virtutem? ex Empedoclis inſania prudentiam? ex Diogenis dolio pietatem? ex Carneadis Archeſilai ſtupore ſenſum? ex impio Ariſtotele, & perfido Auerroe ſapientiam? ex Platonicorum ſuperſtitione fidem? erratis admodum valdè, & decipiemini ab his, qui fuerunt decepti. Sed reuocate voſmetipſos qui ve-

ritatis cupidi eſtis, diſcedite ab huma-
narum traditionum nebulis, adſciſci
te verum lumen: Vox ecce de cælo,
vox deſurſum docens, & ſole clariùs
oſtendens, quid vobis iniqui eſtis, &
ſapientiam ſuſcipere cunctamini?
Audite oraculum Baruch: Deus in-
quit eſt, & non exiſtimabitur alius
ad illum. hic adinuenit omnem vi-
am diſciplinæ, & tradidit eam Ia-
cob puero ſuo, & Iſraeli dilecto ſuo,
dans legem & præcepta, atque or-
dinans ſacrificia: poſt hæc in ter-
ris viſus eſt, & cum hominibus con-
uerſatus eſt, videlicet factus caro, &
aperto ore docens, quæ in lege, &
Prophetis ænigmaticè tradiderat.
Et ne putetis ad diuina duntaxat, &
non etiam ad naturalia hæc refer-
ri, audite quid de ſeipſo teſtatur
Sapiens: Ipſe inquit, mihi dedit eo-
rum, quæ ſunt, ſcientiam veram, vt
ſciam diſpoſitiones orbis terrarum, &
virtutes elementorum, initium, con-
ſummationem, medietatem, & viciſ-
ſitudines temporum, anni curſus, ſtel
larum diſpoſitiones, naturas anima-
lium, iram beſtiarũ, vim ventorum, co
gitationes

gitationes hominum, differentias virgultorum, virtutes radicum, & quæcunque ſunt abſcondita, & improuiſa didici: omnium enim artifex docuit me ſapientiam. Indeficiens enim eſt diuina ſcientia, cui nihil elabitur, nihil accedit, ſed compræhendit omnia. Scitote ergo nunc, quia non multo labore iſtic opus eſt, ſed fide & oratione: non longi temporis ſtudio, ſed humilitate ſpiritus, & mūditia cordis: non librorum multorum ſumptuoſa ſuppellectile, ſed expurgato intellectu, & veritati veluti clauis cum cera cooptato: nam librorum turba onerat diſcentem, non inſtruit, & qui multos ſequitur authores, errat cum multis. In vno ſacro Bibliorum volumine omnia continentur, & traduntur: ea autem lege, vt non niſi ab illuſtratis percipiantur, cęteris ſint parabolæ & ænigmata, multisque ſignaculis præcluſa. Orate igitur ad Dominum Deum in fide, nihil hæſitantes, vt veniat agnus de tribu Iuda, ac librum vobis aperiat ſignatum, qui agnus ſolus eſt ſanctus & verus, qui ſolus habet clauem ſcientiæ, &

discretionis, qui aperit, & nemo claudit, qui claudit, & nemo potest aperire. Hic est Iesus Christus, verbum, & filius Dei patris, & sapientia Deificās, verus magister, factus homo sicut sumus nos, vti nos perficeret filios Dei, sicut est ipse, qui est benedictus in omnia sæcula. Sed ne diutiùs sermocinando vltra clepsydram, vt dicitur, declamem, hic orationis nostræ finis esto.

(∴)

LOCI

LOCI COMMVNES, SIVE CAPITA tractandorum.

De

CAPITA

De

Inter diuos nullos non carpit Momus.

Inter heroas monſtra quæq; inſecta-ctatur Hercules.

Inter dæmones, Rex Herebi Pluton iraſcitur omnibus vmbris.

Inter philoſophos ridet omnia Democritus.

Contra deflet cuncta Heraclitus.

Neſcit quæque Pyrrhias.

Et ſcire ſe putat omnia Ariſtoteles.

Contemnit cuncta Diogenes.

Nullus hic parcit Agrippa.

Contemnit, ſcit, neſcit, flet, ridet, iraſcitur, inſectatur, carpit omnia.

Ipſe Philoſophus, dæmō, heros, Deus & omnia.

FINIS.

